

T.C.
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

YOZGAT BOZOK UNIVERSITY
Faculty of Economics and Administrative Science

YOZGAT BOZOK UNIVERSİTÄT
Fakultät für Wirtschafts- und Verwaltungswissenschaften

TÜRKİYE SİYASET BİLİMİ DERGİSİ
TURKISH JOURNAL OF POLITICAL SCIENCE
TÜRKISCHE ZEITSCHRIFT FÜR
POLITIKWISSENSCHAFT

Cilt 3 Sayı 1 Mart 2020 • Volume 3 Number 1 March 2020

TÜRKİYE SİYASET BİLİMİ DERGİSİ
TURKISH JOURNAL OF POLITICAL SCIENCE
TÜRKISCHE ZEITSCHRIFT FÜR POLITIKWISSENSCHAFT

ISSN: 2587-2346 E-ISSN: 2667-775X
Cilt 3 Sayı 1 Mart 2020 • Volume 3 Number 1 March 2020

Sahibi/Owner

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Adına
Prof. Dr. Kürşad ZORLU

Editör/Editor

Doç. Dr. Hülya TOKER

Sayı Editörü/Issue Editor

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÖZALP

Editör Yardımcısı / Sub Editor

Dr. Öğr. Üyesi Y. Pınar ÖZMEN

Yayın Koordinatörü / Publication Coordinator

Dr. Öğr. Üyesi Murat KESEBİR

Yayın Kurulu/ Editorial Board

Prof. Dr. Kürşad ZORLU
Doç. Dr. Hazal Ilgın BAHÇECİ BAŞARMAK
Doç. Dr. Hülya TOKER
Dr. Öğr. Üyesi Osman Gökhan HATİPOĞLU
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÖZALP
Dr. Öğr. Üyesi Y. Pınar ÖZMEN
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa YILDIZ
Dr. Öğr. Üyesi Gökberk YÜCEL

Bilimsel Danışma Kurulu/ Scientific Advisory Board

Prof. Dr. Tayyar ARI (Uludağ Üniversitesi) • Prof. Dr. Durmuş Ali ARSLAN (Mersin Üniversitesi) • Prof. Dr. Zühtü ARSLAN (Anayasa Mahkemesi Başkanı) • Prof. Dr. Hüseyin BAĞCI (Orta Doğu Teknik Üniversitesi) • JProf. Dr. Jameleddine BEN ABDELJELIL (Ludwigsburg Üniversitesi, Almanya) • Prof. Dr. Hakkı BÜYÜKBAŞ (Erciyes Üniversitesi) • Prof. Dr. İbrahim CANBOLAT (Uludağ Üniversitesi) • Prof. Dr. Ahmet Baran DURAL (Trakya Üniversitesi) • Prof. Dr. Erol ESEN (Akdeniz Üniversitesi) • Prof. Dr. Mustafa GENCER (Abant İzzet Baysal Üniversitesi) • Prof. Dr. Burak GÜMÜŞ (Trakya Üniversitesi) • Prof. Dr. Hans Georg HEINRICH (Viyana Üniversitesi, Avusturya) • Prof. Dr. Ahmet KARADAĞ (Onursal Üye, Yozgat Bozok Üniversitesi Rektörü) • Prof. Dr. Cem KARADELİ (Ufuk Üniversitesi) • Prof. Dr. Bekhruz KHASHMATULLA (Ulusal Üniversite Odessa Hukuk Akademisi, Ukrayna) • Prof. Dr. Olaf LEISSE (Jena Üniversitesi, Almanya) • Prof. Dr. Gerhard MANGOTT (Innsbruck Üniversitesi, Avusturya) • Prof. Dr. Mehmet ÖCAL (Erciyes Üniversitesi) • Prof. Dr. Ali Yaşar SARIBAY (Uludağ Üniversitesi) • Prof. Dr. Fahri TÜRK (Trakya Üniversitesi) • Prof. Dr. Celalettin YAVUZ (İstanbul Ayyansaray Üniversitesi) • Prof. Dr. Süreyya YILDIRIM (Yozgat Bozok Üniversitesi) • Prof. Dr. Yunus YOLDAŞ (Erciyes Üniversitesi) • Prof. Dr. Kürşad ZORLU (Yozgat Bozok Üniversitesi) • Doç. Dr. Mahmut AKIN (Yozgat Bozok Üniversitesi) • Doç. Dr. Mehmet BARDAKÇI (İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi) • Doç. Dr. İbrahim DOĞAN (Yozgat Bozok Üniversitesi) • Doç. Dr. Eyyup ECEVİT (Erciyes Üniversitesi) • Doç. Dr. İsmail ERMAĞAN (İstanbul Medeniyet Üniversitesi) • Doç. Dr. İsmail PIRLANTA (Yozgat Bozok Üniversitesi) • Doç. Dr. Hülya TOKER (Yozgat Bozok Üniversitesi) • Doç. Dr. O. Can ÜNVER (İstanbul Ayyansaray Üniversitesi) • Dr. Öğr. Üyesi Tural BAHADIR (MSB Üniversitesi) • Dr. Öğr. Üyesi Kutluhan BOZKURT (Kıbrıs Uluslararası Üniversitesi, KKTC) • Dr. Öğr. Üyesi Ejder ÇELİK (Yozgat Bozok Üniversitesi) • Dr. Öğr. Üyesi Esra GEDİK (Yozgat Bozok Üniversitesi) • Dr. Öğr. Üyesi Hakan KARAASLAN (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi) • Dr. Öğr. Üyesi Karol KUJAWA (Illinois Üniversitesi, ABD; İşletme Üniversitesi, Polonya) • Dr. Öğr. Üyesi Valeriy MORKVA (Kapadokya Üniversitesi) • Dr. Öğr. Üyesi Alper MUMYAKMAZ (Yozgat Bozok Üniversitesi) • Dr. Öğr. Üyesi Erjada PROGONATI (Süleyman Demirel Üniversitesi) • Dr. Öğr. Üyesi Recep TEMEL (Yozgat Bozok Üniversitesi) • Dr. Gürsel DÖNMEZ (T.C. Cumhurbaşkanlığı) • Dr. Farid HAFEZ (Georgetown Üniversitesi, ABD) • Dr. Christian Johannes HENRICH (Siegen Üniversitesi, Almanya) • Dr. Sarajuddin RASULY (Viyana, Avusturya)

Bu Sayının Hakem Kurulu / Referee Board of This Issue

Prof. Dr. Ali AYATA (Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet Alpay DİKMEN (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Murat ERCAN (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Fahri TÜRK (Trakya Üniversitesi)
Doç. Dr. Hazal Ilgın BAHÇECİ BAŞARMAK (Yozgat Bozok Üniversitesi)
Doç. Dr. Hüseyin BAL (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Doç. Dr. Oğuzhan EKİNCİ (Erzurum Teknik Üniversitesi)
Doç. Dr. Burak HERGÜNER (İzmir Demokrasi Üniversitesi)
Doç. Dr. Elif Ayşe ŞAHİN İPEK (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)
Dr. Öğr Üyesi Osman Gökhan HATIPOĞLU (Yozgat Bozok Üniversitesi)
Dr. Öğr Üyesi Yılmaz KAPLAN (Erzurum Teknik Üniversitesi)
Dr. Öğr Üyesi Berkan KARAGÖZ (Yozgat Bozok Üniversitesi)
Dr. Öğr Üyesi İlhan SAĞSEN (Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Dr. Öğr Üyesi Ercan SARICAOĞLU (Trabzon Üniversitesi)
Dr. Öğr Üyesi Fatih Fuat TUNCER (İstanbul Gelişim Üniversitesi)

İngilizce Editör/ Editor for English

Dr. Öğr. Üyesi Y. Pınar ÖZMEN

Almanca Editörü/ Editor for German

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa YILDIZ

Kurucular/Founders

Prof. Dr. Yunus YOLDAŞ
Doç. Dr. Özlem BECERİK YOLDAŞ

İletişim (Haberleşme) Bilgileri/ Contact Information:

Adres: Yozgat Bozok Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Atatürk Yolu 10. km. 66200 YOZGAT
Telefon: (354) 242 10 42

E-mail: siyasetdergisi@yobu.edu.tr

Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi (TSBD), Yozgat Bozok Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi tarafından yılda iki kez Mart ve Eylül aylarında Türkçe, İngilizce ve Almanca yayınlanacak uluslararası hakemli bir dergidir. Dergiye gönderilecek yazılar derginin biçim kurallarına uygunluğu incelendikten sonra, iki kör hakem değerlendirmesine gönderilir. Hakem raporlarına göre dergi yayın kurulu çalışmayı yayınlarsa veya yayınlamaz. Dergide intihale (kendinden intihal dâhil) karşı sıkı bir politika izlenmektedir. Yazılar intihale karşı yayından önce, yayın aşamasında ve sonrasında denetlemeye tabi tutulur ve intihal bulgusu durumunda değerlendirme sürecinin herhangi bir aşamasında reddedilir. Dergide yayınlanan yazılarda ileri sürülen görüşler yalnızca yazarların kendisine aittir, yayınlanan kurumun görüşlerini yansıtmaz. Yayıncılar bu görüşler için herhangi bir yasal sorumluluğu kabul etmez.

Turkish Journal of Political Science (TSBD), is an international peer-reviewed journal published in Turkish, English and German twice a year, in March and September by Yozgat Bozok University Faculty of Economics and Administrative Sciences. After a preliminary inspection, manuscripts meeting the format requirements undergo a double-blind peer review process. According to the outcome of peer review reports editorial board publish or do not publish the article. A strict policy towards plagiarism (including self-plagiarism) is followed in the journal. Manuscripts are screened for plagiarism before, during, and after publication, and if found they are rejected at any stage of processing. The opinions expressed in the published articles are the author's own and do not reflect the view of the publisher institution. Publishers do not accept any legal responsibility for these opinions.

İçindekiler

Editöryal	IX-XIV
Brahima Bilali: Güney Sudan'da Enerji Güvenliği: Potansiyeller ve Zorluklar	1-16
Mehmet Soytürk: Brexit Sonrası Avrupa Birliği Enerji ve İklim Politikaları	17-36
Nurgül Bekar: Yenilenebilir Enerji Kaynakları Açısından Türkiye'nin Enerji Jeopolitiği.....	37-54
Muhammed Samancı: Yenilenebilir Enerji Yatırımlarının Arttırılmasına Yönelik Vergisel Teşvikler: Türkiye ve Seçilmiş Bazı Ülkeler Arasında Karşılaştırma	55-69
Diğer Konular	
Merve Sevinç Sakar, Murat Kaymaz: Alman Dış Politikasının Sivil Yüzü ve Kültür Politikaları	73-88
Emre Ekinci: Hizmet Sunumundan Hukukilik Boyutuna 6360 Sayılı Kanun'a Ait Akademik Eleştiriler	89-115
Kitap İncelemeleri	
Recep Temel: Petrol Fırtınası	119-130
Gökberk Yücel: Uygarlıkların Batışı	131-136
Bu Sayıya Katkıda Bulunanlar	137-141

Contents

Editorial	IX-XI
Brahima Bilali: Energy Security in South Sudan: Potentials and Challenges.....	1-16
Mehmet Soytürk: European Union Energy and Climate Policies After Brexit.....	17-36
Nurgül Bekar: Renewable Energy Resources and Energy-Geopolitics of Turkey	37-54
Muhammed Samancı: The Tax Incentives for Increasing Renewable Energy Investments: Comparison Between Turkey and Some Selected Countries	55-69
Beyond the Topic	
Merve Sevinç Sakar, Murat Kaymaz: The Civil Face of German Foreign Politics and Cultural Politics	73-88
Emre Ekinci: From Presentation of Service to Legality: Academic Criticism of the Law No 6360	89-115
Book Reviews	
Recep Temel: Petrol Fırtınası (Oil Storm).....	119-130
Gökberk Yücel: Uygarlıkların Batışı (The Wreck of Civilizations) .	131-136
Contributors to the Current Issue	143-147

Editöryal

Enerji, geçmişten günümüze insanoğlunun temel yaşam kaynakları arasındadır. Dünyadaki küresel ekonomik düzen, liberalleşme ile birlikte teknolojik gelişmeleri, adeta çarpan etkisi yaratarak çok hızlı bir şekilde ilerletmektedir. Hızla ilerleyen bu teknolojik gelişme, dünyada sürdürülebilir bir kalkınma ve büyümeyi de beraberinde getirmektedir. Bu büyüme ve kalkınmanın gerek istikrarlı gerekse daim olabilmesi için enerji, devletler için vazgeçilmez bir kaynaktır.

Geçmiş yıllarda geleneksel olarak güvenlik denildiğinde bir devletin askeri (tank, uçak, nükleer güç vs.) unsurları bakımından yeterli olup olmadığı anlaşılmaktaydı. Kitle iletişim araçlarının artması, teknolojik gelişmelerin hızla yaygınlaşması ve en önemlisi de insanların ihtiyaç çeşitliliğindeki hızla yükseliş, güvenlik unsurunu çok boyutlu hale dönüştürmüştür.

Enerji ise bu kapsamda, devletlerin gerek ulusal, gerekse uluslararası güvenliklerinin sağlanması noktasında merkezi konuma yerleşmiştir. Devletler halklarının refah seviyelerini yükselterek siyasal, ekonomik ve kültürel bakımdan, kalkınmışlıklarını devam ettirmek istiyorlarsa, ihtiyaç duyulan enerjiyi güvenli kaynaklardan, güvenli güzergâhlardan, temiz ve sürdürülebilir bir şekilde temin etmek zorundadırlar. Aksi takdirde bir devlet için yalnızca bir dakikalığına yaşanabilecek olası bir enerji kesintisi, o devlet için milyarlarca doların kaybına yol açabilecek durumdadır.

Son yıllarda özellikle Akdeniz, gerek ulusal gerekse uluslararası aktörler ve onların yerel işbirlikçileri yoluyla, enerji kaynakları ve güzergâhları bağlamında çok büyük mücadelelere sahne olmaktadır. Akdeniz; coğrafi konumu itibarıyla Afrika, Avrupa ve Asya kıtalarının kesişim noktasında bulunmaktadır. Dünyadaki taşıma ticaretinin büyük bir bölümü denizler üzerinden yürütülmektedir. Yaklaşık olarak dünya deniz ticaretinin %30'u Akdeniz üzerinden geçmektedir. Çünkü Akdeniz Süveyş Kanalı, Hürmüz Boğazı gibi birçok enerji nakil hatlarını, Atlas Okyanusu ile Hint Okyanusuna bağlamaktadır. Bu sebeple ticaret yollarının güvenliği ülke ekonomilerinin gelişimi ile doğru orantılıdır.

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Jeoloji Araştırmaları Merkezinin raporuna göre, Doğu Akdeniz'de yaklaşık 30 milyar varil petrole eşdeğer enerji kaynağı mevcuttur. Akdeniz'in tamamında ise yine yaklaşık 60 milyar varil petrole eşdeğer enerji kaynağı vardır. Doğu Akdeniz'deki toplam enerji kaynaklarının günümüzdeki değeri ise yaklaşık 3 trilyon dolardır. Bu bölgede bulunan enerji rezervlerinin Avrupa'nın yaklaşık 30 yıllık, Türkiye'nin ise

yaklaşık 550 yıllık enerji ihtiyacını karşılayacağı tahmin edilmektedir. Enerji talebinin yaklaşık %75'ini ithal eden Türkiye, tüketmiş olduğu gazın yaklaşık %99'unu ve petrolün ise yaklaşık %92'sini ithal etmektedir. Yıllara göre değişmekle birlikte, Türkiye'nin enerji ithalatı için ödemiş olduğu miktar 45 ile 55 milyar dolar aralığındadır. Bu çerçeveden değerlendirildiğinde Türkiye için enerji güvenliği Doğu Akdeniz bağlamında oldukça elzemdir. Çünkü Akdeniz'de kıyı uzunluğu en fazla olan ülke Türkiye'dir. 1982 yılında Viyana'da imzalanan Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku'na (BMDH) göre; denize kıyı uzunluğu en fazla olan ülkenin kıta sahanlığı da o oranda geniştir. Yine aynı sözleşmenin ilgili maddesine göre ise bir ülkenin kıta sahanlığının büyüklüğü ve/veya genişliği ne kadar ise o ülkenin münhasır ekonomik bölgesi (MEB) de o oranda büyük ve geniştir. Bu sebeple Türkiye, Doğu Akdeniz'e komşu olan ülkeler arasında Doğu Akdeniz'den en fazla pay sahibi olması gereken ülkedir.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) tek taraflı olarak 2003 yılında Yunanistan, 2007 yılında Mısır, 2010 yılında İsrail ve Lübnan ile kendince sözde MEB antlaşması imzalamıştır. GKRY bu bağlamda başta İsrail olmak üzere birçok Batılı ülkeden almış olduğu destekle, 2007 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) Güneyinde kalan bölgeleri 13 parsel ayırarak, bu parsellerde Batılı enerji şirketlerine (EXXON MOBİL, Noble, ENİ, TOTAL, Güney, KOGAS ve SHELL gibi) sözde hidrokarbon arama ve çıkarma ruhsatı vermiştir. Fakat GKRY'nin kendisi için 13 parsel ayırdığı bu bölgelerin 5'i Türkiye'nin deniz yetki alanı (yani Türkiye'nin MEB'i) ve 7'si ise 2011 yılında KKTC ile Türkiye arasında imzalan, KKTC'nin Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na (TPAO) petrol ve gaz arama ruhsatı verdiği alanlar ile çakışmaktadır.

2010 yılının sonuna doğru Tunus'ta Arap Baharı ile (sonradan kışa dönüşen) başlayan halk ayaklanmaları, 2011 yılından itibaren başta Suriye olmak üzere tüm Orta Doğu'da siyasi, ekonomik, psiko-sosyolojik krizler ve çeşitli vekâlet savaşları olarak devam etmektedir. Tüm bu ve benzer problemlerin altında yatan temel sebeplerden biri İsrail'in bölgedeki yayılma siyaseti ve Batılı ülkelerin bu politikaya destek vermeleri olduğu gibi bu bölgenin enerji kaynaklarını ve enerji nakil haklarını ele geçirmektir. Dolayısıyla ülkelerin sürdürülebilir bir büyüme ve kalkınmalarında hammadde olarak enerji temel bir girdi olduğu için; devletler hem enerji rezervlerini hem de enerji güzergâhlarını kontrol altına alarak, birbirlerine karşı üstünlük sağlama, yaptırım, tehdit ve ve/veya silah olarak kullanmaktadırlar.

2003'te Gürcistan'daki Gül Devrimi, 2004'de Ukrayna'daki Turuncu Devrim, 2008'deki Rusya-Gürcistan Savaşı (Güney Osetya ve Abhazya'nın Gürcistan'dan ayrılarak bağımsız olması), 2014'deki Rusya-Ukrayna Savaşı bunun sonucunda ise Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edilmesi olayları, tüm bu sorun ve savaşlar Karadeniz ekseninde; Kafkaslar, Kuzey Doğu Avrupa ve Baltık bölgesinde yaşanmıştır. Yaşanan bu olayların temel sebebi her ne kadar 2000'li yıllardan sonra ABD destekli olarak, NATO'nun ve Avrupa Birliği'nin (AB); Balkan, Baltık ve Kafkasya (2008'de ABD'nin Gürcistan'ı NATO'ya üye yapmak istemesi) ülkelerine doğru yayılcı siyaseti olup, Rusya Federasyonu'nun bu girişimlere tepki göstermesi olarak algılansa da enerji odaklıdır.

Örneğin AB ülkeleri hali hazırda enerji tedarikinin yaklaşık yarısını Rusya'dan temin etmektedirler. Rusya'nın AB'ye ihraç ettiği enerjinin büyük bir bölümü Ukrayna üzerinden sağlanmaktadır. Bu çerçevede Ukrayna merkezli olarak geçmiş yıllarda Rusya-AB arasında birçok kriz yaşanmış olmakla birlikte, Rusya AB'ye ihraç etmiş olduğu gazı zaman zaman keserek, enerji kaynakları ve güzergâhları üzerinden AB'ye yaptırım uygulamaya çalışmıştır. Bu ve benzeri gelişmeler Rusya'nın enerji kartını uluslararası ilişkiler bağlamında bir silah olarak kullanıp kullanmadığı tartışmalarını doğurmuştur.

2019 yılının son aylarında dünya genelinde petrolün varil fiyatı yaklaşık 55 dolardı. Şimdilerde yani 2020 yılının Mart ayında dünya genelinde petrolün varil fiyatı yaklaşık 30 doların altında seyretmektedir. Dünya genelinde yaklaşık %50 oranındaki bu ani düşüşün sebebi ise Çin'de korona virüsünün ortaya çıkması (daha sonra dünyaya yayılması) ve ABD'den sonra en fazla enerji tüketen Çin ekonomisinin durağanlaşmasıdır. Tabii olarak petrol fiyatlarındaki bu düşüşün sebeplerinden biri de 2020 yılının Mart ayında, OPEC bünyesinde Rusya ve Suudi Arabistan'ın Viyana'da bir araya gelerek, petrol arzının ne kadar olacağı hususunda anlaşamamalarıdır. Bu toplantıda Suudi Arabistan, Rusya'ya petrol arzının kısıtlanması teklifinde bulunmuştur, fakat Rusya bu teklifi kabul etmemiştir. Daha sonra ise Suudi Arabistan, Rusya'ya karşılık olarak kendi petrol arzında daha radikal bir düşüş yapmıştır. Bunun sonucunda ise dünya genelinde benzin ve dizelde neredeyse yarı yarıya bir ucuzlama söz konusu olmuştur. Dolayısıyla devletlerin enerji tedariki ve tüketimi konusunda dikkat etmesi gereken temel hususlar; enerji bağımlılığı, karşılıklı bağımlılık, enerji güvenliği ve alternatif (yenilenebilir) enerji kaynaklarının kullanımı gibi elzem konulardır. Bu sebeple Türkiye kendi enerjisinin tedarikinde, yerli ve milli kaynakların (alternatif kaynaklar) kullanım oranını ivedilikle yükseltmelidir.

Türkiye Siyaset Bilimi Dergisinin 2020/1 sayısının ana temasını gündemdeki önemli yerini hep korumuş olan enerji olarak belirledik. “Dünden Bugüne Enerjinin Önemi ve Enerji Savaşları” ana teması etrafında son çalışmaları yayımlamayı amaçladık. Doğrudan enerji konusuyla alakalı olmak üzere dört makale ve bir kitap kritiği, farklı konularda ise iki makale ve bir kitap krtiğini de derginin bu sayısında bulabileceksiniz.

Brahima Bilali'nin kaleme aldığı “Energy Security in South Sudan: Potentials and Challenges” çalışmasında, Güney Sudan'ın fosil yakıtlar bakımından enerji rezervlerinin zenginliğini konu alarak, bu ülkenin sahip olduğu alternatif kaynaklar bağlamında, yenilenebilir enerji rezervlerinin önemine değinilmiştir. Fakat enerji kaynağı bakımından zengin olan Güney Sudan'ın, enerji güvenliğinin sağlanması noktasında, birçok sorunla karşı karşıya kaldığı ifade edilmiştir. Bu sorunlar; Güney Sudan'da devam eden siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar, enerji nakil hatlarının altyapı eksikliği, enerji kaynaklarının zayıf yönetimi ve özellikle de yabancı ülkelere bu bağlamda aşırı bağımlılıktır. Bu çerçevede İngilizce olarak yazılan makalede genel olarak Güney Sudan'daki enerji güvenliğine dair temel dinamiklerden ve ülkenin sahip olduğu enerji potansiyelinden bahsedilmektedir.

Mehmet Soy Türk'ün yazdığı “Brexit Sonrası Avrupa Birliği Enerji ve İklim Politikaları” başlıklı makalede; Avrupa Birliği'nin (AB) ortak enerji ve iklim politikalarının tarihsel süreci ile birlikte, Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET) ve Uluslararası Enerji Ajansı (IEA)'nın oluşumu açıklanmaya çalışılmıştır. Daha sonra ise AB'nin günümüze ki gelişiminde, AB'nin ilgili enerji kurumlarının almış olduğu kararlara değinilerek, bu kararların alınmasında Büyük Britanya'nın rolü ve önemi ele alınmıştır. Makalenin ilerleyen bölümlerinde yazar, Brexit sonrası AB enerji ve iklim politikalarının nasıl şekilleneceğine dair tahmin ve görüşlerde bulunarak her iki tarafın (AB ve Büyük Britanya) enerji ve iklim politikalarının yeniden belirlenmesi süreçlerinde çok büyük sıkıntılar ve zorluklar yaşanacağını ifade etmiştir.

Nurgül Bekar'ın yazdığı “Yenilenebilir Enerji Kaynakları Açısından Türkiye'nin Enerji Jeopolitiği” konulu makalede, yenilenebilir ve yenilenemez enerji türleri ile ilgili kavramsal tanımlamalar açıklanmaya çalışılmıştır. Türkiye'nin enerji bağımlılığına dikkat çekilerek, alternatif enerji kaynağı kullanımının ve yenilenebilir enerji kaynaklarının, toplam enerji tüketimi içerisindeki payının artırılması konusunda ne gibi çalışmaların yapılması gerektiğine dair görüş ve öneriler sunulmuştur. Daha sonra ise bu çalışmada Türkiye'nin bulunduğu coğrafya bağlamında, enerji jeopolitiği

açıklanmaya çalışılarak bu jeopolitiğin yenilenebilir enerji kaynaklarıyla ilişkisi araştırılmıştır.

Muhammed Samancı'nın ele aldığı "Yenilenebilir Enerji Yatırımlarının Arttırılmasına Yönelik Vergisel Teşvikler: Türkiye ve Seçilmiş Bazı Ülkeler Arasında Karşılaştırma" başlıklı çalışmasında ise Türkiye, Mısır, Cezayir, Ürdün ve Malezya gibi beş farklı ülkenin yenilenebilir enerji yatırımlarına yönelik vergisel teşvikleri ve özellikle de vergi muafiyetleri ile vergi indirimleri, birbirleri ile kıyaslanmıştır. Kıyaslama yapılırken ilgili ülkelerin yenilenebilir enerji alanındaki yasal mevzuatları, maliye disiplini ve bir mali analiz çerçevesinde ele alınarak yorumlanmıştır. Bu çerçevede adı geçen ülkelerin; gelir vergisi, kurumlar vergisi, KDV, gümrük vergisi, damga vergisi, emlak vergisi, ve tapu harcı muafiyetine dair, ilgili kalemlerde literatür taraması yapılmıştır.

Merve Sevinç Sakar, Murat Kaymaz'ın kaleme aldıkları "Alman Dış Politikasının Sivil Yüzü ve Kültür Politikaları" başlıklı yazılarında, II. Dünya Savaşı sonrası alman dış politikası ve sivil güç olmak üzere, tarihsel süreç içinde Almanya'nın kültür politikaları anlatılmıştır. Bu bağlamda bir ülkenin kültürünün farklı ülkelere tanınmasında kültür politikalarının önemini vurgulandığı makalede, Goethe Enstitüsü, Yurt Dışı Okulları Ağı, Alman Arkeoloji Enstitüsü, Alexander Von Humboldt Vakfı ve DAAD gibi vakıflar aracılığı ile özellikle II. Dünya Savaşından sonra Alman kültürünün dünyanın farklı coğrafyalarında sivil güç olarak yayılması ele alınmıştır. Buna paralel olarak makalede aynı zamanda, Almanya'nın kültür politikalarını yalnızca bir dış politika aracı olarak kullanmanın da ötesine götürdüğü vurgulanarak, kültür politikalarını "Toplumların Dış Politikası" haline getirmeye çalışıldığını bu yolla da devletlerin etkileşim alanlarının genişletmesi çerçevesinde bir araç olarak görüldüğü belirtilmektedir. Çalışmada, Türkiye tarafında 2000 yılından sonra kurulan Yunus Emre Enstitüleri ile dil öğrenimi üzerine çalışmaların hızla arttığına değinilmiştir. Daha sonra ise Çin Halk Cumhuriyeti tarafından kurulan Konfüçyüs Enstitülerinin dünyadaki sayısının 2006'dan sonra, 120'den 500'e çıktığı ve Rusya Federasyonu tarafından kurulan Mir Enstitülerinin 50'den 150'ye yükseldiği benzer çalışmaların da dünyada özellikle Fransa ve İngiltere tarafından da yürütüldüğü ifade edilmiştir.

Emre Ekinci'nin yazmış olduğu "Hizmet Sunumundan Hukukilik Boyutuna: 6360 Sayılı Kanuna Ait Akademik Eleştiriler" başlıklı çalışmada, 30 Mart 2014 yerel seçimlerinden sonra yürürlüğe giren 6360 sayılı Kanun, idari, siyasi ve mali alanlarda ortaya çıkarmış olduğu tartışmalar ele alınmıştır. Bu bağlamda yazar, çalışmasında ilgili yasanın genel gerekçesini açıklayarak, tüzel kişilikleri kaldırılan belde belediyeleri ve köyler konusu ile birlikte,

hizmet sunumu açısından değerlendirmelerde bulunmuştur. Daha sonra ise yazar bu kanun kapsamında; merkezileşme ve yerelleşme olgusunu, katılım ve demokrasi konusu kapsamında, mali konular açısından değerlendirerek, anayasaya uygunluk bağlamında büyükşehir olan şehirleri analiz edip yorumlamaya çalışmıştır.

Recep Temel'in yazmış olduğu "Petrol Fırtınası" başlıklı çalışma ise Raif Karadağ'ın ölümünden önce (22 Aralık 1973 tarihinde kaldığı otel odasında ölü bulunmuştur) yazmış olduğu bir kitaba yönelik değerlendirmedir. Yazar bu kitabın kritiğini yaparken, Raif Karadağ'ın 1950'li yıllara kadar olan zaman diliminde, Orta Doğu başta olmak üzere Bakü, Venezuela, Meksika ve Panama Kanalı etrafındaki petrol rezervlerine yönelik, uluslararası emperyalist güçlerin vermiş olduğu mücadeleleri anlatmaktadır. Kitapta Royal, Dutch-Shell ve Standard Oil gibi enerji şirketlerinin Osmanlı'nın çöküşünde sergiledikleri çalışmalar anlatılmakla birlikte, 1950'li yıllarda İran petrollerinden daha fazla istifade etmek isteyen ABD, Fransa, İngiltere ve Rusya gibi ülkelerin, İran üzerinde oynamış oldukları siyasi ve iktisadi oyunlar ifade edilmiştir.

Gökberk Yücel, Amin Maalouf'un "Uygurlukların Batışı" adlı kitabını analiz etmiştir. Maalouf'un medeniyet perspektifinde fail/fiil ilişkisine değinen Yücel, Arap/Müslüman toplumlarının hafızası üzerinden Doğu Akdeniz havzasının gelişim sürecini analiz etmiştir. Bu bağlamda, 1950'li yıllardan itibaren Orta Doğu'da ağırlığını hissettiren ideolojik hareketlerin Arap/Müslüman ülkelerin siyasetindeki etkisi, Arap dünyasındaki yapısal değişim sancıları ve bu sancıların Batı dünyasıyla ilintisi analiz edilmiştir. Aynı zamanda Yücel, Maalouf'un insanlığın akıbetine ilişkin nasıl bir perspektif sunduğuna da değinmiştir.

Bu vesileyle başta dergimizin yayın kurulunda bulunan tüm hocalarıma ve makale yollayarak bilim dünyasına katkıda bulunan tüm yazarlarımıza en içten dileklerle teşekkür ediyorum, bir sonraki çalışmalarında başarılar diliyorum.

Mustafa Özalp

ENERGY SECURITY IN SOUTH SUDAN: POTENTIALS AND CHALLENGES

Brahima BİLALİ*

Abstract

The article deals with the energy security dynamics in South Sudan. It aims to shed a light to the different energy potentials that South Sudan possesses and to subsequently analyze the conditions that constitute the challenges disrupting the country's energy security. Despite being a young nation, South Sudan has an enormous and diverse energy potential, ranging from nonrenewable energy sources to renewable energy sources. It holds not only a huge amount of oil resources but also has considerable potential in solar energy, wind energy, hydropower, geothermal energy. But despite this enormous advantage in energy resources, the South Sudanese state faces numerous obstacles undermining its energy security. Among these challenges figure the lack of energy infrastructures, the continual internal instability, the mismanagement of the energy resources and the high dependence on its external partners. In this study, it is aimed to evaluate the current status of South Sudan's energy resources by considering the energy security issue.

Keywords: Energy Security, South Sudan, Energy Potentials, Energy Challenges, Energy Sustainability.

GÜNEY SUDAN'DA ENERJİ GÜVENLİĞİ: POTANSİYELLER VE ZORLUKLAR

Öz

Bu makalede, Güney Sudan'daki enerji güvenliği dinamikleri ele alınmaktadır. Güney Sudan'ın sahip olduğu çeşitli enerji potansiyellerine ışık tutmayı ve daha sonra ülkenin enerji güvenliğini bozan zorluklara sebep olan koşulları analiz etmeyi amaçlamaktadır. Genç bir ülke olmasına rağmen, Güney Sudan yenilenemeyen enerji kaynaklarından yenilenebilir enerji kaynaklarına kadar muazzam bir ölçekte ve çeşitlilikte enerji potansiyeline sahiptir. Sadece büyük miktarda petrol kaynağı barındırmakla kalmayan Güney Sudan, aynı zamanda güneş, rüzgâr, hidroelektrik ve jeotermal enerjilerde de önemli bir potansiyele sahiptir. Ancak enerji kaynaklarındaki

* Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, ibrahistanbul@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-7500-188X>.

Brahima Bilali

bu büyük avantaja rağmen, Güney Sudan devletinin enerji güvenliğini zayıflatan birçok engel ve zorlukla karşı karşıya olduğu gözlenmektedir. Bu zorluklar arasında enerji altyapısı eksikliği, devamlı bir iç istikrarsızlık, enerji kaynaklarının zayıf yönetimi ve dış ortaklarına ağır bağımlılık bulunmaktadır. Bu çalışmada enerji güvenliği konusu dikkate alınarak Güney Sudan'ın enerji kaynaklarının mevcut durumu değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Enerji Güvenliği, Güney Sudan, Enerji Potansiyeli, Enerji Sorunları, Enerji Sürdürülebilirliği.

Introduction

The significance of energy, as we know it today, started taking shape since the 19th century in the USA (United States of America), as the use of oil and the increasing demand from its derived products sparked the beginning of a major industry that not only kept improving itself but would be at the very center of our modern civilization (BBC, 2019). The 19th century's technological breakthrough and the two World Wars showed that energy represents for states an indispensable element for their progress and development. The necessity for oil initiated a course for its acquirement, as the powerful nations, over time, perceived it to be crucial for their military activities and other important sectors of their society (Cherp & Jewell, 2011:1). The traditional conception of security, which was mainly focused on military security issues, extended to new dimensions in which energy became part of. The Cold-War, during which the world was bipolar, constituted a period of intense competition among nations for the acquisition of nuclear power, which in turn represents both a military asset and a source of energy.

The rivalry among nations, the advanced technology and the always-changing internal dynamics of states led humans to improve their environment, creating conditions in which energy sources become a necessity. This necessity of (assuring) energy is not related only to industrialized nations. Underdeveloped regions such as Sub-Saharan Africa are also in need of energy security that would help tackle their development challenges. In this regard, the question of energy security is crucial in African countries, such as South Sudan, despite being located in a continent depicted as unstable and conflict-prone.

Located in Central-Eastern Africa, South Sudan gained its independence after decades of a military struggle and political orchestration against its rival Sudan. But the afterward of the independence was immediately marked by internal armed conflict and instability that made it considerably fragile as a state. Yet, the question of energy remained crucial in

the country both before and after its secession from Sudan. Oil appeared as among the most important factors in South Sudan's fight for independence. It was crucial in its relations with external partners and was at the heart of its internal instability. That is why, it is essential to analyze the question of energy security in South Sudan in terms of potentials and challenges, as the future of the country seems to be inseparable from its energy situation.

This paper is threefold. First, a historical and theoretical approach to the concept of energy security will be tackled. Second, the different energy sources available in South Sudan will be assessed to analyze the country's energy situation. Third, the focus will be on the possible existing challenges that undermine South Sudan's energy security.

1. Energy Security: A Theoretical and Historical Framework

1.1. The Evolution of the Energy Security Approach

From the historical perspective of the question of energy security in the international system, it is possible to determine three main trends. The first trend of energy security goes back to the period around the two World Wars. It represents a moment in which Western nations were distrustful among each other and were more moved by the idea of strengthening their military capacity. Oil supplies became a central element for armies and constituted an important factor of competition among warring factions especially during World War II (Cherp & Jewell, 2011:1). The British did play a pivotal role in bringing oil into the forefront of the global contest. To outwork the German rivals, under Churchill's leadership, the British Royal Navy's decision to adopt oil instead of coal as a power source for its vessels transformed the energy question to a national security matter (Yergin, 2006:69). As the sources of military domination of the Western states were tied to their military firepower which in turn became dependent on oil, the question of energy supply became inseparable from security. Hence was born what could be perceived as the classical approach of energy security, which was defined along with Western powers' interests and viewed as the assurance of oil supply for their armies. During World War II, the constant supply of American oil to the Allies is said to be decisive in achieving victory against Germany (Miller). The shortage of energy supply for warring parties during that conflict represented a great obstacle for their military forces. Especially in the case of the German army, oil constituted for its military advances a constant constraint (Gordon, 2008:8). This classical conception survived throughout the Cold-War during which "securing" energy supply was still a priority. But that period was also dominated, especially from the 1940s to the 1970s¹, by the race for the

enhancement of nuclear energy. Though nuclear energy was developed intensely for military purposes, it constituted for nuclear Powers a new source of energy.

The second trend, which opened a new conception of energy security, started with the 1973 oil embargo which was the result of a radical decision of oil-exporters Arab countries to use their energy resources as a political tool (Yergin, 2006:75). Aware of the Western countries' high dependence on energy, oil-exporters Arab states decided to restrict the use of their natural resources as a tool of pressure to "punish" the Western world, especially the US, for their foreign political stance on Israel. This created a completely new configuration in the international system, because it was a situation that escaped the prediction of industrialized countries. The "weaponization" of oil as a mean of political pressure not only exposed the acute dependence of industrialized countries on foreign oils but also proved to be an efficient tool capable of hurting their economy (Paust & Blaustein, 1974:411). From this situation, a new concept of energy security was elaborated. It was based on new energy policies that would guarantee the cooperation and collaboration of industrialized countries to prevent both energy shocks and oil politicization. As an "emergency system", this new energy strategy aimed to create conditions that would help protect the world economy from the negative repercussions of energy insecurities. In this regard, several principles were also to be considered to assure energy security (Yergin, 2006:75-76). Firstly, the sources of supply ought to be diversified. It would help nations find alternatives to shield their economy in cases of energy disruptions. The second principle is related to the idea of resilience, which means building energy systems capable of absorbing unexpected energy shocks. The third principle is the recognition of the reality of integration, which asserts that countries should build their energy policies based on the idea that there is "one oil market" in the world. The fourth and last principle deals with the obtaining of real information on the energy market, as it is crucial for a state to access accurate information in period of crises so that it becomes able to adjust itself accordingly (Yergin, 2006:75-76).

The third and last trend, which is shaping the current energy security approach, doesn't represent a radical change from the second trend. It rather adds new elements to the evolving energy policies. This trend has been mainly shaped by two important phenomena: the adoption of protective measures against man-made and natural disruptions; and the spectacular rise of emerging economies such as China and India (Yergin, 2006:76-77). The 9/11 attacks showed that countries' national security was at risk against global

terrorism. The impact of that threat goes beyond traditional security issues, it also represents a great danger for global energy security (Toft, et al., 2010:4411). Indeed, pipelines, energy systems, and other important mechanisms assuring the supply of energy are crucial for countries in maintaining their energy flows. So, when these energy infrastructures become the target of terrorist activities, it would disrupt energy security immediately at a large scale (Yergin, 2006:69-70). Natural events also may prove themselves to be very harmful to the energy sector, because the disaster they bring can make energy infrastructures very vulnerable or, worse, nonoperational over a long time (Yergin, 2006:78). Besides, the emergence of China and India as new economic powers caused a considerable rise in the world's energy demand (Yergin, 2006:10). So, a scenario in which a global energy demand surpasses the available supply – as turmoil in exporting countries or incapacity in oil manufacturing industries can happen – is more likely to impact negatively economies at a global scale due to their dependence on energy. Global terrorism, natural threats and the emergence of new energy importers led to the consideration of two dimensions crucial for the current energy security approach. First, ‘‘the globalization of the energy security system’’ is a reality that all countries must accept, as it integrates Third-World countries in a global energy system so far dominated by Western countries. Second, there is an indispensable necessity to properly protect the ‘‘entire energy chain’’ from man-made dangers and natural catastrophes, to assure both the demand and the supply of global energy (Yergin, 2006:76-77).

1.2. The Concept of Energy Security and Its Current Dimensions

Today, energy security is as much important as military security itself, because all the world's nations, from the richest to the poorest ones, are all depending on continual energy flows for their survival. Energy is what keeping national economies alive, as the growth of mostly all economic sectors depends on it (Bauman, 2008:4). That's the reason why the classical approach of energy security remained relevant for a very long time because it meant ‘‘stable supply of cheap oil’’ for the industrialized countries. As global energy supply came to a point where the interests of under-developed and developing countries had to be considered as well, the current energy security's approach became based on the idea that energy should be ‘‘sustainable and reliable supplies at reasonable prices’’ (Bahgat, 2006:965). In other terms, assuring energy security nowadays for all countries implies sustainability, reliability, and affordability of energy supply.

Another dominant aspect of the current approach to energy security lies in the idea that energy policies cannot be separated from the global context of

the world economy. From the perspective of energy security, globality is not limited to oil-importer industrialized countries' interests; it includes all "nations of all levels of development" (Chero & Jewell, 2014:417). A global perspective of energy security also encompasses non-states actors' needs. Because as much as states discuss and implement policies regarding energy security, the consumption of energy involves private companies, citizens, etc. In this regard, when a situation of energy insecurity occurs, it is not only states' economies that can be potentially disrupted, every energy consumer in the society is affected in consequence. Therefore, attempts to discuss and implement energy policies today take into consideration a multidimensional perspective, from local consumers to national actors, to global non-state actors. This leads to the existence of a variety of interpretations and perspectives on energy-related issues, such as the environmental impacts of energy (Chero & Jewell, 2014:417). Contemporary energy security policies encompass a moral dimension, as they should be implemented in a way that preserves social and economic values (Chero & Jewell, 2014:418). When thinking of valuable and sustainable energy security, it shouldn't be limited to mere geopolitical calculations or security concerns, but it should also consider social and economic development.

Assuring energy security is to assure a "low vulnerability of vital energy systems" (Chero & Jewell, 2014:419). Vital energy systems refer to the energy resources available, the necessary infrastructures that ensure energy manufacturing and an energy flow "that supports critical social functions" (Chero & Jewell, 2014:419). The proper identification of vital energy systems can make it easier to target convenient energy security policies. The potential vulnerabilities capable of disrupting vital energy systems are very diverse (Chero & Jewell, 2014:419). Physical risks, such as terrorist attacks, represent a challenge to energy security. Economic risks can also constitute a source of vulnerability. Energy consumption has to be affordable to the consumers, otherwise, it could lead to social unrest. Vulnerabilities of energy security can also originate from geopolitical threats, in the case of the use of energy as a means of political pressure. Technological and natural threats such as the aging of the infrastructures or natural disasters represent other sorts of vulnerabilities as well. Therefore, assuring energy security for a state is to keep all these vulnerabilities as low as possible (Chero & Jewell, 2014:419).

2. South Sudan and Its Energy (Re)Sources

For decades, a civil war occurred in Sudan between the central government and its southern region. That conflict officially ended with the

2005 Peace Agreement that ensured a peaceful resolution and brought about real steps towards the southern Sudan's region liberation (Ahmed, 2009:134). The peace deal did contain an important element that gave a considerable economic advantage to South Sudan: an agreement on the sharing of oil revenues with Sudan (Garth, 2011). As it became independent, South Sudan inherited 75% of oil resources from Sudan, while the pipelines and oil manufacture remained in the latter's territory. This situation, naturally, created a huge energy potential in the newly born country.

At the time that South Sudan become newly independent, in 2011, the oil production reached a considerably high level, allowing the country to generate approximately 500 million US dollars from its share (Adeba & Enough Project, 2019:1). Even though the civil war that it experienced afterward caused a halt of half of the oil production, South Sudan still possesses the third-largest oil reserves in the African continent with a potential of 3.5 billion barrels of oil. The fact that only 30 percent of the South Sudanese territory has been explored so far, shows the enormity of the country's available oil resources (Barigaba, 2018).

Because of the enormous oil resources available, the energy sector constitutes the most important asset for the development of South Sudan. The oil sector dominates the entire economy of the country, as it constitutes the only source of income for the government. 98 percent of South Sudan's national budget is recovered from the oil revenues (Mbah, 2018). Before the civil war that started in 2013, oil production generated \$13 billion in revenue. But the outbreak of the conflict affected oil production by causing a loss of \$4 billion in terms of revenue (Mednick, 2018). There are also proven reserves of natural gas located in the oil-rich Muglad and Melul basins that both South Sudan and Sudan share in their borderlands. Those reserves do represent an opportunity for South Sudan to put on strategies to develop a gas sector (US Energy Information Administration, 2018).

Renewable energy sources are part of South Sudan energy's ecosystem. Biomass, which consists of charcoal, wood, grass, cow dung, and agriculture residues, represents the most predominant source of energy consumption in South Sudan. Just in 2014, biomass constituted 70 percent of the country's energy consumption (Minister of Electricity and Dams, 2014:1). The South Sudanese people mostly rely on traditional sources of fuel, such as firewood, to sustain their needs in their daily life. The natural conditions of the country do favor the development of biomass energy. 33 percent of the entire South Sudanese territory is covered by forests to date, making access to biomass

energy the fastest and safest way to maintain the sustainability of energy consumption of the population in South Sudan (Xinhua, 2018).

The heavy reliance of the population on biomass cannot be explained by the natural conditions alone. The country's electricity sector being severely underdeveloped, the majority of the South Sudanese dependence on biomass, as the easiest alternative source of energy to consume, is quite understandable (United Nations Environment Programme, 2017:274). A World Bank report shows that from 2011, the date of independence, to 2017, there is a progressive improvement of the population's access to electricity. While in 2011 only less than 6 percent of the South Sudanese population benefited from electricity, in 2017 the access rate was more than 25 percent (World Bank, 2019).

There are other types of renewable energy sources available in South Sudan, such as solar energy, wind energy, geothermal energy, and hydropower. These energy sources are yet to be developed, but they do have sufficient potentialities to help South Sudan achieve sustainable energy security (Minister of Electricity and Dams, 2014:2-3). Hydropower, for example, represents a great opportunity for renewable energy source, because South Sudan is one of the countries through which flows the River Nil (United Nations Environment Programme, 2017:274). The government pays particular attention to the development of small hydro to facilitate the local communities' access to electricity. The country has also a potential to develop wind energy, especially for the electrification of rural zones (United Nations Environment Programme, 2017:275). The location of South Sudan at the proximity of the East African Rift System also represents an opportunity to invest and develop geothermal energy. As for solar energy, it is being used in households and serves as a power source for the use of different devices (Minister of Electricity and Dams, 2014:2-3). For the population in rural zones, the use of solar energy appears even more practical than other energy sources, as it facilitates the provision of daily needs, such as supplying hot water or lightning.

3. Challenges Related to Energy Security in South Sudan

3.1. Domestic Dynamics of South Sudan's Energy Challenges

The 2005 Comprehensive Peace Agreement is a peace deal that not only conceded to South Sudan its right to self-determination but more importantly allowed the country to inherit a tremendous amount of oil resources (Arbetman-Rabinowitz & Johnson, 2008:387). And as already mentioned, after South Sudan's secession in 2011 from Sudan, the presence of oil reserves

represented a crucial opportunity to create wealth and develop the country (Pederson & Bazilian, 2014:163). But at the same time, oil wealth can constitute a source of instability, especially when its control becomes a source of competition between local actors. Aware of this situation, the then-US Secretary of State Hillary Clinton explicitly warned the new South Sudanese authorities about the potential double effect of oil wealth:

We know that it will either help your country finance its path out of poverty or you will fall prey to the natural resource curse which will enrich a small elite, outside interests, corporations, and countries and leave your people hardly better off than when you started (Quinn, 2014).

The statement of Hillary Clinton underlines the great opportunities that oil could offer as a “blessing” or the instability it can bring about as a “curse”. Unfortunately, the second situation prevailed in South Sudan: the country plunged in a civil war with power struggle over the share of oil resources as (one of) the main cause(s) (Pederson & Bazilian, 2014:172).

The period that immediately followed South Sudan's independence was deeply marked by the elites' struggle over the control of oil resources. Oil constituted a resource over which severe competition was occurring between warring factions, becoming a means of power rather than social and economic development (Adeba & Enough Project, 2019:15). Oil constituting the country's only economic asset, the dominance over it represents hence a source of economic and political power. In this situation, oil resources turned out to be an incentive for violent conflict and internal instability. The civil war that occurred became extremely violent, intensified by intercommunal violence, ruining chances to implement conditions for energy security in the country (Adeba & Enough Project, 2019:16). Energy resources became tantamount to violent conflict, causing thousands to die and turning the country to a war-torn zone.

Besides the human casualties, the conflict turned out to be devastating for South Sudan's energy sector, in terms of productivity and output. Before the civil war, oil production was estimated around “ 250,000 to 350,000 barrels” a day (Aljazeera, 2013), which was a favorable situation for the country since 98 percent of its revenues come from that production (Larwood, 2013). Following the impact of the armed conflict, oil production waned to 20,000 barrels a day (Cirino, 2019). But in a recent development, the government of South Sudan reached an agreement with Sudan that would allow the country to add 16,000 barrels per day to the existing production

(Takpiny, 2019). Nevertheless, the devastating impact of the conflict on energy production is still to be absorbed, because even now there is a huge gap between the oil production output before and after the civil war.

Furthermore, the prospect of sustainable energy security is undermined by the existing rentier system in the country. Rentierism enables the elites to amass oil revenues in a way that serves their interests. The government appears to be more focused only on collecting the oil revenues than using it for purposes that could benefit the country in the long term. The wealth made from oil in large part, first, is diverted to the personal finances of the elites, and second, goes to the military budget (Adeba & Enough Project, 2019:17). In other words, instead of serving as a key to the country's development, the available energy resources are used for purely personal interests and political reasons.

As South Sudan inherited oil resources at its independence while the energy manufacturing industry remained in Sudan, it was clear from that point that oil wealth should have served, in part, to build an independent South Sudanese energy sector. Oil resources being the most important economic asset in South Sudan, it was indispensable for the government to envision an energy management based on sustainability, transparency, and social responsibility. However, during the first years that followed South Sudan's independence, the country started facing fuels shortage due to the oil production shutdown that followed its disagreement with Sudan. To avoid an acute energy crisis, the government of South Sudan decided to import fuels through an agreement with Qatar National Bank (Mai et al., 2016:8-9). In spite of the allocated budget for the operation, fraudulent approaches and administrative loopholes led to the misappropriation of funds by companies and individuals. This mismanagement contributed to causing a fuel shortage at the end of 2014, hurting the country's economy in the process (Mai et al., 2016:8-9).

Another internal dynamic representing a challenge to South Sudan's energy security is the heavy reliance on biomass. Since non-renewable energy sources are costly, the use of renewable sources of energy, such as biomass, does represent, in general, an economic advantage for the consumers (National Renewable Energy Laboratory, 1997:2). South Sudan is rich in both types of energy, but the population's energy consumption comes mainly from biomass energy. The vast majority of South Sudanese use traditional fuels in their daily life, making the country's dependence on biomass energy extremely high. However, this high dependence on traditional fuels could lead in the long term to environmental issues, such as soil erosion or desertification (United Nations

Development Programme, 2013:12). The use of biomass requires in many occasions a considerable amount of effort from its consumers, especially in rural zones of South Sudan. To be able to use traditional fuels in their households, South Sudanese women can spend a long time foraging for firewood and are highly susceptible to be exposed to toxic smoke from the firewood. The constant exposure to toxic smokes can cause serious respiration diseases such as bronchitis or pneumonia (United Nations Development Programme, 2013:31).

Finally, the unequal or the absence of distribution of modern power supply in the country also constitutes a serious challenge to its energy security. In 2016, the total access of South Sudan to electricity was estimated to be around 9 percent. While 22 percent of the urban population benefited from electricity, almost only 6 percent of the rural population had access to it (Trading Economics). This non-access to electricity has the potential to constitute a vicious circle leading to energy insecurity. The inability of the majority of the population to access modern power sources, which represent a necessity for their daily lives, constitute an apparent failure of the government's energy policies. As a consequence, the population would tend to rely intensely on alternative sources of power supply such as power generators, which could, in the long-term, cause other energy issues like oil shortage. South Sudan happens to be facing that situation, as the power source of the majority of the South Sudanese depends on the use of power generators (Mai et al., 2016:13). Power generators supply households and businesses, leading to excessive consumption of oil fuels. This high reliance on generators contributes to energy waste, increases the cost and demand for fuel, and could impact the environment negatively because of the air and noise pollution generated (Mai et al., 2016:13).

3.2. External Dynamics of South Sudan Energy Challenges

South Sudanese dependence on Sudan's oil pipelines, through which it exports its energy to external markets, created serious issues regarding the country's energy security. In the very early moments of its independence, the South Sudanese state benefited considerably from oil production. The country was estimated to gain in a monthly average 500 million U.S dollars from its share production (Adeba & Enough Project, 2019:1). However, after dissension with Sudan over transit fees and transfers in 2012, South Sudan halted its oil production for 15 months as an act of defiance against its neighbor (International Monetary Fund, 2017:6).

After accusing South Sudan of unpaid fees regarding the share of oil revenues, the government of Sudan decided to confiscate the oil flowing through its pipelines. As a response to that situation, the South Sudanese authorities chose, in return, to use their available oil resources as a tool of political pressure against their rival, by shutting down the oil wells (Sudan Tribune, 2012). However, it backfired negatively on the young and fragile South Sudanese economy, which is entirely dependent on oil revenues. Indeed, the situation plunged South Sudan into a political, economic and humanitarian disaster (Adeba & Enough Project, 2019:1).

The dependence of South Sudan on its regional partners in the importation of processed fuel constitutes also a challenge undermining its energy security (Mai et al., 2016:11). East-African countries rely on each other to guarantee their oil supply. South Sudan mostly possesses crude oil, and because of its lack of infrastructure, it relies on regional neighbors such as Kenya to maintain its national energy supply. The problem is that the Kenyan energy infrastructures not only suffer from inefficiency but also are unable to satisfy the large demands of oil from the other East-African countries. This limited capacity of the Kenyan energy distribution system affects South Sudan's energy situation. A fuel shortage of South Sudan that occurred in November 2015 was related in part to the lack of sufficient petrol in Kenya. In other words, mismanagement or any kind of inefficiency in the Kenya energy sector is more likely to impact negatively the energy consumption in South Sudan (Mai et al., 2016:12).

Both the presence of enormous oil resources and the lack of oil infrastructures in South Sudan attracted upstream oil companies to operate in the country. The sector is dominated by Asian companies, such as Malaysia's Petronas, India's ONGC Videsh and the China National Petroleum Corporation (Africa Oil & Power, 2017:20). Their presence in the upstream sector suggests that they play an essential role in the country's oil supply chain through the extraction and recovery of oil from underground. But this presence can also constitute a disruptive factor to the country's stability. In the context of profound state fragility caused by the civil war, there have been allegations that these oil companies became complicit of war crimes (Cumming-Bruce, 2019). Since oil constitutes South Sudan's only source of income, it represents a political and economic leverage over which warring factions compete in order to further their goal. Despite the peace agreement that supposedly "ended" five years of civil war (Aljazeera, 2018), the international oil companies are accused to be allegedly fueling violence in the country, "as oil

proceeds are funding the government-controlled security forces in the country's brutal civil war'' (Stevis-Gridneff, 2019).

Conclusion

Our findings show that South Sudan possesses an immense energy potential, from non-renewable to renewable energy sources. Oil appears to be the country's greatest economic energy asset, as it constitutes the only source of revenue and the key to its development. The economic profit in oil alone covers mostly the entire South Sudanese national budget, showing how enormous are the energy resources in the country. The renewable energy sources, even if they are not as economically important as oil resources, represent in the country the most valuable energy sources, in terms of consumption and sustainability. The reliance of the majority of the South Sudanese on biomass for energy consumption and the possibility of developing renewable power supply through wind energy, solar energy, hydropower or geothermal energy constitute appropriate conditions for the creation of sustainable green energy in South Sudan. All these factors represent favorable conditions that could help the country set up a secure, sustainable and cheap energy system.

However, the country faces many challenges disrupting its energy potential. The outbreak of the civil war, the nepotistic and corruptive management of the oil resources, the heavy reliance of biomass which could in the long term endanger the environment, the profound gap between rural and urban zones in energy supply, the lack of energy infrastructures, the national energy consumption's dependence on external factors, and finally the potential destabilizing role played by the international oil companies appear as the issues thwarting South Sudan energy security. These vulnerabilities make it extremely difficult to achieve a stable energy system in the country.

It is, therefore, crucial for the government of South Sudan to actively look for strategies that would help the country create conditions for sustainable energy security. In order to keep energy vulnerabilities as low as possible, strategies that that promote political stability and genuine management of oil resources are to be prioritized. Because, as long as the country remains unstable and prone to corruption in the managing of its oil sector, any strategy would be doomed to fail.

References

- Africa Oil & Power (2017). A complete Report on Investing in the Energy Sector Of South Sudan. Retrieved from <http://africaoilandpower.com/wp-content/uploads/2017/06/Africa-Energy-Series-South-Sudan-2017.pdf>, Date of Access: 27 December 2019.
- Ahmed, E. (2009). The Comprehensive Peace Agreement and the dynamics of post-conflict political partnership in Sudan. *Africa Spectrum*, 44(3), 133-147.
- Aljazeera (2013). South Sudan restarts oil production. Retrieved from <https://www.aljazeera.com/news/africa/2013/04/2013461437362148.html>, Date of Access: 22 December 2019.
- Aljazeera (2018). South Sudan President signs peace deal with rebel leader. Retrieved from <https://www.aljazeera.com/news/2018/09/south-sudan-president-signs-peace-deal-rebel-leader-180912185452831.html>, Date of Access: 27 December 2019.
- Arbetman-Rabinowitz, M., & Johnson, K. (2008). Power Distribution and Oil in the Sudan: Will the Comprehensive Peace Agreement Turn the Oil Curse into a Blessing? *International Interactions*, 34(4), 382-401.
- Barigaba, J. (2018). Are big boys about to enter South Sudan oil territory? Russian firms lead. Retrieved from <https://www.theestafrican.co.ke/business/Are-big-boys-about-to-enter-South-Sudan-oil-territory/2560-4868458-23wtw4/index.html>, Date of Access: 20 December 2019.
- BBC (2019). How did oil come to run our world? Retrieved from <https://www.bbc.com/timelines/zqgxtfr>, Date of Access: 20 December 2019.
- Cherp, A., & Jewell, J. (2011). The three perspectives on energy security: intellectual history, disciplinary roots and the potential for integration. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 3(4), 202-212. Retrieved from <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2011.07.001>
- Cirino, W. (2019). South Sudan Resumes Oil Production in Former Unity State. Retrieved from <https://www.voanews.com/a/south-sudan-resumes-oil-production-in-former-unity-state/4757355.html>, Date of Access: 22 December 2019)
- Cumming-Bruce N. (2019). Oil Companies May Be Complicit in Atrocities in South Sudan, *U.N. Panel Says*. Retrieved from <https://www.nytimes.com/2019/02/20/world/africa/south-sudan-oil-war-crimes.html>, Date of Access: 27 December 2019.
- Garth, S. (2011). Partition of Sudan prepares way for further conflicts. Retrieved from <https://www.wsws.org/en/articles/2011/07/suda-j12.html>, Date of Access: 20 December 2019.

- Gordon, R. J. (2008). Did Economics Cause World War II? (No. w14560). *National Bureau of Economic Research*.
- International Monetary Fund (2016). *South Sudan: 2016 Article IV Consultation-Press Release*; Staff Report; and Statement by the Executive Director for South Sudan. Washington: Publications Services.
- Larwood Z. (2013). It's all about oil in South Sudan. Retrieved from <http://fordhampoliticalreview.org/its-all-about-oil-in-south-sudan/>, Date of Access: 22 December 2019.
- Mai, N. J. H., Mayai, A. T., & Tiitmamer, N. (2016). Sporadic Fuel Crisis in South Sudan: Causes Impacts and Solutions. Retrieved from https://www.africaportal.org/documents/17849/572b7eb2950f7_SporadicFuelCrisisInSouthSudanCausesImpacts_Full.pdf, Date of Access: 22 December 2019.
- Mbah F. (2018). South Sudan: Oil revival to boost economic recovery. Retrieved from <https://www.aljazeera.com/news/2018/08/south-sudan-oil-revival-boost-economic-recovery-180828071729069.html>, Date of Access: 20 December 2019.
- Mednick S. (2018). Oil-rich South Sudan to Resume Production in War-hit Region. Retrieved from <https://business.financialpost.com/pmn/business-pmn/oil-rich-south-sudan-to-resume-production-in-war-hit-region>, Date of Access: 20 December 2019.
- Miller K. How Important Was Oil in World War II? Retrieved from <https://historynewsnetwork.org/article/339>, Date of Access: 17 December 2019.
- Minister of Electricity and Dams (2014). Scaling up renewable energy program in low income countries. Retrieved from https://www.climateinvestmentfunds.org/sites/cif_enc/files/meeting-documents/south_sudan_eoi_0.pdf, P1-12, Date of Access: 20 December 2019.
- National Renewable Energy Laboratory (1997). Dollars from sense – The economic benefits of renewable energy. Retrieved from <https://www.nrel.gov/docs/legosti/fy97/20505.pdf>, Date of Access: 22 December 2019.
- Pedersen, A., & Bazilian, M. (2014). Considering the impact of oil politics on nation building in the Republic of South Sudan. *The Extractive Industries and Society*, 1(2), 163-175.
- Quinn A. (2014). Clinton warns South Sudan of "resource curse" with oil wealth. Retrieved from <https://www.reuters.com/article/us-sudan-south-development/clinton-warns-south-sudan-of-resource-curse-with-oil-wealth-idUSTRE7BD1UW20111214>, Date of Access: 22 December 2019.

- Stevis-Gridneff M. (2019). Oil Companies in South Sudan Could Be Complicit in War Crimes, U.N. Says. Retrieved from <https://www.wsj.com/articles/oil-companies-in-south-sudan-could-be-complicit-in-war-crimes-u-n-says-11550682399>, Date of Access: 27 December 2019.
- Sudan Tribune (2012). South Sudan shuts down its oil production countrywide. Retrieved from <https://www.sudantribune.com/South-Sudan-shuts-down-its-oil,41353>, Date of Access: 20 December 2019.
- Takpiny B. (2019). S. Sudan plans 16K barrel per day hike in oil production. Retrieved from <https://www.aa.com.tr/en/africa/ssudan-plans-16k-barrel-per-day-hike-in-oil-production/1604948>, Date of Access: 22 December 2019.
- Toft, P., Duero, A., & Bieliauskas, A. (2010). Terrorist targeting and energy security. *Energy Policy*, 38(8), 4411-4421.
- Trading Economics. South Sudan - Access to electricity (% of urban population). Retrieved from <https://tradingeconomics.com/south-sudan/access-to-electricity-percent-of-urban-population-wb-data.html>, Date of Access: 24 December 2019.
- United Nations Development Programme (2013). The Republic of South Sudan- Sustainable Energy for All. Retrieved from https://www.seforall.org/sites/default/files/South_Sudan_RAGA_EN_Released.pdf, Date of Access: 22 December 2019.
- United Nations Environment Programme (2017). Energy Profile: South Sudan. Retrieved from https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/20597/Energy_profile_SouthSudan.pdf?sequence=1&isAllowed=y, Date of Access: 20 December 2019.
- US Energy Information Administration (2018). Country Analysis Brief: Sudan and South Sudan. Retrieved from https://www.eia.gov/beta/international/analysis_includes/countries_long/Sudan_and_South_Sudan/sudan.pdf, Date of Access: 2 April 2019.
- World Bank (2019). Access to electricity (% of population) – South Sudan. Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/EG.ELC.ACCS.ZS?locations=SS&start=2011>, Date of Access: 20 December 2019.
- Xinhua (2018). South Sudan decries dwindling forest cover. Retrieved from http://www.xinhuanet.com/english/2018-11/16/c_137612103.htm, Date of Access: 20 December 2019.
- Yergin, D. (2006). Ensuring Energy Security. *Foreign Affairs*, 69-82.

¹ The 1940s mark both the end of WWII and the beginning of the Cold-war; while the 1970s represent the years of the nuclear non-proliferation regime.

BREXIT SONRASI AVRUPA BİRLİĞİ ENERJİ VE İKLİM POLİTİKALARI

Mehmet SOYTÜRK*

Öz

Avrupa Birliği'nde (AB) enerji politikalarının temeli Avrupa Atom Enerjisi Ajansı'nın (AAET) kurulması ile resmen atılmıştır. Ajansın kurulması ile birlikte Birliğe üye ülkeler arasında nükleer enerji alanında bilgi alış verişi, tecrübe paylaşımı ve ortak hareket etme imkânı doğmuştur. AAET'nin kuruluşundan bu yana geçen süre içinde hem ülkelerin hem de AB'nin enerji politikalarındaki yaklaşımında değişiklikler olmuştur. Zamanında Birliğe üye ülkelerin çoğu tarafından ilgi gören nükleer enerji, artık hem AB kurumları hem de bazı üye ülkeler tarafından çevre dostu olmaması gerekçesiyle rağbet görmemektedir. Birliğe sonradan üye olan ve üye olmasından bu yana enerji politikaları ve iklimin korunması alanında belirleyici bir rol üstlenmiş olan Büyük Britanya, daha önce hiçbir üye devletin yapmadığını yaparak, bir halk oylaması (Brexit) ile AB'den ayrılmıştır. Büyük Britanya'nın AB'den ayrılması Birliği hem siyasi hem de ekonomik olarak zayıflatmış, enerji ve iklim politikaları alanında ise büyük değişikliklerin olacağı sinyalini vermiştir. Brexit ile AB'den ayrılan Büyük Britanya enerji ve iklim politikalarında istediği gibi hareket etme özgürlüğüne sahip olmuştur. Aynı durum tabii ki AB içinde geçerlidir. Fakat Büyük Britanya artık AB'nin güvencesine sahip değildir. AB ise enerji ve iklim politikaları alanında son derece aktif olan bir üyesinden mahrum kalmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Brexit, Avrupa Birliği Enerji ve İklim Politikaları, Avrupa Birliği, Enerji ve İklim Politikaları.*

EUROPEAN UNION ENERGY AND CLIMATE POLICIES AFTER BREXIT

Abstract

The basis of energy policies in the European Union (EU) has been officially laid with the establishment of the European Atomic Energy Community (EAEC). With the establishment of the Community, opportunities such as exchange of information, share of experience, and joint action have emerged in the field of nuclear energy among the member states of the Union. Since the establishment of EAEC, the approach of both countries and the EU to energy policies has changed. Nuclear

* Dr. Öğr. Üyesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, mehmetsoyturk@ktu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-9011-3660>.

energy, which was attracted by most of the member countries at one time, is no longer in demand because it is not environmentally friendly by both EU institutions and some member states. Great Britain, which became a member of the Union later and has played a decisive role in the field of energy policies and climate protection since its membership, has left EU with a referendum (Brexit), by doing what no member state has done before. The separation of Great Britain from the EU has not only weakened the Union from the economic and political perspective, but also signalled that there will be major changes in the field of energy and climate policies. Great Britain, who left the EU with Brexit, had the opportunity to act as desired in the field of energy and climate policies. Of course, the same is valid for the EU. However, Great Britain no longer has the guarantee of the EU. On the other hand, the EU is deprived of a member who is very active in the field of energy and climate policies.

Keywords: *Brexit, European Union Energy and Climate Policies, European Union, Energie and Climate Policies.*

Giriş

Büyük Britanya'nın Avrupa Ekonomik Topluluğu'na üye olduğu 1973 yılından bu yana kendi bünyesinde AB üyeliği sürekli tartışılmıştır. Başbakan David Cameron 2015 seçimlerinden önce seçildiği takdirde AB üyeliğini halk oylamasına götürme vaadi olayı farklı bir boyuta taşımıştır. Cameron seçimleri kazandıktan sonra seçim vaadini hatırlayıp sözünü yerine getirmek amacıyla halk oylamasını gerçekleştirmesi, sadece kendisinin siyasi kariyerinin sonunu getirmekle kalmamış aynı zamanda da Büyük Britanya'nın AB'den ayrılmasının başlangıcı olmuştur.

Büyük Britanya'nın AB'den ayrılmasının sancısız bir şekilde olmayacağı referandumdan sonra hem Birlik içerisindeki hem de Londra'daki Büyük Britanya Parlamentosu'ndaki tartışmaların şiddetinden anlaşılmıştır. Brexit halk oylamasının üzerinden üç yıldan fazla bir zaman geçmiştir. AB'den ayrılık süreci iki yıl olarak öngörülmüş olsa da ancak 2020 yılının Ocak ayının son gününde gerçekleşebilmiştir. Ayrılık sürecinin bu kadar uzamasının başlıca sebebi Büyük Britanya hükümetlerinin kendi içlerindeki tezatlıklarında yatmaktadır. David Camaron'un istifa etmesinden sonra kurulan üçüncü hükümet ancak gerekli adımları başarıyla atarak ayrılığı resmileştirmiştir. Yeni Başbakan Boris Johnson'un özel çabalarının sonucu olarak Büyük Britanya AB'den ayrılabilmiştir. Brexit halk oylaması 2016 yılından bu yana birçok siyasetçinin siyasi hayatının bitmesine de vesile olmuştur. Siyasi hayatı ivme kazanarak yükselen kişi ise AB karşıtı tavrı ile bilinen, Aralık 2019 seçimlerini de kazanan Boris Johnson'dur.

Brexit ile başlamış olan ve Başbakan Boris Johnson'un son noktasını koymuş olduğu AB'den ayrılık sürecinin sonunda hem Büyük Britanya hem de AB, birçok konuda etkileneceklerdir. Ayrılığın etkileyeceği konulardan bir tanesi de AB Enerji ve İklim politikalarıdır. Büyük Britanya, AB'ye üye olduğundan bu yana AB'nin enerji politikalarının oluşumundaki en önemli devletlerden bir tanesi olmuştur. İngilizlerin AB'den ayrılmaları ile Birlik içerisinde enerji politikalarının oluşumundaki pay sahibi devletlerin arasındaki denge de bozulmuş oldu. AB'de de ortak enerji politikasının oluşumunda üye ülkeler arasındaki farklı yaklaşımlar olmasından dolayı Büyük Britanya gibi ekonomik ve siyasi gücü olan bir devletin olmaması Birlik dahilindeki dengeleri etkileyerek yeni dengelerin oluşmasına sebep olacaktır.

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesindeki amaç, AB'de enerji politikalarının geçmişine kısaca göz attıktan sonra Büyük Britanya'nın Brexit halk oylaması ile 2016 yılında başlatmış olduğu ve 2020 yılının Ocak ayında biten bu süreçten sonra AB'nin Enerji ve İklim Politikalarının nasıl şekil alacağını analiz etmektir. Konunun araştırılıp analiz edilmesinde kullanılan kaynaklar öncelikli olarak AB Kurumlarının Basın bildirimleri ve diğer açıklamaları ile ikincil kaynaklardır.

1. AB'nin Ortak Enerji ve İklim Politikalarının Tarihsel Süreci

Avrupa Birliği için ortak enerji ve iklim politikalarının oluşması Birliğin son yıllarda önem verdiği ve üzerinde durduğu konulardan birisidir. Bunca öneme rağmen ortak enerji politikası ekseninde buluşulması 2007 yılında ancak gerçekleştirilebilmiştir. Avrupa Birliği Konseyi 2007 yılındaki "*Energiopolitik für Europa – Energie Policy for Europe*" (EPE) eylem planı ile ilk kez enerji politikaları için Birlik genelinde karar almayı başarabilmiştir. EPE'nin, sadece bir enerji politikası olması değil aynı zamanda da Birliğin siyasi entegrasyonuna katkı yapması da beklenmekteydi. AB Konseyinin 2007'de almış olduğu kararla 2020 yılına kadar gerçekleştirilmesi hedeflenmişti. AB tarafından 2007 yılında uygulamaya koyduğu EPE eylem planına kadar olan süreçte enerji ve iklim politikaları alanındaki gelişmelere göz attıktan sonra günümüzdeki durumun analizi gerçekleştirebilecektir.

1.1. Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu AAET

Avrupa'da Birliğe giden yolda atılan ilk imza, *Avrupa Kömür Çelik Teşkilatı (AKÇT)* Anlaşmasını resmileştiren imzadır. Bu teşkilatın en önemli özelliklerinden birisi kurucu altı devletin ulusal egemenliklerinden bir kısmını gönüllü olarak AKÇT'ye devretmiş olmalarıdır. Kurucu altı ülke, Almanya,

Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg, kömür ve çelik sektöründeki egemenliklerini kendi kurmuş oldukları teşkilata devretmiş oldular. AKÇT Antlaşması, kömür çelik sektörleri ile Almanya'yı, en azından bu alanlarda, kontrol altına alınması için önemli bir adım olmuştur. Schuman Planı'nda da değinildiği gibi böylece Almanya'nın Avrupa kıtasında tekrardan savaş çıkarma ihtimalinin önüne geçilmiştir (Morsey, 2007:28). AKÇT Antlaşmasının bir diğer amacı da kömür ve çelik sektörlerinde, üyeleri için aynı şartları sunan bir ortak pazarın oluşturulmasıydı. Böylece kurucu altı devlet olan Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Lüksemburg ve Hollanda İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra en ihtiyaç duyulan enerjinin önemli bir bölümünün elde edildiği kömür ve çelik sektörünün ana söz sahibi AKÇT olmuştur. Hitler Almanya'sının sebep olduğu İkinci Dünya Savaşı, Avrupa'nın sadece önemli şehirlerini değil aynı zamanda da ekonomisini yerle bir etmişti. Savaş sonrası kalkınma için önemli enerji kaynağı olan kömürde oluşabilecek darboğazlar beraber hareket edilerek daha kolay önlenebilecekti. Ekonominin önemli alanlarından birisi kömür ve çelik sektörlerindeki olumlu gelişmeler üye devletleri bu sektördeki ilişkiyi bütün ekonomiye yaymak amacıyla 1957 yılında *Avrupa Ekonomik Topluluğunu* (AET) kurdular (Hansch, 1972:11). Bu amaçla İtalya'nın başkenti Roma'da yapılan görüşmelerde iki tane antlaşma imzalanmıştır, bunlardan ilki *Avrupa Ekonomik Topluluğu* (AET) Antlaşmasıdır. İkincisi de *Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu Antlaşması*'dır (AAET). Bu Antlaşmaların Roma'da imzalanmasından dolayı da aynı zamanda *Roma Antlaşmaları* olarak bilinirler. Böylece Avrupa'da kısa zaman içerisinde birbirinden bağımsız üç ayrı topluluk kurulmuş oldu. Bu karmaşayı ortadan kaldırmak amacıyla 1965 yılında imzalanan Füzyon Antlaşması 1967 yılında yürürlüğe girmiştir. Füzyon Antlaşması ile AKÇT, AET ve AAET'nin Konsey ve Komisyonları bir çatı altında toplanarak üç farklı topluluğun birbirinden bağımsız siyaset yapmasının önüne geçilmiştir (Solka, 2015:23).

Avrupa devletleri İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda sanayinin ihtiyaç duyduğu enerjinin büyük bölümünü kömürden elde etmekteydi. Sonraki yıllarda ise devreye petrol girmiş ve artarak sanayide kullanılmaya başlanmıştır. Kullanılan enerjideki bu gelişmeler Avrupa devletlerini üçüncü ülkelerden ihraç edilecek olan fosil yakıtlara bağımlı olma korkusuna düşürmüştür. Giderek artan enerji ihracatı ile üçüncü ülkelere bağımlı olmadan kendi ihtiyacını karşılamayabilmek adına Avrupa ülkeleri Nükleer Enerjiye yönelmek zorunda kalmıştır. Nükleer enerjiye talebin artması Avrupa'da nükleer enerji furyası başlamasına sebep olmuştur. Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nun kurulması ile bu ihtiyacın karşılanmasına yardımcı olunacağı düşünülmekteydi. Nükleer enerjinin geliştirilmesi ve kullanılması

AAET'nin temel hedefleri arasında yer almaktadır, böylece kısmen de olsa dışa bağımlılığın önüne geçilmiş olunacaktı. Teşkilatlanıp ortak hareket ederek ayrıca nükleer enerji santrallerinin yüksek maliyetini azaltılması hedeflenmekteydi. AAET Antlaşmasında tanımlanan ana hedefleri şu şekilde sıralayabiliriz; (EuroLex, 2007)

- Nükleer sanayinin oluşum ve gelişimini desteklemek.
- Üye devletlerin nükleer enerjinin gelişiminden faydalanmasını ve arz güvenliğini sağlamak.
- Güvenliği yüksek düzeyde garanti altına alarak, nükleer enerjinin sivil ve barışçıl amaçlar haricinde özellikle askeri alanda kullanılmasını engellemek.

AAET'nin görevleri de aynı Antlaşmada şu şekilde tanımlanmaktadır;

- Araştırmaları geliştirmek ve teknik bilginin üyeler arasında yayılmasını sağlamak.
- Kamuoyunun ve çalışanların sağlıklarının korunması için gerekli standartların oluşturulmasını ve uygulanmasını sağlamak.
- AB'de nükleer enerjinin geliştirilmesi için gerekli tesislerin oluşturulmasını ve yatırımların kolaylaştırılmasını sağlamak.
- AB'deki tüm kullanıcılara gerekli olan enerjinin düzenli ve adil bir şekilde temin edilmesini sağlamak.
- Sivil ve barış amaçlı geliştirilen teknolojinin askeri amaçlı kullanılmamasını sağlamak.
- Özel parçalanabilir enerjiler üzerinde kendisine tanınan mülkiyet hakkını kullanmak.
- Üçüncü ülkeler ve hükümetler arası organlarla iş birliği yaparak barışçıl amaçlı nükleer enerji ilerlemeyi teşvik etmek.
- Ortak şirketler kurmak.

Ekonomik gelişmeleri son derece olumlu olan İkinci Dünya Savaşı sonrasında Nükleer Enerji fıryası yaşanması aynı zamanda da Avrupa entegrasyonu için de itici bir güç olmuştur (Burckhardt, 2012:330). Füzyon Antlaşmasından sonra oluşan Avrupa Topluluğu'nun enerji politikalarının ilkelerinde, Topluluğun ihtiyaç duyulan enerjisinin ucuz yollardan tedarik edilmesi ilkesi konmuştur. Tanımlanan hedeflere ulaşılabilme adına bütün enerji kaynaklarını kapsayan ortak enerji iç pazarı oluşturulmasına karar verilmiştir. AT'nin enerji politikalarına doğrudan müdahaleci direktifleri ilk kez petrol rezervlerinin stoklanması konusunda karşımıza çıkmaktadır. Bunun sebebi de petrolün 1960'lı yıllarda giderek artan bir şekilde Avrupa

ekonomisinde yer almaya başlamasından kaynaklanmaktadır. Petrolün, önemli bir paya sahip olan kömür ve özelinde taş kömürünün zamanla yerini alması böyle bir karar alınmasına sebep olmuştur. AT Komisyonu 1972'deki bildirisinde ucuz arzdan ziyade güvenli bir arzı tercih ettiklerini açıklamıştır. AT'nin bu eğilimi kendisini 1972 Paris zirvesinde de göstermiştir. Devlet ve hükümet başkanlarının açıklamasında yine güvenli ve sürekliliği olan arzı tercih ettikleri anlaşılmaktadır (Kürze, 2018:163).

Dünya ekonomisine büyük darbe vuran petrol krizinde AT hazırlıksız yakalanmıştır. Kurumsal ve hukuki alt yapı olmadığı için AT ortak hareket etme imkânına sahip değildi. Üye devletlerin her biri petrol krizinden farklı oranlarda etkilenmelerinden dolayı da Topluluk içerisinde gerekli dayanışma sağlanamamıştır. AT'nin henüz ortak bir enerji politikası olmaması, topluluğa üye devletlerin petrol ihraç eden ülkeler ve OPEC'le irtibata geçerek ihtiyaçlarını bireysel karşılamaya çalışmıştır. Enerji politikası ile ilgili AT'de birlik oluşmadığını sadece petrol krizinde değil aynı zamanda da daha sonra ABD'nin başkenti Washington'da gerçekleştirilen bir zirvede kendini göstermiştir. Burada da üye devletler kişisel hareket ederek ortak bir tavrın oluşmasına imkân vermemiştir. Denge oluşturması açısından OPEC'e karşı bir kurumun kurularak denge ortamı sağlamasına da Fransa'nın ilgisizliği fırsat vermemiştir (Kürze, 2018:164).

1.2. Uluslararası Enerji Ajansı – IEA

Uluslararası Enerji Ajansı kurulmasına sebep olan en önemli gelişme Orta Doğu'daki Arap-İsrail savaşlarıdır. Batı ülkelerinin 1973 yılındaki Arap-İsrail Savaşı'nda İsrail'in yanında yer almaları Suudi Arabistan Kralı Faysal'ı bazı önlemler almaya zorlamıştır. Kral *Faysal* “*Biz ve atalarımız hurma ve deve sütüyle yaşadık; yine öyle yaşayacağız*”, diyerek başta ABD olmak üzere Batı'dan gelen tehditlere rağmen petrolü devreye sokmaktan çekinmemiştir. Arap ülkelerinin bu tavrı Batı Avrupa ülkeleri ve ABD'yi önlem almak zorunda bırakmıştır. Bu amaçla *Uluslararası Enerji Ajansı* (IEA) kurulma çalışmaları başlatılmıştır. Uluslararası Enerji Ajansı'nın kuruluş amacı üye devletlerine enerji konusunda danışmanlık yapmak ve güvenli, sürdürülebilir, çevre ve iklim dostu, ekonomik enerji arzına katkıda bulunmaktır. Yukarıda da bahsedildiği gibi IEA'nın kuruluşuna sebep olan gelişme Suudi Arabistan Kralı Faysal önderliğinde petrol ihraç eden Arap ülkelerinin gerçekleştirmiş oldukları petrol ambargosudur. Bütün dünyada ekonomik krize sebep olan bu gelişme aynı zamanda da Petrol Krizi olarak dünya tarihindeki yerini almıştır. Sanayileşmiş ülkelerin Petrol Krizinde yaşamış oldukları ekonomik kriz 1929 ekonomik krizinden sonraki en büyük kriz olarak tanımlanmıştır. IEA'nın kurucu ülkeleri arasında Almanya gibi AET'ye üye devlet ve ABD gibi

Avrupa devleti olmayan devletler de vardır. AB ülkesi olan Almanya'nın IEA'nın üyesi olması ve Avrupa devletleri ile ABD'nin enerji konusunda kısmen de olsa ortak hareket etmeleri çalışmamızda yer almıştır. IEA'nın kuruluş amaçları şu şekilde sıralanabilir (Uluslararası Enerji Ajansı, 2020):

- Üye ülkelerin enerji arzının sağlanması,
- Çevreci ve iklim dostu enerjinin uygun fiyata tedarik edilmesi,
- Petrol ithalatının azalması durumunda acil önlemlerin alınması,
- Yeni enerji teknolojileri ve sürdürülebilir küresel enerji sisteminin geliştirilmesi amacıyla uluslararası iş birliğinin sağlanması.

AT üyesi devletler Petrol Krizinde kendi aralarında farklı görüşlere sahip olmaları ve AT kurumlarının hareket kabiliyetinin kısıtlı olması, enerji politikaları ile ilgili yeni fırsatların ortaya çıkmasına engel olmamıştır. Üçüncü ülkelerden ihraç edilen petrol ithalatına olan bağımlılığı ortadan kaldırmak mümkün olmadığından, hedef olarak ucuz enerji değil sürekliliği olan enerji olarak belirlenmiştir. Topluluğa üye ülkeler farklı ihtiyaçları olmasından dolayı ve Topluluk içerisinde bu anlamda kurumsal bir birliktelik oluşmamasından dolayı üye ülkeler kendi enerji ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına farklı yollara başvurmuşlardır. Durum böyle olunca AT ülkelerinin Topluluk olarak değil de kendi menfaatleri doğrultusunda hareket etmelerinin önüne geçilememiş ve 1980'li yıllara kadar bu şekilde hareket edilmiştir. Ülkeler arasındaki farklı yaklaşımları görebilmek için Fransa'nın *nükleer enerjiye*, Almanya'nın Sovyetler Birliği'nden gelen *doğal gaz* ve İngiltere'nin de Kuzey Denizi'ndeki *petrol rezervlerine* yönelmeleri gösterilebilir. Verilen örneklerden anlaşılacağı gibi AT'nin o dönemdeki enerji politikaları, enformasyondan öteye gidememiştir. Topluluğun aldığı önlemler aslında olası senaryolar üzerinden rapor hazırlamak ve tavsiyelerden öteye gidememiştir (Kürze, 2018:164).

Bu çerçevede alınan kararlardan bir tanesi üçüncü ülkelerden olan enerji ithalatını 1985 yılına kadar %63'ten %40'a düşürülmesi ile enerji kullanımını aynı dönemde %15 oranında düşürülmesidir (Kürze, 2018:165). Bütün bu önlemlerin hukuki bağlayıcılığı olmamakla beraber yukarıda da bahsedildiği gibi sadece tavsiye niteliğinde ve gönüllü iş birliğine dayalıydı. AT'nin 1990'lı yılların başlarına kadar önem verdiği ve bağlayıcı nitelikte kararlar aldığı konular arasında enerji yoktu, öncelik daha ziyade iç pazarın oluşumuna verilmişti. Günümüzde ise iç pazarın tamamlanması ve çevrenin korunması gibi enerji dışı hedefler gelecek 20 yıllık zaman dilimi içerisinde AB'nin daha aktif olduğu alanlar olarak göze çarpmaktadır.

1980'lerden sonra iç pazarın iyice genişlemesi ve olgunlaşmasından sonra enerji alanındaki gelişmeler daha ziyade elektrik ve doğalgaz üzerine yoğunlaşmaya başlamıştır. Tartışmalar enerji piyasalarının liberalleşmesi üzerine yoğunlaşırken bazı üye devletlerdeki devlet kontrolü ve tekelinde olan doğalgaz ve elektrik şebeke ve arzı konuları da tartışmalara dahil edilmiştir. AB'nin liberal ekonomi anlayışına ters olan tekelleşme ve devletin bir aktör olarak piyasada var oluşuna bir son verilmesi gerekmektedir. Liberallere göre enerji arzının devletin kontrolünde olması enerji arzının ekonomik olmayacağı yönündeydi.

Avrupa Tek Senedi Antlaşması'na göre iç pazar oluşumunun 01.01.1993 yılında gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu antlaşmanın iç pazarla ilgili konularında AB Komisyonu'nun yetkileri artırılmıştır. Yetkileri arttırılan AB Komisyonu'nun enerji arzı ile ilgili yapmış olduğu ilk icraatlardan biri enerji piyasasının liberalleştirilmesi olmuştur (Bergmann, 1995:16). Devlet artık enerji piyasasının yegâne aktörü olmaktan çıkarılmış, tamamen "piyasanın gizli" eline teslim edilmiştir. Bu gelişme AB enerji politikaları açısından önemli bir gelişme olarak Birliğin tarihinde yerini almıştır. Konsey'in bu anlamda 1986 yılında almış olduğu bir karara göre Birlik'in enerji politikalarında öncelik vermesi gereken konular arasında arz güvenliğinin artırılması, enerji maliyetlerinin düşürülmesi ve ekonomik rekabet şartlarının artırılması yer almaktadır (Bergmann, 1995:17). Enerji piyasalarının liberalleşmesi ile üye devletlerde ve üye devletler arasında serbest enerji ticaretinin imkânına, arz güvenliğinin artırılmasına ve hepsinden önemlisi haneler ve endüstri gibi tüketici gruplarına daha güvenli ve düşük maliyetli enerjinin arzına katkıda bulunması hedeflenmiştir.

Avrupa Komisyonunun enerji piyasasının liberalleşmesi ile ilgili niyetini perçinleyecek olan önemli gelişmelerden biri de 1998 yılında Komisyon tarafından yayınlanan *Enerji için İç Pazar* belgesidir. Bu belgede enerji iç pazarının oluşmasındaki engeller sıralanarak liberal piyasanın nasıl oluşturulması gerektiği yönünde tavsiyeler sıralanmıştır. Değiştirilmesi gereken konuların başında yukarıda da ifade edildiği gibi üye devletlerin çoğunda enerji arzının halen devlet tekelinde olması gelmekteydi. Üye devletlerin enerji sektörü ile ilgili düzenlemeler, aralarındaki farklılıklar işi daha da zor bir duruma sokuyordu. Enerji ve doğalgazın teknik özelliklerinin farklı tanımlanmasından dolayı enerji iç pazarının gerçekleştirilmesinde bir farklı sorun ile karşılaşmıştır. Bu sorunda elektriğin "mal" mı yoksa "hizmet" mi olarak sınıflandırılmasıydı. Bu sorunun cevabının bulunması da yine aynı belgenin hedefleri arasındaydı. *Enerji için İç Pazar* belgesinin nihai hedeflerinden bir tanesi de Enerji iç pazarının nasıl gerçekleştirileceği

yönündeki taslaktır. Enerji için pazarı dört basamaklı bir eylem planı ile gerçekleştirilmesi tasarlanmıştır. Bu eylem planına göre dört basamaklı eylem planı Beyaz Kitap'ın uygulanması, Birlik Hukuku'nun kararlı bir şekilde Komisyon tarafından yürürlüğe konması, çevre sorunlarının enerji politikalarına dahil edilmesi ve enerji sektörü için özel hükümlerin oluşturulması şeklindedir. Enerji politikalarında yapılacak olan bu düzenlemelerle aynı zamanda da Birlik içerisindeki entegrasyona katkıda bulunması hedeflenmiştir (Monstadt, 2004:178).

AB Komisyonu nihayet 1992 yılında elektrik ve doğalgaz pazarının liberalleşmesi için bir yönerge düzenlemiştir. Komisyon'un hazırlanmış olduğu bu yönerge beklenmedik bir şekilde AB ülkelerinin tepki göstermelerine sebep olmuştur. Enerji iç pazarının liberalleşmesi yönünde yapılan bu düzenleme özellikle birbirinden çok farklı elektrik ekonomi modellerine sahip olan Almanya, Fransa ve İngiltere'de tepki ile karşılanmış ve uzun süren müzakereler sonucunda ancak 1997 yılında elektrik pazarının liberalleşmesi üzerine anlaşılmaya varılmıştır. Doğalgaz pazarının düzenlenmesi için de ancak bir yıl sonra anlaşabilmışlerdir. Bu düzenlemelerle 1999 yılında elektrik piyasası, bir yıl sonra da doğalgaz piyasasındaki tekelleri düzenden kademeli olarak liberal bir piyasa anlayışına geçiş başlatılmıştır.

Düzenlemenin diğer bir amacı da AB'de birbirinden farklı enerji piyasalarını birbirine uyumlaştırmak ve üye devletlerde ve üye devletler arasındaki elektrik ve doğalgazın serbest dolaşabilmesi için koşullarını düzenlenmesidir. Böylece tüketicilerin serbestçe elektrik ve doğalgaz sağlayıcılarından birini seçebilmesi imkânı sağlanmış oldu. Farklı şirketlerin piyasada hareket edebilmesi için de doğalgaz ve elektrik hatlarının alt yapısının sahibi olanlar, ücret karşılığında alt yapıyı sağlayıcılara sunması gerekmektedir.

Ulusal piyasalardaki birbirinden farklı piyasa anlayışlarına son vermek amacıyla 2003 yılında yeni bir yönerge yayınlanmıştır. Bu yönergeye göre elektrik piyasaları liberalleştirmemiş üye devletlere 2007 yılına kadar süre tanındı. Üye ülkeler elektrik piyasalarını en geç Temmuz 2007 yılında serbest rekabete açmış olması gerekmektedir (Schumann, 2005:115). Enerji piyasalarının 2007 yılında tamamen liberalleşmesiyle birlikte AB 2007 yılında ilk kez *EPE (Energie Policy for Europe – Energiepolitik für Europa)* hukuki bağlılığı olan ortak hedefler etrafında birleşmeyi başarmıştır (Nötzold, 2011:224). Bu düzenlemeden önceki düzenlemelerde ortak hedefler belirlenmiş olmasına rağmen hukuki bir bağlayıcılığı yoktu. Uluslararası alanda da AB Birleşmiş Milletler tarafından organize edilen iklim görüşmelerine dahil olmuştur. Kyoto'da yapılan iklim konferansına katılarak

Kyoto Hedefleri olarak tarihe geçen kararların alınmasında katkı sağlamıştır. AB'nin özel çabası ile sera gazı salınımının azaltılması yönünde alınan kararın destekçisi olmuştur (Fichtner, 2005:7).

Avrupa Birliği 2008 yılında *Enerji Güvenliği ve Dayanışma Eylem Planı* adı altında yeni düzenlemeler hayata geçirmiştir. Bu düzenlemelerde güvenlik ve dayanışma, verimli enerji politikalarının temeli olarak tanımlanmıştır. Yapılan düzenlemelere göre Birlik enerji ithalatını 2020 yılına kadar %26 oranında azaltmasını hedeflemiştir. Konulan hedeflere ulaşabilmek adına yine aynı düzenlemelerde uyulması gereken yol haritası da belirlenmiştir. Diğer bir tanımlanan önemli bir hedef ise 2050 yılına kadar karbon bazlı enerji kaynaklarını yenilenebilir enerji ile değiştirilmesidir. Hedeflere ulaşılabilme için alınan önlemler beş başlık altında özetlenebilir (LexEuropa, 2009);

- Alt yapı ihtiyaçları ve enerji arzının çeşitlendirilmesi,
- Enerji sektörünün dış ilişkileri,
- Petrol ve doğalgaz stokları ile kriz müdahale mekanizmaları,
- Enerji verimliliği ve
- AB enerji kaynaklarının en verimli şekilde kullanılması.

Enerji Güvenliği ve Dayanışma Eylem Planı AB 2007 yılının Mart ayında gerçekleştirilen AB Konseyi tarafından onaylandıktan sonra açıklanmıştır. Bu kararlar alındığında AB enerji ihtiyacının %54' ünü ithal etmekteydi (LexEuropa, 2009). Dışa bağımlılığı azaltmak ve yenilenebilir enerjinin çevre dostu olmasından dolayı da yenilenebilir enerji kaynaklarına ağırlık verilmiştir. Bu anlamda etkili olan diğer bir konu ise 2000'li yıllarda başlamış olan ve halen çözülememiş olan Ukrayna krizidir. AB ülkeleri, Ukrayna'da kriz ortaya çıkması ile Rusya'nın doğalgaza ne kadar bağımlı olduğunu anlamışlardır. Bir yandan da Rus enerji piyasasına olan bağımlılığı azaltmak adına yenilenebilir enerji kaynaklarının araştırılmasına teşvik edilmeye başlanmıştır.

Enerji Güvenliği ve Dayanışma Eylem Planı 2007 yılında açıklanmış ve 2008 yılında da yürürlüğe girmiştir. Bir sonraki yılda da *Üçüncü Enerji Paketi* AB Parlamentosunda onaylanmış ve açıklanmıştır. AB'nin Üçüncü Eylem Planı ile elektrik ve doğalgaz piyasalarının liberalleşmesine daha da önem verilmiştir. Bu planda ayrıca tüketici haklarının sağlanıp korunmasına önem verilmiştir (Avrupa Parlamentosu, 2020).

AB Komisyonu 15 Aralık 2011 yılında yayınlamış olduğu bir basın bildirisini ile 2050 yılına kadar güvenli, rekabetçi ve düşük karbondioksitli

(CO₂) enerji sektörünün nasıl mümkün olabileceğini açıklamıştır. *2050 İçin Bir Yol Haritası* diye adlandırılan bu önlem paketinin ana hatları 2050 yılına kadar karbondioksit (CO₂) salınımının %80 oranında azaltılması üzerine kuruluydu. Karbondioksit (CO₂) salınımı bu oranda azaltılırken aynı zamanda da AB enerji üretiminin hem güvenli hem de rekabetçiliğini kaybetmemesi için neler yapılması gerektiği ifade edilmiştir. Olası senaryolar analiz edilerek karbondioksit (CO₂) içermeyen enerji sistemi için gerekli olan siyasi çerçeve tanımlanmıştır. Üye devletler bu doğrultuda enerji politikaları ile ilgili gerekli siyasi kararları verebilmeli ve yatırımcılar için de istikrarlı ve güvenli bir ortam oluşturmalıdır. Hazırlanan *2050 Enerji Yol Haritası* ile karbondioksit (CO₂)’den yoksun bir enerji sistemi hayata geçirilmek istenirken aynı zamanda da Avrupa’nın rekabetçiliği ve arz güvenliğinin de iyileştirilmesi hedeflenmiştir. Üye devletler her ne kadar kendi ulusal enerji politikalarını düzenlemeye çalışsalar da AB’nin daha geniş kurumsal çerçevesi altında enerji politikalarını birbirlerine uyumlu hale getirmesi gerekmektedir. İleride bu yol haritası temelinde enerji politikalarının özel alanları olan İç Pazar, Yenilenebilir Enerji ve Nükleer Enerji gibi alanlarda siyasi girişimler planlanmıştır (AB Komisyonu, 2020).

AB Konseyi’nin 23 ve 24 Ekim 2014 tarihinde gerçekleşen toplantısında *2030 Yılına Kadar İklim ve Enerji Politikaları Çerçevesi* adı altında yeni kararlar alınmıştır (AB Konseyi, 2020). AB ve ulusal düzeyde iklim ve enerji politikalarının başarılı dönüşümü için son derece önemli bu kararlar 2021 ile 2030 yılları arasında uygulanması gerekenleri kapsamaktadır. Alınan kararlar çerçevesinde belirlenen hedefleri şu şekilde özetlenebilir (AB Komisyonu, 2020);

- Sera gazı emisyonlarının 1990 yılının verilerine göre en az %40 oranında azaltılması,
- Yenilenebilir enerji kaynaklarının en az %32’ye yükseltilmesi,
- Enerji verimliliğini en az %32,5 oranında azaltılması.

1.3. Avrupa İçin Enerji Birliği

AB Komisyonu 2015 yılının Şubat ayında AB Parlamentosu, AB Konseyi, Avrupa İktisadi ve Sosyal Komitesi, Bölgeler Komitesi ve Avrupa Yatırım Bankasına hitaben Avrupa Enerji Birliğinin “neden” bir ihtiyaç olduğunu açıklamıştır. Komisyon tarafından hazırlanan ve tavsiye niteliğinde olan enerji birliği paketi üç sacayağından oluşmaktadır (Lex Europa, 2020);

- Enerji Birliği için gerekli hedef ve somut adımları belirleyen bir strateji çerçevesi,

- Paris İklim Değişikliği Antlaşmasına uygunluk,
- 2020 yılı için hedeflenmiş elektrik ara bağlantılarının %10 oranının tutturulması için gerekli tedbirler.

AB Komisyonuna göre Enerji Birliği AB ekonomisinin güçlenmesine yardımcı olmakla birlikte enerji arzının güvenliğine ve iklim değişikliğine karşı sorumluluğunu da yerine getirmiş olacaktır. AB enerji açığını kapatabilmek için yılda 350 milyar euro karşılığında enerji ithal etmek zorundadır (Consilium, 2020). Dünya’da bu kadar fazla enerji ithal eden başka bir bölge yoktur. Birçok AB ülkesinin birkaç enerji ihraç eden ülkelere bağımlı olması enerji tedariki konusunda ileride sorunlarla karşılaşma ihtimalini yükseltmektedir. AB daha önceki yıllarda almış olduğu kararlara göre 2030 yılına kadar sera gazı salınımı oranını azaltarak fosil yakıt oranını azaltma hedefini yerine getirecektir. AB Enerji Birliği ile ayrıca yaşanmış olan enerji alt yapısını daha kolay bir şekilde yenileme imkânına sahip olabilecek ve Birlik içerisindeki enerji piyasalarını birbirine uyumlaştırarak enerji fiyatlarının da orantılı olması sağlanmış olacaktır. Tam teşekküllü enerji birliğinin oluşturulması ile tüketiciler için birçok alternatiften faydalanma seçeneği oluşmuş olacak ve dolayısıyla da daha ekonomik fiyatların oluşması sağlanacaktır.

AB’ye üye devletlerin enerji verilerine göz attığımızda bazı alanlarda dışa bağımlılık oranının çok yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Birlik kurumlarının açıklamış oldukları bu verilere göre AB devletleri enerji ihtiyaçlarının %53’ünü dışarıdan tedarik etmektedirler. Üye devletlerdeki bütün binaların %75’inin enerji performansları açısından verimsiz olmaları enerji kaybına yol açmaktadır. Trafikteki araçların %94’ü fosil yakıt kullanmaktadır, fosil yakıtlarında %90’ı AB dışından ihraç edilmektedir. Enerji fiyatlarına gelecek olursak, AB ülkeleri elektriği %30 oranında, doğalgazı da %100 oranında ABD’den daha pahalıya satın almaktadır. Enerji Birliğinin geleceği ile ilgili AB Konseyinin 25 Haziran 2019 yılında yayınlamış olduğu basın bildirisinde AB Konseyi olarak ilkeler ve önceliklerinin ekonomik, güvenli, rekabetçi, güvenlik altına alınmış ve sürdürülebilir enerji sistemlerinden yana olduklarını açıklamıştır (Consilium, 2020);

Bugün kabul edilen sonuçlar AB Enerji Politikalarının 2030 ve ötesi için bir vizyon teşkil etmektedir. Çabalarımızı birleştirmenin, altyapıya, yenilikçi teknolojiler ile sektörlerin birbirlerine bağlanması ve uyumuna yatırım yapmanın ne kadar önemli olduğunu vurgulamış olduk. Aynı zamanda toplumsal kabul ve uluslararası rekabetçiliğin sağlanması ile vatandaşlar ve şirketlerin enerji dönüşümünün

merkezinde olmaları sağlanmış olacaktır. Enerji alanında yeni tekliflerin sunulmasıyla beraber bunu daha ileriye götürmek artık Komisyon'a kalmıştır.

AB Konseyi Başkanı ve aynı zamanda da Romanya Enerji Bakanı olan Anton Anton tarafından AB Konseyi'nden AB Komisyon'una gönderilen metin aslında bir yönlendirme ve aynı zamanda da enerji alanındaki temel esaslar çerçevesinde hareket edilmesi gerektiği yönünde bir telkindir. Tekrarlayacak olursak AB Komisyonu'ndan beklenen sektörlerin uyumu ve aralarında bağlantının kurulması ile AB'nin enerji ve iklim alanlarındaki hedeflerine ulaşabilmesi için gerekli teşvik düzenlemelerinin revizyonu doğrultusunda hareket etmesidir.

2. Brexit ve AB Enerji ve İklim Politikaları

Büyük Britanya'nın AB'den ayrılması AB'yi sadece siyasi ve ekonomik anlamda etkilemeyecektir. AB, Büyük Britanya'nın bu beklenmedik hamlesi ile ne kadar şaşkınlık içinde olsa bile kendisini yavaş yavaş Büyük Britanyasız bir geleceğe alıştırmak zorundadır. Brexit'ten dolayı AB'nin etkileneceği veya kendisini yeniden konumlandırması gereken konulardan bir tanesi de kesinlikle Enerji ve İklim Politikalarıdır. AB Enerji ve İklim Politikalarında aktif ve şekillendirici katılım sağlamış olan bir ülkeyi kaybetmiştir. Bu kadar önemli bir ülkenin kaybı AB'nin bundan sonraki süreçte enerji ve iklim politikaları alanındaki adımları daha yavaş atma ihtimalini güçlendirmiştir.

Birleşik Krallık'daki seçmenlerin çoğunluğu 2016 yılında AB'den ayrılma yönünde oy kullanmasından bu yana AB'yi meşgul eden siyasi konuların başında gelmektedir. AKÇT ile başlamış olup AB'ye varan bu süreçte bir devletin bu topluluklardan birinden ayrılması şimdiye kadar meydana gelmemiştir. Büyük Britanya AB'ye bu anlamda ilki yaşatmıştır. Hem AB içerisinde hem de Büyük Britanya'da süren uzun müzakereler sonucunda Londra merkezli Büyük Britanya devleti 31.01.2020 tarihi itibariyle AB'den ayrılmıştır. Ayrılma süreci 23 Haziran 2016 yılında halk oylaması ile başlamış, 29 Mart 2017 yılında Londra hükümetinin AB Konseyine ayrılma başvurusu ile devam etmiş ve nihayetinde de 31 Ocak 2020 yılında gerçekleşmiştir (Lex Europa, 2020).

“AB'nin Enerji ve İklim Politikaları alanındaki son haline gelebilmesi Büyük Britanya sayesinde olmuştur” ifadesi abartılı bir ifade değildir. Büyük Britanya iktidarlarının son yıllardaki olumlu yaklaşım ve katkıları olmasaydı AB Enerji ve İklim Politikalarında bu kararları almamış olurdu. Büyük

Britanya'nın AB Enerji ve İklim Politikalarındaki etkisini liberalleşme, iklimin korunması ve enerjinin üye devletler tarafından kontrol edilmesi şeklinde özetleyebiliriz. Londra hükümetleri 1980 yıllardan itibaren AB Komisyonu'nu enerji şirketlerindeki devlet ortaklığının azaltılmasında, sınır aşırı elektrik ve doğalgaz ticaretinin geliştirilmesinde ve verimli rekabetin korunması konularında alınan kararlarda desteklemiştir. Elektrik ve doğalgaz sektörleri için bağımsız düzenleyici makamların oluşturulmasında ve şebekeler ile üretimin birbirinden ayrılmasında Londra hükümetlerinin etkisi azımsanmayacak derecededir (Fischer, 2016:1).

İklimin korunması ile ilgili sorunlarda da yine Büyük Britanya'nın etkisini sorunun öncelikli konuları haline getirilmesinde görmekteyiz. Sera gazı salınımının ve uluslararası alanda iklim korumasının öncelikli görüşülmesi gereken konular arasına gelmesinde ağırlığını hissettiren Büyük Britanya liberal ekonomi anlayışının gereği de CO2 Vergisinin konmasını da uzun yıllar engellemeye başarmıştır (Fischer, 2017:135).

Büyük Britanya'nın en başından beri karşı geldiği konulardan olan AB'nin yetkilerinin ulusal yetkilerin önüne geçmesi konusudur. Londra'nın bu anlayışı kısmen de olsa enerji ve iklim politikalarında karşımıza çıkmaktadır. Ulusal karar mekanizmaları ve karar yetkisini Brüksel'in yetkisine karşı savunan Britanyalılar AB Komisyonu'nun enerji ve iklim politikalarında da üye devletlere rağmen karar verebilmesini hiçbir zaman tasvip etmeyerek karşı çıkmıştır. Londra'nın bu siyasi duruşu, AB nezdindeki karar alınma süreçlerinde sürekli yeni ittifaklar aramasına sebep olmuştur. Londra'nın farklı ittifaklar içerisinde hareket etmesine 2014 yılının Ekim ayında gerçekleştirilen AB Zirve'sinde şahit olunmuştur. Londra hükümeti önce Fransa ve Almanya ile ortak hareket ederek oldukça hırslı sera gazı azaltılması hedefi ile emisyon ticareti hedefi gerçekleştirirken aynı zamanda da Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile ittifak kurarak sürdürülebilir enerji ve enerji verimlilik politikasında üye devletleri bağlayacak hedeflerin belirlenmesinin önüne geçmeye başarmıştır. Büyük Britanya'nın belirleyici bir şekilde müzakerelere dahil olması 2030 yılı için belirlenen hedeflerin oluşmasını sağlamıştır (Fischer & Garden, 2016:2).

Bilindiği gibi Büyük Britanya AB'nin ikinci büyük doğalgaz üreticisi ve aynı zamanda da en büyük pazarlarından birisidir (Grabau, 2013:108). Piyasada ortaya çıkan sorunlarda sürekli piyasa odaklı çözümlerden yana olmakla beraber pazar uyumu ile tedarik esnekliğinin gerçekleşmesini savunan ve bu anlamda da AB Komisyonu'nun önemli bir ortak ve destekçisi olan Büyük Britanya artık AB üyesi değildir.

AB elektrik iç pazarının şekillenmesinde de AB Komisyonu ile beraber Büyük Britanya belirleyici bir rol üstlenmiştir. AB Elektrik iç pazarının 2016 yılında yeniden düzenlenmesinde Büyük Britanya'nın 2015 yılında gerçekleştirmiş olduğu Electricity Market Reform örnek olmuştur. AB'ye üye devletlerde genel anlamda elektrik piyasaları ile ilgili genel bir paradigma değişimi üzerinde tartışılırken 2016 yılındaki reform anlamındaki düzenlemede mevcut piyasanın ufak tefek değişikliklerle korunması yönünde karar çıkmıştır (Fischer & Garden, 2016:3).

2.1. Yenilenebilir Enerjiler

AB'de yenilenebilir enerjilerle ilgili düzenlemelerin hazırlanmasında Büyük Britanya ile Almanya arasında 2030 yılının hedeflerinin belirlenmesinde fikir ayrılığı kendisini gösterdi. Büyük Britanya konulacak olan hedeflerin üye devletlerin ulusal hedeflerine sirayet edip bağlayıcı olması taraftarı değildi, Almanya ise bu kararın AB'nin yetkileri dahilinde olması gerekir diye düşünenlerdendi. Almanya ve Büyük Britanya'nın sergilemiş olduğu iki farklı yaklaşım tarzı aslında üye devletlerin AB'ye iki farklı bakış açısını özetler gibiydi. Almanya AB'nin yetkilerinin artırılmasından yanayken Büyük Britanya üye devletlerin ulusal egemenliklerinin azalmasını istemeyen ülkelerin başında gelmekteydi. Bu iki farklı yaklaşım tarzına rağmen her iki devlette yenilenebilir enerjiler alanındaki 2030 yılının hedeflerinin belirlenmesi gerektiğinin bilincindeydiler. Bu bilinç iki devleti hedefler etrafında birleşmesini sağlamıştır. Harcanan enerjideki yenilenebilir enerji oranı 2030 yılına kadar en az %32'ye çıkartılacak, sera gazı salınımını en az %40 oranında azaltılacak ve enerji verimliliği de en az %32,5 oranında artırılacaktır (AB Konseyi, 2020). Almanya ve Büyük Britanya özellikle yenilenebilir enerjiler konusunda farklı görüşlere sahiptiler. Bu farklı görüş aslında her iki ülkenin nükleer enerji ile ilgili tutumlarından kaynaklanıyordu. Almanya gönüllü olarak nükleer enerjiden vazgeçip yenilenebilir enerji kaynakları ile yoluna devam etme kararı almasına karşılık, Büyük Britanya ülkedeki nükleer enerji santrallerinin sayısını artırmaya devam etmektedir. Almanya'nın kendi ulusal menfaatleri doğrultusunda almış olduğu bu karar Büyük Britanya'nın uygulamış olduğu nükleer enerji politikaları ile tamamen farklılık göstermektedir. Günümüze geldiğimizde, Büyük Britanyasız bir AB'de durumun nasıl olacağı an itibarıyla sadece tahmin yürütmekten öteye gitmemektedir.

2.2. İklim Politikaları

Yenilenebilir enerjiler alanında Büyük Britanya Almanya'ya nazaran ne kadar gönülsüz ve başarısız olsa bile sera gazı salınımının azaltılmasında

son derece başarılıdır. Nükleer enerji santrallerinin diğer enerji kaynaklarına göre sera gazı salınımindaki en temiz yöntem olması bu durumun ana sebeplerinden birisidir. Ayrıca kömür gibi fosil yakıtlar ile çalışan termik santrallerinin sayısının azaltmasına da katkısı olduğu kesindir. Büyük Britanya'nın sera gazı salınım oranı 1990–2014 yılları arasında %34 oranında azalırken aynı dönemde AB ortalaması %24 ile daha düşük bir oranda azalmıştır. Gelecekte cevaplandırılması gereken sorulardan bir tanesi AB'nin 2030 yılına kadar %40 oranında azaltmayı düşündüğü sera gazı salınımlarını Büyük Britanyasız nasıl başaracağıdır. Büyük Britanya ve AB arasında sera gazı salınımları hakkında iş birliğinin olabileceğini imkanlar dahilinde görünse bile AB tarafından zorunlu kılınabilecek rakamlara ve yönetmeliklere Londra hükümetinin ulusal siyasete müdahale olabileceğinden sıcak bakmayacağı kesindir (Fischer & Garden, 2016:3).

2.3. Enerji Birliği ve Yönetişim

Avrupa Konseyi'nin 2014 yılında almış olduğu kararlar çerçevesinde hedeflenen Enerji Birliği bir yönetim aracı ile donatılmıştır. Yönetişim aracının devreye sokulması ile enerji ve iklim politikaları alanında üye devletler ve Komisyon arasındaki ilişkilerin yeniden şekillenmesi amaçlanmaktadır. Düzenlemesi gereken ise AB Komisyonunun üye devletler nezdindeki kontrol haklarının ne kadar bağlayıcı olacağıdır (Ringel ve Knodt, 2017:138). Büyük Britanya'nın AB'den ayrılması ile Komisyon'un kontrol mekanizmaları etkisinin artacağı yönünde bir ifade yanlış olmayacaktır. Almanya ve Fransa gibi ülkelerin ağırlığını koyarak AB entegrasyonunun önünü açacak kararlar aldirmaya yönelik telkinleri diğer üye ülkelerde karşılık bulma ihtimali artmıştır. Büyük Britanya'nın kurumsal entegrasyonuna karşı olan tutumunu Birlik içerisinde devam ettirecek başka bir ülkenin olmadığı da ifade edilebilir. AB'nin kontrol haklarını daha detaylı bir şekilde üye ülkelerin ulusal siyasetine müdahale etmesinin önündeki Britanya engeli artık ortadan kalkmıştır.

Sonuç

Büyük Britanya AB'ye üyeliği süresince enerji ve iklim politikalarında sergilemiş olduğu tutum ve yaklaşımda istikrarlı olarak günümüz AB enerji ve iklim politikalarının oluşmasında belirleyici bir şekilde rol almıştır. Brexit'in gerçekleşmesi Birlik içerisindeki mevcut dengelerin değişip yeniden düzenlenmesine yol açacaktır. Londra hükümeti üye olduğundan bu yana sergilemiş olduğu piyasaların liberalleşmesi yönündeki tutumu bazı üye ülkelere rağmen enerji piyasalarının liberalleşmesini sağlamıştır. Enerji

piyasalarının liberalleşmesi ile ilgili değişiklikler olup olmayacağını bize bundan sonraki süreç gösterecektir.

İklim politikaları açısından değerlendirdiğimizde de benzer bir durum ile karşı karşıya kaldığımız ifade edilebilir. Büyük Britanya iç pazarı ile AB iç pazarının nasıl bir ilişki halinde olacağı yapılacak olan müzakerelerle belirlenecektir. Enerji piyasalarının liberalleşmesinde en çok katkısı olan ve iklimin korunmasının aktif belirleyicisi olan bir Büyük Britanya'nın Birlikten ayrılması ile bu alanda bir zayıflama olması olası sonuçlardandır. Fakat diğer yandan da üye devletlerin egemenliklerine müdahale anlamına gelebilecek kararlara karşı en belirgin mücadeleyi veren üye ülke konumundaki Britanya'nın Birlikten ayrılması AB kurumlarını rahatlatmış olacaktır. Böylece AB'nin derinlemesine uyumunun önü açılmıştır.

Büyük Britanya'nın AB'den formel olarak ayrılması ile yıllardır devam eden AB entegrasyonu, Avrupa Enerji Birliği üyeliği, Avrupa Emisyon Ticareti Sistemi ve Avrupa Atom Enerjisi Birliği üyelikleri de bitmiştir. Bundan dolayı Büyük Britanya'nın da taahhütte bulunmuş olduğu Avrupa İklim hedeflerine ulaşılması güç bir durum almış ve hatta hedeflere ulaşılması tehlike altına girmiştir diye de ifade edilebilir. Brexit taraftarları açısından değerlendirildiğinde ise Avrupa Enerji ve İklim Anlaşmasından ayrılmakla bağımsızlığa adım atılmıştır. AB'den ayrılmanın diğer bir sonucu da Büyük Britanya'nın AB yargısından da uzaklaşmış olmasıdır, iklim ile ilgili taahhütlerini tutmayan bir Britanya'ya AB yargısı hesap sorabilecek yetkiye artık sahip değildir. Büyük Britanya'nın AB üyelik döneminde iklim koruma şartları ile ilgili öncü rolünü göz önünde bulundurduğumuzda üyelikten sonraki süreçte durumun pek farklı olmayacağını ifade edebiliriz. Londra iktidarları bundan sonraki süreçte de iklim koruma da AB ülkelerinden daha ileride olacaktır.

AB'den ayrıldıktan sonra Avrupa enerji iç pazarından çıkmış olan bir Büyük Britanya kendi iç pazarının elektrik ve doğalgaz arzını güvencesini de kaybetmiş olacaktır. Avrupa Enerji Birliğinin bir üyesi olmaktan, bir ticaret ortağına geçmekle kendi elektrik piyasasının verimliliğini azaltacaktır. İrlanda adasının durumun daha da vahim bir durumla karşı karşıya kalma ihtimaline sahiptir. Kuzey İrlanda ve İrlanda Cumhuriyeti arasındaki elektrik ticareti Brexit ile Kuzey İrlanda'nın enerji arzını tehlikeye sokabilecektir. AB Komisyonu'na göre Büyük Britanya Enerji piyasasının olası deregülasyonu AB'deki rekabeti vergi, sosyal ve iklim indirimleri ile bozabilir, bunun sonucu olarak da Enerji Birliğindeki ticaret yara alabilecektir.

Bütün gelişmeler aynı zamanda da Büyük Britanyalıların genel refahını ve enerji arzını tehlike altına atabilecek bir potansiyele sahip olduğu ifade edilebilir. Artan fiyatlar Büyük Britanya’da gelir dağılımı eşitsizliğini artırarak insanları enerji yoksulluğuna sürükleyerek ısınmak için daha az enerji harcamalarına sebep olabilecektir. Sadece son yıllarda Büyük Britanya’da enerji yoksulluğundan dolayı 17 bin kişi evini yeterince ısıtamadığı için hastalanarak ölmüştür. Enerji yoksulluğu çeken hane sayısı ise 4 milyon civarındadır. Avrupa Enerji Birliği’nden tamamen soyutlanmış bir şekilde hareket etmek Büyük Britanya’nın menfaatlerine aykırı bir durum olacaktır. Bundan dolayı da Londra hükümetlerinin AB ile iş birliği imkanlarını zorlayacaklardır.

Görülen o ki, AB’den ayrılan bir Büyük Britanya’yı sadece siyasi ve ekonomik olarak değil aynı zamanda da enerji ve iklim politikaları açısından da bazı belirsizlikler beklemektedir. Kendisini tamamen AB’den soyutlamış bir Büyük Britanya’nın kendi başına ayakta kalabilmesi oldukça zor bir durumdur. Bundan dolayı da çeşitli ve çetin müzakereler sonucunda en azından AB ile ortak hareket etmek zorunda kalacaktır. AB açısından değerlendirildiğinde ise benzer sonuçlar ile karşılaşmaktayız, Brexit AB’deki uyum ve entegrasyona vurulmuş bir darbe olarak değerlendirilebilir. AB hem siyasi hem de ekonomik anlamda büyük bir üyesini kaybetmiştir. Enerji ve iklim politikaları alanında ise belirleyici ve etken bir güç olan Büyük Britanya’nın Birlikte olmaması AB’nin kendisini en azından bu alanda yeniden tanımlamasına zorlayacaktır.

Kaynakça

- AB Komisyonu (2020a). *Energiefahrplan 2050: ein sicherer, wettbewerbsfähiger und CO2-arter Energiesektor ist möglich*. Erişim: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/de/IP_11_1543, Erişim Tarihi: 04.02.2020.
- AB Komisyonu (2020b). *Rahmen für die Klima- und Energiepolitik bis 2030*. Erişim: https://ec.europa.eu/clima/policies/strategies/2030_de, Erişim Tarihi: 04.02.2020.
- AB Konseyi (2020a). *Rahmen für die Klima- und Energiepolitik bis 2030*. Erişim: <https://www.consilium.europa.eu/media/25155/145377.pdf>, Erişim Tarihi: 04.02.2020.
- AB Konseyi (2020b). *Energieunion*. Erişim: <https://www.consilium.europa.eu/de/policies/energy-union/>, Erişim Tarihi: 05.02.2020.
- AB Konseyi (2020c). *Die Zukunft der Energiesysteme in der Energieunion: Grundsätze und Prioritäten*. Erişim: <https://www.consilium.europa.eu/de/press/press-releases/2019/06/25/council-outlines-principles-and-priorities-for-the-future-of-energy-systems-in-the-energy-union/>, Erişim Tarihi: 10.02.2020.
- Avrupa Parlamentosu (2020). *Strom- und Gasmärkte werden weiter liberalisiert*. Erişim: <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+IM-PRESS+20090421IPR54056+0+DOC+XML+V0//DE>, Erişim Tarihi: 03.02.2020.
- Bergmann, B. (1995). *Ein Netzzugang Dritter in der Elektrizität und Grundrechte der Versorgungsunternehmen*. Sinzheim: Pro Universitate Verlag.
- Burkhardt, J. (2012) *Europas Wirtschaftsbegriff, Mythen und Grundbegriffe des europäischen Selbstverständnisses*. München: Ouldenburg Verlag.
- EUR-Lex (2020a). *Vertrag zur Gründung der Europäischen Atomgemeinschaft (Euratom)*. Erişim: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?uri=LEGISSUM%3Axy0024>, Erişim Tarihi: 28.01.2020.
- EUR-Lex (2020b). *Aktionsplan für Energieversorgungssicherheit und -solidarität*. Erişim: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?uri=LEGISSUM%3Aen0003>, Erişim Tarihi: 04.02.2020
- EUR-Lex (2020c). *Rahmenstrategie für eine krisenfeste Energieunion mit einer zukunftsorientierten Klimaschutzstrategie*. Erişim: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:1bd46c90-bdd4-11e4-bbe1-01aa75ed71a1.0002.01/DOC_1&format=PDF, Erişim Tarihi: 04.02.2020.

- EUR-Lex (2020d). Brexit – Austritt des Vereinigten Königreichs aus der EU. Erişim. <https://eur-lex.europa.eu/content/news/Brexit-UK-withdrawal-from-the-eu.html?locale=de>, Erişim Tarihi: 10.02.2020.
- Fichtner, W. (2005). *Emissionsrechte, Energie und Produktion*. Berlin: Erich Schmidt Verlag.
- Fischer, S. (2017). *Die Energiewende in Europa*. Wiesbaden: Springer Verlag.
- Fischer, S. ve Garden, O. (2016). Brexit Folgen für Europas Energie- und Klimapolitik. *CSS Analysen zur Sicherheitspolitik*, Nr. 197, Oktober 2016, ETH Zürich
- Grabau, M. (2013). *Gas Games*. Wiesbaden: Springer Verlag
- Hansch, K. (1972). *40 Jahre Römische Verträge - Von der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht in Göttingen
- Kürze, K. (2018). *Die Etablierung der Energiepolitik für Europa*. Wiesbaden: Springer Verlag.
- Monstadt, J. (2004). *Die Modernisierung der Stromversorgung*. Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften.
- Morsey, R. (2007). *Die Bundesrepublik Deutschland: Entstehung und Entwicklung bis 1969*. München: Oldenbourg Verlag.
- Nötzold, A. (2011). *Die Energiepolitik der EU und der VR China*. Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften.
- Ringel, M. ve Knodt, M. (2017). Governance der Energieunion: Weiche Steuerung mit harten Zügen? *Integration, Nomos Verlag*, 40(2).
- Schumann, D. (2005). *Interessenvermittlung im europäischen Mehrebenensystem*. Wiesbaden: Deutscher Universitätsverlag.
- Solka, S. (2015). *Die Industriepolitik der Europäischen Union*. Tübingen: Mohr Siebek Verlag.
- Uluslararası Enerji Ajansı (2020). *Über die Internationale Energieagentur (IEA)* Erişim: <https://www.energieforschung-iaea.de/> , Erişim Tarihi: 28.01.2020.

YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARI AÇISINDAN TÜRKİYE’NİN ENERJİ JEOPOLİTİĞİ

Nurgül BEKAR*

Öz

Bu çalışma, 21. yüzyılda yenilenebilir enerji kaynaklarının neler olduğundan hareketle, Türkiye'nin bu enerji kaynakları açısından mevcut durumunu jeopolitik konumu ışığında incelemeyi amaçlamaktadır. Türkiye'nin enerji jeopolitiği açısından, mevcut enerji arzı, talebi ve transferi arasında ne tür bir ilişkinin olduğunu anlama ve bu ilişkide yenilenebilir enerji kaynaklarının payını artırmanın Türkiye'nin enerji jeopolitiğine nasıl bir katkı sağlayacağını inceleme gayreti çalışmanın temel araştırma sorusunu teşkil etmektedir.

Çalışmada literatür analizi eşliğinde, öncelikle kavramsal ve tanımsal çerçeveye yer verilerek enerji, yenilenebilir ve yenilenemez enerji türleri, jeopolitik ve Türkiye'nin jeopolitiği tanımlanmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde ise Türkiye'nin yenilenebilir enerji kaynakları açısından güncel durumu ortaya konularak, bunların Türkiye enerji jeopolitiği açısından değeri araştırılmıştır. Sonuç bölümünde bu ilişkinin güncel halinin ve gelecekte taşıyacağı anlamın analizi yapılmaya çalışılmıştır. Türkiye'nin yenilenebilir enerji kaynakları açısından yüksek bir potansiyele sahip olduğu ortaya konulmuş ve Türkiye'nin yenilenebilir enerji kaynakları konusundaki bu yüksek potansiyeline rağmen, henüz yeterli yatırım ve uygulama gücüne ulaşamadığı bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yenilenebilir Enerji Kaynakları, Jeopolitik, Türkiye.

RENEWABLE ENERGY RESOURCES AND ENERGY- GEOPOLITICS OF TURKEY

Abstract

This article, from the standpoint of the forms of renewable energy sources in the 21st century, studies the current situation of the energy resources of Turkey in light of its geopolitical position. The main research question of the article is the assessment of the relationship between Turkey's current energy supply/demand and

* Dr. Öğr. Üyesi, Ufuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, nurgulbekar@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-6267-0160>.

transportation as well as how to contribute the increase of share of the renewable energy resources in the relationship to its energy geopolitics.

In the first part of article, the conceptual framework and definitions will be provided. In this regard, terms of energy, renewable energy, fossil energy resources, geopolitics and Turkey's geopolitics will be defined. In the second part, it will be elaborated the current situation of renewable energy resources of Turkey in terms of its energy geopolitics. The conclusion will analyze the current situation and future of this relationship. Despite the high potential of Turkey's renewable energy resources, it is observed not yet reached sufficient investment and power applications.

Keywords: Renewable Energy Resources, Geopolitics, Turkey.

Giriş

İçinde bulunulan 21. yüzyılın ilk çeyreği, devletler ve diğer uluslararası aktörler arasındaki ilişkilerin yeni kavramlarla ve/veya eski kavramların yeniden tanımlanmasıyla şekillendiği bir döneme tekabül etmektedir. Bu dönemde bir yandan küreselleşme uluslararası politikanın aktörlerini birbirlerine daha yakın hale getirirken, öte yandan paradoksal biçimde bölgeselleşmenin de güçlenmesi nedeniyle karşılıklı bağımlılık artmakta, doğal olarak çatışma riskleri büyümektedir. Yeni tehdit ve risklerin üstesinden gelebilmek için devletler sahip olduğu coğrafyaların şartlarını en fazla fayda sağlayacak politikalarla birleştirmeye çalışmaktadırlar. Bir başka ifadeyle, devletler sahip oldukları coğrafyaya göre ulusal çıkarlarını tanımlamaktadırlar. Bu çerçevedeki önlemlerin alınması sırasında ülkelerin kaderini tayin etmede coğrafi konum değişmeyen bir faktördür, ancak coğrafi konumun şartları dünya politikasındaki gelişmelere göre değişebilmekte, bu değişime göre bir ülkenin jeopolitik değeri artmakta ya da azalabilmektedir. Sonuç olarak gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkeler bir dış aktöre daha az bağımlı olmak için coğrafi konumlarıyla uyumlu çeşitli önlemler alma yoluna başvurmaktadırlar. Bu bağlamda enerji hem coğrafi konumun sonucu ortaya çıkan bir unsurdur, hem de enerjinin çeşitliliği ülke jeopolitiğini etkileyen başat unsurdur. Devletler günümüz uluslararası siyasetinde izleyecekleri strateji için öncelikle ekonominin temel girdisi enerji konusunda kendine yeterli, düşük maliyetli, çevreye en az zararı veren ve sürdürülebilir bir enerji politikasına sahip olma çabasındadırlar.

Toplumsal yaşamın tüm evrelerini etkileyebilecek güçteki enerji faktörü, bu gücü sayesinde bulunduğumuz teknoloji çağının en önemli mücadele sahalarından birini teşkil etmektedir. Belki de bu yüzden bulunduğumuz dönemi “enerjiye hâkim olan, her şeye hâkim olur” şeklinde tanımlamak yanlış olmayacaktır. Ülke ekonomilerinin temel girdisi olan enerji

alanında kendilerine yeterli bir durumu sağlamak üzere –özellikle yoğun enerji talebi olan– devletler, tükenen fosil enerji kaynaklarının yerini yenilenebilir enerji kaynaklarıyla ikame etme yoluna gitmektedirler.

Güneş enerjisi, jeotermal enerji, hidroelektrik enerji, dalga enerjisi, biyokütle enerjisi gibi yenilenebilir, bir başka ifadeyle doğada tükenmeyecek kaynaklardan elde edilen enerji çeşitleri günümüzde ülkelerin yatırım yapmaya çalıştığı sektörlerdir. Bu enerji kaynaklarının varlığı ve/veya onlara güvenli ve ucuz yoldan sahip olabilme olasılıkları esasen ülkelerin coğrafi konumlarından kaynaklanmaktadır. Bulunduğu iklim kuşağı, topraklarının kalitesi, deniz veya kara ülkesi olup olmadığına göre her devlet yenilenebilir enerji türleri açısından belirli bir potansiyel taşımaktadır. Bu çerçevede, devletler yenilenebilir enerjiyi kendi öz kaynaklarından temin edebilecektir. Dünya üzerinde tükenen enerji kaynaklarına sahip ülke sayısı sınırlıdır. Fosil yakıtlarının miktar olarak sınırlılığı da dikkate alınırsa, yenilenebilir enerji kaynaklarına sürdürülebilir şekilde sahip olmanın bir ülkenin enerji jeopolitiğini ve bu alandaki değerini önemli derecede etkileyeceği aşikârdır.

21. yüzyılın dünya siyasetindeki ekonomik, sosyolojik, askeri ve teknolojik değişimleri ışığında, Türkiye'nin sahip olduğu coğrafi konum temelinde oluşan jeopolitiği farklı koşullar içermektedir. Türkiye dünya enerji piyasası açısından bir yandan en önemli nakil hatlarından birinde yer almakta, diğer yandan yüksek enerji talebiyle önemli bir pazar özelliği taşımaktadır. Bu bağlamda çalışmada, dünyada enerji piyasasında halen en önemli yeri tutan hidrokarbon (fosil) enerjilere sahip olmayan ve doğal gaz % 99 ve petrole % 93 bağımlılığı bulunan Türkiye'nin yenilenebilir enerji kaynakları açısından durumu ve bunun jeopolitik değerine katabileceği pozitif değiştirici etkisi mercek altına alınmaktadır. Makalede, Türkiye'nin fosil (hidrokarbon) enerji çeşitleriyle ilişkisi, talep ülkesi ve transit geçiş ülkesi olduğu gerçeği üzerinden ifade edilmiş, ancak çalışmanın odak noktası gereği, fosil enerjilere yönelik politikaları, ikili münasebetleri ve Doğu Akdeniz'deki enerji arama meseleleri bilerek göz ardı edilmiştir. Literatür analizi eşliğinde öncelikle kavramsal ve tanımsal düzey açıklanmıştır. Ardından Türkiye'nin jeopolitiği/enerji jeopolitiği ortaya konulmuş ve bu jeopolitiğin yenilenebilir enerji kaynaklarıyla ilişkisi araştırılmıştır. Çalışmanın sonucunda yenilenebilir enerji kaynakları ile jeopolitik arasındaki ilişkinin Türkiye açısından ne ifade ettiğinin incelenmesi sonucu elde edilen bulgular üzerinde durulmuştur.

1. Kavram ve Tanımlar

Enerji, insanlığın var olduğu günden bugüne yaşamsal önemi haizdir. Başlangıçta barınma, ısınma ve karnını doyurma ihtiyaçları için kullanılan enerji, insanoğlu yerleşik yaşama geçip geliştikçe, yeni şeyler ürettikçe ve keşfettikçe daha fazla gereksinimin temel ögesi haline gelmiştir. Bir devletin sahip olduğu enerji kaynaklarını belirleyen öncelikli temel veri, o devletin bulunduğu coğrafyadır ve bu coğrafi konum ülkenin çıkarlarını saptamada hem etkileyen hem de etkilenen bir yapı içermektedir. Jeopolitik terimi tarihte ilk defa 1901 yılında İsveçli Rudolf Kjellen kullanmış, coğrafyanın devletlerin oluşumunu belirlediğini savunmuştur (Gaertner, 2008:85). Kimileri ise çağdaş jeopolitiğin başlangıcı olarak Alman coğrafyacı Friedrich Ratzel'in (1844-1904) 1897'de yayınlanan "Siyasi Coğrafya" adlı kitabını kabul etmektedir (Sevim, 2018:25). Klasik jeopolitik teori metinleri ise Harold Mackinder'in "Kara Hâkimiyeti Teorisi" ile başlamaktadır.

Coğrafya bir devletin ulusal çıkarlarını belirlerken ve gerçekleştirirken sahip olduğu en önemli faktördür (Spykman, 2013:13). Mevcut coğrafyası içinde farklı enerji kaynaklarına sahip olma, enerjiyi talep etme ve enerjinin uluslararası naklindeki geçiş noktalarından birinde yer alma, o devletin enerji jeopolitiğinin tayin edilmesinde en büyük rolü oynamaktadır. Bir devlet ister enerjiye sahip olsun isterse dışarıdan elde etsin, kaynakların sürdürülebilir ve çeşitli olması o devleti dış aktörler karşısında ekonomik, siyasi ve askeri açılardan daha az bağımlı hale getirmektedir. Bir başka ifadeyle coğrafi konum, uluslararası rekabette bir ulus-devletin dış önceliklerinin tanımı için hala bir hareket noktasıdır ve ulusal toprakların hacimsel ve kaynaklı büyüklüğü statü ve gücün önemli ölçütlerinden biri olma özelliğini sürdürmektedir (Brzezinski, 1998:38).

Jeopolitik, dış politika davranışına ilişkin açıklamaları ve tahminleri öncelikle konum, büyüklük, topografi, hammadde, enerji, teknoloji, iklim ve demografik yapı gibi coğrafi değişkenler aracılığıyla bulmaya çalışan bir dış politika analizi yöntemidir (Gaertner, 2008:85). Coğrafi değişkenlerin değişimleri ve birbirleriyle etkileşimleri ve bunlara dair güç mücadeleleri jeopolitiğin inceleme alanını oluşturmakta, günümüzde jeopolitik içerik başta petrol ve doğal gaz olmak üzere enerji kaynakları ile diğer stratejik kaynakların varlık ya da yokluklarına göre değişim göstermektedir (Sevim, 2018:22-23). İlhan'a göre ise jeopolitik, politika ve coğrafya ikilisinin karşılıklı etkileşimine dayanan uyumlu bileşimini aramaktadır ve bütün coğrafi faktörlerin politikaya verdiği yönü araştıran bir ilimdir. Bu çerçevede devletlerin ulusal güç ve dış politika davranışlarını etkilemede (Sönmezoğlu,

2017:320-321) en önemli unsurlarından biri olan coğrafya jeopolitiğin sabit verisini teşkil etmektedir.

En basit ifadesiyle “bir maddenin iş yapabilme yeteneği” olarak tanımlanan enerji, kullanımlarına veya dönüşebilirliklerine göre sınıflandırılabilir (Koç ve Kaya, 2015). Kullanımlarına bağlı olarak enerji kaynakları yenilenebilir ve yenilenemez olmak üzere ikiye ayrılmaktadır: Yenilenebilir enerji kaynakları güneş, rüzgâr, hidrolik, jeotermal, dalga (okyanus), biyo-kütle enerjileri olarak karşımıza çıkarken, yenilenemez enerji kaynakları ise fosil yakıtlar olarak da bilinen kömür, petrol, doğal gaz olarak gruplanmaktadır. Nükleer enerji ise kimi kaynaklara göre yenilenemez, kimilerine göre ise yenilenebilir enerji kaynakları arasında sayılmaktadır.

Kullanımlarına göre sınıflandırıldığından çalışmada yenilenebilir enerji kaynağı dediğimizde doğada her zaman bulunacak, tükenmeyecek enerji kaynakları kastedilmektedir. Yenilenemez enerji kaynakları ise doğada halen mevcut olmakla birlikte, tükenen enerji türlerine işaret etmektedir. 21. yüzyılda insan yaşamı ve gelişmesi için her iki tür enerji de bir yandan bolluğu açısından bir yandan da çevreye yaptığı etkiler açısından farklı birer değer ifade etmektedir. Bu bağlamda yenilenebilir enerjiler henüz elde edilmeleri fosil yakıtlara göre daha pahalı ve dolayısıyla daha kısıtlı olsa bile doğaya en az zarar veren enerji türleridir. Zira yenilenemez enerji kullanımı nedeniyle zararlı atıklar oluşmakta ve çevreye zararlı gaz salınımı gerçekleşmektedir.

Dünya enerji tüketiminin –yıllara göre farklılık arz etse de– yüzde 85'inden fazlası fosil yakıtlar olan petrol, doğal gaz ve kömür yoluyla karşılanmaktadır (Özalp, 2018: 2928). Yenilenemez enerji kaynaklarına baktığımızda kullanımı en eski enerji kaynaklarından biri olan kömür, 1860'lı yıllardan başlayarak, özellikle buharlı makinelerin yaygınlaşmasıyla daha fazla kullanılmaya başlanmıştır. Sanayi devrimi ve sonrasındaki gelişmeler, kömürün ekonomik ve stratejik değerini artırmıştır. Fabrikalarda ve ulaşım araçlarında kullanılmasının yanı sıra kömürden elektrik elde edebilmek için termik santraller kurulmuştur. Türkiye için kömür, petrol ve doğal gazın daha geniş çapta kullanılmasına rağmen, hala en önemli enerji kaynaklarından birini teşkil etmektedir.

Yenilenemez, bir başka ifadeyle tükenen enerji kaynaklarından petrol ise 1900'lü yıllarda üretilmeye başlanmış, o günlerden bu yana dünya siyasi tarihinin en önemli mücadele konularından birini oluşturmuştur. Petrol hem elektrik üretiminde hem konutlarda kullanılmaktadır. Ayrıca petrolden sağlanan enerji ile hayatın her alanında insanların yaşam kalitesini etkileyecek

uygulamalar gerçekleşmektedir. Bu çerçevede bir devletin petrole sahip olup olmaması ve/veya petrol nakil hatları üzerinde bulunup bulunmaması, o devletin jeopolitiğini belirleyen en önemli unsurlardan biri olmuştur. 21. yüzyıla gelinmesine ve gerek yenilenebilir gerek yenilenemez diğer alternatif enerji türlerine rağmen petrol hala dünya siyaset ve ekonomisinde başat bir rol oynamaktadır. Ancak dünya petrol rezervlerinin 50 yıllık ömrü olduğu öngörülmektedir. Türkiye petrol üretimi bakımından herhangi anlamlı kaynağa sahip olmadığı için bu konuda -daha önce ifade edildiği üzere- neredeyse tamamen dışa bağımlıdır.

Yenilenemez enerji kaynakları içerisinde günümüzde en revaçta olan enerji kaynağının doğal gaz olduğunu söylemek dünya doğal gaz kullanımı ve rezervleri açısından yanlış olmayacaktır. İlk olarak 1950'li yıllarda kullanılmaya başlayan doğal gazın rezervleri petrole göre daha yüksektir, buna göre dünyanın yaklaşık 120 yıllık doğal gaz rezervi olduğu düşünülmektedir. Türkiye doğal gazı hem konutların ısınmasında hem de yoğun olarak elektrik üretiminde kullanılmaktadır. Bir başka tükenbilir enerji kaynağı kaya gazı ise, dünyada araştırmaları ve yatırımları henüz yeni olmasına rağmen, özellikle Kuzey Amerika'daki kaya gazı üretimi ve teknolojisinde yaşanan gelişmeler nedeniyle petrol fiyatlarının düşmesine yol açmıştır (Özalp, 2018: 2929). Sonuç olarak yenilenemez enerji türleri, kısa sürede ucuz ve yüksek verimli enerji sağladığı için devletlerin jeopolitik değeri açısından avantaj yaratmakta, ancak sınırlı rezervler, uzun vadede çevreye ve insan sağlığına verdiği kalıcı hasarlar ve bu kaynağa sahip olmayan devletler için ithalat bağımlılığı yaratması sebebiyle dezavantaj oluşturmaktadır.

Nükleer enerji santralleri 1950'li yıllarda faaliyete geçmiştir. 1973 ve 1979'da yaşanan ekonomik ve siyasi krizler nedeniyle petrol fiyatlarının yükselmesi neticesinde devletler dışa bağımlılıktan kurtulmak için çareyi yenilenebilir enerji kaynaklarıyla birlikte nükleer enerji konusunda da girişimlerde bulunmakta aramışlardır. Oldukça uzun süre büyük bir verimle çalışmalarına rağmen özellikle son yıllarda yaşanan nükleer facialar nedeniyle günümüzde başta Almanya olmak üzere bazı ülkeler nükleer enerjiden vazgeçme eğilimindedir. Zira nükleer santrallerin en önemli özelliği yakıtlarının radyoaktif olması ve dolayısıyla en ufak bir güvenlik hatasında çevrede ölümcül hasarlara yol açmasıdır. Nükleer enerji konusundaki uzmanların birçoğu ise nükleer enerjinin bu dezavantajlarının son yıllarda kaydedilen teknolojik gelişmelerle bertaraf edilebileceğini savunmaktadırlar. Onlara göre, eğer usulüne uygun yapılır ve sürekli denetimi sağlanırsa, nükleer reaktörlerin insan sağlığına ve çevreye zarar vermeyecek şekilde,

verimli, sürdürülebilir, üstelik petrol ve doğal gazla göre daha az maliyetli, tükenmeyecek bir enerji kaynağı olduğunu iddia etmektedirler. Bu bağlamda Türkiye'de 1970'lere uzanan nükleer santral inşa etme planları, günümüzde, temel atma töreni 14 Nisan 2015'de yapılan Mersin Akkuyu Nükleer Santrali ile sürmektedir. Bir diğer nükleer santralin ise Sinop'ta yapılması öngörülmekte, 2008'den bu yana ön çalışmalar devam etmektedir (Tosun, 2018: 82).

Yenilenebilir enerji kaynakları dendiğinde doğadaki tükenmeyen ve kendi kendini yenileyebilen enerji türleri kastedilmektedir. Bu enerji kaynakları arasında güneş enerjisi, rüzgâr enerjisi, jeotermal enerji, hidroelektrik enerji, dalga enerjisi, biyokütle enerji gibi enerjiler sayılmaktadır. Türkiye'nin, bu enerji kaynakları açısından sahip olduğu potansiyel kendisine oldukça avantajlı bir durum oluşturmakta, ayrıca stratejik ve ekonomik olarak Türkiye'nin değerini yükseltmektedir. Yenilenebilir enerji kaynakları nedeniyle bir ülkenin enerjide dışa bağımlılığının azalacağı gerçeği ise o devletin jeopolitiği açısından son derece olumlu bir katkı sağlamaktadır.

Güneş enerjisi, güneşin çekirdeğinde bulunan hidrojen gazını helyuma dönüştüren füzyon reaksiyonu sonucu ortaya çıkan çok güçlü bir enerjidir ve bu enerjiden yararlanmak için güneş kolektörleri, güneş santralleri ve güneş pilleri (fotovoltaik piller) gibi teknolojiler geliştirilmiştir (Koç ve Kaya, 2015: 41). Çevreye verdiği düşük zararlar en elverişli enerji kaynaklarından biri olan güneş enerjisi, güneşin çok az olduğu ülkelerde bile faydalanabilen bir durumdadır. Üstelik güneşin ürettiği enerjinin henüz çok az bir kısmı insanlar tarafından kullanılabilir. Bu çerçevede güneş enerjisinden, başta fotovoltaik ve termal yöntem olmak üzere çeşitli yöntemlerle elektrik üretimi yapılması, en yaygın kullanım alanını teşkil etmektedir. Bir diğer kullanım alanı ise özellikle evlerde kurulan güneş panelleriyle sıcak su temin edilmesi ve/veya bu sıcak su ile evin ısıtılmasının gerçekleştirilmesidir. Güneş enerjisi panelleri evler dışında çok daha büyük ölçekli olmak üzere düz arazilere, cihazlara ve arabalara da uygulanabilmekte, ayrıca kimi yerlerde yoğunlaştırılmış güneş enerjisi santralleri kullanılmaktadır. Bu çerçevede güneş enerjisi temel olarak ısı ve elektrik sağlamaktadır. Türkiye'de güneş enerjisi panelleri bilhassa evlerde son dönemde yaygın olarak kurulmakta ve Türkiye'nin 2023 için planlanan hedefleri arasında önemli bir yer kaplamaktadır.

Yenilenebilir enerjilerden bir diğeri olan ve yine Türkiye'de de önemli bir kullanım alanına sahip rüzgâr enerjisi, bol rüzgârlı bölgelerde kurulan tribünlerle sağlanır. Bu tribünler rüzgârın mevcut kinetik enerjisini önce

mekanik enerjiye, sonrasında elektrik enerjisine dönüştürmektedirler. Yüksek verimde bir rüzgâr enerjisinin elde edilebilmesi, rüzgârın hıza ve esme süresine bağlıdır. Halen dünya elektrik ihtiyacının yüzde 2'si rüzgârdan üretilmektedir. Güneş enerjisinde olduğu gibi rüzgâr enerjisi alanında da Danimarka önemli yatırımlar yapmaktadır. Özellikle rüzgâr tribünlerinin üretiminde önde gelen ülkelerden biridir. Ortalama 1 megawatta kadar elektrik üretebilen tribünler, yeni teknolojik ilerlemelerle 7 megawatta kadar çıkabilmiştir. Türkiye'de başta Afyon, Çanakkale, Aydın ve Balıkesir olmak üzere birçok yerde rüzgâr tribünleri kurulmuştur.

Akan suyun enerjisini elektrik enerjisine dönüştüren hidroelektrik enerjisi de yenilenebilir kaynaklar arasında belirli bir yer tutmaktadır. Bu enerjinin en yaygın kullanımı, akarsular üzerinde barajlar inşa ederek suyu rezervuara biriktirmek, biriken suyun potansiyel enerjisinden yararlanarak türbinde elektrik enerjisi üretmektir (Koç ve Kaya, 2015:40). Hidroelektrik santralleri coğrafi olarak debinin kuvvetli olacağı yükseltiye sahip arazilerde kurulmaktadır. Bu santrallerden balıkçılığın gelişmesinde, ulaşımı kolaylaştırmada, sulamada ve elbette elektrik üretiminde yararlanılmaktadır. Dünyadaki ilk hidroelektrik santrali Nikola Tesla tarafından Niagara Şelaleleri'nde yapılmıştır. Türkiye'deki elektrik üretimi içinde hidroelektrik santralleri önemli bir yer tutmaktadır. Bu çerçevede Türkiye'nin teorik hidroelektrik potansiyeli 433 milyar kWh, teknik olarak değerlendirilebilir hidroelektrik potansiyeli 216 milyar kWh ve ekonomik hidroelektrik enerji potansiyeli 140 milyar kWh/yıldır (T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2020a).

Jeotermal enerji, yer kabuğunun derinliklerinde henüz soğumamış bir magma kütlelerinden ortaya çıkan ısıdan müteşekkil bir enerji çeşididir (Erkul H., 2012: 117). Isının kullanılmasını sağlayan jeotermal enerji santralleri diğer baz yük üreticileri olan kömür ve nükleer santraller gibi ilk yatırım maliyeti yüksek yatırımlardır (Şener ve Uluca, 2009:326). Jeotermal enerji başta elektrik üretimi olmak üzere günlük yaşamda ve sağlık alanında birçok yerde kullanılmaktadır. Ekonomik anlamda ilk kez 1900'lerde İtalya'da geliştirilen jeotermal enerji, Türkiye'de Aydın, Çanakkale, Denizli ve Manisa illerinde yoğun bir potansiyele sahiptir.

Tükenmeyecek enerji kaynaklarından biri olan dalga enerjisi, okyanuslar ve denizler üzerindeki rüzgâr enerjisinden kaynaklanan bir enerji çeşididir; bir yandan potansiyel, diğer yandan kinetik enerji içermektedir (Kapluhan, 2014: 65). Dünyada en fazla güneş toplayan alan olan yeryüzünün yüzde 70'ini teşkil eden okyanuslarda yüzeydeki ısınan su ile daha derinlerdeki serin sular arasındaki sıcaklık farkı doğal bir termal enerji

oluşturmaktadır. Yüzeysel hareketleri sonucu oluşan dalga enerjisine bu hareketler nedeniyle gel-git enerjisi de denmektedir. Dalgaların genişliği ve sıklığına göre, dolayısıyla dalga oldukça gece gündüz elektrik üretimi yapılabilmekte, üretim miktarı ve kalitesi bölgelere göre değişmektedir.

Son dönemde enerjinin, fosil yakıtlarının elde edilmesinin yarattığı çevre kirliliğine rağmen, çevreye zarar vermeden ve sürdürülebilir olarak sağlanan enerji çeşitlerinden biri de biyokütle enerjisi üretimidir. Biyolojik kökenli, fosil olmayan organik madde kütlesi biyokütle, ana bileşenleri karbonhidrat bileşikleridir olan bitkisel veya hayvansal kökenli tüm doğal maddeler biyokütle enerji kaynağı, bu kaynaklardan elde edilen enerji ise, biyokütle enerjisi olarak tanımlanır (Sözen, E. ve diğerleri, 2017: 149).

Tarımsal ve kentsel atıklar bu enerji türünün doğal hammaddelerini teşkil ettiği için, hammaddelerdeki bu büyük potansiyel nedeniyle biyokütle enerjisi yenilenebilir enerji kaynakları arasında gittikçe daha çok önem kazanmaktadır (YEGM, 2018). Bu bağlamda orman atıkları ve odun atıklar, tarımsal atıklar (mısır, buğday vb.), tarla ürünleri (yeşillik, çimen, ağaçlar), çiftlik hayvan atıkları biyokütle enerjisinin tarımsal yani klasik kaynakları arasında sayılmaktadır. Öte yandan kentsel odun atıkları (tahta kutular, paletler), atık su, çöp gazı, belediye katı atıkları, gıda işleme atıkları, organik atık ile karışık sanayi atıkları ise biyokütle enerjisinin kentsel hammaddeleridir (Küçükaya, 2017). Biyokütleden katı, sıvı ve gaz formunda biyoyakıtlar elde edilmekte, bu kaynak başta elektrik üretimi olmak üzere, ulaşım araçlarında ve ısınmada kullanılabilir. Biyokütle enerjisi üretmek için gereken kaynaklara bakıldığında, yenilenebilir enerji türleri arasında en büyük potansiyele sahip enerji çeşidi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Türkiye'de biyokütle enerji santralleri ile elektrik üretimi sağlanmaktadır.

2. Türkiye'nin Enerji Jeopolitiği ve Yenilenebilir Enerji Kaynakları

Küresel ve bölgesel konum, coğrafi ve herhangi bir zamandaki tarihi dönemle ilgili sorularla belirlenmektedir (Spykman, 2013: 21). Buna göre bölgesel konum da dünya konumu da izlenecek politikaların yönünü ve doğasını belirlemekte, zamanın ruhuna göre jeopolitiğin koşullarının bazıları değişebilmektedir. Jeopolitik olarak değişken olma potansiyeli ve/veya karakterine sahip olan devletler, mevcut jeopolitik durumu değiştirmek amacıyla sınırlarının ötesinde güç uygulama ya da etkide bulunma yeteneğine ve ulusal iradesine sahip olan devletlerdir (Brzezinski, 1998: 40). Bu açıdan bakıldığında Türkiye'nin değişken olma potansiyeli ve/veya karakterini

değerlendirmek önem arz etmektedir. Türkiye dünyada iki kıtada toprağı olan üç ülkeden biri olarak, Afrika ile yakın ilişkiye ve etkileşime sahip coğrafi konumuyla Batı ile Doğu arasında bir köprü oluşturmakta, dünyayı etkileyen en önemli medeniyetlerin kurulduğu yerde bulunmaktadır (İlhan, 1993:141).

Harita 1: Türkiye'nin Jeopolitik Konumu

Kaynak: AB Gazetesi (2017).

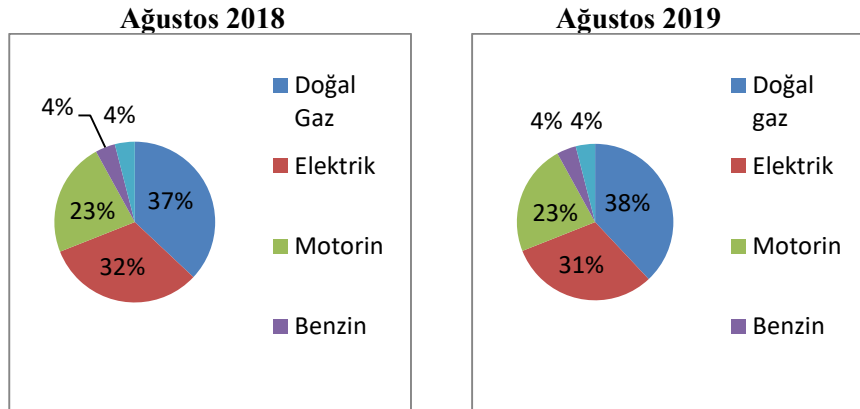
Bir ülkenin coğrafi şartlarının elverişliliğı, o ülke ve insanı için potansiyel bir güç olmasının yanı sıra, kendisine her zaman üstünlük sağlamamakta, eğer gerekli siyasi ve ekonomik başarı ve üstünlükler yoksa aynı coğrafi şartlar dezavantaja dönebilmektedir (İşcan, 2004: 49). Türkiye'nin hassas jeopolitiğı Türkiye için dönemlere göre farklı değerler arz etmiştir. I. Dünya Savaşı'nda Almanlarla birlikte yenik düşen Osmanlı İmparatorluğu sonrasında yürütülen dış politika sonucunda II. Dünya Savaşı'nın kıyısından dönen Türkiye'nin hangi tarafın yanında savaşa gireceğı büyük önem taşımıştır. Keza, II. Dünya Savaşı'nın ardından Soğuk Savaş yılları boyunca Türkiye'nin Komünist Blok karşısında Batı Bloku'nun en son halkası olup olmaması dengeleri değiştirebilecek bir etkiyi barındırmaktaydı. Örneklerden anlaşılacağı üzere Türkiye'nin bulunduğu coğrafya aynı kalmakla birlikte dönemlerin koşulları değişmekte, bu durum da jeopolitik değerin "döviz kuru" misali inmesine ya da çıkmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla hala Soğuk Savaş'ın jeopolitik paradigmasına dayanarak Türkiye'nin jeopolitiğini değerlendirmek (Özkan, 2018: 215) ne kadar yanlışsa, jeopolitik değerin ebediyen sabit kalması da mümkün değildir. Bir başka ifadeyle coğrafya jeopolitiğinin ilk ve en önemli unsurudur, ancak tek

unsuru değildir (İlhan, 1993: 7). Nitekim jeopolitik analizlerde kullanılan ana kuramlar bile farklı koşulları temel almaktadır.

Uluslararası enerji ekonomisi içerisinde kayda değer bir ağırlığı bulunan kaynak ve arz coğrafyalarında ortaya çıkan siyasi ve ekonomik durumlar küresel enerji piyasasını etkileyebilmektedir (Oral ve Özdemir, 2017: 949). Dünyada üretilebilir ve ispatlanmış petrol ve doğal gaz rezervlerinin yaklaşık %70'lik bölümünün Türkiye'nin yakınında bulunması, ayrıca enerjiyi en çok tüketen bölgelerden biri olan Avrupa'ya da yakın olması, jeopolitik güç olarak Türkiye'nin coğrafi konumu, Doğu-Batı arasında geçiş noktası olması gibi mevcut özelliklerine eklenmektedir. Enerji zengini Hazar, Orta Asya, Orta Doğu ülkeleri ile Avrupa'daki tüketici pazarları arasında doğal bir "Enerji Merkezi" olmak üzere Türkiye, pek çok önemli projede yer almaktadır (T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2020b).

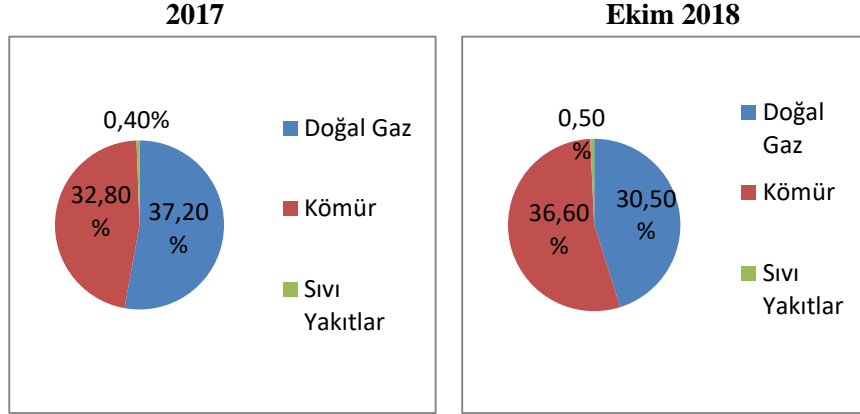
Türkiye'nin enerji jeopolitiğinde fosil yakıtlar (petrol, doğal gaz) konusundaki yetersizliği belirleyici olmakta, enerji nakil hatları üzerinde olması kendisine pazarlık edici bir güç sağlamaktadır. Bu bağlamda enerjide dışa bağımlılığı azaltma ve buna bağlı olarak ekonominin en önemli girdilerinden enerji konusunda kendine yeterli bir güç haline gelebilmek için Türkiye yenilenebilir enerji kaynaklarının payını mevcut enerji kullanımı içinde artırmaya yönelik girişimlerde bulunmaktadır (Karagöl, 2018: 361). Ancak enerjinin Türkiye'de güncel toplam tüketimine bakıldığında Ağustos 2019 itibarıyla 2018 yılının aynı ayına göre %2 arttığı görülmektedir. Bu tüketim içinde doğal gaz önemli bir yer tutmakta, ikinci sıradaki elektriğin üretiminde ise hidroelektrik enerjinin payı olsa da yine doğal gaz temel kaynak olarak yer almaktadır.

Şekil 1: Türkiye Enerji Tüketim Rakamları

Kaynak: T.C. Enerji Bakanlığı (2019).

Şekil 2: Elektrik Üretiminde Fosil Yakıtların Payları

Kaynak: T.C. Enerji Bakanlığı (2019).

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın Şubat 2019 başında yayınladığı verilere göre elektrik üretiminde yenilenebilir enerji kaynaklarının payı yükselmekle birlikte hala fosil yakıtlarla yarışmaktan çok uzaktadır.

Şekil 3: Kurulu Güç İçinde Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Payı

	Hidroelektrik	Rüzgâr Enerjisi	Güneş Enerjisi	Jeotermal Enerji
Ocak 2018	% 17,3	% 7,21	% 0,99	% 2,48
Ocak 2019	% 30	% 8,40	% 1,52	% 2,96

Kaynak: KPMG, 2019.

Buna karşın üretimdeki payları, örneğin doğal gazın aksine kapasitedeki payının altında, yüzde 32,4 seviyesinde seyretmektedir. Bunda iklim ve hava koşullarının yanında, tesislerin mevcut elektrik fiyatları seviyesinde çalışmasının ekonomik olarak rasyonel (verimli) olmaması gibi bir etken de bulunuyor. Buradan hareketle yenilenebilir enerji kaynaklarının bir kısmının atıl kaldığı söylenebilir (KPMG, 2019).

Türkiye enerji ihtiyacının çoğunu ithal etmekte, bu da doğal olarak cari açığa artışa sebebiyet vermektedir (Özalp, 2020: 131). Enerji ihtiyacının esaslı bir miktarının fosil yakıtlardan karşılandığı dikkate alındığında

Türkiye'deki güneş, rüzgâr, jeotermal vb. yenilenebilir enerji alanlarında var olan potansiyelin değeri daha net anlaşılabilir. Türkiye'ye gelen yıllık toplam güneş enerjisi 1.527 kWh/m² yıl olduğu tespit edilmiştir. Güneş enerjisi ya doğrudan elektrik üretiminde veya ısı üretiminde kullanılabilir. Konya-Karapınar'da kurulacak olan 1.000 MWe kapasiteli güneş enerjisi santrali ile dünyanın en büyük güneş santrallerinde birinin kurulması çalışmaları devam ederken, bu tesiste kullanılacak ve yerli katkı oranı asgari %60 olacak yerli güneş modüllerinin üretileceği fabrika ve güneş enerjisi konusunda Ar-Ge faaliyetlerinin yürütüleceği merkezin kurulum çalışmaları da yürütülmektedir (T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2020c).

Rüzgâr enerjisi özellikle kırsal kesim açısından önemlidir. Yirminci yüzyılın sonuna doğru rüzgâr enerjisiyle ilgili girişimlerinde gelişme kaydeden Türkiye, Çanakkale Boğazı civarı, Bozcaada, Gökçeada, Sinop, İnebolu, Bozkurt, Samsun, Bandırma, Balıkesir, Çorlu, Edremit, Ayvalık, Dikili, Çeşme, Bodrum, Bergama, Antakya, Anamur, Silifke, Mardin, Malatya, Erzurum, Seydişehir, Karaman ve Afyon yörelerinde rüzgâr enerjisinden elektrik üretme konusunda oldukça avantajlı durumdadır (Behçet ve diğerleri, 2014: 67-68).

Jeotermal enerji potansiyeli dünya çapında yüksek olan Türkiye'de hemen her yerde değişik sıcaklıklarda olmak üzere jeotermal kaynaklar mevcuttur. Jeotermal kaynakların %90'ı düşük ve orta sıcaklıkta olup doğrudan uygulamalar (ısıtma, termal turizm, çeşitli endüstriyel uygulamalar vb.) için, %10' u ise dolaylı uygulamalar (elektrik enerjisi üretimi) için uygundur (T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2020d).

Biyokütle enerjisinde Türkiye sahip olduğu organik atık hacmiyle önemli bir kapasiteye sahiptir. Türkiye'nin biyokütle atık potansiyelinin yaklaşık 8,6 milyon ton eşdeğer petrol (MTEP) ve üretilebilecek biyogaz miktarının 1,5-2 MTEP olduğu tahmin edilmektedir (Küçükkaya, 2017). Bu anlamda doğru yatırımlarla yapılacak biyokütle enerji üretimi, Türkiye'nin enerjide dışa bağımlılığını azaltma hususunda büyük bir rol oynayabilecektir. Ayrıca böylece atıklar değerlendirileceğinden çevre kirliliğiyle mücadelede de önemli bir mesafe kaydedilebilecektir (Şenol ve diğerleri, 2017:89).

Yenilenebilir kaynakların Türkiye'deki durumuna bakıldığında enerji jeopolitiğinde hala fosil yakıtlara bağımlılığın büyük bir yer kapladığı görülmektedir. Buna karşın Türkiye dünya hidrokarbon enerji transferinin Doğu-Batı ve Kuzey-Güney yönünde geçiş noktasını teşkil etmektedir. Enerji jeopolitiğinin siyasi ve ekonomik dinamikleri küresel ölçekte dizayn etme

gücü (Oral ve Özdemir, 2017:950) düşünüldüğünde Türkiyesiz kurulacak herhangi bir enerji oyununun başarılı olma ihtimalinin düşüklüğü ifade edilebilir. Ancak Türkiye'nin coğrafi konumunun sadece avantajlar barındırmadığı, dünya üzerindeki çatışma ve savaş noktalarının birçoğuna komşu ve/veya yakın olduğunu, enerjideki dışa bağımlılığı ülkenin enerji jeopolitiğinin öncelikli meseleleridir. Bu çerçevede Türkiye genç nüfusu, büyüyen ekonomisi ve buna bağlı olarak artan enerji ihtiyacı için yenilenebilir enerji kaynakları üretimindeki çalışmalarının hidroelektrik enerjisi dışında çok verimli seyrettiği söylenemeyecektir. Yenilenebilir enerji kaynaklarının ekonomideki payının artırılmasıyla Türkiye dış aktörler karşısında stratejik üstünlük sağlayabilecek ve enerji jeopolitiğindeki olumsuz yönleri olumluya çevirebilecektir.

Sonuç

Çalışmanın genelinde görüleceği üzere, yenilenebilir enerji kaynakları, fosil yakıtlarla kıyaslandığında, dünya üzerinde hemen her devletin bir ya da birkaçına sahip olabileceği kaynaklardır. Yenilenebilir enerji kaynakları, hidrokarbon enerji kaynaklarına sahip olmayan Türkiye gibi ülkelerin enerjide dışa bağımlılıklarını önlemede, dolayısıyla enerji güvenliğinin temininde önem kazanmaktadır. Tükenmeyecek ve çevrede yaratacağı etkiler açısından en az zararlı sonuçlara yol açması nedeniyle yenilenebilir enerjiler daha geniş bir alanda kullanılabilir. Ancak yenilenebilir enerji kaynaklarını elde etmeye yönelik girişimler başlangıçta pahalı altyapı yatırımları gerektirmektedir.

Yenilenebilir enerji kaynakları, hidrokarbon kaynaklarının aksine her ülkede elde edilebilmeleri nedeniyle devletlerin ulusal güçleri arasında daha eşitleyici koşullara zemin hazırlayabileceklerdir. Bir başka ifadeyle, fosil yakıtlar gibi sadece belli coğrafyalarda ve sınırlı değildirler, hem mevcut coğrafi konumdan kaynaklanmakta, hem de coğrafyanın getirdiği şartları değiştirebilme ve/veya dönüştürebilme potansiyelini içermektedirler. Örneğin, petrol veya doğal gazda neredeyse tamamen dışa bağımlı olan Türkiye gibi bir ülkenin, yenilenebilir enerji kaynaklarına sahip olması ve bunların ekonomideki payını artırması, Türkiye'nin coğrafi konumunu değiştirmeyecektir. Ancak coğrafi konumundan kaynaklanan jeopolitik gücünde bir katma değer yaratacak, aynı zamanda bölgenin enerji jeopolitiğini de dönüştürebilecektir. Bu çerçevede sahip olunan enerji kaynakları, bir ülkenin enerji jeopolitiğini doğrudan etkileyen mühim unsurlardan birini teşkil etmektedir. Kanıtlanmış petrol ve doğal gaz rezerv bölgelerine komşu ve bu enerjilerin nakil hatları üzerinde bulunan Türkiye sahip olduğu jeopolitiği bir avantaj olarak kullanmaya çalışmaktadır. Öte yandan

Türkiye'nin enerji üretiminde kendi kaynaklarının payı arttıkça Türkiye'nin jeopolitik değeri de yükselecektir.

Özetlenecek olursa, Türkiye yenilenebilir enerji kaynakları açısından yüksek bir potansiyele sahiptir. Türkiye'nin yenilenebilir enerji kaynakları konusundaki potansiyeline rağmen, henüz yeterli yatırım ve uygulama gücüne ulaşamadığı bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim devlet tarafından verilen teşviklere rağmen, yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretiminin yetersizliği sebebiyle Türkiye'nin enerji ithalatı yapma mecburiyeti devam etmektedir. Türkiye doğal gaz ve petrol ihtiyacının hemen hepsini dışarıdan temin etmekte, üstelik enerji ithal kaynaklarını çeşitlendirememektedir. Bu bağlamda alınacak tedbirler, Türkiye'nin enerjiyle ilişkisinde sadece enerji talep eden ve enerji nakil hatları üzerinde bulunan bir ülke değil, aynı zamanda enerji üreten (arz eden) bir ülke olmasını sağlayacaktır.

Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre Türkiye'nin mevcut yenilenebilir enerji kaynakları potansiyeli henüz yeterince kullanılmamaktadır. Oysa bu potansiyelin değerlendirilebilmesi Türkiye'nin jeopolitik değerini yükseltecektir. Tüm dünyada sürekli artan enerji ihtiyacı ulusal çıkarlar açısından stratejik bir unsura işaret etmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin hidrokarbon kaynaklarının taşınmasında nakil hatları üzerinde yer alması enerji ihtiyacını karşılamasında önemlidir. Ancak, transit noktası konumuna ek olarak, yenilenebilir enerji kaynaklarının ülkenin enerji üretimindeki payını artırabilmek jeopolitik değer için daha büyük anlam ifade edecektir. Bu çerçevede öz kaynakları ile kendine yeterli bir enerji politikası uygulamak enerjide dışa bağımlı olmayı önleyecektir. Türkiye enerjide dışa bağımlı olmayı çözerse, ülkenin jeopolitik değeri artmakla kalmayıp, ciddi ekonomik ve politik riskler bertaraf edilebilecektir.

Kaynakça

- AB Gazetesi (2017). *Avrupa Birliği Gazetesi*. Erişim: www.avrupabirligigazetesi.com.tr, Erişim Tarihi: 12.12.2019.
- Behçet, R. ve diğerleri (2014). Rüzgâr Enerjisi Potansiyeli Bakımından Malatya İlinin Doğu Anadolu Bölgesindeki Yeri. *BEÜ Fen Bilimleri Dergisi*, 3 (1), 65-73.
- Brzezinski, Z. (1998). *Büyük Satranç Tahtası. Amerika'nın Önceliği ve Bunun Jeostratejik Gereklere*. (Çev. E. Dikbaş ve E. Kocabıyık). İstanbul: Sabah Kitapları.
- Dışkaya, S. K. (2017). Türkiye'nin Enerji Güvenliğinde Yenilenebilir Enerji Etkisinin Politik Ekonomi Perspektifi, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 5 (2), 129-150.
- Erkul, H. (2012). Jeotermal Enerjinin Ekonomik Katkıları ve Çevresel Etkileri: Denizli-Kızıldere Jeotermal Örneği. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 10(19), 1-30, Erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/comuybd/issue/4104/54063>, Erişim Tarihi: 17.11.2019.
- Gaertner, H. (2008). *Internationale Sicherheit. Definitionen von A-Z*. Baden-Baden: Nomos.
- İlhan, S. (1993). *Türkiye'nin ve Türk Dünyasının Jeopolitiği*. Türk Ankara: Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 134.
- İşcan, İ. H. (2004). Uluslararası İlişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler ve Çağdaş Yansımaları. *Uluslararası İlişkiler*, 1(2), 47-49.
- Kapluhan, E. (2014). Enerji Coğrafyası Açısından Bir İnceleme: Dalga Enerjisinin Dünyadaki ve Türkiye'deki Kullanım Durumu. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(17), 65-86, Erişim: http://www.ijoes.com/Makaleler/1556748964_65-86%20erol%20kapluhan.pdf, Erişim Tarihi: 04.08.2019.
- Karagöl, E. T. (2018). Türkiye'nin Coğrafi Konumu Çerçevesinde Enerji Arz Güvenliği. *Uluslararası Enerji, Ekonomi ve Güvenlik Kongresi*, 360-366.
- Koç, E. ve Kaya, K. (2015). Enerji Kaynakları-Yenilenebilir Enerji Durumu. *Mühendis ve Makina*, 56(668), 36-47. Erişim: https://www.mmo.org.tr/sites/default/files/b0218b112f2e18b_ek.pdf, Erişim Tarihi: 24.12.2019.
- KPMG, 2019. Enerji Sektörel Bakış. Erişim: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/tr/pdf/2019/03/sektorel-bakis-2019-enerji.pdf>, Erişim Tarihi: 12.12.2019.
- Küçükkaya, E. (2017). Biyokütle Enerjisi Nedir? Erişim: <https://www.enerjiportali.com/biyokutle-enerjisi-nedir/>, Erişim Tarihi: 25.11.2019.

- Oral, M. ve Özdemir, Ü. (2017). Küresel Enerji Jeopolitiğinde Türkiye: Fırsatlar ve Riskler. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 948-959. Erişim: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/55588>.
- Özalp, M. (2018). Dünya Enerji Rekabetinde Oyun Değiştirici Olarak Kaya Gazının Rolü ve Türkiye'ye Olası Etkileri. *İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 7(4), 2926-2959.
- Özalp, M. (2020). *Küresel Enerjinin İpek Yolu: Türkiye*. 2. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özkan, B. (2018). *Türkiye'de Milli Vatanın İnşası. Dar'ul İslam'dan Türk Vatanına*. İstanbul: Kırmızı Kedi.
- Şener, A. C. ve Uluca, B. (2009), *Jeotermal Enerji Semineri*. Erişim: <http://mmoteskon.org/wp-content/uploads/2014/12/2009JEO-23.pdf>, Erişim Tarihi: 15.12.2019.
- Şenol, H. ve diğerleri (2017). Türkiye'de Biyogaz Üretimi İçin Başlıca Biyokütle Kaynakları, *BEÜ Fen Bilimleri Dergisi*, 6 (2), 81-92.
- Sevim, C. (2018). *Küresel Enerji Stratejileri ve Jeopolitik*. Ankara: Seçkin.
- Sönmezoğlu, F. (der.) (2017). *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*. İstanbul: Der Yayınları.
- Sözen, E. ve diğerleri. (2017). Biyokütle Kullanımının Enerji, Çevre, Sağlık ve Ekonomi Açısından Değerlendirilmesi, *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 19(1), 148-160. Erişim: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/299415>, Erişim Tarihi: 11.11.2019.
- Spykman, N. J. (2013). Dış Politika ve Coğrafya I ve II. *Uluslararası İlişkilerde Anahtar Metinler* (Ed. E. Diri). İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi.
- T.C. Enerji Bakanlığı (2019). *Aylık Enerji İstatistikleri Raporu-08*. Erişim: <https://www.eigm.gov.tr/File/?path=ROOT%2f4%2fDocuments%2fc4%b0statistik%20Raporu%2f2019%20A%2fc4%9fustos%20Ay%2fc4%b1%20Enerji%20Raporu.pdf>, Erişim Tarihi: 12.12.2019.
- T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (2020a). Hidrolik. Erişim: <https://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Hidrolik>, Erişim Tarihi: 12.12.2019.
- T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (2020b). Petrol. Erişim: <https://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Petrol>, Erişim Tarihi: 12.12.2019.
- T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (2020c). Güneş. Erişim: <https://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Gunes>, Erişim Tarihi: 12.12.2019.
- T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (2020c). Jeotermal. Erişim: <https://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Jeotermal>, Erişim Tarihi: 12.12.2019.

Nurgül Bekar

Tosun, K. (2018). *Doğal Gazın İmparatoru: Rusya. Rusya'nın AB ve Türkiye ile Doğalgaz Diplomasisi: Politik, Güvenlik, Ekonomik ve Çevresel Boyutlar*. İstanbul: Cinius Yayınları.

YEGM (2018). Biyokütle Enerjisi Nedir? Erişim:
http://www.yegm.gov.tr/yenilenebilir/biyokutle_enerjisi.aspx, Erişim Tarihi:
14.11.2019.

YENİLENEBİLİR ENERJİ YATIRIMLARININ ARTTIRILMASINA YÖNELİK VERGİSEL TEŞVİKLER: TÜRKİYE VE SEÇİLMİŞ BAZI ÜLKELER ARASINDA KARŞILAŞTIRMA

Muhammed SAMANCI*

Öz

Yeryüzünde var olan petrol, doğalgaz, kömür gibi fosil kaynakların gelecekteki nüfus artışı ve günlük yaşamda kullanılan cihazların artması nedeniyle hızlı bir şekilde azalması beklenmektedir. Bu nedenle, yenilenebilir doğal zenginliklere sahip ülkelerde yenilenebilir enerji yatırımları ve kaynaklarının kullanımı enerji ihtiyacının karşılanması bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de ve seçilmiş bazı ülkelerde yenilenebilir enerji yatırımlarına yönelik vergisel teşviklerin, özellikle vergi muafiyetleri ile vergi indirimleri açısından karşılaştırılmasıdır. Bu amacı gerçekleştirmek için ilgili ülkelerin hem vergi hem de enerji yasalarında adı geçen teşvikler incelenmiştir. Yenilenebilir enerji yatırımları alanında diğer ülkelere nazaran beş farklı vergi teşviki ile Cezayir ön plana çıkmıştır. Örnek ülkeler için Ürdün’ün ise, vergi teşvikleri konusunda en az teşvik sunan ülke olduğu söylenebilir. Türkiye’nin petrol rezervlerine sahip olmaması nedeniyle enerji konusunda dışa bağımlı olması nedeniyle yenilenebilir enerji potansiyelinden faydalanması gerekmektedir. Yenilenebilir enerji alanında kullanılan vergisel teşvikleri, diğer ülkelerin bu alanda uyguladığı teşvik sistemlerinden yararlanarak yapılandırması sonucunda daha verimli olabileceği gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yenilenebilir Enerji, Vergi Teşvikleri, Teşvik, Türkiye.

THE TAX INCENTIVES FOR INCREASING RENEWABLE ENERGY INVESTMENTS: COMPARISON BETWEEN TURKEY AND SOME SELECTED COUNTRIES

Abstract

The fossil resources such as petroleum, natural gas, coal on earth are expected to decrease rapidly due to future population growth and increasing use of devices used in daily life. For this reason, the use of renewable energy investments and resources in countries with renewable natural resources is of great importance in terms of meeting the energy needs. The purpose of this study to compare the tax incentives for renewable energy investment in Turkey and in selected countries,

* Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, muhammed.samanci@yobu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-3185-5477>.

especially in terms of the tax reductions and the tax exemptions. In order to realize this aim, the incentives which are mentioned in both the tax laws and energy laws of the concerned countries are examined. Algeria has come to the fore with five different tax incentives in the field of renewable energy investments compared to other countries. For the sample countries, it can be said that Jordan offers the least incentive for the tax incentives. Turkey is dependent on foreign energy due to have their oil reserves. It would be more efficient to reduce this dependency and to configure the tax incentives used in the field of renewable energy by using the incentive systems implemented by other countries in this field.

Keywords: Renewable Energy, Tax Incentives, Incentive, Turkey.

Giriş

İnsanoğlu var olduğundan bu yana dünyada nüfus arttıkça, nüfusla doğru orantılı olarak enerji ihtiyacı da artmıştır. Geçmişten günümüze kadar ülkeler enerji ihtiyaçlarını fosil yakıtlardan karşılamaktaydı. Ancak, 1970’lerde petrol krizinin yaşanmasıyla birlikte insanlar petrol gibi fosil yakıtların tükenebileceğinin farkına vardı. Enerji ihtiyacının fosil yakıtlarla (doğalgaz, petrol, kömür) uzun vadede karşılanamayacağı gerçeği ortaya çıktıkça, yenilenebilir enerji kaynaklarına ihtiyaç ve ilgi artmıştır.

Yenilenebilir enerji, doğa dostu olması sebebiyle ekolojik olarak nitelendirilen, var olan kaynakların kullanımıyla tekrar tekrar üretilebilen, sürdürülebilir enerji kaynağıdır. Yenilenebilir enerji kaynakları; tükenmeyecek olması, çevreye zararının olmaması ve maliyetinin fosil yakıtlara oranla daha az olmasıyla önem kazanmaya başlamıştır. Ülkeler yenilenebilir enerji üretimine yönelik birtakım hedefler belirlemekte ve belirlenen bu hedefler doğrultusunda çeşitli teşvik politikaları uygulamaktadırlar. Vergi teşvikleri de bu politikalar içerisinde yer almaktadır. Çalışmada Türkiye ve seçilmiş bazı ülkelerde yenilenebilir enerji yatırımlarına yönelik vergi teşviklerinin karşılaştırmalı olarak ele alınması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, çalışmanın birinci kısmında geleneksel ve yenilenebilir enerji yatırımlarında genel trende değinilmiştir. Daha sonra Türkiye, Cezayir, Mısır, Ürdün ve Malezya’da yenilenebilir enerji yatırımlarına yönelik uygulanan vergi teşvikleri anlatılmıştır. Türkiye ile adı geçen ülkeler arasında karşılaştırma yapmanın temel nedeni, yenilenebilir enerji konusunda vergi teşvikleri bilgilerine kolay erişilmesi ve geliştirmekte olan ülkeler arasında yer almalarıdır. Son kısımda ise, söz konusu ülkeler arasında yenilenebilir enerji yatırımlarında vergi muafiyeti ve muafiyet sonrası uygulanacak vergi oranları açısından karşılaştırma yapılmıştır.

1. Enerji Yatırımlarının Teşvikinde Genel Trend

Enerji kaynakları geleneksel ve yenilenebilir olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Zira çalışmada da bu sınıflandırma esas alınmıştır. Geleneksel enerji kaynakları, fosil yakıtlar ile nükleer enerjiden oluşmaktadır. Yenilenebilir enerji ise, doğal ortamda sürekli ve tekrarlayan şekilde meydana gelen akımlardan elde edilebilen enerji olarak tanımlanabilir. Çalışmanın bu kısmında geleneksel ve yenilenebilir enerji yatırımlarının teşvikinde genel trendler ele alınmıştır.

1.1. Geleneksel Enerji Yatırımlarında Genel Trend

Petrol üreten ülkeler daha fazla gelir elde edebilmek için geleneksel enerji yatırımlarına yönelik teşvik politikaları geliştirmektedir. Dolayısıyla Fosil yakıt kaynaklarına (doğalgaz, kömür, petrol) sahip olan ülkeler, geleneksel enerjiye yönelik yatırım yapılmasını teşvik etmektedir. Vergi teşvikleri de bu politikalar içinde yer almaktadır.

Körfez ülkelerinin petrol ve doğal gaz sektöründe yabancı yatırımlar Suudi Arabistan'da %54, Birleşik Arap Emirlikleri'nde %48,5 ve Umman'da %47 oranında artış göstermiştir (Belkacem, 2011:504). Ayrıca petrol fiyatlarındaki artış nedeniyle Körfez İşbirliği Ülkeleri ve diğer OPEC (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü) ülkelerinde geleneksel enerji alanında daha fazla yatırımların yapılmasına neden olmuştur. Bununla beraber OPEC ülkelerinde yer almayan ve yüksek petrol rezervlerine sahip olan Mısır'da 2004-2005 yıllarında yabancı yatırımların %65,1'i petrol sektöründe gerçekleştirilmiştir (Shilbi, 2011:84).

1.2. Yenilenebilir Enerji Yatırımlarında Genel Trend

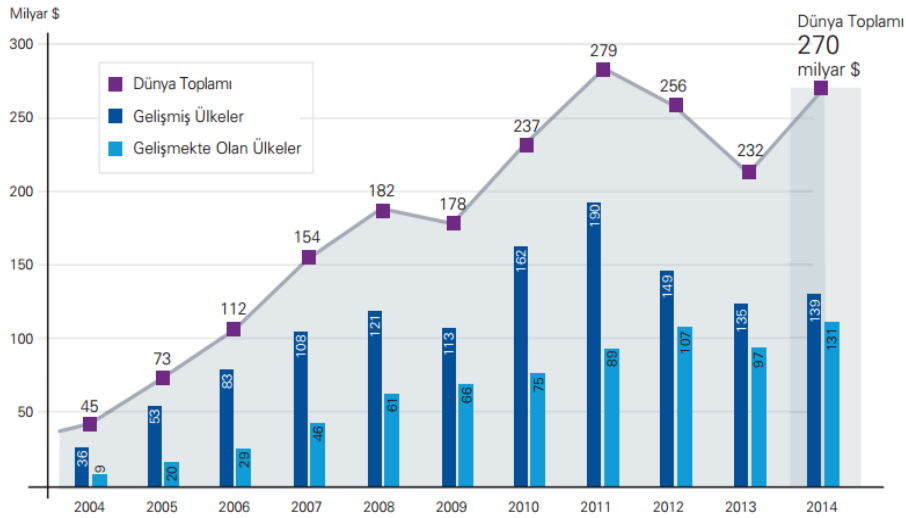
Uluslararası Enerji Ajansı tarafından yapılan tanıma göre, yenilenebilir enerji sürekli olarak yenilenen, doğal süreçlerden elde edilen enerji olarak tanımlanmış ve söz konusu ajans yenilenebilir enerji kaynaklarını küresel düzeydeki enerji talebini karşılamada "Uyuyan Bir Dev" olarak nitelemiştir (IRENA, 2007:5). Türkiye'de 2005 yılı 5346 sayılı Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanunun üçüncü maddesi yenilenebilir enerji kaynaklarını; hidrolik, rüzgâr, güneş, jeotermal, biokütle, biokütleden elde edilen gaz (çöp gazı dâhil), dalga, akıntı enerjisi ve gel-git gibi fosil olmayan enerji kaynakları olarak tanımlamıştır.

Kömür, petrol, doğal gaz gibi yenilenemeyen fosil yakıtların yakın gelecekte tükeneceği gerçeği uzun yıllardır kamuoyunu meşgul etmektedir.

Bununla birlikte 1973-1979 petrol krizleri sonrası insanlar, kaynağı doğada bulunan yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmektedirler. Birçok ülke yaşanan krizler neticesinde, enerji gibi olmazsa olmaz bir konuda dışa bağımlılığın sakıncalarının farkına varmıştır. Kyoto Protokolüne ardı sıra kurulmuş olan ve hemen hemen tüm ülkelerin farklı şekillerde de olsa dâhil olduğu ya da etkilendiği küresel karbon ticareti sistemi içerisinde bu enerji türlerinin kullanımı mükâfatlandırılmaktadır. Bu kapsamda tesisler kuran yatırımcılar, salınımına mâni oldukları sera gazları için projenin niteliğine göre elde ettikleri salınım haklarını ihtiyaç duyanlara satıp kazanç sağlayabilmekte ve proje finansmanına katkıda bulunabilmektedirler (Uluatam, 2010:34-35).

Yenilenebilir enerji kaynakları, alandaki teknolojik imkân ve kabiliyetler ve ayrıca maliyet yapısına dayalı farklılıklar nedeniyle tek bir teşvik türü elverişli olmayacaktır. Bunun için ülkeler, tek bir teşvik türü yerine birden fazla teşvik ve destek türlerini aynı zamanda ve bir arada kullanabilmektedir. Ülkelerin, yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik uyguladıkları teşvik türleri genel olarak vergi teşviklerini de kapsayan mali teşvikler ve üretim teşvikleri şeklinde sınıflandırılmaktadır (Ulusoy ve Daştan, 2018:127).

Şekil 1: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Yenilenebilir Enerji ve Yakıtlara Yapılan Küresel Yeni Yatırımlar

Kaynak: (KPMG, 2016:6).

Şekil 1’de gösterildiği gibi 2014 sonu itibarıyla, yenilenebilir enerji sektörüne yapılan yatırımlarda önemli bir toparlanma yaşanmıştır. Son 3 yıl boyunca ilk defa küresel yeni yatırımlar yükseliş trendine girerek 2014 yılında 2013 yılına göre %17’lik bir artışla toplam 270 milyar dolara ulaşmıştır. Yenilenebilir enerji, yeni güç kapasitelerine yapılan net yatırım bakımından beşinci yılsonunda fosil yakıtları geride bırakmıştır. Gelişmekte olan ekonomilerde yapılan yatırımlar, %36’lık bir artışla, neredeyse bu konuda sadece %3 artış kaydedebilen gelişmiş ekonomilerdeki toplam yatırıma ulaşmıştır (KPMG, 2016:7).

ABD’de ulusal petrol üretiminin beklentilerin altında gerçekleşeceği ve petrol tüketiminin artışıyla karşı karşıya kalacağı tahmin edilmektedir. Bu durum ABD’nin giderek yabancı petrol piyasalarına bağımlı hale geleceği anlamına gelmektedir. Dolayısıyla petrol ithalatında herhangi bir aksamanın yaşanması durumunda ekonomi olumsuz etkilenecektir. Ayrıca Çin ve Hindistan’da meydana gelen yüksek büyüme hızı, uluslararası petrol piyasalarında petrol fiyatlarının artmasına neden olacaktır. Bunun yanı sıra yenilenebilir enerji sektöründeki teknolojik gelişmeler, maliyetlerin düşmesine ve geleneksel enerji kaynaklarından daha fazla tercih edilmesine yol açmıştır. Avrupa Birliği’nde son on yılda, İngiltere, Finlandiya ve Yunanistan gibi ülkeler yenilenebilir enerji yatırımlarına çeşitli vergisel teşvikler sunmaya başlamıştır (Ahmed, 2015:4).

Son on yılda, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri yenilenebilir enerji alanında yatırım yapma konusunda ciddi adımlar atmışlardır. PennWell Şirketi, Körfez İşbirliği Ülkelerinin yenilenebilir enerji kaynaklarına ilişkin ayırdıkları fonların 250 milyar dolara ulaştığını tahmin etmektedir (EL-Otaibi, 2013:134). Uluslararası Yenilenebilir Enerji Ajansı IRENA’nın genel merkezinin Abu Dabi’de olması, bölge ülkelerinde ve özellikle Birleşik Arap Emirlikleri’nde yenilenebilir enerji kaynakları konusunda politika geliştirilmesinde önemli bir etken olmaktadır (Hasan ve AL-Juaren, 2013:73).

Yenilenebilir enerji konusunda teşvik politikaları iki başlık altında incelenebilir. Bunlar; düzenleyici politikalar ile mali teşvik ve kamu finansman politikasıdır. Düzenleyici politikalar; sabit tarife garantisi/prim ödemesi, yenilenebilir enerji portföy standardı, net ölçüm, taşımacılık zorunluluğu, satılabilir yenilenebilir enerji hakları ve rekabete açık ihaleler şeklindedir. Mali teşvikler ve kamu finansmanı ise, yatırım/üretim vergi teşvikleri, satış/enerji/karbondioksit (CO₂) /katma değer vergisi veya diğer

vergi indirimleri, kamu yatırımları/hibe/kredi/sermaye sübvansiyonları ve indirimleri şeklinde sıralanabilir (Ulusoy ve Daştan, 2018:127).

Tablo 1: 2016 Yılında Yüksek ve Orta Gelirli Bazı Ülkelerin Yenilenebilir Enerji Teşvik Politikaları

ÜLKE	DÜZENLEYİCİ POLİTİKALAR								MALİ TEŞVİKLER VE KAMU FİNANSMANI				
	Yenilenebilir enerji hedefleri	Tarife garantisiz/prim ödemesi	Elektrik şifreli kota zorunluluğu / Yenilenebilir Enerji Portföyü Standartları	Net ölçüm	Bilgi yolları zorunluluğu/Alınması	İsimsiz zorunluluğu/Alınması	Alınması zorunluluğu/Alınması	Hibe	Sermaye sübvansiyonu, hibesi veya indisi	Yatırım veya üretim vergisi indirimleri	Satış, enerji, CO ₂ KDV veya diğer vergilerde indirimler	Enerji üretimi ödemesi	Kamu yatırımları, krediler ve ya hibeler
YÜKSEK GELİRLİ ÜLKELER													
Australya *	○	●	○		●	●	○	★	○			○	○
Avusturya	○	○			○		○	○		○			○
Belçika	○		●	●	○		○	○	○				○
Kanada	●	R*	●	●	○		○	○	○	○	○	○	○
Fransa	R	R			○	○	○	○	○	○	○	○	○
Almanya	○	R			○	○	○	○	○	○	○	○	○
Yunanistan	○	R		○	○	○	○	○	○	○	○	○	○
İrlanda	○	○			○	○	○	○	○	○	○	○	○
İtalya	○	R		○	*	○	○	○	○	R	○	○	○
Japonya	R	R	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○
Hollanda	○	○	○	○	○		○	○	○	○	○	○	○
Yeni Zelanda	○				○		○	○	○	○	○	○	○
Norveç	○		○		○		○	○	○	○	○	○	○
Polonya	○	R	○	○	○		○	R	○	○	○	○	○
Güney Kore	○		○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○
İspanya	○		○	○	R	○	○	○	○	○	○	○	○
İsviçre	○	○	○	○	○		○	○	○	○	○	○	○
Birleşik Krallık	○	○	○		○		○	○	○	○	○	○	○
Amerika Birleşik Devletleri ¹	R*	R*	R*	R*	○	●	●	○	○	R	○	○	○
Uruguay	○	○		○	○			○	○	○	○	○	○
ÜST-ORTA GELİRLİ ÜLKELER													
Arjantin	○	○		○	R			*	○	○	○	○	○
Brezilya	○	○		○	R	●		*	○	○	○	○	○
Çin	R	R	○	○	○			○	○	○	○	○	○
Kosta Rika	○	R		*	○			○	○	○	○	○	○
Meksika	○			○	○			○	○	○	○	○	○
Peru	○	○	○	○	○			○	○	○	○	○	○
Romanya	○		○	○	○		○	○	○	○	○	○	R
Güney Afrika	R		○		○	○		*	R		R	○	○
Türkiye	R	○			○			○	○		○	○	○
ALT-ORTA GELİRLİ ÜLKELER													
Hindistan	○	○	○	●	○	●	○	*	○	○	*	○	○
Filipinler	○	○	○	○	○			○	○	○	○	○	○

○= mevcut ulusal (eyalet veya bölgeyi de içerebilir), ●= mevcut eyalet/bölge (ulusal hariç), ★= yeni (* eyalet/bölgeyi ifade eder), R= revize edilen (* eyalet/bölgeyi ifade eder), x= kaldırılmış/süresi dolmuş

1 ABD'deki eyalet seviyesindeki hedefler Yenilenebilir Enerji Portföyü Standartları politikalarını da içerir.

Kaynak: (KPMG, 2016:10).

Tablo 1'de 2016 yılı itibariyle yüksek ve orta gelirli ülkelerde uygulanmakta olan destek programları özetlenmiştir. Türkiye açısından değerlendirme yapıldığında, Türkiye üst orta gelirli ülkeler arasında yer alıp, yenilenebilir enerji hedefleri revize edilmektedir. Bununla beraber, Türkiye'de yenilenebilir enerji konusunda hem destek hem de mali teşvik

politikalarına yer verilmiştir. Destek politikaları, tarife garantisi/prim ödemesi ve biyoyakıt zorunluluğu/direktifi, mali teşvik ve kamu finansman politikaları, sermaye sübvansiyonu, hibesi veya iadesi ve kamu yatırım kredileri veya hibeleri yer almaktadır.

Türkiye’de 2015 yılında yenilenebilir enerji kaynakları alanına 1.9 milyar dolar yatırım yapılmış olup, bu miktar 2014 yılına oranla %46 artmıştır. Türkiye’nin 2016 yılındaki yenilenebilir enerji toplam kurulu gücü 35 GW’dır (Özalp, 2020:137).

Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımında dünya genelinde giderek bir artış gözlemlenmektedir. IEA’nın verilerine göre, dünya toplam enerji üretiminde yenilenebilir enerji üretimi için gerekli kaynak kullanımının 2006-2011 yılları arasında %19’dan %20’ye çıktığı ve 2018’de de %25’e yükseleceği tahmin edilmektedir (Özalp, 2020:90). Çalışmada Türkiye ve bazı ülkelerde yenilenebilir enerji yatırımlarına yönelik vergisel teşviklerin karşılaştırmalı olarak ele alınması amaçlanmıştır.

2. Yenilenebilir Enerji Yatırımlarına Yönelik Vergisel Teşvikler: Türkiye ve Bazı Ülke Uygulamaları

Sermaye sahiplerini yenilenebilir enerji alanında yatırım yapmaya teşvik etmek amacıyla destek programları yanında vergisel teşviklere de yer verilmiştir. Çalışmanın bu kısmına Türkiye ve seçilmiş bazı ülkelerde yenilenebilir enerji alanında vergi muafiyetleri ve vergi oranlarının düşürülmesi gibi vergisel teşviklere değinilecektir.

2.1. Vergi Muafiyetleri

Vergi mükellefiyetindeki kısıtlamayı ifade eden muafiyet, vergi kanunlarına göre kendileri için vergi borcu doğması öngörülen kişilerin kısmen ya da tamamen, geçici ya da sürekli olarak vergi mükellefiyeti dışında tutulmalarıdır (Pehlivan, 2012:102). Yenilenebilir enerji yatırımlarıyla ilgili vergi muafiyeti uygulamasının amacı yerel ve yabancı yatırımcıları bu alana yönlendirmektir. Bu kısımda Mısır, Cezayir, Ürdün, Malezya ve Türkiye’deki vergi muafiyetleri ele alınacaktır.

2.1.1. Mısır’da Vergi Muafiyetleri

Mısır’da yenilenebilir enerji ile ilgili yeni bir kanun düzenlemesi uygulamaya konulmamıştır. Ancak 1997 yılı 8 sayılı Yatırım Yasası’nda yer alan geleneksel enerji yatırımlarına uygulanan muafiyetlerin aynısının

yenilenebilir enerji yatırımlarına uygulanacağına dair bir düzenleme yapılmıştır. Bu muafiyetler (Arafa, 2011:283-284);

- Ticari ve sınai faaliyetlerden elde edilen gelirlerin vergiden muaf tutulması,
- Yatırımların yapıldığı bölgeler itibarıyla 5-20 yıl kurumlar vergisi muafiyeti,
- Ticaret siciline kayıt olduğu yıldan itibaren 3 yıl damga vergisi muafiyeti,
- Menkul sermaye iratlarında vergi muafiyeti,
- Projede kullanılacak hammadde ve ekipmanlara gümrük vergisi muafiyeti uygulaması.

2.1.2. Cezayir’de Vergi Muafiyetleri

Cezayir’de yenilenebilir enerji yatırımlarının teşviki ile ilgili 1993 yılı 93 sayılı Yatırım Geliştirme Yasası mevcuttur. Hem yasanın kendisi ile hem de bu yasaya bağlı 20 Ağustos 2001 yılı (03/01) numaralı talimatta yenilenebilir enerjiye ilişkin vergi teşvikleri düzenlenmiştir. 2001 yılı talimatının 10. maddesinde; sürdürülebilir kalkınma sağlayan, çevreyi koruyan ve enerji tasarrufu sağlayan yatırımlara teşviklerin verilmesi kararlaştırılmıştır.

Vergisel teşvikler, projenin yapımı aşamasında ve üretim aşamasında iki farklı şekilde uygulanmaktadır (Mohammed, 2009:321);

- Proje Yapım Aşamasında Vergisel Teşvikler
 - Yatırım veya proje ile ilgili olarak tüm gayrimenkullerin satışında tapu harcı muafiyeti.
 - Projede kullanılacak tüm mal ve hizmetlerin KDV’den muaf tutulması.
 - Projede kullanılacak ithal malzemelerin gümrük vergisinden muaf tutulması.
- Üretim Aşamasında Vergisel Teşvikler
 - Faaliyetin başladığı tarihten itibaren 10 yıl kurumlar vergisinden muafiyet.
 - Faaliyetin başladığı tarihten itibaren 10 yıl faaliyetle ilgili bina ve arazilerin emlak vergisinden muaf tutulması

2.1.3. Ürdün’de Vergi Muafiyetleri

Ürdün’de yenilenebilir enerji alanında vergi muafiyetleri, 2012 yılı “Yenilenebilir Enerji Kanunu” ile düzenlenmiştir. Yenilenebilir Enerji Kanunu’nun 11. Maddesinde (Jordan Renewable Energy Law, 2012); "Yenilenebilir enerjiyle ilgili tüm ekipman ve hammaddeler katma değer vergisi ve gümrük vergisinden muaf tutulacak" şeklinde ifade edilmiştir. Burada dikkat çeken husus, yenilenebilir enerjiyle ilgili gelir ve emlak vergisi muafiyetlerine yer verilmemesidir.

2.1.4. Malezya’da Vergi Muafiyetleri

Yenilenebilir enerji ile ilgili vergi muafiyetleri şöyledir (MIDA, 2014);

- Yenilenebilir ve çevre dostu (hidrolik, biyokütle ve güneş) enerji alanında faaliyet yapan şirketlere 5 yıl %100 kurumlar vergisi muafiyeti.
- Güneş enerjisi sistemi ve panellerini kullanan veya bu ekipmanların ithalatını ve ihracatını yapanlara gümrük ve katma değer vergisi muafiyeti.
- Yurtiçinde üretilip su ısıtma amaçlı kullanılan güneş enerjisi panellerinin ekipmanlarına katma değer vergisi muafiyeti

2.1.5. Türkiye’de Vergi Muafiyetleri

Türkiye için 2005 yılı yenilenebilir enerji bakımından somut adımların atıldığı bir tarih olmuştur. 5346 sayılı Yenilenebilir Enerji Kanunu (YEK) ile birlikte Türkiye, bizzat yenilenebilir enerji için yerli kaynakların kullanımının arttırılmasını amaçlamış, bu doğrultuda yatırımcılar için belirli teşvik uygulamalarına gitmiştir (Yılmaz ve Hotunluoğlu, 2015:93).

Türkiye’de yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik vergi muafiyetleri aşağıdaki gibidir (KPMG, 2016:68);

- Genel yatırım teşvik rejimi kapsamında;
 - Yatırım ekipmanlarının yurtiçi veya yurtdışından satın alınmasında katma değer vergisi muafiyetinin sağlanması,
 - Yatırım ekipmanının ithal edilmesinde gümrük vergisi muafiyetinin sağlanması,
 - Diğer fon ve ek ücretlerde muafiyet sağlanması (31.12.2020 tarihine kadar işletime girecek olan elektrik santralleri için

yatırım ve işletme dönemlerini de kapsamak üzere 10 yıl boyunca enerji nakil hatları kiralama, irtifak ve kullanma hakkında %85 indirim).

- Faaliyetin başladığı tarihten itibaren 5 yıl boyunca geçerli olmak üzere iletim sistemi kullanma bedeline %50 indirim sağlanması.
 - Elektrik santralleriyle ilgili olan ve yatırım dönemi içinde sonuçlandırılan belgeler ve işlemlerin damga vergisinden ve harçlardan muaf tutulması.
 - Belirlenen kapasiteye sahip yenilenebilir enerji kaynaklı elektrik santralleri ve diğer benzeri yatırımların herhangi bir üretim lisansı olmadan faaliyet gösterebilmesidir.

Yukarıda bahis edilen muafiyetlerin yanında, 6446 sayılı Yeni Elektrik Piyasası Kanunu'na göre, "elektrik dağıtım şirketleri ile elektrik üretim tesislerinin özelleştirilmeleri kapsamında, 31.12.2023 tarihine kadar yapılacak devir, birleşme, bölünme, kısmi bölünme işlemleriyle ilgili olarak ortaya çıkan kazançlar Kurumlar Vergisinden müstesnadır" şeklinde ifade edilmiştir (Yılmaz, 2015:103).

2.2. Vergi Oranlarının Düşürülmesi

Yenilenebilir enerji sektöründe yatırım yapan şirketlerin dikkatini çeken husus, vergi muafiyetlerinin yanında muafiyet sonrası uygulanacak vergi oranlarıdır. Buna göre bazı ülkeler yenilenebilir enerji alanındaki yatırımları teşvik etmek amacıyla, uygulanacak vergi oranlarını düşürmeye veya tamamen ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalar başlatılmıştır (Holland ve Vann, 1998:4). Örneğin Suudi Arabistan 2008 yılında enerji alanında faaliyet gösteren yabancı şirketlere uygulanan kurumlar vergisini %45'ten %20'ye düşürmüştür. Aynı şekilde 2008 yılında Kuveyt'te yabancı yatırımlara uygulanan %55 kurumlar vergisi oranı %15'e, Umman'da ise bu oran %50,5'ten %30,5'e düşürülmüştür (Belkacem, 2011:525).

Çalışmada yer alan ülkeler arasında sadece Cezayir'de yenilenebilir enerji alanında vergi oranlarının düşürülmesi gibi teşviklere yer verilmiştir. Cezayir'de enerji alanında faaliyet gösteren şirketlere uygulanan kurumlar vergisi oranı %30'dan %25'e düşürülmüştür. Ancak 2005 yılında hazırlanan ve 600 kurumu içine alan raporda, vergi oranlarının düşürülmesine rağmen Akdeniz kıyısında yer alan ülkelerde vergi oranlarından daha yüksek olduğu ve bu durumun Cezayir'de yeni yatırımlara engel teşkil ettiği vurgulanmıştır. Buna göre, Devlet Kurum Başkanları Formu %40 olarak uygulanan katma

değer vergisi oranını %20'ye ve kurumlar vergisi oranını %2,5'e düşürülmesi yönünde politikaların geliştirilmesi tavsiyesinde bulunmuşlardır (Mohammed, 2009:328).

3. Genel Değerlendirme

Türkiye için 2005 yılı yenilenebilir enerji bakımından ciddi adımların atıldığı bir tarih olmuştur. 5346 sayılı Yenilenebilir Enerji Kanunu ile birlikte Türkiye, bizzat yenilenebilir enerji için yerli kaynakların kullanımının arttırılmasını amaçlamış, bu doğrultuda yatırımcılar için destek programlarının yanında yukarıda anlatılan vergisel teşvik uygulamalarına gitmiştir.

Tablo 2'de çalışmada ele alınan örnek ülkelerde yenilenebilir enerji konusunda uygulanan vergi muafiyetleri açısından karşılaştırma yapılmıştır.

Tablo 2: Türkiye ve Bazı Ülkelerde Yenilenebilir Enerji Alanında Vergi Muafiyetleri

Ülke ve Muafiyet Türü	Türkiye	Mısır	Cezayir	Malezya	Ürdün
Gelir Vergisi	----	Var	----	----	----
Kurumlar Vergisi	Var	Var	Var	Var	----
KDV	Var	----	Var	Var	Var
Gümrük Vergisi	Var	Var	Var	Var	Var
Damga Vergisi	Var	Var	----	----	----
Emlak Vergisi	----	----	Var	----	----
Tapu Harcı Muafiyeti	----	----	Var	----	----

Kaynak: İlgili ülke yasalarından yararlanarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Ürdün hariç olmak üzere, ilgili ülkelerde yenilenebilir enerji sektöründe faaliyet gösterenlere kurumlar vergisi muafiyeti uygulanırken, sadece Mısır'da gelir vergisi muafiyeti söz konusu olmuştur. Aynı şekilde yurtdışından ithal edilen yenilenebilir enerji ekipmanlarına gümrük vergisi muafiyetine tüm ülkelerde yer verilmiştir. Damga vergisi muafiyeti ise, sadece Türkiye ve Mısır'da uygulanmaktadır. Bununla beraber katma değer vergisi muafiyeti Mısır dışında tüm diğer ülkelerde uygulanmaktadır.

Yenilenebilir enerji alanında Cezayir, yukarıda bahsi geçen vergi muafiyetlerin yanında emlak vergisi ve tapu harcı muafiyeti de sunmaktadır. Bu sebepten ötürü Cezayir örnek ülkeler arasında en fazla vergi muafiyetlerine yer verilen ülke olarak değerlendirilebilir.

Yenilenebilir enerji yatırımlarına yönelik vergi muafiyeti sonrası uygulanacak vergi oranları da yatırımcılar için önem taşımaktadır. Çalışmada ele aldığımız ülkelere Türkiye, Ürdün, Mısır ve Malezya'da vergi oranlarının düşürülmesi söz konusu olmazken, Cezayir bu konuda ciddi adımlar atmıştır. İlgili alandaki yatırımlara muafiyet sonrası uygulanacak kurumlar vergisini %30'dan %25'e düşürülmüştür. Hatta Devlet Kurum Başkanları Formu bu oranı %2,5'e ve %40 olarak uygulanan katma değer vergisini %20'ye kadar indirilmesine yönelik önerilerde bulunmuştur. Bununla birlikte yenilenebilir enerji yatırımlarını teşvik etmek amacıyla yüksek petrol rezervine sahip olan bazı Arap ülkeleri de kurumlar vergisi oranlarını düşürmüştür. Örneğin Suudi Arabistan kurumlar vergisini %45'ten %20'ye, Kuveyt %55'ten %15'e, Umman ise %50,5'ten %30,5'e düşürmüştür.

Sonuç

Giderek artan enerji ihtiyacının karşılanabilmesi açısından, gelecek nesillere, yaşanabilir bir dünyada enerji ihtiyaçlarının karşılanabileceği bir ortamın bırakılması ülkelerin önemli sorunlarından biri haline gelmiştir. Bunun için tüm dünyada gündeme gelen yeni enerji politikaları çerçevesinde yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelim kaçınılmaz bir durumdur. Yenilenebilir enerji yatırımlarını teşvik etmek amacıyla ülkelerde uygulanan politikalar farklılık arz etmektedir.

Teşviklerin, yenilenebilir enerji üretiminin artırılmasında kullanılması beklenmektedir. Vergi teşvikleri bu politikalar içinde yer almıştır. Nitekim çalışmada incelenen ve yenilenebilir enerji alanında vergisel teşvikler açısından birinci sırada Cezayir olduğu söylenebilir. Çünkü bu alanda diğer ülkelere nazaran gelir ve kurumlar vergisi, katma değer vergisi, emlak vergisi ve tapu harcı muafiyeti gibi beş farklı muafiyete yer verilmiş ve vergi oranlarının düşürülmesi konusunda da ciddi adımlar atmıştır. Türkiye, Mısır, Malezya ise, vergi oranlarının indirilmesine yönelik herhangi bir çalışmanın bulunmaması yanında, damga, emlak, katma değer ve kurumlar vergisi alanında dört farklı vergide muafiyet uygulamıştır. Bununla beraber gümrük ve katma değer vergisi muafiyetlerinde son sırada yer almıştır.

*Yenilenebilir Enerji Yatırımlarının Arttırılmasına Yönelik Vergisel Teşvikler:
Türkiye ve Seçilmiş Bazı Ülkeler Arasında Karşılaştırma*

Türkiye petrol rezervlerine sahip olmaması nedeniyle enerji konusunda dışa bağımlıdır. Dolayısıyla bu bağımlılığı azaltmak ve yenilenebilir enerji potansiyelinden daha fazla faydalanmak için bu alanda kullanılan vergisel teşvikleri, diğer ülkelerin bu alanda uyguladığı teşvik sistemlerinden yararlanarak yapılandırması daha verimli olabilecektir.

Kaynakça

- Ahmed, R. N. (2015). Tax Policies to Balance the Incentive of Energy Investments and Environmental Protection. *Law Journal / Al-Mustansiriyah*, 5(25-26), 1-41.
- Arafa, M. A. (2011). *Foreign Investment Guarantees and Incentives in Egyptian Law*. Conference of Investment between National Legislations and International Agreements and Its Impact on Economic Development in the UAE. (s.580-592). Dubai.
- Belkacem, Z. (2011). *Trends and Constraints of Foreign Investment in the Countries of the Gulf Cooperation Council*. Conference of Investment between National Legislations and International Agreements and Its Impact on Economic Development in the UAE. (s.500-530). Dubai.
- EL-Otaibi, S. M. (2013). Green Economic Transformation and the Role of National Policies for Sustainable Growth: Saudi Arabia and The UAE Ambitious Plans and Global Experiences. UAE University 21st Annual International Conference "Energy between Law and Economics", (s. 130-145). Abo Dhabi.
- Holland, D. ve Vann, R. J. (1998). Income Tax Incentives for Investment. *Tax Law Design and Drafting*, V: 2, (Victor Thuronyi, Dü.)
- IRENA (2007). *IRENA (Uluslararası Yenilenebilir Enerji Ajansı)*. Erişim: www.irena.org, Erişim Tarihi: 18.09.2019.
- Jordan Renewable Energy Law No. (13) (2012, 4 16). (5153).
- KPMG (2016). Taxes and Incentives for Renewable Energy. KPMG International.
- Malaysian Investment Development Authority MIDA. (2014). *Environmental Incentives*. Erişim: <http://www.mida.gov.my>, Erişim Tarihi: 17.12.2019.
- Mohammed, T. (2009). The Impact of Tax Incentives and The Ways to Activate Them in Attracting Foreign Direct Investment in Algeria. *Journal of North African Economies*, 5(6), 313-332.
- Özalp, M. (2020). *Küresel Enerjinin İpek Yolu: Türkiye*. 2. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Pehlivan, O. (2012). *Kamu Maliyesi*. Trabzon: Murathan Yayınevi.
- Shilbi, M. (2011). *Foreign Direct Investment and Its Effect on Economic Growth: An Applied Study on the Egyptian Economy*. Conference of Investment between National Legislations and International Agreements and Its Impact on Economic Development in the UAE. (s. 80-89). Dubai.
- Uluatam, E. (2010). Yenilenebilir Enerji Teşvikleri. *Ekonomik Forum Dergisi*, 34-41.

- Ulusoy, A. ve Daştan, C. B. (2018). Yenilenebilir Enerji Kaynaklarına Yönelik Vergisel Teşviklerin Değerlendirilmesi. *Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 7(17), 123-160.
- Yahya Hasan, A. A.-J. (2013). *Renewable Energy and Its Role in Achieving Sustainable Development in a The United Arab Emirates*. UAE University 21st Annual International Conference “Energy between Law and Economics”, (s. 68-84). Abu Dahbi.
- Yılmaz, O. (2015). *Yenilenebilir Enerjiye Yönelik Teşvikler ve Türkiye*. Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Maliye Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- Yılmaz, O. ve Hotunluoğlu, H. (2015). Yenilenebilir Enerjiye Yönelik Teşvikler ve Türkiye. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 74-97.

Diğer Konular / Beyond the Topics

ALMAN DIŞ POLİTİKASININ SİVİL YÜZÜ VE KÜLTÜR POLİTİKALARI

Merve Sevinç SAKAR*

Murat KAYMAZ**

Öz

Alman Dış Politikasının özellikle II. Dünya savaşı sonrası dönüşümünü izleyen bu çalışma, Sivil Güç Prensibi üzerinden şekillendiğini düşündüğümüz dış politika eylemlerinin teorik arka planını açıkladıktan sonra, kültür ve eğitim politikalarının dış politika içinde sahip olduğu yeri açıklamaya çalışmıştır. Sivil güç terimi aslında Orta Çağ Avrupasının medenileşme sürecinde toplumların giderek şiddetten uzaklaşması ve meşru şiddet tekeli olarak devletin kristalleşmesi ve toplum tarafından şiddet kullanımının “kötü” olarak kabul edilmesi ile açıklanabilecek sosyolojik bir terimin Uluslararası İlişkiler Literatürüne uygulanması ile ortaya çıkmıştır. Özellikle Avrupa Birliğinin ortaya çıkış süreci bu döneme paralel olarak görülür ve Almanya'nın dönüşümü de Avrupa'nın II. Dünya Savaşı sonrası dönüşümü ile tandem halindedir. Giderek daha farklı alanlara yayılan dış politika eylemleri, kültür ve eğitim politikaları alanında da daha kullanılır olmuş ve hatta farklı vakıflar ve enstitüler de devlet tarafından desteklenmiştir. Neticede Almanya'nın bu eğitim ve kültür politikalarını dış politikasında ciddi bir konuma yerleştirdiği kanısına varılmış ve kültürel etkileşimin toplumsal bazda daha önemli olduğu ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Dış Politika, Sivil Güç, Kültür, Eğitim.

THE CIVIL FACE OF GERMAN FOREIGN POLITICS AND CULTURAL POLITICS

Abstract

The aim of this study is try to explain the place of cultural and educational policies in German Foreign Policy with an explanation of the theoretical background of the foreign policy actions that we think, were formed on the principle of Civil Power, following the transformation of German Foreign Policy, especially after the Second World War. In fact, the term civil power emerged when the societies of the Middle Ages, in the civilization process, were increasingly distanced from violence

* Arş. Gör., İstanbul Esenyurt Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, mervesakar@esenyurt.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-7044-3398>.

** Öğr. Gör., Muş Alparslan Üniversitesi, Varto MYO, Yönetim Organizasyon Bölümü, m.kaymaz@alparslan.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-1366-7827>.

thusfore allowing the International Relations Literature to borrow the term from the Sociology and explain it as the crystallization of the state as a monopoly of legitimate violence and the use of violence by society as “bad”. In particular, the process of the emergence of the European Union could be seen parallel to the above mentioned period and the transformation of Germany is in tandem with the transformation of Europe after World War II. Foreign policy actions, which have become increasingly different and have reached many areas, have become more and more used in the field of cultural and educational policies, and even different foundations and institutes have been supported by states. As a result, it was concluded that Germany placed these educational and cultural policies in a serious position in its own foreign policy and cultural interaction was more important on a social-international basis.

Key Words: Foreign Politics, Civillian Power, Culture, Education.

Giriş

Kültür, bilim ve eğitim gibi unsurların bir iç politika unsuru olmaktan çıkıp toplumlar arasında birer köprüye dönüşmeleri, küreselleşmenin günlük hayatımızda bile her geçen gün daha fazla hissedilen etkilerinden birisi olarak görülebilir. Özellikle Avrupa Birliği gibi varlığını kültürel çeşitlilik üzerine kuran ve sivil unsurları güç temeline yerleştiren devletlerarası kuruluşların yanı sıra, Almanya ve Japonya gibi, dış politikada kullandıkları askeri argümanlar ve unsurlara rağmen diskurlarını sivil güç üzerine yerleştiren devletlerin de kullandıkları en temel araçlardan birisi olarak ortaya çıkmaktadır.

Almanya için, Bismarck’ın “Realpolitik” duruşundan Adenauer’in “Zivilmacht” duruşuna gelmek iki dünya savaşı ve derin sancılardan sonra gerçekleşmiş olsa dahi, çalışmanın devamında da görülebileceği üzere, bir devamlılık eseri olup, farklı toplumların arasındaki bağlantıları güçlendirmek ve Almanya’nın kendi siyasi duruşunu da kuvvetlendirmek için de kullanılmıştır. 2012 yılında Alman Hükümetinin kendi politikalarını tanıttığı bilgi paketlerinden birinde aşağıdaki net ifadeler yer verilir;

“Only if we succeed in fostering dialogue between cultures will we be able to live in lasting peace and freedom.” (Yalnızca kültürler arasındaki diyalogu beslemeyi başardığımız sürece kalıcı bir barış ve özgürlük döneminde yaşamamız mümkün olacaktır.)

Tam da bu sebeple Almanya sivil angajmanı son derece güçlü bir ülkedir ve Almanya demokrasi, sosyal etkileşim ve diyalog gibi temel değerleri güçlendirmek amacı ile hem devlet politikalarını kullanan hem de farklı vakıf ve oluşumları destekleyen bir ülke konumundadır. Almanya’nın

bu durumda olmasının arka planında bu değerlerin hem politik elitler hem de toplumun geneli tarafından da kabul edilmesinin yeri son derece büyüktür. Elias'tan ödünç alınan sivil güç terimi, aslında bir toplumsal dönüşümü açıklamak için kullanıldığından, toplumlar arasındaki etkileşimin en yoğun olduğu alanlara da inmesi beklenen bir adım olmaktadır.

Almanya'nın sivil güç olarak dünya sahnesinde yerini alması, ona aynı zamanda transformatif bir güç katmıştır. Sivil boyutta farklı ülkeler ve toplumlar ile etkileşim halinde olmak, o toplumların gelişim sürecine eşlik etmek ve temel değerlerin – insan hakları, demokrasi vb. – gelişmesine yardımcı olarak, kendi etki alanını da genişletmek anlamına gelmektedir. Özellikle dil ve kültür alanında çalışmada yer verilen verilere bu ışık altında da bakılabilecektir. Bu bakış açısı Almanya'nın başka ülkelerin iç işlerine müdahale etmek istediği izlenimini bırakabilecek olsa da, Kültür Bakanı Müntefering tarafından verilen röportajda da üzerine basılarak söylendiği gibi, Almanya otoriter politikaların karşısında olacak şekilde kendisini konumlandırmakta ve bir açık toplum önerisi ile sahneye çıkmaktadır.

1. II. Dünya Savaşı Sonrası Alman Dış Politikası ve Sivil Güç

Almanya II. Dünya Savaşı sonrasında kendisini dünya sahnesinde yeniden konumlandırırken, zamanın büyük güçleri ve onların Dış Politikalarını da göz önünde bulundurarak kendisini Uluslararası Toplumun barışçıl bir parçası olarak göstermeye dikkat etmiş ve “Sivil Güç” olarak konumlandırmayı tercih etmiştir. Özellikle BRD yani Batı Almanya, Maull ve Szabo gibi birçok siyaset bilimci tarafından bu şekilde tanımlanmıştır (bkz. Maull, 1992 ve Szabo, 2004).

Aslında Savaş Sonrası dönemde Japonya ve Almanya'yı anlatmak için kullanılan bu terim, Sosyolog Norbert Elias'ın fikirlerine dayanmaktadır. Elias, Orta Çağ Avrupasının medenileşme süreçlerini incelerken bazı tarihi süreçleri ön plana çıkarmıştır. Ona göre toplumdaki potansiyel sorunların şiddet kullanılarak çözülmesi, tarihi dönüşüm içerisinde meşru şiddet tekeli olarak devletin ortaya çıkışı, sorunların çözümü için alternatif yöntemlerin gelişmeye başlaması ve şiddet kullanmanın giderek daha geniş kitleler tarafından “kötü” olarak sınıflandırılması ile birlikte giderek daha az tercih edilen bir yöntem olarak ortaya konulabilir. Bu da toplumların sahip oldukları potansiyeli daha rahat açığa çıkarmaları, öngörülebilirlik ve sosyal ilişkilerin şiddet olamayan ortamlarda gelişebilmesinin önünü açmıştır (Elias, 1976).

Elias'ın bu görüşleri görüldüğü üzere aslında bir devlet içindeki ilişkilerden yola çıkılmasından hareketle ortaya konulmuştur. Ancak bu tür bir

düşünce bölgesel ve küresel ilişkilerin incelenmesinde de aynı kolaylıkla kullanılabilir. Son dönemde Norbert Elias'ın bu fikirlerini normatif anlamda da kullanan Senghaas Elias'ın Sivilleşme Konseptini "Zivilisaatorische Hexagon" ismi ile altı başlık altında toplamıştır. Bu altı başlık altında, pozitif bir barış için gerekli olan çok düzeyli ve karmaşık bir programın ana hatları çizilmeye çalışılmaktadır:

- a) Entprivatisierung von Gewalt; şiddetin bireyselleşmekten ve özel alandan çıkarılmasıdır.
- b) Die Kontrolle des Gewaltmonopols und die Herausbildung von Rechtstaatlichkeit; Şiddet tekelinin kontrol altında tutulması ve bir hukuk devletinin ortaya çıkmasıdır.
- c) Die Schaffung von Interdependenzen und Affektkontrolle; aktörlerin ilişkileri ve çıkarlarında giderek birbirlerine daha bağımlı hale gelmeleri ve duygusal tepkilerin kontrol altına alınması ve mantıklı karar alma süreçlerinin tercih edilmesidir.
- d) Formen demokratischer Beteiligung; demokratik katılımın farklı düzlemlerde giderek daha fazla kullanılır olmasıdır.
- e) Soziale Gerechtigkeit; Sosyal Adaletin yaygınlaşmasıdır.
- f) Konstruktive Politische Konfliktkultur; Çatışma Kültürünün giderek daha yapıcı bir şekle bürünmesidir (Senghaas, 1997:20).

Bu temel prensiplerden yola çıkılarak ortaya konulan konseptte göre de devletlerin sivil güç olarak tanımlanabilmesi için onların politikanın sivilleşmesini temel prensip olarak edinmeleri ve bu yönde harekete geçmeleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda güç ilk etapta bir aktör olarak devletleri, bir şekillendirme ihtiyacı olarak gerektiği takdirde ve acil durumlarda her türlü karşı koymayı da göze alarak harekete geçme hazırlığını ve dış politikada tercih edilen strateji ve enstrümanları içerebilecektir (Maull, 1992). Nitekim 90'lı yıllara gelindiğinde "Sivil Güç" kavramı Almanya açısından Dış Politikasının incelenmesinde tercih edilebilecek bir ampirik-analitik yöntem olmaktan öte aynı zamanda normatif bir yön belirleyici olma niteliğine de bürünmüştür.

Sivil güç konsepti ile dış politika incelemesi yapıldığında karşımıza bu prensibin politika yapıcılar ve elitler tarafından kabullenilmiş olması çıkar. Aktörlerin daha detaylı incelendiği bölüm bu konuya daha derin olarak değinmekle birlikte, özellikle Alman Dış Politikasının makinisti konumundaki Şansölye ve Dışişleri Bakanlarının kişisel tutumlarının savaş sonrası dönemlerden ne kadar etkilendiği gözlemlendiğinde bile bu fikri destekler niteliktedir. Hem dönemin Dışişleri Bakanı Joschka Fischer hem de Şansölye Schröder, kritik savaşları görmüş bir neslin bireyleri olarak daha

barışçıl fakat kuvvetli ve proaktif politikalar izlemeyi tercih etmişlerdir. Savaş sonrası karar vericilerden en belirleyicisi olan Konrad Adenauer da kurucu Şansölye olarak barışçıl bir politika benimsemiş ve ardından gelen bütün şansölyeleri ciddi olarak etkilemeyi başarmıştır.

Almanya'nın kendisini bir Sivil Güç olarak konumlandırmasıyla birlikte dış politikayı aynı zamanda gerçekliğin bir sosyal yapısal ürünü olarak da görmektedir; Kirste ve Maull bu durumdaki bir devletin liberal ve realist perspektifleri kabul etmekle birlikte temel olarak normatif değer yargıları ve fikirlerden yola çıktığını belirtmektedirler (Kirste ve Maull, 1996); nitekim 1990'lı yıllar Alman Dış Politikasında bir yenilenme ihtiyacı ve yeni kimlik tartışmalarını da beraberinde getirmiş ve yeni bir rol arayışı olarak tarihe geçmiştir (Hellmann, 1997).

Aslında, Sivil Güç prensibi, 90'lı yıllardan önce Alman dış politikası incelenirken kullanılan bir terim olmamıştır. Bu bağlamda, Norbert Elias'ın prensiplerini siyaset sahnesine taşıyan ilk kişi Avrupa Birliği'nin kurulması aşamasında ciddi görevler üstlenmiş olan François Duchene olmuştur. Duchene bir Avrupa Topluluğu fikrini 1973 yılında kullanmış ve bu fikir Almanya ve Japonya bağlamında ilk defa Hans Maull tarafından 1990 yılında kullanılmıştır.

Terimsel olarak Sivil Güç'ün kullanımı bu kadar geç olmasına rağmen, Batı Almanya'nın en başından beri kendisini sivil güç olarak konumlandırarak bir şekilde hareket ettiğini görmek mümkündür. Her ne kadar bu davranış bütünü, zamanın uluslararası ortamının bir gerekliliği olarak görülebilirse de netice olarak Almanya'nın dış politika belirleyicileri ve aktörleri, özellikle de Adenauer serbest iradeleri ile bir seçim yapmışlardır.

1949 sonrası dönemde BRD, Almanya'nın savaş sonrası bölünmesini izleyen süreçte kendisini net bir şekilde Batı Bloğunda konumlandırmış ve onların politikalarını izlemiş, Nasyonel Sosyalist politikaları tamamen reddetmeyi tercih etmiş ve kendisine yeni bir yol belirlemek için çaba sarf etmiştir. Bu dönemde, savaş sonrası dönemin getirdiği belli başlı politik ve ekonomik, ayrıca askeri kısıtlamalar bulunmasına rağmen Adenauer'ın hem egemen devlet olma hem de Uluslararası Toplumun bir parçası olmayı hedefleyen politikalar oluşturmaya çalıştığı görülmüştür. Almanya'nın en temel hedefi tam bağımsızlığın yeniden sağlanılmaya çalışılmasıdır ve buna erişmek için de Uluslararası Toplumun güveninin yeniden kazanılması gerekmektedir. Fakat yeniden silahlanma, kendi güvenliğini sağlamak için bile, her iki Dünya Savaşında da aktif bir şekilde yer almış ve Avrupa'daki birçok savaş çıkararak Almanya bu konuda masada yer almayacak kadar

problematik bir ülkedir. Almanya bütün bu ön yargıya ve tarihsel arka plana rağmen hem Batı Bloğunda hem de NATO içerisinde yer almayı başararak hem kendi güvenliği hem de Uluslararası Toplumun bir aktörü olmayı başarmıştır.

1950’li yıllardan itibaren Almanya Avrupa Bütünleşmesinin bir parçası olmuş ve toplumsal olarak da Ulusal Bilincin yanı sıra bölgesel bir bütünlük ihtiyacının lokomotif güçlerinden birisi olarak kendini konumlandırmıştır.

1970’li yıllara gelindiğinde Almanya bu politikaları yaklaşık 20 yıldır ciddi bir şekilde uygulayan ve nispeten daha güvenilir bir devlet olarak politika sahnesinde yer almaya başlamıştır. Almanya bu dönemde de batılı bir güç olmayı sürdürmüş ve demokratik değerleri kendi politikalarının dayandığı nokta olarak kendine şiar edinmiştir. Demokratik değerler normatif birer yönlendirici olarak politikanın belirleyicisi haline gelmiştir.

Nasyonalist politikalar ancak uluslararası toplum ile bütünleşmiş politikalar üretilmesi yoluyla mümkün hale gelebildiği için “yeniden birleşme- Wiedervereinigung” bile arka plana itilmiştir. BRD bu dönem boyunca kendi ortaklarına, kendisi daha güvenilir bir aktör olarak kabul ettirebilecek politikalar izlemeyi tercih etmiştir. Askeri politikalar geliştirmekten çok daha sosyal ve politik düzeyde bir dış politika izleyen Almanya, bu dönemde ekonomik gelişmeyi ön planda tutmuştur. Topraklarını büyütme yerine ekonomisini geliştirmeyi tercih etmek bilinçli bir dış politika tercihi olarak politika yapıcıların ajandalarında yerini almıştır.

Yeniden Birleşme 1989/1990 dönemi BRD’nin Dış Politikasının bir sivil güç olarak başarısının en temel göstergesi olarak sunulabilir: 1949 yılından beri bazı dönemlerde bilinçli olarak arka planda bırakılmış olsa da İki Almanya’nın birleşmesi Bonn hükümetlerinin temel hedefidir ve bu hedefe sivil politikalar ile ulaşılması mümkün olmuştur. O dönem Sovyet Politikaları da Mihail Gorbaçov tarafından yeniden şekillendirilmekte ve sivilleştirilmekte ve hem Almanya hem de Amerika ile diplomasi alanında iş birliği yapılmaktaydı. Alman toplumunun da bütünleşme isteğini daha belirgin bir şekilde ortaya koyması ile birlikte “Yeniden Birleşme” gerçekleşmiştir. Bu dönemde Berlin Duvarının üzerinden atlayarak birbirini kucaklayan Almanların fotoğrafları neredeyse bütün dünya gazetelerinde kendisine yer bulmuştur (Guardian, 1990; OTB, 2012; Safia Aslam, 2014; Bild, 2019).

Almanya’nın Birleşmesinin dünyanın her yerinden bu kadar coşku ile karşılanmasının en önemli sebeplerinden bir tanesi, daha birkaç on yıl önce

bir Dünya Savaşına yol açmış olmasına rağmen, savaşın ardından benimsediği tavır ile birlikte diğer devletlerin güvenin yeniden kazanmış olması ve tavır öngörülebilir, barışçıl bir ülke olarak uluslararası toplumda yerini almış olmasıdır. Almanya Batı Bloğunun en ciddi askeri iş birliği olan NATO'nun bir parçasıdır, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyinin en ciddi destekçilerinden birisidir ve Avrupa'nın en başarılı birleşme- bütünleşme hareketi olan Avrupa Topluluğu'nun en merkezi güçlerinden birisidir. Bütün bunlar BRD'nin Uluslararası Toplum ile entegre politikaları ile ultra milliyetçi politikaları engelleyeceğinin güvencesi olarak görülmektedir. Almanya bu uluslararası politika araçları ile kendi politikalarını sınırlayabilecek ve bunu yaparken de normatif değerleri yönlendirici olarak kullanabilecek kadar sivil bir güç olarak ortaya çıkmayı başarmıştır.

1990'lı yıllar Alman Dış Politikası için ciddi kırılmaların yaşandığı yıllardır. Bu dönemde Orta Avrupa, Yugoslavya'nın yıkılması sürecinde ciddi insani krizlerle karşı karşıya kalmış ve bölgede aktif ülkelerin çoğu zaman proaktif politikalar geliştirmesini gerektiren olaylara sahne olmuştur. Ama 90'lı yılların hemen başında yaşanmış olan Körfez Krizinde Almanya askeri ortaklıklarına rağmen krize askeri destek sağlamamış olması ile birçok müttefikinden ciddi eleştiriler almıştır. Bu eleştiriler Alman Politika yapıcılar tarafından ciddiye alınmış olsa gerek ki, Dışişleri Bakanı Rühe döneminde, 1992 yılında Birleşmiş Milletlerin Kamboçya'daki peace-making ve peace-keeping¹ misyonlarına Almanya aktif olarak müdahil olmuş ve her türlü desteği sağlamıştır. Bu politika değişikliğinin belirgin olarak gözler önüne serildiği nokta ise Yugoslavya'da Sırp-Boşnak Krizi esnasında Alman uçaklarının Sırp hedeflerinin vurulmasına katılmaları olmuştur (AE Pamphlet 525-100, 2003). Buna olanak sağlayan da 1994 yılında Vefassungsgericht-Anayasa Mahkemesi tarafından alınan bir kararla, Birleşmiş Milletlerin yapacağı barış misyonlarına katılmasının önünü açmasıdır (BPB, 2019). Kararın içeriği ve o dönemin tartışmalarına daha detaylı bir şekilde bakıldığında, politika yapıcılar tarafından benimsenmesinin önemli sebeplerinden birisi olarak, kararın BM Misyonları için alınmış olması gösterilebilir. Çünkü bu durum, Almanya'nın uluslararası toplumdaki yerinden kaynaklanan sorumlulukları ve sivil güç uygulamaları ile paralel bir düzlemde yer almaktadır. Almanya kendi topraklarını genişletmek, kendi gücünü yükseltmek ya da işgal gibi saiklerle değil, barışı kurmak, korumak ve sorunlara müdahale etmek için ve parlamentonun da onayı ile birlikte ancak bu tarz misyonlara katılabilecektir. Bu karar bir kez daha Alman ordusunu bir parlamento ordusu yaparak, askeri faaliyetlerin daha sıkı bir şekilde denetim altında tutulmasını garantilemiştir.

1990'lı yılların genel dış politikasına kısaca bakıldığında, o dönem için iktidarda bulunan Hristiyan Demokrat Partiler ve Liberal Parti koalisyonunun geçiş dönemi için sivil güç temelli bir yaklaşım sergilemekle birlikte, daha "normal" politikalar geliştirmek için de çabalarda bulunduğunu göstermektedir. "Normal" politikalar ise, daha proaktif, sivil politikaların asker varlığı ile desteklenebildiği, çok boyutlu ve aktörlü bir dış politika yaklaşımını geliştirilmesi olarak kısaca açıklanabilir.

1998 yılından itibaren iktidara gelen Rot-Grün yani SPD-Yeşiller hükümeti daha net bir değişim çizgisi izlemiştir. Ancak bu süreçte bile dış politikada bir devamlılık gözlemlemek mümkündür; Almanya seçim öncesi de seçim sonrası da bölgede insani sorunlar ve çatışmalar konusunda aktif politikalar izleyeceğini belirtmiştir; fakat seçim sonrası Birleşmiş Milletlerin değil de NATO'nun bir operasyonuna Almanya'nın destek vermesi, Alman Dış Politikası için ciddi bir kırılmayı da ifade etmektedir. Özellikle dönemin Dışişleri Bakanı olan Joschka Fischer, Sırbistan'ın o bölgede bir etnik temizlik uygulaması yaptığını ve bu sebeple bir müdahalede bulunulması gerektiğini savunmuştur. Hatta Joschka Fischer'in bu bölgeye müdahalede bulunmanın bir etik sorumluluk gereği olduğunu savunduğu birçok konuşma bulunmaktadır.

NATO'nun Kosova müdahalesi hem o dönemde hem de daha sonrasında ciddi tartışmalara sebep olmuştur. Özetle; diplomatik çabaların başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından, 1999 yılında, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin kararı olmadan – ancak Konseyin kabullenmesi ile – NATO Sırp hedeflerine hava saldırısında bulunmuştur. Almanya 4 askeri uçağı ile aktif olarak bu saldırılara katılmış ve böylece 1955 yılından beri ilk defa bu kadar büyük bir askeri harekâtın parçası olmuştur. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararı olmadan yapılan bu müdahaleye yapılan katkı çok sayıda tartışmanın konusu olsa da temel olarak Alman Sivil Güç Konseptinden uzaklaşma anlamı taşımadığı; hedeflenen Almanya'nın güvenilir bir ortak olduğunu diğer ülkelere kanıtlamak ve Sırbistan'ın olası bir etnik temizlik çabasını önlemek olduğu Maull tarafından da belirtilir (Maull, 2000).

Almanya'daki bu yeni koalisyon hükümetinin üzerinde durduğu diğer konuların Avrupa Birliği Politikaları olması ve Avrupa Derinleşmesinden yana tavır takınması, Avrupa Birliği'nin genişlemesi için Türkiye gibi ülkeleri de desteklemesi, Birleşmiş Milletler ile daha derin bir çalışma için farklı reform çalışmaları yapması, Güvenlik Konseyinin sahip olduğu karar monopolünün yıkılması ve çok aktörlü bir uluslararası politikanın desteklenmesi için çaba göstermesi hem dış politikada bir devamlılık

göstergesi hem de farklı nüanslar konulması yoluyla bir değişim arayışını ifade etmektedir.

SPD-Yeşiller Partilerinin koalisyonundan sonra yeniden iktidara gelen Hristiyan Demokratlar, 2000'li yıllara, son zamanların en uzun süre iktidarda kalarak Şansölyelik yapan Angela Merkel ile damga vurmuşlardır. Ancak Alman Dış Politikasını benzerlerinden ayıran nokta, hem bir devamlılık hem de değişim göstergelerini eş zamanlı olarak bünyesinde barındırmasıdır.

Aralarında Helga Haftendorn ve Hanns Maull'un da bulunduğu birçok siyaset bilimci Almanya'nın bu durumunu Uluslararası Toplum ile yoğun bir karşılıklı bağımlılık ilişkisi içinde bulunması bu karşılıklı bağımlılığın ekonomik alandan askeri alana kadar uzanan çok boyutlu bir düzlemde gerçekleşiyor olması, Uluslararası Toplumun kurumlarına bir bağlılığının bulunması, Hukuk Devleti prensibinin derin bir şekilde kabul edilmiş olması sebebiyle, uluslararası ve ulusal mevzularda hukuki bir meşruiyet arayışında olması, karar alma süreçlerini etkin bir şekilde etkileyen politik elitlerin normatif değerlere bağlılığı ve tarihsel sorumluluk ile hareket etme ihtiyaçlarının kökleşmiş olması gibi birçok sebebe dayandırmaktadır (Duffield,1994; Hellmann, 1997; Maull, 2000; Haftendorn, 2001).

2. Tarihsel Süreç İçinde Almanya Kültür Politikaları

Sivil Güç prensibinin Alman Dış Politikasında bu kadar yeni bir rolü olmasına rağmen aslında Almanya'nın kültür politikalarını bir dış politika aracı olarak kullanması, yeni bir adım olarak görülemez; 1956 tarihinde Zeitschrift für Politik'te yer verilen Franz Schmidt'in makalesinde, Bonn'daki Dışişleri Bakanlığında bir Kültür Dairesi bulunduğu ve bu dairede çalışmalar yürütüldüğü, ayrıca bu dairedeki çalışmaların 1920 tarihinde Weimar Anayasası tarafından yetkilendirilerek kurulan Berlin Dışişleri Dairesinin Kültür Politikaları Başkanlığının bir devamı olduğuna yer verilmekteydi (Schmidt, 1956).

1920 öncesi dönemde farklı bakanlıkların altında çalışmalarını yürüten Kültür ve Eğitim başlıkları ile ilgilenen daireler de bulunmasına rağmen örgütlü bir şekilde yürütülen Kültür Dış Politikaları 1920 sonrası döneme denk gelmektedir.

1920 öncesi dönem için Kültür Politikaları açısından atılan en büyük adımın bir eğitim adımı olduğunu söylemek gerekir. 1905 yılında Kaiser 2. Wilhelm döneminde Amerika ile bir öğretim üyesi değişim programı oluşturulmuştur. Amerika ile atılan bu adımlardan sonra 1907 yılında bu defa

Çin’de bir tıbbi yüksekokul açılmış ve Alman doktorlar burada hem ders vermiş hem de farklı çalışmalar yürütmüşlerdir (Schmidt, 1956). Bu okullar giderek gelişmiş ve kısa sürede sayı olarak da çoğalmıştır.

Almanya’nın bu çabaların başarıya ulaştığını görmesi ile birlikte İran’da da öğrenim faaliyetleri başlatılmış ve 1917 yılına gelindiğinde bu ülkede de Alman Mezuniyet Sınavları yapılabilmektedir. Yine İran’a komşu olan Osmanlı Devleti’nde de Almanların kültür politikalarının aracı olarak eğitim faaliyetlerini kullandıkları görülmektedir. Halep, Adana, Bağdat ve Eskişehir ve İstanbul-Haydarpaşa’da açılan okulların yanı sıra, Şam ve Beyrut’ta da dil okulları açılmıştır (Schmidt, 1956). Özellikle Osmanlı Devleti’nde açılan okullarda Almanya çoğu zaman Fransız Misyoner Okulları ile karşı karşıya gelmiştir, hatta İstanbul Sultanisi (İstanbul Erkek Lisesi), Fransızlar tarafından eğitim verilen Galatasaray Lisesi’ne rekabet edebilecek şekilde kurulmuştur (Schmidt, 1956).

Ancak bu erken dönem Kültür Politikaları, bir devlet politikası şeklinde oluşturulmaktan çok uzak politikalar olup, ilgili departmanların yöneticilerinin istekleri üzerine şekillenmiş ve bütçelendirilmiştir (Schmidt, 1956).

1914 öncesi Kültür Politikalarının aslında ekonomi politikalarını destekleyici bir araç olarak görüldüğü iddia edilebilir; nitekim bu dönemde Almanya’nın kendisine rakip olarak gördüğü ülkeler, Koloniler konusunda da sürekli karşı karşıya geldiği İngiltere ve Fransa gibi ülkelerdir. Weimar Dönemi Kültür Politikaları ise güç temelli politikalarından uzaklaştığı iddiası ile kendini konumlandırmaya çalışırken, 1933 sonrası ve 1945 arası dönemde Nazi Almanyasının propaganda aracı, 1945 sonrası için ise bir anlaşma yöntemi ve bağ kurma aracı olarak görüldüğü söylenilebilir.

Bu şekilde bir ayrıştırma yapıldığında, kültür politikalarının genel olarak ilgili dönemin politiklarından, ilgili dönemin yöneticilerinin kişisel duruşlarından ve Almanya’nın kültür politikaları için ortaya koymuş olduğu bütçeden büyük ölçüde etkilendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Ülkenin belirlemiş olduğu dış politika önceliklerine göre dış politika da genel politikalar arasında farklı bir aşamada yer alacaktır. Örneğin Weimar Dönemi, Almanya’nın ekonomik olarak, Dünya Savaşındaki yenilgiden kaynaklanmış olan savaş tazminatı ödemelerini yaptığı ve genel olarak endüstriyel bölgeler üzerindeki hakimiyetinin de sınırlı olduğu bir dönemdir. Bu dönemde Dışişleri Teşkilatı içinde eğitim ve kültür politikalarının yeri az olduğu kadar bütçesi de oldukça azdır (Historische Zeitschrift, 1983).

Ancak 1945 sonrası dönemde Almanya kendisine daha sivil bir politika anlayışı seçmesi ile birlikte devlet eliyle yürütülen kültür politikalarına harcanan mesai ve bütçede bir artma olduğu gözlemlenmektedir.

1945 öncesi dönemde eğitim yurt içinde olduğu kadar yurt dışında da bir propoganda aracı olarak kullanılmıştır. Günümüzde Goethe Enstitüsü olarak hizmet veren dil eğitimi kuruluşu bile aslında Nazi Almanyası döneminde kurulmuş olan bir enstitüdür.

Günümüzde ise Alman Dışişlerinde yalnızca Uluslararası Kültür Politikaları ile ilgilenen bir Devlet Bakanı bulunduğu gibi bir de Kültür Bakanı bulunmaktadır (Der Tagesspiegel, 2019). Almanya Dışişleri Teşkilatının bulunduğu her yerde kamu kurumları aracılığı ile kültür politikalarını uygularken aynı zamanda başta politik vakıflar olmak üzere diğer sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları aracılığı ile de bu politikaları desteklemektedir. Örnek olarak verilebilecek ülkeler arasında çok sayıda Afrika ülkesi de vardır. Nijerya, Afrika'nın en büyük ülkelerinden birisi olmakla kalmayıp aynı zamanda genç nüfus açısından da zengin bir ülkedir. Almanya bu ülke ile gerçekleştirdiği kültür politikalarında hem Goethe Enstitüsü hem de farklı vakıflarla birlikte hareket edebilmek için hükümetlerarası görüşmeler de gerçekleştirmiştir (Der Tagesspiegel, 2019). Almanya'nın bu ülke ile olan kültürel ilişkilerde hem Boko Haram örgütünün yansıttığı ülke fotoğrafının birçok diğer ülke için ürkütücü olmasına rağmen Nijerya'nın aynı zamanda Afrika'nın en büyük sinema endüstrisinin de ülkesi olmasıdır. Nollywood (NY Times, 2002) yılda en az 2000 filmin çekildiği büyük bir endüstri olarak Almanya'nın yakinen ilgilendiği bir alandır.

Almanya özellikle son dönem politikalarında 1945 öncesi politikaların tam tersine kültür ihracı yerine yakınlaşma ve etkileşimden kaynağını alan bir görüş geliştirmiştir. Bu görüş ile bile kültür politikasının her adımında aslında biraz kendi kültürünü iletme vardır; Almanya bu iletme ve ihracı bir özgürlük ve demokrasi ihracı olarak görmektedir (Der Tagesspiegel, 2019)².

Bu konuda çalışan örgütler arasında Goethe Enstitüsü, Yurt Dışı Okulları Ağı, Alman Arkeoloji Enstitüsü, Alexander von Humboldt Vakfı ve DAAD büyük bir yere sahiptir. Kültür çalışmalarının büyük bir kısmı okullar, üniversiteler ve kültür emekçileri üzerinden gerçekleştirildiğinden, DAAD gibi lisans ve üzeri düzeyde değişimleri destekleyen kurumlar ve vakıf çalışmaları ile Arkeoloji ve Sanat gibi alanlarda çalışmaları destekleyen Alman Arkeoloji Enstitüsü ile sanat vakıfları üzerinden gerçekleştirilmektedir.

Nijerya gibi ülkelerde daha çok Almanya odaklı yapılan çalışmalar bir tarafa, çoğu zaman Alman Kültür Politikaları, dış politika açısından Avrupa Politikaları ve Avrupa Birliği Politikaları ile paralellik göstermektedir. İki Dünya Savaşının Avrupa’da yol açtığı yıkımın ardından ve 90’lı yıllarda Yugoslavya’nın yıkılışı esnasında yaşanan silahlı çatışmalar ve iç savaşlar Avrupa Coğrafyasında barışçıl bir ortamın ve uzun süreli istikrar ortamının oluşturulmasını zorunlu hale getirmiştir. Sivil Güç düşüncesinin çıkış noktasında yer alan fikirlerde Norbert Elias bir toplum içindeki insanların ve yapıların giderek şiddetten uzaklaşması ve birbirlerini hukuki kurallar ve toplumsal kabuller üzerinden sınırlamaları vardır. Avrupa için birlik düşüncesinin ortaya çıkışından itibaren hedeflenen en önemli noktalardan birisi de bu olmuştur.

Kültür, insanları, toplumları ve Avrupa’yı bir arada tutabilecek kadar güçlü bir araç olarak kullanılabilir. Avrupa’nın lokomotifi olarak görülebilecek iki ülke olan Almanya ve Fransa’nın Goethe Enstitüleri ve Institut Français iş birliği ile elde edilecek on farklı kültür merkezi planlamış olmaları da Almanya’nın bu görüşü desteklediğinin bir kanıtı olarak görülebilecektir (Der Tagesspiegel, 2019).

Alman Dış Politikasında Kültür Politikalarının uygulanmasında eğitim ve kültür politikalarının rolü son derece yoğundur. Uluslararası Okullar ve Üniversiteler arası iş birlikleri, Bilimsel Diplomasi ve Araştırma iş birliklerinin rolü giderek artarken Almanya’nın bu amaçla kullandığı araçların da hem sayısı hem de niteliğinde bir artış gözlemlenmektedir.

Özellikle üniversiteler ve okullar arasındaki bu iş birlikleri küresel sorunlara ortak cevaplar arama ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Çift diploma hakkı tanıyan anlaşmalar, ikili iş birlikleri, ortak eğitim programları, uluslararası yaz okulu programları, kredi eşleştirme çabaları ve Avrupa yükseköğrenim Alanı (EHEA) oluşturulması için gerçekleştiren Bologna Süreci ve Erasmus Programı gibi hem personel hem de öğrencilerin kültürel ve eğitim alanlarında yurt dışı tecrübeler kazanmasını sağlayan programlar eşliğinde çok sayıda adım atıldığı söylenebilir.

Eğitim alanında gerçekleştirilecek değişim programlarının çoğunda özellikle öğrenciler bursa ihtiyaç duymakta ve burslar bazen devlet desteği ile bazen de Vakıf ve farklı Projelerin bütçelendirilmesi ile sağlanan kaynaklardan karşılanmaktadır. Almanya için bu burslar çoğu zaman Alexander von Humboldt Vakfı’nın bilim insanlarını destekleyen programları aracılığı ile, DAAD’nin öğrencilere sağladığı burslar ile ya da büyük oranda Politik Vakıfların sağladığı burslar ile karşılanmaktadır.

Ayrıca Avrupa Birliği Kültür ve Eğitim Politikalarının Erasmus Projesi ile kültürel bütünleşme ve desteklemeyi yalnızca Avrupa Alanının dışına da taşıyıp, program üyesi ülkelerin tamamının yurt dışı işbirliklerini belirli düzeylerde destekliyor olması da bu tarz iş birliklerinin geliştirilebilmesine olanak sağlamıştır.

Yükseköğretimde bir diğer araç da Almanya tarafından yurt dışında kuruldukları ülkelerin devletleri tarafından da desteklenen üniversitelerin kurulması ve Almanya seviyesinde eğitim verilmesidir. Özellikle Kaire ve İstanbul'da kurulmuş olan üniversiteler bu kurumlara örnek olarak gösterilebilir.³ Bu tarz hizmetler Dışişleri Bakanlığının kendi bütçesinden değil, bakanlık tarafından bütçelendirilen projelere yapılan destekler olarak kaynaklandırılır.

AB konteksinde bakıldığında da Almanya'nın kültür çalışmaları konusunda son derece aktif olduğu ve Bologna Sürecini desteklediği görülür. Bakanlığın vermiş olduğu rakamlara göre Almanya'daki üniversite programlarının %85'i bu süreç kapsamında AKTS sistemi ile Lisans ve Yüksek Lisans Sistemine uyarlanmış bir şekildedir.

Almanya'nın Orta Avrupa ve Balkanlar alanına yükseköğretim alanında daha doğrudan girişi ise Polonya üzerinden Almanya-Polonya Bilimsel Vakfı ile Macaristan, Avusturya ve Almanya'nın bir ortak öğrenim projesi olan ve Almanca dilinde öğrenim görülen Andrassy-Universität'in yanı sıra Kosova'da kurulan Priştine Üniversitesi⁴ ile gerçekleşmiştir.⁵

Bu formel öğrenimin yanı sıra hem vakıflar aracılığı ile hem de farklı kurumların desteği ile, Alman Kültür politikalarının en önemi adımlarından birisini de dil öğrenimi oluşturmaktadır. Dil insanlar arasındaki iletişim kanallarının sayısını artırmanın yanı sıra, kültürler arası etkileşimi de destekleyen ve bağlatılar kuran bir medium olarak görülmektedir. Dışişleri Bakanlığı tarafından paylaşılan rakamlara göre Almanya yaklaşık 100 Milyon kişinin Avrupa'da anadil olarak konuştuğu Almanca yaklaşık olarak 15 Milyon kişi tarafından da yabancı dil olarak öğrenilmektedir. Her iki yılda bir Almanya'da düzenlenen Almanca Olimpiyatlarının⁶ yanısıra dil öğrenimi 2013-2014 Almanca-Çince Dil Yılı ya da Çekya'da düzenlenen Dil Zamanı⁷ Kampanyası benzeri faaliyetlerle de desteklenmektedir. Dil öğrenimi için Almanya'nın yaptığı harcama tutarının yaklaşık olarak 315 Milyon Avro olduğu düşünülmektedir. Bu tutarın çok büyük bir kısmı okullarda, Goethe Enstitüsünde ve farklı vakıflar tarafından harcanmaktadır.⁸

Dil öğreniminde bir diğer basamağı ise, Almanya'nın farklı yerlerindeki okullar ile ortaklıkları olan ve sayıları 1800 olarak belirtilen ve dünyanın birçok yerinde bulunan okullar oluşturmaktadır.⁹

Sonuç

Alman dış politikasında kültür politikalarının önemli bir yere sahip olduğu, çalışmadan da görülebileceği üzere son derece açıktır. Sivil güç olarak tanımlanan bu perspektif, bir medenileşme çabasından türetildiği için, merkezinde kültür politikalarını görmek mümkündür. Dünya Savaşları öncesinde Realpolitik ve Hard-Politics ekseninde ilerleyen bir dış politikadan 1945 sonrasında sivil eksene -bilinçli bir tercihle- yerleşen Alman Dış Politikaları 1990'lardan sonra özgüveni yeniden hatırlayarak, devamlılık ve tarihsel süreklilik vurgusu yapar hale gelmiştir.

Almanya, kültür politikalarını yalnızca bir dış politika aracı olarak kullanmanın da ötesine götürerek, "Toplumların Dış Politikası" haline getirmeye çalışmakta ancak aynı zamanda devletlerin de etkileşim alanlarını genişletmesi için bir araç olarak görmektedir. Bu çalışmalarını yürütürken de farklı ajanslar ve devlet kurumları ile Sivil Toplumun ciddi katkısı ile yaygın ve örgün öğretim başta olmak üzere farklı alanlarda kültürel politikalar geliştirmekte ve yürütmektedir. Konu çalışmasının sınırlarının dışında kalsa bile "Büyük Güç" olma iddiasındaki diğer devletlerin de yoğun çalışmalar yürüttüğü yadsınamaz bir gerçekliktir. Nitekim 2000'ler sonrası Yunus Emre Enstitüleri ile Dil Öğrenimi üzerine çalışmalarını güçlendiren Türkiye; 2006 sonrası Konfüçyüs Enstitülerinin sayısını 120'den 500'e çıkaran Çin Halk Cumhuriyeti ya da Mir Enstitülerinin rakamlarını 50'den 150'ye taşıyan Rusya Federasyonu da klasik kültür hegemonları olan Fransa ve İngiltere ile yarışabileceklerini göstermektedirler.

Eğitim ve Kültür politikaları Elias tarafından ortaya konulan bütün özellikleri içerisinde barındırarak Sivil Politikaların merkezine yerleşebilme potansiyeli göstermektedir. Kültürel etkileşim ve uluslararası bir toplum fikri, şiddetin özel alandan çıkarılmasından, hukuk devleti prensiplerinin yaygınlaştırılmasına, aktörlerin giderek daha yoğun bağlar ile birbirine bağlanmasına, demokratik katılım için farklı kanallar açmasına ve sosyal adalet fikrinin yaygınlaştırılmasına kadar birçok unsuru bünyesinde barındırmaktadır. Almanya, kültür politikalarını bir rekabet ortamından uzak tutmaya çalışan bir söylem geliştirmeye çalışmaktadır. Aynı röportajda kendisine bu şekilde yöneltilen bir soruya Müntefering, Almanya'nın bir açık toplum ve işbirliği modeli ortaya koymaya çalıştığını anlatarak cevap vermiş ve bu şekilde otoriter devletlerin kültür politikalarından kendisini uzaklaştırmaya çalışmıştır.

Kaynakça

- AE Pamphlet 525-100 (2003). Military Operations the U.S. Army in Bosnia and Herzegovina. Erişim: <https://fas.org/irp/doddir/army/ae-pam-525-100.pdf>, Erişim Tarihi: 24.04.2019.
- Bild (2019). Erişim: <https://www.bild.de/wa/ll/bild-de/unangemeldet-42925516.bild.html>. Erişim Tarihi: 18.04.2019.
- BPB (2019). Vor 25 Jahren: Bundesverfassungsgericht billigt Auslandseinsätze. Erişim: <https://www.bpb.de/politik/hintergrund-aktuell/188072/20-jahre-parlamentsvorbehalt-10-07-2014>, Erişim Tarihi: 25.04.2019
- Der Tagesspiegel (2019). Michelle Müntefering: "Wir müssen teilen lernen". Erişim: <https://www.tagesspiegel.de/kultur/staatsministerin-fuer-internationale-kulturpolitik-michelle-muentefering-wir-muessen-teilen-lernen/22616778.html>, Erişim Tarihi: 24.04.2019.
- Duffield, J. S. (1994). German Security Policy After Unification: Sources of Continuity and Restraint. *Contemporary Security Policy*, 15(3), 170-198.
- Elias, N. (1976). *Über den Prozess der Zivilization*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Guardian (1990). German reunification: together into the great unknown - archive, October 1990. Erişim: <https://www.theguardian.com/world/from-the-archive-blog/2018/oct/05/german-reunification-october-1990>, Erişim Tarihi: 18.04.2019.
- Haftendorn, H. (2001). *Deutsche Außenpolitik zwischen Selbstbeschränkung und Selbstbehauptung, 1945-2000*. Stuttgart/München: DVA.
- Hellmann, G. (1997). Jenseits von „Normalisierung“ und „Militarisierung“: Zur Standortdebatte über die neue deutsche Außenpolitik. *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 47(1-2), 24-33.
- Hellmann, G. (1997). Jenseits von „Normalisierung“ und „Militarisierung“: Zur Standortdebatte über die neue deutsche Außenpolitik. *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 47(1-2), 24-33.
- Historische Zeitschrift (1983). Deutsche auswärtige Kulturpolitik seit 1871. Geschichte und Struktur: Referate und Diskussionen eines interdisziplinären Symposions, Beiträge zur Geschichte der Kulturpolitik 1. Bd. 237, H. 3, 740-742.
- Kriste, K. ve Maull, H. W. (1996). Zivilmacht und Rollentheorie. *Zeitschrift für Internationale Beziehungen*, 3(2), 283-312.
- Maull, H. W. (1992). Zivilmacht Bundesrepublik Deutschland: Vierzehn Thesen für eine neue deutsche Außenpolitik. *Europa Archiv*, 43(10), 269-278.
- Maull, H. W. (2000). Germany and the Use of Force, Still a 'Civilian Power'. *Survival*, 42(2), 56-80.

NY Times (2002). Erişim: <https://www.nytimes.com/2002/09/16/world/step-aside-la-and-bombay-for-nollywood.html?pagewanted=all>, Erişim Tarihi: 30.09.2019.

OTB (2012). German Unification Anniversary. Erişim: <https://www.outsidethebeltway.com/german-unification-anniversary/>, Erişim Tarihi: 18.04.2019.

Safia Aslam (2014). “Reunification of Germany” History from Newspapers. Erişim: <https://safiaaslam269.wordpress.com/2014/11/26/reunification-of-germany-history-from-newspapers/>, Erişim Tarihi: 18.04.2019

Schmidt, F. (1956). Zeitschrift für Politik. *Neue Folge*, 3(3), 252-258.

Senghaas, D. (Ed.) (1997). *Frieden Machen*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.

Szabo, S. F (2004). *Parting Ways, The Crisis in German-American relations*. Washington, DC: Brookings.

İnternet Siteleri

<http://www.goethe.de/ins/cz/prj/jug/spr/csindex.htm>, Erişim Tarihi: 30.09.2019.

<http://www.tau.edu.tr/tr/hakkimizda>, Erişim Tarihi: 30.09.2019.

<https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/themen/kulturdialog/wissenschaftshochschulen-node>, Erişim Tarihi: 30.09.2019

<https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/themen/kulturdialog/deutschesprache-node>, Erişim Tarihi: 30.09.2019.

<https://www.goethe.de/de/spr/unt/ver/ind/i18.html>, Erişim Tarihi: 30.09.2019.

www.pasch-net.de, Erişim Tarihi: 30.09.2019.

¹ UN Peace-Making ve Peace-Keeping misyonları farklı sorunlar yaşadıkları için barış ortamı sağlayamayan üklere yardımcı olmak amacı ile Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul kararları ile hukuki bir zeminin hazırlanması, siviller ile işbirliği içinde gerektiği durumlarda askeri müdahalelerde bulunulması ve sorunların paylaşılması gibi farklı noktaları içerebilmektedir. <https://peacekeeping.un.org/en> Erişim Tarihi: 24.04.2019.

² “Wir haben mit dem Goethe-Institut und anderen Organisationen der internationalen Kulturpolitik glaubhafte Botschafter für Demokratie und Freiheit.” (Der Tagesspiegel, 2019).

³ <http://www.tau.edu.tr/tr/hakkimizda> Erişim Tarihi: 30.09.2019.

⁴ <http://www.kosovahaber.net/?page=2,38,2610> Bu Üniversitenin kurucu Rektörü Alman Hukukçu Ronald Mönch'tür.

⁵ <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/themen/kulturdialog/wissenschaftshochschulen-node>, Erişim Tarihi: 30.09.2019

⁶ <https://www.goethe.de/de/spr/unt/ver/ind/i18.html> Erişim Tarihi: 30.09.2019.

⁷ <http://www.goethe.de/ins/cz/prj/jug/spr/csindex.htm> Erişim Tarihi: 30.09.2019.

⁸ <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/themen/kulturdialog/deutschesprache-node> Erişim Tarihi: 30.09.2019.

⁹ www.pasch-net.de Erişim Tarihi: 30.09.2019.

HİZMET SUNUMUNDAN HUKUKİLİK BOYUTUNA: 6360 SAYILI KANUNA AİT AKADEMİK ELEŞTİRİLER

Emre EKİNCİ*

Öz

30 Mart 2014 yerel seçimlerinden sonra yürürlüğe giren 6360 sayılı Kanun, idari, siyasi ve mali konularda tartışma alanı ortaya çıkarmıştır. Kanunun tasarı aşamasından bugüne kadar olan süreci değerlendiren akademik çalışmaların incelenmesi bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Bu doğrultuda fazla sayıdaki yayın ve belgenin kapsamlı bir sentezine ulaşılmasında literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın temel amacı, 6360 sayılı Kanun ile ilgili belli başlı konular üzerinde akademik çalışmalarda olumlu ve olumsuz eleştirilerin tespitini yapmak ve bu tespitler doğrultusunda yerel yönetimler alanındaki çalışmalara katkıda bulunmaktır. Çalışmada; 6360 sayılı Kanun ve kanunun gerekçesi, tüzel kişilikleri kaldırılan belde belediyeleri ve köyler; kanunun kırsal alana, hizmet sunumuna, merkezileşme-yerelleşme konularına, katılım ve demokrasi olgusuna ve mali konular üzerine etkileri; anayasaya uygunluk ile büyükşehir sistemine geçen şehirler konuları çerçevesinde akademik çalışmaların bu konular üzerindeki değerlendirmeleri incelenmiştir. Sonuç olarak konu ile ilgili çok fazla akademik çalışma yapıldığı, genellikle benzer olgular üzerinde tartışıldığı, olumlu olduğu kadar olumsuz da eleştirilerin mevcut olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: 6360 Sayılı Kanun, Büyükşehir, Belediye, Katılım, Yerel Yönetimler.

FROM PRESENTATION OF SERVICE TO LEGALITY: ACADEMIC CRITICISM OF THE LAW NO 6360

Abstract

Law No. 6360, which came into force after the local elections of March 30, 2014, has opened areas for discussion on many administrative, political and financial issues. This study aims to examine academic studies evaluating the process from the draft stage of the law until today. Accordingly, the literature review method was used to reach a comprehensive synthesis of many publications and documents. The main purpose of the study is to identify positive and negative criticism in academic studies on major issues related to Law No. 6360, and to contribute to local governments in

* Öğr. Gör., Yozgat Bozok Üniversitesi, Yerköy Adalet Meslek Yüksekokulu, emre.ekinci@yobu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-5101-6059>.

line with these findings. Study; Law No. 6360 and its rationale, municipal municipalities and villages whose legal entities have been removed; the effects of the law on rural areas, service delivery, centralization-localization issues, participation and democracy and financial issues; The evaluation of academic studies on these issues within the framework of the constitutionality and the cities of the metropolitan system were examined As a result, it has been observed that there are a lot of academic studies on the subject in which have generally discussed on similar cases, and there are positive criticisms as well as negative criticisms.

Keywords: Law No. 6360, Metropolitan, Municipality, Participation, Local Governments.

Giriş

Küreselleşme sayesinde hızlı dönüşüm ve değişim, özellikle büyük kentlerde daha fazla hissedilmektedir. Bu değişim, kentleşme sürecini yoğunlaştırmakta; konut, altyapı, içme suyu, ulaşım, trafik, gecekondu, çevre kirliliği gibi sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu gibi sorunların çözülebilmesi ve halkın ihtiyaçlarının yeterli düzeyde karşılanabilmesi için kentlerin nasıl bir yöntem ile yönetilebileceğine ilişkin çalışmalar günümüze kadar ilerleme kaydederek gelişmiştir. Özellikle büyük kentlerin sorun alanlarına devletin çözüm üretmesi beklenmektedir. Türkiye’de 1984 yılından itibaren uygulamaya konulan büyükşehir belediyesi sistemi, ilerleyen senelerde yapısal ve fonksiyonel değişikliklere uğramıştır. 2012 yılında yayımlanan 6360 sayılı Kanun, 30 Mart 2014 yerel seçimleri ile yürürlüğe girerek köklü değişikliklerle beraber uygulama bulmuştur.

6360 sayılı Kanun ile 30 Mart 2014 mahalli idareler seçiminden itibaren geçerli olmak üzere; Balıkesir, Denizli, Aydın, Manisa, Hatay, Malatya, Mardin, Kahramanmaraş, Muğla, Tekirdağ, Şanlıurfa, Van ve Ordu¹ illerinde, aynı isimle büyükşehir belediyeleri kurulmuş ve belediyeleri büyükşehir statüsüne kavuşmuştur (Md. 1). Türkiye’deki tüm büyükşehir belediyelerinin yetki sınırları ilin mülki sınırı ile bütünleştirilmiş, 750 bin nüfus kriterini sağlayan illerin belediyeleri büyükşehir belediyesi olmuştur. Bunlara ek olarak büyükşehir sınırlarındaki İl Özel İdareleri, Belde Belediyeleri ve Köylerin tüzel kişilikleri kaldırılmıştır. Büyükşehir belediyesi (BŞB) olan illerde 25 yeni ilçe kurulmuş; bazı illerde ise mevcut ilçeler ve beldeler yeniden yapılandırılmıştır (Yaslıkaya, 2014:4). Özellikle köy ve beldelerin tüzel kişiliklerinin kaldırılması bazı tartışmalara yol açmıştır.

Kanunun Türkiye’de idari, siyasi, mali, sosyolojik ve yasal anlamda değişimi de beraberinde getirdiği ifade edilmektedir. Konuyla ilgili akademik yazında, lisansüstü tezlerde, kurumsal raporlarda ve diğer çalışmalarda birçok

eleştiri mevcuttur. Çalışmada bu eleştiriler başlıklar halinde aktarılmıştır. Bu konuda öncelikle 6360 sayılı Kanunun gerekçesi ve kanuna dair genel değerlendirmelere göz atmak gerekmektedir.

1. Yasa ve Yasanın Genel Gerekçesi

6360 sayılı Kanunun genel gerekçesi, Adalet ve Kalkınma Partisinin (Ak Parti) raporunda (2012:9); “yönetim, planlama ve koordinasyon açısından belediye sınırının mülki sınıra genişletilmesi suretiyle en geniş ölçekte hizmet üretebilecek güçlü bir yapıya ulaşmak” olarak ifade edilmektedir. Büyükşehir hizmet alanlarında sunulan hizmetlerin tek merkezden yürütülmesinin, ölçek ekonomisi bağlamında olumlu sonuçlar ortaya çıkaracağı, hizmetlerin daha kaliteli ve hızlı olacağı, az kaynakla daha çok çıktı alınabileceği hedeflenmiştir. Aynı raporda büyükşehirlerde imar bütünlüğünün sağlanacağı yönünde değerlendirmeler de yapılmıştır. Raporda ilçe belediyelerinin üst ölçekli planlar için büyükşehir belediyesi ile görüşülebileceği ve üst ölçekli planlardaki sorununun büyükşehir belediyesi ile çözüme kavuşturulacağı belirtilmiştir.

Kanun maddelerinin önemli bir kısmının yürürlüğe girmesi için, yerel yönetimlerin seçilmiş organlarının görev süresinin dolması nedeniyle 2014'te yapılacak ilk mahalli idareler seçimi beklenmiştir. 6360 sayılı Kanun ile başta “Büyükşehir Belediyesi Kanunu” olmak üzere birçok kanunda değişiklik öngörülmüştür. Kanunun gerekçesine yönelik ve kanuna yönelik ilk değerlendirmelerden biri Türkiye Belediyeler Birliği Genel Sekreteri Hayrettin Güngör tarafından yapılmıştır. Güngör (2012), Mahalli idarelerdeki yeni değişikliği genel hatlarıyla ortaya koymuş, her bir değişikliği ayrı başlıklar altında değerlendirmiş, yeni büyükşehir belediyelerinde ortaya çıkacak olan değişiklikleri çalışmasında değerlendirmiştir.

Aksu (2012), “On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” isimli bilgi notunda 6360 sayılı Kanunun ilk şekli itibariyle ne gibi düzenlemeler içerdiğini kısa ve öz bir biçimde incelemiş ve bazı eleştirilerde bulunmuştur. Aksu'ya göre;

(...) yapılan düzenlemelerle hizmetin vatandaşa en yakından sunulması anlayışından uzaklaşmış, bu yönüyle bürokrasi daha da artırılmış, vatandaşa ilâve yükler getirilmiştir. Bu yaklaşımın katılımcılık anlayışı ile de bağdaşmadığı ortadadır. Bununla birlikte, coğrafi alan belirlemesine ilişkin olarak sözü edilen ‘ölçek ekonomisi’ ve ‘ideal ölçek’ gibi kavramların belirsiz ve tutarsız oldukları anlaşılmakta ve ‘gerçek’ gerekçe olmadıkları izlenimi edinilmektedir (Aksu, 2012).

Bu ifadeye göre yasanın katılım ve demokrasi ile bağdaşmadığı, ölçek ekonomisi gibi kavramların elle tutulur somut bir gerçeği ifade etmediği belirtilmiştir.

Koyuncu ve Köroğlu, “Büyükşehirler Tasarısı Üzerine Bir Değerlendirme” adlı çalışmada, planlanan Büyükşehir Belediyesi Kanununu ayrı yönlerden değerlendirmektedir. Çalışmada kanun tasarısının halkın görüşünün alınmadan hazırlandığı yönünde bir eleştiri yapılmıştır. Buna ek olarak kanun tasarısının kurumlar üzerinde çok köklü değişikliklere sebep olacağı ve bu değişikliklerin mali açıdan devlete külfet olacağı belirtilmiştir. Ayrıca Koyuncu ve Köroğlu’na göre; “Yasa tasarısı, kırsal katımlı araçlarından ve yerinden yönetim olanaklarından uzaklaştırırken kentlere yeni bir katılım mekanizması, karar almada yeni bir ölçek ve yerindenlik ilkesi açısından yeni bir şey sunmamaktadır” (Koyuncu ve Köroğlu, 2012:8). Çalışmada kırsal alana yapılacak hizmetlerde de kentin öncelikleri karşısında köylerin olumsuz etkilenebileceği; köy halkının daha önce sadece il özel idaresinden aldığı hizmetin artık hem büyükşehir belediyesinden hem de büyükşehir ilçe belediyesinden almasının köye yönelik hizmetlerin bütünlüğünü bozacağı gibi eleştirilerde de bulunmaktadır.

Yerel yönetimlerde bir ölçek arayışının ve yerel yönetimlerin idare edilmesinde bir model arayışının yıllardır süregeldiği, 6360 sayılı Kanun ile getirilen yeni düzenlemelerle bu sürecin yeni bir boyuta geldiği Karaaslan (2012)’in “Nasıl Bir Yerel Yönetim? 6360 Sayılı Kanun Üzerine Bir Değerlendirme” adlı eserinde ifade edilmektedir. Karaaslan, çalışmada yapmış olduğu değerlendirmede, yeni Büyükşehir Kanununun ölçek ve model arayışına yeni bir boyut kazandırmasına rağmen kesin çözümler üretmediğine, model ve ölçek uygulamasının uyumunda sorunlar yaşandığına ve bunlara net bir yanıt alınmadığına dikkat çekmiştir.

Çelikyay (2014), yasanın kent yönetimi sistematüğini değiştireceği görüşünden hareketle çalışmada genel değerlendirmelerde ve bazı önerilerde bulunmuştur. İlk olarak yeni büyükşehir olan belediyelerin kanuna kolay uyum sağlamaları nedeniyle yerel yöneticiler, kamu yönetimi uzmanları ve akademisyenler tarafından komisyon oluşturulmasını önermiştir. Komisyonun yeni büyükşehir olan belediyeler ve önceden büyükşehir olan belediyeler olmak üzere iki ana perspektifte konuyu değerlendirmesi gerektiğini de eklemiştir. İkinci olarak kırsal alanda yaşayan halka seminerler aracılığıyla belediye hizmetlerini, hizmetlere ulaşımı ve iletişim konularında bilgi vermek için belediye personeline görev yüklenmesini önermiştir. Kırsal alanda yaşayan halka hizmet sunumunu hızlandırmak için burada görev

yapacak personelin görev tanımlarının ve görevlerinin hızlıca verilmesi gerektiği yönünde önerilerde bulunmuştur.

Kanunun hazırlık sürecinde dünya ölçeğinde bir karşılaştırmanın; hizmetlerin etkililiğine ve verimliliğine ilişkin kapsamlı bir analizin yapılmadığına; Türkiye'deki koşulların bilimsellikten ziyade ekonomik bir bakış açısıyla hareket edildiğine dikkat çeken Zengin (2014), İstanbul ve Kocaeli'nde olumlu sonuçlara ulaşıldığı gerekçesiyle diğer illerde de aynı olumlu sonuçların görüleceği görüşünün doğru olmadığı kanaatindedir.

6360 sayılı Kanun'un Türkiye'ye getirdiği değişiklik ve yeniliklerin incelenmesi ve değerlendirmesi amacıyla kaleme alınan bir diğer çalışma da Çalcalı (2014)'ya aittir. Çalcalı, çalışmasında kanunun getirdiği yeniliklerden bahsetmiş; mahalli idarelerde kurulan yeni birimlere, büyükşehir belediyeleri açısından yaşanan değişikliklere, özellikle de yerel yönetim birimlerinin görevleri, yetkileri ve sorumluluklarında yapılan değişikliklere değinmiştir. Çalışmaya göre yeni kanun ile hizmet alanları değişen ve ilin mülki sınırı ile bütünleştirilen yeni büyükşehirlerin görev ve sorumlulukları oldukça genişlemiştir. Hizmet alanı genişlediği için de yeni büyükşehir belediyelerinin hizmet maliyetleri artacaktır. Olumsuz bu eleştiriye rağmen Çalcalı, bazı olumlu değerlendirmelerde de bulunmuştur. Ona göre; "tahsil edilen genel bütçe vergi gelirleri tahsilatından aldıkları payın artırılması mali yerelleşme açısından olumlu bir gelişmedir".

6360, büyükşehir, bütünşehir, ölçek ve belediye birleştirme gibi anahtar kelimelerle sosyal bilimlerdeki veri tabanlarının Google akademik gibi internet arama sayfalarından ulaşılan 45 eseri inceleyen Akıllı ve Özaslan, (2015), 6360 sayılı Kanun'a ilişkin kapsamlı bir literatür taraması yaparak belirli konular altında bu kanunun etkilediği alanları araştırmışlardır. 45 temel eserde kanuni düzenlemeye yönelik genel değerlendirmeler, siyasal, idari, mali ve anayasal boyutların değerlendirilmesi, kanun ile büyükşehir olan illerde ve kırsal alanlarda doğuracağı sonuçların değerlendirilmesi gibi belirli temalar oluşturarak akademik çevrenin konulara ilişkin açıklamalarına yer verilmiştir.

2. Tüzel Kişilikleri Kaldırılan Belde Belediyeleri ve Köyler Konusu

6360 sayılı Kanun'a ilişkin literatürde yerel hizmetler anlamında odaklanılan bir diğer farklı konu, turizm sektörünün hâkim olduğu ve turistik faaliyetlerin yoğun olduğu belde belediyelerinin kapatılması konusudur. Bu konu Özsalmanlı ve Pank (2012)'in çalışmasında özellikle turizm potansiyeli bulunan beldelerin kapatılmamaları konusundaki zorunlu durumların ortaya

konulmasının ve koşullar olumlu olursa yasanın ilgili maddelerinde değişim olabileceğinin önerilebileceği tartışılmıştır.

Karataş, Çolak ve Sancar (2014)'ın çalışmasında 6360 sayılı Kanun teknik açıdan incelenmiştir. Çalışmada 6360 sayılı Kanun ile yetki alanları artan, sorumluluk ve hizmet alanları genişleyen büyükşehir belediyelerindeki altyapı sorunları tartışılmıştır. Caddelerde alt yapı sorunlarının olduğu, belirli aralıklarla kazılan yerlerin vatandaşlar tarafından olumsuz karşılandığı konusu tartışılmıştır. Özellikle Altyapı ve Koordinasyon Merkezi'nin etkin bir şekilde kullanılması gerektiği bütün bu sorunların tamamen teknik altyapı kurum ve kuruluşlarının koordinasyon bozukluğundan kaynaklandığı yönünde düşünceler belirtilmiştir.

Kızılboğa Özasan, Akıllı ve Özasan (2014), 6360 sayılı Kanun ile kapatılan belde belediyeleri ile ilgili bir araştırma yapmıştır. Çalışmada kapatılan Gümüşlük Belde Belediyesi'nin kapatılmasının belediyeden hizmet alan yerel halkın algısı ölçülmüştür. 409 kişiye uygulanan anket sonucunda birtakım değerlendirmelerde bulunulmuştur. Ankete katılanlardan çoğunluğunun Gümüşlük Belediyesi'nin verimli çalıştığını; fiziki ve mali kaynakların yeterli olduğunu, kaynakların etkin kullanıldığını, kapatıldıktan sonra sorun yaşanacağını düşündükleri tespit edilmiştir. Ayrıca belediyenin kapatılmasının gerekçesi olan “verimli hizmet sunamama” görüşünün yöre halkı için geçerli bir neden olmadığı da tespitler arasındadır.

6360 sayılı Kanun, büyükşehir belediyelerinin hizmet sunduğu coğrafyayı genişletmiş, ilin mülki sınırı ile bütünleştirmiştir. Büyükşehir belediyelerinin hizmet sınırlarının genişlemesi birçok farklı makalede tartışma konusu olmuştur. Biricikoğlu ve Duyar (2015)'in çalışmasında bu konu Sakarya Büyükşehir Belediyesi örneğinde hizmetlerde etkinlik ve verimlilik açısından değerlendirilmiştir. Sakarya Büyükşehir Belediyesinde daire başkanları ile mülakat yapılmış ve yasanın etkinlik ve verimliliğe genellikle pozitif yönde katkı yapmasının beklendiği sonucu çıkarılmıştır. Bununla beraber yaşanmakta olan mevcut problemlerin bir geçiş sürecinden kaynaklandığı ve doğal olduğu yönünde genel bir kanı olduğu da çıkan bir diğer sonuçtur.

Köylerin mahalleye dönüşümü kararının o yörede yaşayan vatandaşlar tarafından algılama düzeylerini ölçen akademik çalışma, Ökmen ve diğerleri (2016) tarafından yapılmıştır. Yapılan çalışmada yeni büyükşehir modelinin uygulamaya geçmesinden itibaren yaklaşık bir buçuk yıl içinde Manisa ilinde mahalle statüsüne dönüşen köylerde yaşayan halkın bu değişimden günlük hayatlarında nasıl etkilendikleri ve değişimi nasıl algıladıkları araştırılmıştır.

Araştırma sonucunda vatandaşlar, mahalleye dönüşüm kararını olumlu karşılamamışlardır. Değişimin temelde sadece “tabelanın değişimi” şeklinde olduğu görüşü hakimdir. Sosyolojik açıdan bakıldığında, vatandaşların yine köyde yani kırsal alanlarda yaşamakta olduğu ve kendilerini kentli hissetmedikleri sonucu çıkmıştır. Vatandaşlar aynı zamanda mali yükümlülüklerinin artacağını düşünerek bu duruma olumsuz bakmışlardır (Ökmen ve diğerleri, 2016).

6360 sayılı Kanunun kapatılan belde belediyelerine etkisi bağlamında çalışma yapan bir diğer eser de Belli ve Aydın (2016)'ın çalışmasıdır. Çalışmada kapatılan belde belediyelerinin hizmet sunumunda etkinlik, verimlilik ve temsil sorunsalı üzerinde durulmuştur. Kanun ile kapatılan Önsen Belediyesi'nde kapatılmadan önceki durum ile kapatıldıktan sonraki durum tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada alan araştırması yapılmıştır. Belli ve Aydın'a göre; “Nüfus artıka hizmet maliyeti düşmektedir. Ancak nüfusun sürekli artması hizmet maliyetini düşürmemektedir”. Alan araştırması kapsamında ortaya çıkan sonuçlara göre ilçe belediyesinde sunulan hizmetlerin kalitesi ve verimliliği belde belediyesinden daha güzel işlemektedir. Temsile ilişkin çok büyük sorunlar olmadığı da çıkarılan sonuçlar arasındadır.

Kanun, temelde belli bir nüfus büyüklüğüne ulaşan şehirlerde büyükşehir belediyeleri kurmak suretiyle hizmetlerde bütünlük sağlamak, etkin ve verimli kamu hizmeti sunmak amacını taşımaktadır (Hergüner, 2017: 632). Bu yasa ile yukarıdaki diğer başlıklar altında da söylendiği üzere mali sistem, imar ve planlama, temsil ve katılım gibi yerel yönetimleri ilgilendiren temel konularda da önemli bazı değişikliklere yol açmıştır.

6360 sayılı Kanun ile yeni büyükşehir olan Trabzon Büyükşehir Belediyesi kurulduktan sonra kapatılan belde belediye hizmet alanlarında sunulan hizmetlerin kalitesindeki değişimi belde sakinlerinin bakış açılarıyla ortaya koymaya çalışan bir diğer çalışma da Hergüner'in “Yeni Büyükşehir Belediyelerinin Hizmet Kalitesine Etkisinin Değerlendirilmesi: Trabzon'dan Bir Vaka Çalışması” adlı eseridir. Çalışmada kapatılan belde belediyelerinde yaşayan 80 kişiye yapılan yarı yapılandırılmış yüz yüze mülakatlar sonucunda; “verimlilik açısından kısmi ilerleme sağlanmasına karşın yerel demokrasinin olumsuz etkilendiği” yönünde bir sonuç tespit edilmiştir (Hergüner, 2017:631). Hergüner'e göre “yerel düzeyde halkı tanımayan ve sorunlarını yakından bilmeyen büyük nüfuslu ve yüzölçümlü büyükşehirlerin, yerel sorunları bilmesi ve çözmesi yasanın vatandaşlar açısından en çok şüpheyi yaklaşılan yönüdür”.

Nitelikleri itibariyle belde belediyeleri, demokrasi teorisi açısından ve yerel yönetimler ve demokrasi ilişkisi açısından oldukça önemlidir. 6360 sayılı Kanun ile belde belediyelerinin kapatılması konusunu temsil, yerellik, katılım ve etkinlik boyutunda ele alan bir çalışmada da Sadioğlu, Dede ve Yüceyılmaz (2017)'in çalışmasıdır. Çalışmada kanundan önce Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı bir belde belediyesi halinde olan yasadan sonra mahalleye dönüşen Değirmendere örneğinde kapatılma konusu, geçmiş ve şu anda görev yapmakta olan belediye idarecileri ile yapılan mülakatlar çerçevesinde analiz edilmiştir. Çalışmaya göre Değirmendere örneğinden çıkan en önemli sonuç, yasayla getirilen yeni sistemde etkinlik ve verimliliğin; demokrasi, yerel kimlik, temsil ve katılımdan daha önemli olduğudur.

Yeni yasanın ortaya çıkardığı yeni büyükşehir modeli ile kapatılan belde belediyelerinde yaşayan halkın konuya ilişkin görüşlerini araştıran bir diğer çalışma da Genç ve Korkın (2017)'in çalışmasıdır. Çalışma, yeni yasayla gelen dönemle beraber Aydın ili Sultanhisar İlçesi'ne bağlı bir belde belediyesi iken 6360 sayılı Kanun ile mahalle statüsüne dönüşen Atça halkının kapatılma kararını nasıl algıladıklarını ortaya koymaktadır. Bu kapsamda Atça'da yaşayan belirli sayıda kişiye anket yapılarak halkın belediyenin kapatılmasına yönelik algılarının negatif olduğu görülmüştür.

3. Hizmet Sunumu Açısından Değerlendirmeler

Kamu hizmetlerinin sunumuna etkilerini değerlendiren çalışmaların büyük bir kısmı, uzak mesafelere hizmet götürmenin hizmetlerin etkin ve verimli sunumunu olumsuz etkileyebileceği görüşündedir. Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'ne (TMMOB) göre yeni büyükşehir sistemiyle büyükşehir ilçe belediyesi konumuna gelen belediyelerin büyük bir kısmının nitelikli teknik personel ve donanım açısından güçsüz oldukları değerlendirildiğinde, geniş ölçekli bir alana hizmet sunmalarının zor hatta imkânsız olduğu belirtilmiştir (TMMOB, 2012).

Özer (2013), çalışmasında yerel yönetimler reformu ile oluşan değişiklikleri ve bu değişikliklere olan eleştirileri araştırmıştır. 6360 sayılı Kanun ile getirilen yeni düzenden beklenen belediyelerin daha etkin ve kaliteli hizmet sunmalarıdır. Ancak beklenen ile pratikte yaşanan pek örtüşmediğinde hizmetten doğrudan etkilenen vatandaş için durum kötüleşmektedir. Çalışmada, büyükşehir belediyelerinin şehrin makro ölçekte yaptıkları planlama ve yatırımları gerçekleştirme hedefinin dışında yetkilerle donatılmasının merkezileşmeye yol açacağı endişesinden bahsedilmektedir. Aynı zamanda bu durumun yerleşme ilkesine de aykırılık teşkil edeceği de çalışmada belirtilmiştir.

6360 sayılı Kanun'a yönelik eleştirel bir çalışma da Keleş (2017) tarafından yapılmıştır. Keleş'e göre İstanbul ve Kocaeli'nde uygulanan hizmet sınırı uygulamasının diğer şehirlerde başarılı bir şekilde uygulanacağı yaklaşımı yanlış bir yaklaşımdır. İlgili çalışmada, anayasal bir yerinden yönetim kuruluşu olan köyün sadece bir yasa ile tüzel kişiliğinin kaldırılmasının yanlış olduğu yönünde de değerlendirmelerde bulunulmuştur. Özellikle köyün tüzel kişiliklerinin kaldırılmasından önce köy halkına danışılıp başvurulmamasının Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'na da aykırı olduğu belirtilmiştir.

4. Kırsal Alan Üzerine Etkileri

Çiftçi ve Tomar (2013), çalışmalarında eskiden tarım arazisi olan toprakların yeni yasa ile belediyelerin yetki alanı içerisinde olmasını eleştirmektedirler. Çalışma, İzmir örneğinde yasanın kırsal alana etkilerini değerlendirmiştir. Bu kapsamda kırsal kesimin planlanmasının tarımsal üretimin de planlanması demek olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle imar mevzuatı ve planlama pratiğinin yetersiz olacağı; Tarım ve Orman Bakanlığı'nın (Eski adı Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı) belediyenin planlama yetkisinde olan ve tarımsal üretim yapılan arazilerde etkin olup olmayacağını tartışılması gerektiği dile getirilmiştir. Çiftçi ve Tomar'a göre tarımsal arazilerin imar baskısına maruz kalabilmesi söz konusudur ve arazilerin buna kurban edilmemesi gerekmektedir. Aynı zamanda köydeki vatandaşların mali yükümlülüklerinin artmasıyla köyden kente göçün artması beklenmektedir. Benzer konuya ilişkin değerlendirmelerde bulunan bir diğer çalışma Oğuz (2013)'ün çalışmasıdır. Buna göre tarım topraklarının bir karar ile arsaya dönüştürülmesi ve imara açılabilmesi eleştirilmiştir. Tarımsal arazilerin imara dönüştürülmesi ile tarımsal ekonominin küçüleceği, tarım sektöründe çalışanların özellikle kadınların işsiz kalacağı, bu insanların daha da yoksullaşacağı ve bu durumda göçün daha da artacağı ifade edilmiştir.

6360 sayılı Kanun'un kırsal açıdan etkilerini değerlendiren bir çalışma da Zengin (2014)'e aittir. Zengin'e göre, kanunla büyükşehir belediye hizmet sınırlarının ilin mülki sınırı yapılması ile toplumsal ve idari bakımdan bir kent-kır ayrımı yok edilmiş, kent tanımı da yapılamaz duruma gelmiştir. Çalışmada, köylüye kentli statüsü ve rollerinin zorla verildiğine; köylünün idari, hukuki ve mali açıdan kayıplara uğrayacağına ve köylü kesimin kırsal yaşantısını sürdürmekte zorluk çekeceğine vurgu yapılmıştır. Günal ve diğerleri (2014), köylerin tüzel kişiliklerinin kaldırılmasının gerekçesi olarak görülen mali ve teknik imkân yetersizliğinin yeterli bir gerekçe olmadığını belirtmiştir.

Apan (2016), yeni getirilen büyükşehir modelinin kırsal alana etkilerini değerlendirdiği çalışmada; bölgeselleşme ve yerelleşmenin bir araya getirildiğini belirtmiştir. Yasayla getirilen yeni düzende BŞB olan illerdeki il özel idarelerin ve köylerin tüzel kişiliklerinin kaldırılması ve il özel idare ile köylere hizmet götürme birliklerinin bütçelerinin kapatılması ile bu kaynaklardan yoksun kalan mülki idarenin durumunu değerlendirmiştir. Bu iki önemli mali kaynaktan yoksun kalmanın mülki idarenin taşradaki gücünün azalmasına sebep olacağı belirtilmiştir.

Kanunun kırsal alana özellikle de köyler üzerindeki etkilerini birçok çalışma değerlendirmeye almıştır. Bunlardan biri Erat (2016)'ın çalışmasıdır. Çalışma; köyleri anayasal bir kurum, 1924 yılından bu yana da tüzel kişiliklerini koruyan bir yerel yönetim birimi olarak görmektedir. 6360 sayılı Kanun ile BŞB olan 14 ilde köylerin tüzel kişiliklerinin kaldırılması hususunu bu yönde eleştirmiştir. Aynı zamanda yasanın bir mahalli idare birimi olan köyler üzerindeki etkilerini hem demokratik açıdan hem de ekonomik açıdan değerlendirmiştir. Çalışma, kanun ile köylerin tüzel kişiliklerinin kaldırılmasının katılımcı demokrasi ve yerelleşme açısından bir çelişki olduğunu öne sürmektedir. Yerelleşme yerine merkezileşmenin önünün açıldığı buna ek olarak mali yönden de yeni sorumluluklar yüklenecek olan köylerin bu durumunu olumsuz görmektedir.

Göküş ve Alptürker, kanunun uygulanması ile mahalle statüsüne dönüşen köylerin muhtarlarının, hizmet etkinliği hakkında neler düşündüklerini araştıran bir çalışma yapmıştır. Köy, tüzel kişiliğe sahipken muhtarların etkinliği düşünüldüğünde muhtarların da bu durumdan memnun olmamaları beklenir. Çünkü dönüşümden önce gelire, araç gerece ve en önemlisi yetkiye sahiptirler. Elde edilen bilgilere ve sonuçlara göre muhtarların bir kısmı bu dönüşümden memnun iken bir kısmı değildir. Çalışmaya göre muhtarlar, belediye ile ilişkilerinde muhatap bulma sorunu yaşamıştır. Ayrıca çalışmanın değerlendirmesine göre yasa bu bölgede tam olarak uygulanamamıştır. “Muhtarların hizmet etkinliği kavramını yanlış yorumladığı, mahallelerine yapılmış olan herhangi bir hizmetin etkin olduğu anlayışının hâkim olduğu düşünülmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde ise etkin bir hizmet sunumunun söz konusu olmadığı anlaşılmaktadır” (Göküş ve Alptürker, 2016:83).

Yeni büyükşehir yasası ile kır ve kent kavramlarının belirsizleştiği konusunda da çalışmalar mevcuttur. İrem ve Mutlu (2017), 6360 sayılı Kanun ile belediye hizmet alanlarının mülki sınır ile bütünleştirilmesi sonucu kır ve kent kavramlarını nasıl belirsizleştirdiği konusunu tartışmışlardır. Yasa ile büyükşehir olan illerde beldelerin ve köylerin tüzel kişiliklerinin sonra

erdirilmesinin kırsal alanın kente dönüştürülmesi anlamına geldiği ifade edilmiştir.

Kanunun köy örneğinde kırsal alanlara etkileri bağlamında muhtarlık kurumuna etkisini Demirkaya ve Koç (2017) değerlendirmiştir. Çalışmanın araştırma kısmında Muğla iline bağlı Menteşe ilçesi ve merkeze en uzak ilçesi Seydikemer'de köy statüsünden mahalle statüsüne çevrilen yerleşim birimlerinde kanun öncesi muhtar olan ve 2014 yılı yerel seçimlerinde tekrar seçilerek halen daha bu görevde bulunan muhtarlar ile görüşülmüştür. Özellikle yerel yönetimlere katılımın, hem eskiden köylü olan yeni mahalleli vatandaşlar hem de muhtarlar üzerinden değişimin nereye gittiğinin ortaya konulması bakımından değerlendirilmiştir. Sonuç olarak Demirkaya ve Koç'un çalışmasından elde edilen bilgilere göre hem tarihsel değeri hem de Türkiye'nin hali hazırdaki şartları mahalleyi ve muhtarlığı yapılacak düzenlemelerin temelinde konumlandırmaktadır. Vatandaşların yerel yönetime katılım seviyelerinin yükseltilmesi, hizmetlerde etkinlik ve verimlilik sağlanması için muhtarlığın yeni düzenlemeyle tekrar yapılandırılması gerektiği önerilmiştir.

5. Merkezileşme ve Yerelleşme Olgusu

6360 sayılı Kanun ile büyükşehir olan illerde il özel idareleri kaldırılmış, ancak mevcut illerdeki il özel idarelerinin yapılarında da bazı değişikliklerle yapılmıştır. 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanununun 45. Maddesine: "Bütçe tasarısının süresi içerisinde kesinleşmemesi hâlinde vali, görüşüyle birlikte durumu İçişleri Bakanlığı'na bildirir. İçişleri Bakanı'nın otuz gün içinde vereceği karar kesindir" cümlesi eklenmiştir (Md. 24). Bu hüküm, bütçenin kesinleşmediği durumlarda merkezi idarenin bazı noktalarda karar vereceğine dair bir hükümdür. Kanunla gelen bu yeni durum Çalcalı (2014)'ya göre; "il özel idarelerinin bütçeleri için olası bir muğlaklık ve sürüncemede kalma ihtimalini ortadan kaldırması bakımından olumlu sayılabilir. Fakat, İçişleri Bakanı'nın valinin görüşü üzerine vereceği kararının nihai olacak olması yerelleşmenin aksine, küçük de olsa, merkezileşme yönünde atılmış bir adımdır".

Yerelleşme ve merkezileşme yönünde 6360 sayılı Kanun'un etkilerini değerlendiren, kanun uygulama sonrasında meydana gelen bu yeni durumun merkezileşme ve yerelleşme kavramları anlamında incelenmesini konu eden önemli çalışmalardan biri Belli ve Aydın (2017)'in araştırmasıdır. Çalışma, yerli ve yabancı literatürden yararlanarak bu konudaki temel hukuki düzenlemelerden faydalanmış ve sonuç olarak; 6360 sayılı Kanunun yerelleşme anlamında pozitif bir gelişme olduğunu, ancak yerelin kendi

içerisinde bir merkezileşmeye neden olacağını, kapatılan belde belediyeleri ve köylerin yerelleşme açısından olumsuz bir görünüm sergilediğini ifade etmiştir.

Güneş (2013)'e göre yasayla merkezi idare, büyükşehir olan illerde il özel idarelerini lağvederek kendisini tamamlayıcı nitelikteki hizmetlerin bütününe bir başka mahalli idareye vermemektedir. Bunun gibi kamusal hizmetlere ilişkin yetkinin büyük kısmı merkezi idarenin taşra örgütü arasında paylaştırılmıştır. Bununla beraber il özel idaresine verilen yetkiler merkezileşmiş bulunmaktadır. Bunlar üzerinde herhangi bir kurumsal yerel etkinin bulunmadığı da ifade edilmiştir.

İl özel idarelerinin kapatılarak Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı'na (YİKOB) dönüşmesi yerelleşme için önemli adımlar atmış Türkiye açısından olumsuz bir izlenim sergilemektedir (Belli ve Aydın, 2017). Koyuncu ve Köroğlu (2012)'nin çalışmasına göre YİKOB'lar aslında yerelde seçimle iş başına gelen bir karar organından oluşmaktadır. Ancak idari anlamda merkezi idarenin taşra örgütü gibi görünmektedir. Bu bağlamda YİKOB'lar il özel idaresinin merkezi idare yatırım ve hizmetlerine destek olma işlevini ikame etmektedir.

Özer (2013:121) de çalışmasında merkezi yönetimin taşra yönetimindeki faaliyetleri ile ilgili birçok önemli görev yüklediği YİKOB'ların, merkezi idarenin yerel üzerindeki denetiminin yerel özerkliğe aykırı bir şekilde artmasına yol açacağını belirtmiştir. Aynı şekilde Keleş (2016: 20)'e göre; "Valilerin yönetiminde görev yapacak olan bu merkezlerin başarısının kendilerine sağlanacak gelir kaynaklarına bağlı olduğu açık olmakla birlikte, bunların belediyeler açısından merkezizetçiliğin bir uzantısı olacağından ve yeni bir vesayet aracı oluşturabileceğinden kuşku vardır."

Erat ve Kaçer (2016), 6360 sayılı Kanun bağlamında yerelleşme ve merkezileşme eğilimini konu ettikleri çalışmalarında; 6360 sayılı Kanun'un bir yandan büyükşehir belediyelerinin yetkilerini çoğaltmak gibi yerelleşme eğilimi gösterirken, diğer yandan il özel idareleri ve köylerin kaldırılması gibi de merkezileşme dinamiklerini beraber taşıdığını ifade etmektedir. Aynı zamanda kanun, çalışmaya göre Türk kamu yönetimi geleneğinin merkezizetçi yapısından kopmadan Avrupa'daki yerel yönetim felsefesine uyma çabasının bir sonucudur.

Bu konuya ilişkin bir diğer çalışma Kandeğer ve İzci'ye (2016) aittir. "Yerel Özerklik Bağlamında Bütünşehir Yasasını Yeniden Düşünmek" adlı çalışmasında özellikle tüzel kişilikleri kaldırılan, il özel idareleri ve köylerin

kendi özgünlüklerini ve tarihselliklerini yitirdikleri öne sürülmektedir. Aynı zamanda kapatılan bu birimlerin yönetim yapıları büyükşehir yönetimlerine bağımlı hale getirilerek özerklik alanlarının daraltıldığı ifade edilmektedir. Aynı zamanda Kandeğer ve İzci (2016:131)'ye göre; "Yerelde anayasal özerk yapılar kaldırılırken, valinin yönetimi altında kurulan il yatırım ve koordinasyon kurulu, merkezi yönetime bağımlı bir yapı olarak yerel yönetim üzerinde vesayetçi bir yapı kurarak, yerel özerkliği aşındırmaktadır".

6. Katılım ve Demokrasi Konusu

6360 sayılı Kanun, katılım ve demokrasi konularında birçok eleştiriye maruz kalmıştır. Çoğu kaynakta Kanunun, siyasi açıdan mali ve idari özerkliği sarstığı ve yerel demokrasiye zarar verdiği düşünülmektedir. Büyükşehir idarelerinin hizmet ve yönetim anlamında sınırlarını genişleten ve bütünleştiren düzenlemenin yasal gerekçelerine rağmen bu düzenlemenin merkezileşmeyi kolaylaştıran bir ölçek dayattığını iddia eden çalışma Bayraktar'ın (2016) çalışmasıdır. Çalışmaya göre; "Daha verimli, ekonomik hizmet üretmek için arttırılan ölçek, bu düzeydeki kararların alınmasındaki demokratik temsil ve katılım imkanlarını zorlaştırır çünkü hizmet kapsamının genişlemesi karar organlarıyla, kararların muhatapları arasındaki mesafenin artmasına ve muhatapların farklılaşp, bunların arasında müşterek zeminlerin bulunmasının güçleşmesine neden olur" (Bayraktar, 2016: 8).

Zengin (2014)'e göre; Türkiye'de 6360 sayılı Kanun ile 14 ilde ölçek büyütme ve hizmetlerde etkinlik amacıyla çok sayıda yerel yönetim birimi, herhangi bir referandum yapmadan, kendi yönetimini seçme hakkında sahip vatandaşların bilgisine başvurulmadan kapatılmıştır. Zengin, çalışmasında Türkiye'dekine benzer biçimde ölçek düzenlemesi yapan Doğu Avrupa ve Yunanistan örneklerinden yola çıkarak bu sorunları analiz etmeye çalışmıştır. Çalışmada, Doğu Avrupa ülkelerinde yerel yönetimlerin sınırlarını birleştirerek etkinliğe ve demokrasiye ulaşamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Türkiye'de yerel yönetimler içerisinde Büyükşehir belediyeleri yerel demokrasi için en hızlı değişim gösteren ve gelişme kaydeden idari birim haline gelmiştir. 2972 sayılı Kanunun hükümlerine göre Büyükşehir meclislerinin üye sayıları, büyükşehir bünyesindeki ilçe belediyelerinin nüfuslarının oranlarına göre belirlenir. Güneş'e göre 6360 sayılı Kanun sonrasında temsilde adaletsizlik meydana gelmektedir. Meclislerdeki temsil sistemi, nüfusu küçük olan ilçe belediyeleri için olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Bunun aksine nüfusu fazla olan belediyeler için de dengesizliklere yol açmaktadır. Nüfusu küçük olan ilçelerden katılan üyeler, büyükşehir belediye meclisinde çoğunluğu oluşturabilmektedir. Güneş'e

göre; “Demokratik seçimlerde, oy kullanan tüm seçmenlerin iradelerinin yönetim ve karar alma görevi olan organlara tam olarak yansıtılması esas olmalıdır” (Güneş, 2017: 59).

Küçük yerel birimler, yerel demokrasi ve siyasal katılım açısından büyük ölçekli birimlere nazaran daha elverişli ortam sunmaktadır. Hizmet alanı geniş olan büyük ölçekli belediye yapısı demokrasi ve siyasal katılım bakımından dezavantajlı olsa da bazı avantajlara sahip olduğu da belirtilmektedir. Oktay’a göre; küçük ölçekli belde belediyelerinde veya köylerde yaşayan vatandaşların siyasal etki alanı da küçük olmaktadır. 6360 sayılı Kanun ile gelen bu yeni modelde vatandaşlar büyükşehir belediye başkanını, ilçe belediye başkanını, büyükşehir belediye meclis üyelerini de dolaylı olarak seçebilmektedir. Önceden sadece küçük ölçekli belde belediyelerinden veya sınırlı köy hizmetlerinden alabilen vatandaşlar, artık Büyükşehir Belediyeleri’nden de hizmet alabilmektedirler (Oktay, 2016: 116).

Yerel demokrasi ve siyasal katılım ile alakalı bir başka çalışma da Dalgıç’ın çalışmasıdır. Çalışmada, 6360 sayılı Kanun’un Türkiye açısından güçlü ve etkin hizmet üreten mahalli idareleri ve yerel demokrasiyi zedeleyeceği değerlendirilmesinde bulunmaktadır. Mahalli idarelerin hali hazırdaki yapısında, siyasete ve sosyal yaşama katılımların, hizmetlere ulaşabilmelerinin önünde kadınların önünde birçok engel bulunmaktadır. Kadınların bu durumunun yeni düzenleme ile daha da zorlaşacağı savunulmaktadır (Dalgıç, 2014).

7. Mali Konular Açısından Değerlendirmeler

6360 sayılı Kanunun yerel yönetimlerin maliyesi anlamındaki etkileri önemlidir. Bu etkileri değerlendiren birçok çalışma mevcuttur. Dağ ve Kılınç’ın çalışması mali özerklik kavramını temel alarak yasanın Büyükşehir Belediyelerinin mali yapısında meydana getirdiği değişiklikleri ele almaktadır. Çalışmada mali özerklik seviyesinin tespiti için göstergeler tanımlanmış ve yasanın bu göstergelere yapmış olduğu etkileri değerlendirilmiştir. Çalışmanın değerlendirmesine göre Türkiye’de genelde belediyelerde özeldi ise Büyükşehir Belediyelerinde mali açıdan merkeze bağımlılık tespit edilmiştir. İstatistiklerle belediyelerin mali yapılarında amaçlanan olumlu sonuçlara henüz ulaşamadığı da belirtilmiştir (Dağ ve Kılınç, 2017).

Bir diğer çalışma Çetin ve diğerleri (2016) tarafından yapılmıştır. Çalışma, kapsam olarak TR32 illeri olan Aydın, Denizli, Muğla illerini alarak

Genel Bütçe Vergi Gelirleri (GBVG) ve kişi başına düşen gelir bağlamında Kanun'un getirmiş olduğu yeni uygulamayı incelemiştir. Çalışmaya göre; yasa sonrası büyükşehir belediyelerinin hizmet sınırının genişlemesi, merkeze uzak olan yerleşim yerlerine hizmet sunma maliyetlerinin artması demektir. Aynı zamanda büyükşehirlerin GBVG'den aldıkları pay oranlarının artması, büyükşehir belediyelerinin merkezi yönetimden transfer edilen kaynaklara olan bağımlılığındaki artışın da bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmaya göre; "TR 32 illerinin yasa öncesi ve sonrası GBVG'den aldıkları pay ve nüfus kriterleri dikkate alındığında yıllık kişi başı gelir dengelerinin önemli ölçüde artış gösterdiği gözlemlenmektedir" (Çetin ve diğerleri, 2016:194).

6360 sayılı Kanunu anlama ve anlamlandırma amacıyla yazılan Oktay'ın çalışmasına göre; hizmet maliyetlerinin il ve ilçelerde artış göstermesi, GBVG paylarının yetersiz oluşu, hizmet alanı genişliği gibi temel kriterlerin dikkate alınmaması, kapatılan il özel idareleri ve diğer belediyelerden devrolunan borçların yükü, yasa ile gelen yeni uygulamanın mali problem alanlarının başındadır. Mali açıdan getirilen yeni düzenleme kapsamında, merkezi bütçeden aktarılan payların büyükşehir ve büyükşehir ilçe belediyesi için arttırılması, gelir paylaşırma için düzenlenen kriterlerin geliştirilmesi, yerel nitelikli ancak merkezin topladığı vergilerin belediyelere pay edilmesi, yeni yerel vergilerin konulması gerekmektedir (Oktay, 2016: 123).

Adıgüzel, yasanın büyükşehir yerleşim alanlarında daha sağlıklı kentsel yapılaşmaların meydana geleceği yönünde pozitif katkıların olacağını düşünmektedir. Adıgüzel'e göre;

İstanbul ve Kocaeli büyükşehir belediyeleri hariç, diğer büyükşehir ilçe belediyeleri, yatırım bütçelerinin en az %10'unu on yıl süre ile bu kanun kapsamında belediye sınırlarına yeni dâhil edilen yerleşim yerlerinin altyapı hizmetleri için ayıracaklardır. Bu durumda da büyükşehir belediyelerinin sınırları içerisinde, altyapıları için standart harcamaların yapılmış olduğu yeni kentsel alanlar ortaya çıkabilecektir (Adıgüzel, 2012:168).

Koyuncu ve Köroğlu (2012), yasa ile kapatılan kurumlarla beraber bunların ülkeye getirdikleri mali yükün milyar TL'ye ulaştığını ifade etmektedir. Buna ek olarak kendine ait malvarlığı olan, alacak borç ilişkisine girebilen, mal alıp satabilen, kendi nakit idaresini kendisi yapabilen kısaca tüzel kişiliği haiz yerel yönetim birimlerinin kaldırılması ile bu birimlerin hak ve ayrıcalıklarına son verilmesi (İzci ve Turan, 2013:132); büyükşehir

belediyesinin mahallesi olan eskiden köy sakini olan vatandaşların beş yıl sonra da olsa emlak ve çevre temizlik vergisi gibi yeni vergileri ödemekle yükümlü olması gibi birçok konu mali açıdan değerlendirilmiştir.

8. Anayasaya Uygunluk Konusu

6360 sayılı Kanun'un yerel yönetim birimlerini kaldıran ve yeni bir yerel yönetim birimi meydana getiren hükümleri Anayasaya uygunluk açısından da değerlendirilmiştir. Öncelikle Gözler (2013), çalışmasında il özel idarelerinin, köylerin, belde belediyelerinin kapatılmasının anayasaya aykırı olduğu görüşündedir. Gözler'e göre; "İl özel idareleri, köyler ve belde belediyelerinin anayasal temeli vardır (Anayasa, Md.127/1). Anayasa değişikliği yapılmadan il özel idareleri, köyler ve belde belediyelerinin tüzel kişiliklerinin kanunla kaldırılması Anayasamıza aykırı olur". Çünkü 1982 Anayasasının 127. Maddesinin 3. Fıkrasında "Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir" demektedir. Gözler'e göre Anayasa, özel yönetim biçimlerinin kurulması için konulan ifadede "büyük iller" değil, "büyük yerleşim merkezleri" için izin vermektedir.

Kızılboğa ve Özaslan (2013), çalışmalarında bu durumu değerlendirmiş ve bir sonuca varmıştır. Çalışmalarına göre, 5302 sayılı Kanun'un 4. Maddesine göre; "İl özel idaresi, ilin kurulmasına dair kanunla kurulur ve ilin kaldırılmasıyla tüzel kişiliği sona erer." Bu ifade değerlendirildiğinde il özel idarelerinin tüzel kişilikleri ilin kuruluş kararına bağlıdır. Çalışmaya göre il kanunla kurulduktan sonra il özel idarelerinin tüzel kişiliği, ilin kaldırılmasına bağlıdır.

Karaaslan'ın 6360 sayılı Kanun üzerine genel değerlendirmelerde bulunduğu çalışmasına göre;

Anayasanın 127. maddesinde büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimlerinin önu açılmış ancak büyük yerleşim merkezlerinin ne olduğu hususunda hiçbir kriter belirlenmemiştir. Dolayısıyla büyük yerleşim merkeziyle ne tür bir nüfus ya da coğrafi büyüklüğün kastedildiği belli değildir. Dolayısıyla bu hükmü yorumlayan hukukçuların kent büyüklüğü ile ilgili ortaya attıkları fikirlerin tamamen sübjektif değerlendirmelerinden ibaret olduğu söylenmelidir (Karaaslan, 2012-2013: 155).

9. Büyükşehir Olan Şehirler

Türkiye'de toplam 16 BŞB varken 6360 sayılı Kanun ile bu önce 29'a, 6447 sayılı Kanun ile de 30'a çıkmıştır. 6360 sayılı Kanun'un birinci

maddesinde; “Aydın, Balıkesir, Denizli, Hatay, Malatya, Manisa, Kahramanmaraş, Mardin, Muğla, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa ve Van” illeri hizmet sınırları illerin mülki sınırlarına bütünleştirilmek üzere, aynı isimle il belediyeleri de BŞB haline getirilmiştir. 2013 tarihinde çıkarılan 6447 sayılı Kanun ile de Ordu ili aynı statüye kavuşmuştur. Büyükşehir statüsüne giren yukarıda ifade edilen bazı belediyelerdeki değişiklikleri ele alan birçok akademik çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların bir kısmı doğrudan büyükşehir belediyesini ele alırken, bir kısmı da büyükşehir olan illerin bazı idari birimlerinin kapatılmasıyla ilgili halkın algılarını ele almışlardır.

Aydın: Yasa ile BŞB haline gelen Aydın ili için yasanın getirdiği yeni durumu kamu yönetimi disiplini açısından ele alan çalışma Genç'in çalışmasıdır. Büyükşehir olmanın Aydın'a sağlayacağı olanaklardan birincisi kamu yatırımlarından daha çok pay alması, ikincisi de yatırımların artması olarak ifade edilmektedir. Hizmet alanı da genişleyecek olan belediyenin mali yapı değişiminin de zaman içinde değerlendirilebileceği ifade edilmektedir (Genç, 2014: 26). Olumlu tarafların yanında bazı olumsuzlukların da olabileceği düşünülmektedir bu olumsuzluklar:

- 150 orman köyü, Didim ve Karacasu örnekleri verilerek, mesafe yönünden uzak yeni belde belediyelerine ve köylere hizmet götürürken olumsuzluk olabilecek ve maliyet artabilecektir.
- Hizmet sunumunu yapacak yeterli sayıda nitelikli personel eksikliği olabilecek ve bu durum da sorun yaratabilecektir.
- Aydın Büyükşehir Belediyesi'nin ilçeleri arasında eşgüdüm sağlanması açısından ilk yıllarda zorluk çekilebilecektir.

Balıkesir: Balıkesir örneğinde kamu hizmetlerinin sunumunu 6360 sayılı Kanun kapsamında araştıran çalışma Daşçı (2016)'nın Yüksek Lisans Tezi'dir. Çalışmada genel anlamda yasanın getirdiği değişim konularına yer verilmiş, özelde Balıkesir'deki değişim konu edinilmiştir. Çalışmaya göre yasa ile Balıkesir iline bağlı iki yeni ilçe kurulmuş, İl sınırları içinde yaşayan halkın siyasi katılımı alakalı durumu da değişmiştir. Özellikle imar, planlama, su ve kanalizasyon işleri BŞB lehine merkezileştiği ifade edilmektedir. Çalışmada alan araştırması yapılarak, Balıkesir ilinde bulunan belediye başkanları, başkan vekilleri ve başkan yardımcılarında oluşan 55 kişi ile anket yapılmıştır. Daşçı'ya göre; “büyükşehir belediyesi sınırlarının il sınırlarına kadar genişlemiş olması ve hizmet maliyetlerinin azalacağı konusunda ankete katılanların çoğunluğu düzenlemenin olumlu olduğunu belirtmişlerdir”.

Denizli: Denizli Büyükşehir Belediyesi’ni 6360 sayılı Kanun bağlamında araştıran Özgür’ün çalışmasında; Türkiye ve özellikle Denizli için bütüncül söylemleri ve tasavvurları analiz edilmektedir. Yasa ile büyükşehir statüsü kazanan diğer illerden farklı olarak Şanlıurfa, Kahramanmaraş, Malatya ve Trabzon gibi Denizli de uzun yıllar BŞB olmak için çaba harcamıştır. Aynı zamanda Denizli’de kullanılan bütüncül kavramlarının diğer bütün büyükşehirlerde anlamı ve içeriği değiştirilerek kullanılabilir hale geldiği de ifade edilmektedir (Özgür, 2014: 51).

Hatay: 6360 sayılı Kanun’dan sonra Hatay ilinde özellikle coğrafi açıdan hizmet bütünlüğünü olumsuz yönde etkileyebilecek durumlar söz konusudur. Özellikle Amanos dağları ile kuzeyden güneye doğru uzanarak ilin ikiye bölündüğünü; Dört Yol, Payas, Erzin, İskenderun ve Arsuz ilçelerinin bu dağ uzantılarının batısında, büyükşehir belediyesi merkezi olan Antakya ile Defne, Kumlu, Altınözü, Hassa, Kırıkhan, Reyhanlı, Samandağ ve Yayladağı ilçelerinin ise doğu tarafında kalmış olduğunu ifade eden Adıgüzel ve Tek (2014) çalışmasında, bu durumun yerel hizmetlerdeki bütünlüğün bölünmesi riski olduğunu ifade etmektedir. Hatay’ı 6360 sayılı Kanun’un siyasi yapıya etkileri bağlamında araştıran bir başka çalışma da Adıgüzel’in çalışmasıdır. Çalışmada; “6360 sayılı Kanun ile Hatay’ın büyükşehirle dönüştürülmesi sonucunda; problemler mahalli idare sürecinin başladığı, 6360 sayılı Kanun’un Hatay’da parlamento dışında kalmış küçük siyasal partilerin aleyhine bir siyasal durum yarattığı; AK Parti’yi ise, olumlu yönde etkilediği düşünülmektedir” (Adıgüzel, 2014: 67-68).

Malatya: Demiral ve Evin (2014)’in çalışmasında Malatya’nın da diğer büyükşehir statüsüne kavuşan şehirlerde olduğu gibi yasadışı olumsuz bir şekilde etkilenmesinin kaçınılmaz olduğu ifade edilmektedir. Sezik (2014), çalışmasında “Dünyada başta AB ülkeleri ve ABD’de etkili olan ve etki alanını gittikçe geliştiren liberal yerel yönetim politikalarının etkilediği bu ülkelerdeki yerel yönetim ve metropol alan yönetimi üzerinde değerlendirmeler de yapılarak; büyükşehirlerde yaşanan bütüncülleştirilme sürecinin yerel üzerindeki etkilerini” Malatya örneği üzerinden ortaya koymaya çalışmıştır.

Manisa: Manisa örneğinde, ile en uzak ilçelerin mahalleye dönüşen köylerini ve orman köyleri araştırılmıştır. Bu köyler düşünüldüğünde buralara etkin ve verimli hizmet sunmak ve hizmetlerde aksamalara sebep olmamak için il genelinde istiklak hizmeti ve emlak hizmetlerinde yönetim, planlama ve koordinasyon bakımından çalışmaların yapılması gerektiği ifade edilmiştir (Ökmen ve Arslan, 2014).

Muğla: 6360 sayılı Kanun kapsamında literatürde yerel hizmetler anlamında odaklanılan bir diğer farklı konu da turizm sektörünün hâkim olduğu ve turistik faaliyetlerin yoğun olduğu belde belediyelerinin kapatılması konusudur. Özellikle turizm özelliği bulunan Muğla'daki beldelerin kapatılmamaları konusundaki zorunlu durumların ortaya konulmasının ve koşullar olumlu olursa yasanın ilgili maddelerinde değişim olabileceğinin önerilebileceğini tartışan bir çalışma da Özsalmanlı ve Pank'ın çalışmasıdır. Çalışmaya göre asıl sorun; “Muğla Büyükşehir Belediyesi binasının bulunacağı merkezin denizden 625-630 m. yükseklikte olmasıdır. Bu yüksek rakım, merkezle, Yatağan hariç hepsi deniz kıyılarında bulunan Muğla'nın ilçeleri arasında iklim ve bitki örtüsü, nüfus, kentsel hareketlilik, ekonomi, sanayi, eğitim, sağlık vb. açılardan büyük farklılıklar ve kopukluklar oluşturmaktadır” (Özsalmanlı ve Pank, 2012: 23).

Kahramanmaraş: Gürbüz ve diğerleri tarafından Kahramanmaraş'ın büyükşehir olmasına yönelik çalışmalarındaki saptamalara göre belde belediyelerinin kapatılması personel harcamaları ve ölçek ekonomisi açısından olumlu bir gelişmedir. Belediye hizmetlerinin etkin ve verimli sunulması sebebiyle hizmetlerin birim maliyetlerinin düşürülmesinin sağlanması beklenmektedir (Gürbüz ve diğerleri, 2014:102,129). Aynı zamanda çalışmada az nüfuslu belediyelerin lehine bir temsil adaletsizliğinin ortaya çıktığından bahsedilmektedir. Diğer yandan kapatılan belde belediyelerinde yaşayan halk bakımından temsilci başına düşen kişi sayısından artışların meydana geldiği belirtilerek; mahalle olan beldelerde yaşayanların temsiline olumsuz yansıtacağı ifade edilmektedir (Gürbüz ve diğerleri, 2014: 130).

Ordu: Uzun (2016), Ordu'nun büyükşehir hikayesini anlattığı çalışmasında, Orduluların büyükşehir olmak için yürüttükleri kampanyalardan bahsetmektedir. Büyükşehir statüsü kazanmak için Ordu'dan göç etmiş kişilerin ikametgahlarını Ordu'ya taşımaları yürütülen kampanyalarla sağlanmış ve gerekli nüfus çoğunluğuna ulaşılmıştır. Çalışmada özellikle büyükşehir olma sürecine diğer büyükşehir olan illere nazaran hazırlıksız yakalanan Ordu'nun bu süreci ve büyükşehir olmanın kente olan yansımaları incelenmektedir.

Tekirdağ: Özyavuz ve Şişman'ın çalışmasına göre; Tekirdağ ili genel anlamda göç alan bir yerleşim yeridir. Tekirdağ ili 6360 sayılı Kanun ile büyükşehir olduktan sonra bu göç yoğunluğu daha da artacaktır. Bu durum ilin plansız gelişiminin de göstergesidir. 6360 sayılı Kanun'dan sonraki sistemde özellikle kentin tarım alanlarının, ormanlık alanlarının yok olmasına ve alt yapının düzensiz gelişmesine sebep olacağı düşünülmektedir.

Çalışmada vurgulanan diğer nokta da yeşil alan yoksunluğudur. Kent merkezinde ortaya çıkan çarpık yapılaşma ile birlikte yeşil alanların azalması ve çevre kirliliğinin artacağı öngörülerek bu durum eleştirilmektedir. Çalışmaya göre; “Tekirdağ merkez dışındaki ilçelerinde potansiyelleri ve eğilimleri doğrultusunda mutlaka geliştirilmesi ve şehir merkezine olabilecek baskıların çevre ilçelere kaydırılması ile azaltılması gerekmektedir. Bu nedenle il ve ilçeler bazında kademelendirmeleri yapılmalı her bir kademe için geliştirme stratejileri belirlenmelidir” (Özyavuz ve Şişman, 2014: 216).

Trabzon: Çolak’ın çalışmasında; yasa ile gelen yeni uygulama ile ilçe belediyesine bağlanan kırsal alanlardaki oyların belediye başkanlığı seçimine etkilerini araştırmıştır. Bu kapsamda Sandık Sonuçları Paylaşım Sisteminden (SEÇSİS) alınan 2014 yerel seçimlerine ilişkin bilgiler ile Trabzon iline bağlı 18 farklı ilçede, yasa öncesi uygulamadaki oy oranları tespit edilmiş ve bu oranlar 2014 yerel seçim sonuçları ile karşılaştırılmıştır. Yasa ile gelen uygulamanın Trabzon’un ilgili ilçelerinde genel olarak seçimin sonucunu etkilemediği belirtilmiştir. Çalışmaya göre, ilk kez ilçe belediye başkanlığı için oy kullanan kırsal kesim seçmeni iktidar partisinin oylarını arttırmıştır (Çolak, 2017: 317).

Şanlıurfa: Yasa ile hizmet alanı genişleyen Şanlıurfa için birçok sorunun beraberinde geleceğini belirten Karasu, hizmet standardını yakalamakta zorlanılacağı yönünde değerlendirmelerde bulunmuştur. Şanlıurfa’nın hali hazırdaki gelişmemiş yapısı, sosyal yönden eksik yapı, altyapı eksikliği, mezraların ve köy sayısının çokluğu gibi nedenlerle Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi deneyiminin sorunlu olacağı yönünde görüş öne sürülmektedir. Karasu, çalışmasında bazı önerilerde de bulunmaktadır. Çalışmaya göre Öncelikle GAP’ın tamamlanması, tarım alanlarının suyla buluşturulması hem küresel pazarla bütünleşmek için hem de sanayileşme ile gelen olumlu sosyo-kültürel değişim için bir zemin hazırlayacaktır (Karasu, 2014: 191).

Van: Yasa ile Van’daki değişimi; mali, siyasi, idari, sosyolojik, imar ve planlama açısından inceleyen İzci ve Turan’ın çalışmasında, 6360 sayılı Kanun ile büyükşehir statüsüne dönüşen Van, mali imkanlarındaki artış sebebiyle olumlu sonuçlar elde edeceği ifade edilmektedir. Ayrıca çalışmada konu ile ilgili Van Haber (2013) gazetesinin ulaştığı sonuçlara da yer verilmiştir. Gazetenin yaptığı araştırmaya göre; Van’da önemli işsizlik ve altyapı sorunu olduğu, belediyenin hizmet alanının genişlemesiyle birlikte sorunlar yaşayabileceği, köyde yaşayan halkın düzenleme ile gelen vergileri ödemede güçlük yaşayabileceği, köy hayatının sosyolojik açıdan değil sadece şekilsel olarak değişeceğini ifade etmektedir (İzci ve Turan, 2013: 150).

Sonuç

Mahalli idareler alanında köklü değişiklikler içeren 6360 sayılı Kanun, yerel yönetimlerin sayısını, yerel yönetim birimleri arasındaki ilişkileri, bu idarelerin mali yapısını, işleyişini, bu işin siyasetini kısacası büyükşehirler için yerel yönetim sistemini değiştirmiştir. 2000'li yıllarda uygulanmaya başlanan yerel yönetim reformlarının devamı olarak nitelendirilen ve köklü değişim süreci olarak yorumlanan bu kanundaki düzenlemelerin değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

Yasaya ve yasanın genel gerekçesine yönelik değerlendirmelerde genel olarak kanunun yerel yönetimler alanında köklü değişikliklere sebep olduğu belirtilmiştir. Bununla beraber kanunun getirdiği yeni yapıda bir yandan ölçek ekonomisi gereği hizmetlerin standardizasyonunda yükseliş ve maliyetinde düşüş gibi önemli artılar olacağı düşünülmekte; bir yandan da getirilen yeni sistemin vatandaşların siyasi katılımını ve temsilini olumsuz yönde etkileyeceği ve yeni düzenlemenin vatandaş ile mali anlamda devlete külfet yükleyeceği yönünde olumsuz yönlerinin olabileceği vurgulanmıştır.

Tüzel kişilikleri kaldırılan belde belediyeleri ve köyler ile kanunun kırsal alana etkileri başlıklarında incelenen çalışmalarda belediye hizmet sınırlarının il mülki sınırı ile birleştirilmesinin etkinlik ve verimliliğe olumlu katkıların beklendiği ifade edilmektedir. Aynı zamanda bu konu başlığında incelenen akademik eserlerde kanun ile kapatılan belde belediyelerinde ve köylerde yaşayan halkın temsili konusunda olumlu olduğu kadar olumsuz değerlendirmelerin de olduğu görülmektedir. Genel anlamda belediye tüzel kişiliği kaldırılan beldelerde yaşayan halkın belde belediyelerinin kapatılmasını olumsuz olarak algıladıkları da incelenen eserlerin bir kısmında belirtilmiştir.

Yerelleşme ve merkezileşme yönünde 6360 sayılı Kanunun etkilerini değerlendiren, kanun uygulama sonrasında meydana gelen bu yeni durumun merkezileşme ve yerelleşme kavramları anlamında incelenmesini konu eden çalışmalarda, 6360 sayılı Kanunun yerelleşme anlamında pozitif bir gelişme olduğunu, ancak yerelin kendi içerisinde bir merkezileşmeye neden olacağını, kapatılan belde belediyeleri ve köylerin yerelleşme açısından olumsuz bir görünüm sergilediği ifade edilmiştir.

Katılım ve demokrasi açısından değerlendirmeye alınan eserlerde özet olarak; küçük yerel birimlerin yerel demokrasi ve siyasal katılım açısından büyük ölçekli birimlere nazaran daha elverişli ortam sundukları belirtilmiştir. Hizmet alanı geniş olan büyük ölçekli belediye yapısı demokrasi ve siyasal

katılım bakımından olumsuzdur. Ancak bazı eserlerde bu durumun avantajlı olabileceği de ifade edilmiştir.

Mali kapsamdaki değerlendirmeler incelendiğinde büyükşehir ve büyükşehir ilçe belediyelerinin gelirlerinin artmasının hizmet üretme kapasitelerini de arttıracığına dikkat çekilmektedir. Köylerde yaşayan yerel halkın kanunun uygulanmasından beş yıl sonraki süreçte ödeyeceği ek vergilerin yük olacağı, kırsal alanda yaşayan ancak kanundan sonra büyükşehir sınırında yaşayacak olan halkın mali gücünün üstünde hizmet bedellerinin yansıtılacağı Kanun'un mali açıdan değerlendirilen diğer yönlerini anlatmaktadır.

Çalışmanın son başlığında büyükşehir belediyesine dönüştürülen illerle ilgili çalışmalara yer verilmiş; Balıkesir, Denizli, Aydın, Manisa, Hatay, Malatya, Trabzon, Kahramanmaraş, Muğla, Tekirdağ, Şanlıurfa, Van ve Ordu illeri ile ilgili incelenen eserlerin konu hakkındaki özetlerine yer verilmiş olup; değerlendirmelerde genellikle bu uygulamanın karşılaştırma yapılmadan, sadece teori odaklı yapıldığı yönünde olmuştur.

Son olarak 6360 sayılı Kanuna yönelik yapılan araştırmalara bakıldığında; genel anlamda benzer olguların tartışıldığı, bazı konularda teknik çalışmaların olduğu, Kanun'un getirdiği yeni düzenlemeye ilişkin olumlu ve olumsuz eleştirilerin olduğu görülmektedir. Ancak incelenen eserlerin çok sayıda olması da konunun çok tartışıldığı ve üzerinde tam anlamıyla kavramsal bir birlik olmadığını göstermektedir.

Kaynakça

- Adıgüzel, Ş. (2012). 6360 Sayılı Yasa'nın Türkiye'nin Yerel Yönetim Dizgesi Üzerine Etkileri: Eleştirel Bir Değerlendirme. *Toplum ve Demokrasi Dergisi* (13-14), 153-176.
- Adıgüzel, Ş. (2014). Hatay Büyükşehir Belediyesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(Özel Sayı), 54-76.
- Adıgüzel, Ş. ve Tek, M. (2014). 6360 Sayılı Yasa ve Türkiye'nin Büyükşehir Belediyesi Sisteminde Değişim: Hatay Örneği. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 23(3), 73-102.
- Ak Parti, (2012). *Sorular ve Cevaplarla Yeni Büyükşehir Belediye Yasası*. Erişim: https://www.akparti.org.tr/upload/documents/akparti_buyuksehir_yasasi.pdf, Erişim Tarihi: 09.11.2018.
- Akıllı, H.ve Kızılboğa Özaslan, R. (2015). 6360 Sayılı Kanun'a İlişkin Literatür Taraması. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi* (30), 155-184.
- Aksu, İ. (2012). On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. Siyaset, Hukuk ve Yönetim Araştırmaları Merkezi (Bilgi Notu).
- Apan, A. (2016). Bütünşehir Modeli ve Taşra Yönetimine Etkileri. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 25(1), 1-24.
- Bayraktar, U. (2016). Ölçeğin Ekonomisi, Siyasetin Ölçeği: Demokratikleşme ve Etkinlik Sarkacında 6360 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Düzenlemesi. *Toplum ve Demokrasi*, 10(22), 1-12.
- Belli, A. ve Aydın, A. (2016). 6360 Sayılı Yasa ile Kapatılan Belde Belediyelerinin Hizmette Etkinlik, Verimlilik ve Temsil Sorunsalı Üzerine Bir Alan Araştırması: Önsen Belediyesi Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(43), 1698-1713.
- Belli, A. ve Aydın, A. (2017). 6360 Sayılı Kanun ve Yerelde Merkezileşme. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 401-414.
- Biricikoğlu, H. ve Demirel Duyar, D. (2015). 6360 Sayılı Yasa'nın Genişleyen Büyükşehir Belediyesi Hizmet Sınırının Etkinlik ve Verimliliğe Etkisi Bağlamında Değerlendirmesi: Sakarya Büyükşehir Belediyesi Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(4), 369-393.
- Çalcalı, Ö. (2014). 6360 Sayılı Kanun'un Türkiye'de Yerel Yönetimler Sistemine Getireceği Değişiklikler. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 23(4), 49-68.
- Çelikyay, H. (2014). Değişen Kent Yönetimi ve 6360 Sayılı Büyükşehir Yasası. *Analiz* (101), 1-22.

- Çiftçi, F. ve Tomar, A. (2013). Büyükşehir Yasasının İzmir Kırsalı Üzerine Olası Etkileri. (s. 409-417). *TMMOB 2. İzmir Kent Sempozyumu*.
- Çolak, Ç. D. (2017). 6360 Sayılı Kanun'un Büyükşehir İlçe Belediye Başkanlığı Seçimlerine Etkileri: Trabzon Örneği. *International Journal of Economic and Administrative Studies*, (18), 317-338.
- Dağ, M. ve Kılınç, F. (2017). 6360 Sayılı Kanun Sonrası Büyükşehir Belediyeleri Açısından Mali Özerkliğin Değerlendirilmesi. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 426-443.
- Dalgıç, D. (2014). 6360 Sayılı Kanun: Yerel Demokrasi mi Merkezileşme mi? *İSSUU Amargi Dergisi* Erişim: https://issuu.com/amargi/docs/amargidergi_yerelsecimler, Erişim Tarihi: 30.09 2018.
- Demiral, B. ve Evin, H. (2014). Malatya Büyükşehir Belediyesi: Arakentten Bütüncü Bir Dönüşüm Hikâyesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(Özel Sayı), 77-87.
- Erat, V. (2016). Mahalli İdare Birimi Olarak Köyler ve 6360 Sayılı Yasanın Etkileri. *BEU Akademik İzdüşüm Dergisi*, 1(1), 87-98.
- Erat, V. ve Kaçer, F. (2016). 6360 Sayılı Kanun Bağlamında Merkezileşme ve Yerelleşme Eğilimi. *KAYSEM 10: Büyükşehir Yönetimi ve İl Yönetiminin Yeni Yüzü* (Bildiriler Kitabı) (s. 112-131). İzmir.
- Genç, F. N. (2014). 6360 Sayılı Kanun ve Aydın'a Etkileri. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(Özel Sayı), 1-29.
- Genç, F. N. ve Korkın, E. (2017). 6360 Sayılı Kanun'la Tüzel Kişiliği Kaldırılan Belde Belediyelerinde Halkın Uygulamaya İlişkin Algısı: Atça (Sultanhisar-Aydın) Örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 19(32), 84-95.
- Göküş, M. ve Alptürker, H. (2016). 6360 Sayılı Yasa ile Köy Yönetiminden Mahalle Yönetimine Geçiş Sonrası Etkin Hizmet Sunumuna İlişkin Muhtarların Görüşü: Silifke Köyleri Örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, (11), 67-86.
- Güenal, A., Atvur, S. ve Okudan Dernek, K. (2014). 6360 Sayılı Yasanın Yerelleşme Bağlamında Değerlendirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(3), 55-70.
- Güneş, A. F. (2013). Büyükşehirlerde İl Özel İdarelerinin Kaldırılmasının Hukuki Veçhesi ve İşlevsel Sonuçları. *İdarenin Sesi Dergisi*, 60-64.
- Güneş, M. (2017). Yerel Demokrasi Tartışması Olarak; Büyükşehir Belediye Meclislerinde Seçim Sistemi ve Temsilde Adalet Sorunu. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 47-61.

- Güngör, H. (2012). Yeni Büyükşehir Yönetimi ve Geçiş Nedenleri. *İller ve Belediyeler Dergisi*, 19-31.
- Gürbüz, M., Yıldırım, U. ve Belli, A. (2014). Büyükşehir Belediye Kanunu'nun Kahramanmaraş İli Ölçeğinde Analizi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(Özel Sayı), 102-135.
- Hergüner, B. (2017). Yeni Büyükşehir Belediyelerinin Hizmet Kalitesine Etkisinin Değerlendirilmesi: Trabzon'dan Bir Vaka Çalışması. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 13(3), 631-642.
- İzci, F. ve Turan, M. (2013). Türkiye'de Büyükşehir Belediyesi Sistemi ve 6360 Sayılı Yasa ile Büyükşehir Belediyesi Sistemine Meydana Gelen Değişimler: Van Örneği. *SDÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 117-152.
- Kandegir, B. ve İzci, F. (2016). Yerel Özerklik Bağlamında Bütünşehir Yasasını Yeniden Düşünmek. *KAYSEM 10: Büyükşehir Yönetimi ve İl Yönetiminin Yeni Yüzü* (s. 131-158). İzmir.
- Karaarslan, M. (2012-2013). Nasıl Bir Yerel Yönetim? 6360 Sayılı Kanun Üzerine Bir Değerlendirme. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17-18 (26-27-28-29), 123-163.
- Karasu, M. A. (2014). Şanlıurfa'da Kentsel Gelişme ve 6360 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(Özel Sayı), 178-193.
- Karataş, K., Çolak, E. ve Sancar, C. (2014). *Teknik Altyapı Yönetimi Bağlamında 6360 Sayılı Yasanın ve Büyükşehir Belediyelerinin Değerlendirilmesi*. HKMO Mühendislik Ölçmeleri STB Komisyonu 7. Mühendislik Ölçmeleri Sempozyumu. Çorum: Hitit Üniversitesi.
- Keleş, R. (2016). Anakent Yönetimlerini Yeniden Düzenleyen Yasa Ne Getirdi Ne Götürdü. *KAYSEM 10: Büyükşehir Yönetimi ve İl Yönetiminin Yeni Yüzü* (s. 19-24). İzmir.
- Keleş, R. (2017). Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı. Erişim: <https://www.cekulvakfi.org.tr/makale/anakent-yonetimlerini-yeniden-duzenleyen-yasa-ne-getirdi-ne-goturdu>, Erişim Tarihi:30.09.2018.
- Kızılboğa Özaslan, R., Akıllı, H. ve Özaslan, K. (2014). 6360 Sayılı Kanun Çerçevesinde Gümüşlük Belde Belediyesi'nin Kapatılmasına İlişkin Yöre Halkının Algısı. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 36(2), 215-235.
- Koyuncu, E. ve Köroğlu, N. (2012). Büyükşehirler Tasarısı Üzerine Bir Değerlendirme. Erişim: http://www.tepav.org.tr/upload/files/1352462517-9.Buyuksehirler_Tasarisi_Uzerine_Bir_Degerlendirme.pdf, Erişim Tarihi: 11.09.2018.

- Oğuz, E. (2013). *Bütünşehir Yasası Hakkında Bir Değerlendirme*. TMMOB Şehir Plancıları Odası Haber Bülteni (Kadın Özel Eki), 36-37.
- Ökmen, M. ve Arslan, R. (2014). Türkiye'de 6360 Sayılı Yasa ile Yeni Kurulan Büyükşehir Belediyeleri: Manisa Büyükşehir Belediyesi Örneği. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 88-101.
- Ökmen, M., Çağatay, U., Uçar, A. ve Arslan, R. (2016). Köylerin Mahalleye Dönüşüm Kararının Etkilerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma: Manisa Büyükşehir Belediyesi Örneği. *KAYSEM 13: Kamu Yönetiminde Değişimin Yönü ve Etkileri* (Bildiriler Kitabı) (s. 1475-1487). Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Oktay, T. (2016). 6360 Sayılı Kanuna Dayalı Büyükşehir Belediye Reformunu Anlama ve Anlamlandırma. *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* (İSMUS), 71-131.
- Önez Çetin, Z., Yılmaz, N. ve Eldem, H. (2016). Büyükşehir Belediyeleri Mali Sisteminin Gelişimi ve 6360 Sayılı Yasanın Gelişime Etkileri: TR32 İlleri Örneği. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 14(4), 168-197.
- Özer, M. A. (2013). Yerel Yönetimler Reformunda Reform. *Yerel Politikalar*, 97-126.
- Özgür, H. (2014). Denizli Kenti ve İlinde Yönetmelik Ölçek Arayışları 9-4: Dört Bütünşehir Belediyesi Söylemi/Tasavvuru (2001-2014) ve Büyükşehir Belediyesi Statüsü -2014). *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(Özel Sayı), 30-53.
- Özsalmanlı, A. Y. ve Pank, Ç. (2012). Muğla'da Büyükşehir Yapılanması Sürecine İlişkin Bir Değerlendirme. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (29), 1-26.
- Özyavuz, M. ve Şişman, E. E. (2014). Büyükşehir: Tekirdağ. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(Özel Sayı), 194-217.
- Sadioğlu, U., Dede, K. ve Yüceyılmaz, A. (2017). Yeni Büyükşehir Belediyesi Modelinde Belde Belediyelerinin Sonu: Değirmendere Örneği. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 35(2), 95-119.
- Sezik, M. (2015). *6360 Sayılı Kanun'a Göre Büyükşehirlerde Bütünleşme Sürecinin Etkileri: Malatya Örneği*. Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Doktora Tezi.
- TMMOB (2012). Büyükşehir Belediyesi Kanunu Değişikliği Değerlendirme Raporu. Erişim: http://www.spo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=4445&tipi=4&sube=0, Erişim Tarihi:10.11.2012.
- Uzun, G. (2016). Bir Büyükşehir Hikayesi: Ordu. *KAYSEM 10: Büyükşehir Yönetimi ve İl Yönetiminin Yeni Yüzü* (Bildiriler Kitabı) (s. 302-322). İzmir.

- Yaslıkaya, R. (2014). *6360 Sayılı Yasanın Uygulanmasında Yaşanan Sorunlar: Mersin Büyükşehir Belediyesi Örneği*. Uluslararası Türk Dünyası Yerel Yönetimler Sempozyumu. Gazi Magusa/Kıbrıs.
- Zengin, G. (2014). Etkinlik ve Demokrasi Açmazında, 6360 Sayılı Kanun: Merkezîyetçi-Yerelleşme Anlayışının, Yerel Özerklik Üzerine Etkileri. *KAYSEM 12: Kamu Yönetiminde Değişim* (Bildiriler Kitabı) (s. 337-354). Aydın.
- Zengin, O. (2014). Büyükşehir Belediyesi Sisteminin Dönüşümü: Son On Yılın Değerlendirilmesi. *Ankara Barosu Dergisi* (2), 91-116.

¹ Ordu ili, 22.03.2014 tarihli ve 28595 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanan 6447 sayılı "On Üç İilde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Karamamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" kapsamında büyükşehir olacak iller arasına dâhil edilmiştir.

Kitap İncelemeleri / Book Reviews

Kitap İncelemesi

RAİF KARADAĞ PETROL FIRTINASI

İstanbul: Divan Yayınları, 382 Sayfa (5. Baskı), 1991.

1. Yazar ve Eserleri Hakkında

Raif Karadağ, 23 Nisan 1920 tarihinde Yunanistan'ın Yanya şehrinde doğdu. Babası Yanya eşrafından bankacı Süleyman Bey, annesi Selime Hanımdır. Süleyman Bey, Lozan Antlaşması hükümleri gereğince Yunanistan ile yapılan mübadele sonrasında İstanbul/Pendik'e yerleştiğinde Raif Karadağ henüz 4 yaşındadır. Tahsiline ilişkin olarak Pendik İlkokulu ve Kadıköy Ortaokulu'nu bitirdiği bilgilerine ulaşılabilmektedir. Okumaya yoğun ilgisi olduğu bilgisinin yanı sıra Rumca, Osmanlı Türkçesi ve İngilizceyi de bilmesi Raif Karadağ'ın kendisini yetiştirmiş olduğunun delilidir. Bilhassa Osmanlı Türkçesi ve İngilizce bilgisi sayesinde ilgili arşivlerde yapmış olduğu çalışmalar sayesinde ulaştığı bilgiler eserlerini kıymetli hale getirmiştir.

Araştırmacı bir yapıya sahip olan Karadağ, meslek olarak gazetecidir. Gazetecilik mesleğine 1952 yılında Yeni Büyük Doğu Gazetesinde başlamıştır. Sonrasında Son Havadis, Tercüman ve Bizim Anadolu gazetelerinde çalışmıştır. Meslek hayatı boyunca özellikle Osmanlı Devleti'nin son dönemi ve Sanayi Devrimi sonrası gelişen enerji ihtiyacının odak noktası olan petrolün bulunduğu bölgelerdeki hâkimiyet mücadelelerini konu edinen araştırmaları kitaplaştırılmıştır. Petrol Fırtınası isimli eserinin yanı sıra Binbir Gece Masalları, Şark Meselesi, Muhteşem İmparatorluğu Yıkanlar, Musul Raporu, Uyvar Önünde Türk Gibi, 10 Temmuz İnkılabı ve Netayıcı, Türk Hariciyesinin Çetin Sınavı Kıbrıs, İsrail Ortadoğu ve Amerika, Deryaları Dize Getirenler, Sengotar'da Osmanlı Ordusu isimli eserleri mevcuttur.

Raif Karadağ'ın araştırdığı konuların özelliği kadar vefatının üzerindeki gizem de dikkat çekicidir. Yazar, Musul ve Türkiye'deki petrol potansiyeli konularında araştırma yapmak üzere dönemin yetkililerince görevlendirilmiştir. Uzun süren uğraşlar sonucunda elde ettiği bilgileri dönemin Başbakanı ve Cumhurbaşkanı'na sunmak üzere davet edildiği Ankara'da, Başbakanla yapacağı görüşme öncesinde, 22 Aralık 1973 tarihinde kaldığı otelin odasında ölü bulunmuştur.

Eser, sistematik itibariyle bilimsel bir disiplin içerisinde yazılmamıştır. Konular bölüm bazında ele alınmamış, kronolojik bir seyir izlenmiştir. Buna bağlı olarak eserde bir giriş bölümü olmadığı gibi bir sonuç bölümü de yoktur. Her ne kadar eserde ortaya konan tespitlerin zaman içerisinde yerinde tespitler oldukları gelişmelerle ispat edilmiş olsa bile yazar, tespitlerini ortaya koyarken faydalandığı kaynakları belirtmemiştir.

2. Petrol Fırtınası

Petrol üzerindeki mücadelenin sebebi hiç şüphe yok ki, onun enerji kaynağı olmasıdır. Sanayi Devrimi sonrasındaki endüstriyel gelişmelerin sürdürülebilirliği, enerji hammaddesi olarak petrolü zorunlu kılmıştır. Bu zorunluluk, petrolü ve pek tabii olarak petrol rezervinin çok yüksek düzeyde olduğu tespit edilen bölgeleri vazgeçilmez hale getirmiştir. 19. yüzyılın son çeyreği ve 20. yüzyılın ilk yarısı boyunca bu bölgelerdeki hâkimiyet mücadeleleri had safhaya varmış ve taraflar, petrolü elde edebilmek için akıllara durgunluk veren çapraşık, karanlık ve gayr-i insanî yollara müracaat etmekten geri durmamışlardır. Bu mücadele sürecinde rezerv bölgelerinde yaşayan insanların taraflar nezdinde zerrece kıymeti olmamıştır. Bunu teyit sadedinde 1936 yılında W. Churchill, Avam Kamarası'nda petrol ve İngiltere'nin menfaatlerinin müzakeresi esnasında “Bir damla petrol, bir damla kandan daha kıymetlidir” sözünü sarf edecektir. Yine bu mücadelenin taraflarından bir diğeri olan Fransa'nın Başbakanı G. Clemenceau I. Dünya Savaşı sürerken, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı W. Wilson'a gönderdiği telgrafta “Eğer müttefikler harbi kazanmak istiyorlarsa; Fransa'nın kana olduğu kadar petrole de muhtaç olduğunu bilmelidirler” ifadesini kullanacaktır.

2.1. Royal Dutch-Shell ve Standard Oil Şirketleri

Petrol bölgeleri üzerinde hâkimiyet mücadelesi veren taraflar İngiltere ve Fransa'dan ibaret değildir. Bunların yanı sıra ABD, Almanya, Rusya gibi ülkeler de bu mücadelenin tarafıdırlar. Yazar bu ülkelerin petrol ve petrol bölgeleri üzerindeki hâkimiyet mücadelelerini ayrıntılı olarak ele alırken, bir adım daha ileri giderek mücadelenin esas aktörlerinin Royal Dutch-Shell ve Standard Oil gibi dev tröstler olduklarını tespit etmiştir.

Royal Dutch, A. Kessler'in kurduğu ve kendisinden sonra yöneticiliğini Henri Deterding'in üstlendiği bir şirkettir. H. Deterding yönetiminde dünya petrol pazarının önemli bir aktörü haline gelen Royal Dutch gücünü, kendisi gibi bir Yahudi olan Samuel Markus'un kurmuş olduğu nakliye şirketi Shell Transport and Trading Company ile yaptığı birleşmeyle daha da artırmıştır.

Bu birleşmeyle yeni şirket, Royal Dutch-Shell adını almış ve Samuel Markus'un nakliye gemileri petrolün transferinde kullanılmaya başlanmıştır.

Dünya petrol pazarının diğer önemli aktörü ABD menşeli Standard Oil Company'dir. 1870 yılında John Davison Rockefeller'in kurucu başkanlığında kardeşi William Rockefeller, arkadaşlarından Henry Flagler, Samuel Andrews ve Stephen V. Harkness tarafından oluşturulmuştur. Standard Oil, sahip olduğu ekonomik güç sebebiyle ABD iç ve dış siyasetinde çok ciddi nüfuz sahibidir. Bir diğer önemli sebep de Standard Oil'in sahibi olan Rockefeller'in ABD'de bankacılığın babası kabul edilen banker J. S. Morgan (Özellikle oğlu J. P. Morgan ile) ve de ABD çelik kralı Andrew Carnegie ile olan yakın dostluk ve işbirlikleridir.

2.2. İran Petrolü Üzerindeki Mücadeleler

Yazar, Royal Dutch-Shell ile Standard Oil'in İran petroleri üzerindeki mücadelelerini etraflı bir şekilde ele alır. Esasında bu mücadele dönemin dört büyük devleti tarafından yürütülmektedir. Bunlar sırasıyla İngiltere, Fransa, Almanya ve Rusya'dır. Bu mücadele öncelikle bölgenin petrol rezervinin tespit edilmesi sonrasında da bu petrolün kendi çıkarları doğrultusunda kullanılması yönünde somutlaşmıştır. Bu konuda, görünürde İngiltere lehine arkeolojik faaliyetlerde bulunan, gerçekte ise petrol tespiti çalışmaları yapan Kanadalı mühendis William Knot D'arcy'nin çalışmaları ile Rusya'nın gizli servisi ÇEKA/OHRANA'nın faaliyetleri dikkat çekmektedir.

İran'da yürütülen petrol arama çalışmalarının neticesinde Kuzistan bölgesinde petrol bulunmuştur. Bu esnada Şah Muzafferuddin'in emrinde teknik görevli olarak çalışan D'arcy, Şah ile yakın dostluğuna binaen 60 yıllığına İran topraklarında petrol arama ve bulduğu petrolün kendisine ait olma imtiyazını alacaktır. Bu imtiyaz belgesi D'arcy'den, rahip kılığına girmiş Yahudi asıllı bir İngiliz ajanı olan Sidney Reyi tarafından çalınmıştır. İngiliz Entelijans Sevisi, bu belgeye dayanarak İran'da çıkardığı petrolü önce Consencius (1905) sonra da Anglo-Persian Oil Company (1909) isimli şirketlerle uluslararası piyasalara satmıştır.

İran petroleri üzerinde I. Dünya Savaşı öncesi ve sonrasında devam eden mücadele II. Dünya Savaşı sonrasında da sürecektir. Rusya'nın bu çabalarının arkasında İngilizlerin İran petroleri üzerindeki imtiyaz haklarını feshettirip yerine kendisinin ikame edilmesi vardır. Bu çerçevede bir taraftan görünürde uzman gerçekte ajan olan elemanlarıyla İran yönetimine nüfuz etmeye, diğer taraftan da TUDEH Partisi ve Fedaiyan-ı İslam Teşkilatı aracılığıyla İran'ın toplumsal muhalefetini yönlendirmeye çalışmıştır.

Rusya'nın bu çabalarına ABD ve Standard Oil'in destek vermesiyle İran yönetimi ile İngilizler (Anglo Persian Company) arasında, önceden verilmiş imtiyazların gözden geçirilmesi ve zamanın şartlarına göre yeniden düzenlenmesi hususunda müzakereler başlatılacaktır. Dönemin İran Başvekili olan General Razmara Anglo Persian şirketinden, o güne kadar hiç talep edilmemiş bir oran olan üretilen petrolün %50'sinin İran'a verilmesini talep etmiş, Anglo Persian da bu isteğe olumlu yaklaşmıştır. Ne var ki, İran'da ajanları aracılığıyla toplumsal muhalefeti yönlendiren Rusya, TUDEH Partisi ve Fedaiyan-ı İslam Teşkilatı aracılığıyla bu anlaşmayı baltalayacak; Anglo Persian'ın - hiç beklemedikleri şekilde- üretilen petrolün %50'sinin İran'a bırakılmasına rıza göstermesini değersizleştirmek için petrolün devletleştirilmesi gerektiği propagandasını örgütleyecektir. Protestolar kısa sürede tüm İran'ı saracak ve 7 Mart 1951 tarihinde de Başvekil General Razmara, Fedaiyan-ı İslam Teşkilatı üyesi olan 25 yaşındaki Abdullah Rasteşar tarafından öldürülecektir. Razmara'dan sonra Başvezir olan Hüseyin Âlâ'nın aldığı tedbirler de protestoları sonlandıramayacak ve hatta protestolar İngilizlerin petrol üretimi yaptıkları Abadan bölgesine taşacak ve buradaki gösterilerde ölümler yaşanacaktır.

İran'da karışıklıkların devam etmesi Başvezir Hüseyin Âlâ'yı istifa ettirince Rusya'nın - özellikle de Tahran Büyükelçisi İvan Sadchikov'un - ve de Rusya'nın vesayeti altındaki siyasi muhalefetin talepleri doğrultusunda Başvezirliğe Muhammed Musaddık getirilecektir. Musaddık da ilk icraatlarından birisi olarak İran petrolünün devletleştirilmesine dair kararnameyi imzalayacaktır. Standard Oil ve Rusya'nın desteği ile alınan bu karara İngiltere ve ABD'nin diplomatik tepkileri gecikmeyecektir. İngiltere, İran'ın tek taraflı olarak aldığı bu kararı Lahey Adalet Divanı'na taşıyacak; ABD ise arabuluculuk faaliyetlerinde - Başkan Harry S. Truman'ın özel temsilcisi Avarrel Harriman - bulunacaktır. Musaddık, Lahey Adalet Divanını tanımadığını ilan ederken, ABD temsilcisi ile yapılan görüşmeler de sonuçsuz kalacaktır. Bu şartlar altında İngiltere, İran'ı caydıracağı düşüncesiyle Abadan limanındaki tankerlerini bölgeden çekecek ve bölgeye Mauritius adlı kruvazörünü gönderecektir.

Musaddık'ın ısrarlı tutumu karşısında W. Churchill başkanlığındaki İngiltere yönetimi farklı yöntemler kullanmayı deneyecektir. Bunun ilk adımı Musaddık kabinesindeki birliğin bozulması olacaktır. Musaddık'ın Hariciye Veziri Hüseyin Navvab istifa edecektir. Arkasından Şah ile Musaddık arasındaki ihtilaf derinleştirilecek, General Zahidî ve General Hicazî eliyle 13 Ekim 1952'de, Rusya'nın karşı atağıyla sonuçsuz kalacak bir hükümet darbesi gerçekleştirilecektir. İkinci olarak İngiltere, Rusya'nın İran kamuoyunda

İngiltere'yi itibarsızlaştırmasına aynı şekilde mukabele edecek ve İran'daki Komünizm taraftarı matbuat hariç diğer basın organlarının tamamının manşet ve haberlerinde, Rusya'nın İran'ı nasıl istila etmeyi planladığının bilgilerini yayımlamak suretiyle Rusya'yı, İran kamuoyunda itibarsızlaştırılacaktır. Bu gelişmeler Şah Rıza Pehlevi ile Musaddık arasındaki ilişkileri iyice gerginleştirecektir. Bunlara ilaveten Musaddık'ın biri General Razmara'nın katili Abdullah Rasteşar'ın serbest bırakılmasına diğeri İran'ın büyük devlet adamlarından ve eski Başvezirlerinden Gavamussaltana'nın mallarının müsaderesine ilişkin kararnameleleri kendisine imzalanmak üzere göndermesi ilişkileri kopma noktasına getirecektir.

İran'ın ısrarlı tutumunun arkasında Rusya'nın olduğunu bilen İngiltere ve ABD, caydırıcılık oluşturmak için donanmalarına ait gemileri birbiri ardına Türkiye limanlarına gönderirler. İngiliz ve ABD gizli servisleri de bütün gücünü İran'a teksif etmiş Rusya'nın bu gücünü dağıtmak için daha önce Rusya'nın hâkimiyet kurduğu Macaristan, Çekoslovakya ve Polonya gibi ülkelerde Komünizm karşıtı kalkışmaların oluşmasına zemin hazırlamıştır. İran'a karşı müttefikmiş gibi gözükken ABD ve İngiltere arasında da rekabet devam etmiştir. Özellikle Standard Oil, İran'da Royal Dutch-Shell'i tasfiye edip yerine kendisi geçmek istiyordu. Bu amaç doğrultusunda ABD ve İngiltere arasında önce diplomatlar düzeyinde (Paris Konferansı) sonra en üst siyasi temsilciler (Eisenhower-Churchill arasında Washington Görüşmeleri) düzeyinde - ki bu görüşmelerde ABD, İngiltere'ye İran'daki petrol imtiyazı karşılığında 3 milyar dolar vermeyi önerecektir- görüşmeler yapılmışsa da sonuç alınamamıştır.

Stalin sonrası Rusya yönetimi, İran'la üzerindeki düşüncelerini tahakkuk ettirmek için Lavrantiev isimli çok tecrübeli bir diplomatını Tahran'a büyükelçi olarak atamıştır. Lavrantiev, kendisinden beklenenleri gerçekleştirmek için Musaddık'la müzakereler yapacak, geçmişte de mutabık kalındığı üzere İran'a bir saldırı vaki olduğunda, Rusya'nın İran'a fiilen müdahale edebilme yetkisini teyit ettirecektir. Bu esnada Musaddık'a karşı ikinci bir hükümet darbesine teşebbüs edilecek (16 Ağustos 1953), fakat yine başarılamayacaktır. Yoğun emniyet tedbirleri aldırın Musaddık, darbe teşebbüsünün Şah'ın adamları tarafından yapıldığını tespit ettiğinde Şah'la görüşmek isteyecekse de, bu görüşme Şah'ın aynı gün bir uçakla İran'dan ayrılması sebebiyle gerçekleşemeyecektir. Şah giderken Musaddık'ın azledildiğini ve yerine Başvezir olarak, önceki darbenin taraflarından birisi olan ve Ayan üyesi olduğu için tutuklanmayan General Zahidî'nin atandığını içeren bir ferman bırakacaktır. General Zahidî'ye, o güne kadar Musaddık'ı destekleyen Ayetullah Kâşani de destek verince Musaddık'ın yönetim gücü

ortadan kalkmıştır. Bunun üzerine Rusya, Lavrentiev'in sevk ve idaresindeki TUDEH Partisi vasıtasıyla gerçekleştirilecek bir darbeyle İran Halk Cumhuriyeti'ni kurmayı planlamışsa da, İngiliz Entelijans Servisi'nin karşı atağı sayesinde General Zahidî, ordu birliklerini ve polisleri TUDEH'in liderlerinden önce harekete geçirerek ve hepsini tutuklatacaktır. Aynı şekilde Musaddık da tutuklanacak, evi halk tarafından yağma edilecektir.

Yeni İran yönetimi yurt dışında olan Şah Rıza Pehlevi'yi ülkeye davet etmiş ve merasimle karşılamıştır (22 Ağustos 1953). Akabinde de hükümet ile petrol şirketleri arasında görüşmeler yapılmış ve hızlı bir şekilde sonuçlandırılmıştır. Varılan karara göre İran petrollerini İngiltere, Amerika, Fransa ve Hollanda temsilcilerinden oluşan bir konsorsiyum idare edecektir. Ağırlıklı olarak İngiltere yani İngiliz Entelijans Servisi İran petrollerine hâkim olacak, ABD (Standard Oil) ise İran petrollerinden %40 oranında pay alacaktır.

2.3. Osmanlı İmparatorluğu Topraklarında Petrol Mücadeleleri

Yazarın etraflı bir şekilde ele aldığı diğer bir mücadele alanı Osmanlı İmparatorluğu topraklarıdır. Başta İngiltere olmak üzere Almanya, Fransa ve Rusya petrol bölgelerini ellerine geçirmek için resmi ve gayr-ı resmi yöntemleri de kullanmak suretiyle bu mücadelelerin tarafları olmuşlardır. Dönemin Osmanlı İmparatorluğu yönetimleri de güçleri nispetinde bu tavirlara mukavemet etmeye çalışmışlardır. Sultan II. Abdülhamit, yönetim dönemine denk gelen petrol mücadelelerine karşı denge siyaseti takip etmiştir. Zira petrol üzerinde hâkimiyet kurmak isteyen bu devletler aynı zamanda birbirleriyle de rekabet içerisindeydiler. Öyle ki bu devletler, petrol bölgelerine hâkim olduğunda Avrupa ve dünyada büyük bir güç haline gelineceğinin bilincindedirler.

Sultan II. Abdülhamit, İngiltere (Adana- Mersin Demiryolu İnşaatı) ve Almanya'nın (Bağdat Demiryolu İnşaatı) ilgilerinin esas sebebinin bu bölgelerdeki petrol olduğunun farkındadır. Bundan dolayı 1890 yılında çıkaracağı bir irade-i seniye ile Musul petrol sahasını "Memâlik-i Şahane (Padişahın Mülkü)" ilan edecektir. Ayrıca II. Abdülhamit İngiltere ve Almanya arasındaki rekabeti iyi değerlendirmiş, İngiltere'nin baskısına karşı Almanya'yı, Almanların taleplerine karşı da İngiltere'yi kullanmak suretiyle Osmanlı İmparatorluğu'nun çıkarlarını korumaya çalışmıştır. Bu strateji karşısında diplomatik kanalları kapanan güçler Bosna-Hersek'ten Arabistan çöllerine kadar olan bölgelerde Osmanlı İmparatorluğu'nu zayıf düşürmek için (Pan-İslamizm hareketinin etkisini kırmak suretiyle) her yolu denemişlerdir.

II. Abdülhamit sonrası süreçte Osmanlı İmparatorluğu'nun yöneticileri (İttihat ve Terakki Partisi yöneticileri), dönemin büyük devletlerinin her birinin diplomatik askeri, ekonomik ve istihbarat yöntemleriyle (Lawrence, Sir Food, Gertrud Bell ve diğerleri) gerçekleştirmiş oldukları saldırılara boyun eğmek zorunda kalacaklardır. Bu çerçevede henüz I. Dünya Savaşı'na dâhil olunmadığı bir dönemde yürütülen petrol görüşmelerindeki (Cavid Bey, Kalust Gülbenkyan) yanlış tasarruflar yüzünden Osmanlı'nın Musul bölgesi üzerindeki hâkimiyeti fiilen sınırlanacaktır. Musul petrolü önce The Turkish Petroleum Company'in sonra bunun yerine kurulan The Irak Petroleum Company'in (Ortakları İngiltere - Hollanda - Fransa ve Gülbenkyan) imtiyazına terk edilecektir. H. Deterding bu bölgedeki hâkimiyetini hukukileştirmek için kendi petrol gücüne, emrindeki Zaharyas Vasileos Zaharof'un maddi imkânlarını katacak ve yaptığı plana İngiltere Başvekili Lloyd Georg'u da alet ederek Yunanistan'ı Anadolu'nun işgaline tahrik edecektir.

H. Deterding bu teşebbüsten beklediği sonucu alamayınca Lozan Konferans'ı görüşmelerinde İngiliz diplomasisi vasıtasıyla amacına ulaşmaya çalışmıştır. Diplomasi kurdu sayılan Lord Curzon'un tehditkâr tavırları ve Türk delegasyonunun tecrübesizliği bölgenin Türk toprakları olarak tescillenmesine mani olacak ve çözüm Cemiyet-i Akvam'a havale edilecektir. Musul bölgesinin İttihat ve Terakki Partisi'nin tasarrufuyla Memalik-i Şahane olmaktan çıkarılıp hanedanın mülkiyetine aktarılmış olmasının yanı sıra yeni dönemde saltanatın kaldırılması hanedan mensuplarının vatandaşlıktan çıkarılarak yurt dışına gönderilmeleri, Türk tarafının hak iddia edebilmesini imkânsız hale gelmiştir. Buna rağmen Türk devletinin Musul üzerindeki haklarını korumak için 1927 yılında çıkan Nastûri İsyanı bir fırsat olmuştur. Cafer Tayyar Paşa (Eğilmez) komutasındaki 7. Kolordu, isyanı bastırması ve Musul'a girmiştir. Bunun üzerine Ankara'ya sert bir nota veren İngiltere, Türk kuvvetlerinin Musul'u derhal terk etmesini talep edecektir. Cafer Tayyar Paşa, bunun bir blöf olduğunu, İngiltere'nin fiilen müdahale edecek bir gücünün olmadığına ısrar ederek, Musul'un terkine razı gelmemiştir. Ne var ki, uzun süren savaşıardan yılmış bulunan ve henüz yeni bir barış antlaşması imzalamış yeni devletin yönetimi riski göze alamamış ve Cafer Tayyar Paşa görevinden alınarak Musul tahliye edilmiştir.

Musul bölgesinin yanı sıra Hicaz, Yemen bölgelerinde de petrol mücadelesi sürmüştür. Hem Royal Dutch-Shell hem de Standard Oil kıyasıya bir mücadele içerisindeydiler. I. Dünya Savaşı esnasında ajanları vasıtasıyla bölge kabilelerini Osmanlı idaresine karşı (Vahhabi İsyanları) tahrik etmek suretiyle emellerine ulaşmaya çalışmışlardır. Kabile yöneticilerinin kendi

aralarında zuhur eden ihtilafları da maddi güçlerini kullanmak suretiyle izale eden her iki şirket Suudi Arabistan petrolleri üzerinde çok ciddi imtiyazlar elde etmişlerdir.

2.4. Bakü Petrolleri Üzerindeki Mücadeleler

Yazarın ayrıntılı olarak ele aldığı bir diğer alan Azerbaycan/Bakü bölgesidir. I. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru (1917) Almanya, Rusya'nın yaşadığı olaylar sebebiyle savaştan çekilmesini de fırsat bilerek ve de onlarla anlaşarak müttefiki Osmanlı İmparatorluğu'na da haber vermeden Karadeniz'deki Poti limanına asker çıkaracak, oradan geçerek Batum'u ve Bakü'yü işgal edecektir. Gelişmeleri takip eden Osmanlı idaresi müttefikinin kendisini arkadan vurmak anlamına gelen bu teşebbüsüne Yakup Şevki Paşa kumandasındaki orduyla cevap verecek ve Almanları işgal ettikleri şehirlerden çıkaracaktır. 1918 yılında İttifak Devletleri, İtilaf Devletleri karşısında çözülmeye başlayınca İran'da bulunan İngilizler Yarbay Destervill komutasındaki güçlerle Bakü'yü işgal edecektir. Bu işgalin arkasında her zaman olduğu gibi İngiltere güçleri olduğu kadar Royal Dutch-Shell grubunun sahibi H. Deterding'in iradesi vardır.

Çarlık rejiminin yıkılıp yerine Bolşevik idaresinin kurulmasıyla Rus yönetimi, sınırları içerisinde bulunan bütün yabancı güçlerin topraklarını terk etmesini isteyecektir. Zira ihtilal döneminde bu güçlerin Çarlık yönetimine destek olduklarını öğrenmişlerdir. İngiliz birlikleri gönülsüz de olsa Bakü ve Türkistan'dan ayrılacaklar, yalnız o bölgelerdeki petrole bigâne kalmadıklarını Cenova'da, gerçek konusu Bakü petrolleri olan bir uluslararası konferans düzenlenmesini sağlamakla göstereceklerdir. I. Dünya Savaşı öncesi dönemden bu tarafa Bakü petrollerinin %90'nına sahip olan H. Deterding, Azerbaycan'ın istiklalini diğer devletlere kabul ettirmek suretiyle bu imtiyazlarını sürdürmek istiyordu. Bu durumu geç fark eden Standard Oil de ABD Başkanı Harding üzerindeki vesayeti yoluyla Azerbaycan'ın istiklalinin tanınmaması yoluyla Royal Dutch-Shell'e muhalefet ediyor ve Bakü petrollerinden pay almaya çalışıyordu. Standard Oil bununla da yetinmiyor konferanstaki temsilcisi A.S. Bedford vasıtasıyla, Standard Oil'in 1920 yılında Nobel kardeşlerin ellerinde bulundurdukları Bakü petrollerine ait hisseleri devraldıklarını, dolayısıyla ABD'nin, Sovyetler ile veya başka bir hükümet ya da şirket arasında yapılacak sözleşmeyi kabul etmeyeceğini ilan ediyordu (1 Kasım 1922). Buna rağmen Royal Dutch-Shell ile Bolşevikler arasında Bakü petrollerine dair bir anlaşma yapılabileceğinin endişesini de duyuyordu.

Sovyet Rusya bu süreçte ikili bir politika takip etmiştir. Bir temsilcisi (Londra Sefiri Kraşin) Sovyetlerin, büyük devletlere Bakü petrol arazisi üzerinde üçer bin hektarlık petrol arama imtiyazı verileceğini açıklarken, bir başka temsilcisi (Cenova Konferansı Sovyet Temsilcisi Litvinof) – ki Cenova Konferansı'nda bomba etkisi yapacaktır – Bolşeviklerin, Bakü petrol arazilerinin eski sahiplerine verilmesine hiçbir şekilde rıza göstermeyeceğini açıklayacaktır. Sovyet Rusya'yı İngiltere'ye karşı tavır almaya iten esas saik ise ABD, daha doğru bir ifadeyle Standard Oil'dir. Standard Oil ayrıca konferanstaki Fransa, Belçika delegelerinin de İngiltere lehine tavır almalarını, savaş süresince ABD'nin bu ülkelere verdiği borçların geri isteneceği tehdidiyle engellemiş ve ABD, Fransa ve Belçika kendi aralarında işbirliği yapmışlardır. Karşılıklı ataklarla geçen Cenova Konferansı görüşmeleri, tarafların aleyhlerine bir duruma razı göstermemeleri sebebiyle sonuçsuz kalmıştır.

H. Deterding sonuçsuz kalmış gibi gözükse de Cenova Konferansı esnasındaki aleyhlerine olan gelişmeleri sindirememiştir. Standard Oil'in gücünü, ABD Başkanı Harding'in üzerindeki etkisini sıfırlayarak, hatta Harding'in Standard Oil aleyhine kararlar almasını sağlayarak – Her ne kadar ölümüne sebep olsa bile – kırmış, sonrasında da Rothschild'ler üzerinden Fransa ve Belçika'yı Bakü petroleri hakkında bir uluslararası konferansa katılmaya razı etmeyi başarmıştır (15 Haziran 1922/Lahey Konferansı). Ayrıca Sovyet Rusya yönetimiyle, Bakü petroleri üzerindeki haklarını tanımları karşılığında, yeni rejimi Avrupa devletlerine tanıtmada hususunda anlaşmıştır.

Lahey Konferansı sürerken, H. Deterding ile Sovyet Rusya Londra sefiri Kraşin arasında Londra'da gizli bir anlaşma yapılacaktır. Bu anlaşmaya göre H. Deterding 3 yıl süreyle Bakü petrolerini satın alacak ve Sovyet Rusya'ya sağlayacağı kredi karşılığında Bakü petroleri üzerinde imtiyaz sahibi olacaktır. Bu anlaşmanın Sovyet Rusya üst yönetimince imzalanması gerekmektedir. İngiltere, Bolşevik yönetimini imzaya zorlamak için Polonya'da Mareşal Pilsudski komutasında, Bolşevik idareye karşı gelişen hareketi de – İngiltere'nin Mareşal Pilsudski üzerindeki vesayetini kullanarak durdurmak suretiyle – koz olarak kullanmıştır. Bu gelişmeler karşısında Standard Oil yine devreye girecek, Fransa ve Belçika üzerindeki etkisini, – Tıpkı Cenova Konferansı'nda olduğu gibi – kullanmak suretiyle Lahey Konferansı'nı da sonuçsuz bıraktıracaktır. Standard Oil'in bu tavrına karşı Deterding de, Kraşin'le imzaladığı gizli anlaşma gereğince, Rusya'nın Bakü'den çıkardığı petrolün – kendisinin Orta Doğu'dan çıkardığı petrol

miktarını sınırlayarak – İngiltere, Fransa, İtalya, Belçika ve diğer Avrupa ülkelerine satışını gerçekleştirecektir.

1926 yılından sonra Sovyet Rusya, H. Deterding'e ödediği payı ödemeyeceğini ilan etmiştir. Zira Polonya tehlikesi geçmiş ayrıca Standard Oil'in de desteği alınmıştır. Sovyet Rusya'nın bu kararı karşısında H. Deterding bütün dünya ülkelerindeki matbuat gücünü kullanarak yeni Rus rejimini itibarsızlaştırma stratejisi takip etmiştir. H. Deterding, 15 ay sonra kampanyayı sona erdirmiştir. Bunun iki sebebi vardır. İlki Irak petrolü üzerinde elde ettiği imtiyaz sebebiyle Bakü petrolüne olan ihtiyacı azalmıştır. İkincisi, Standard Oil ile Sovyet Rusya yönetimini kendisine karşı yakınlaştırmayı istemiştir.

H. Deterding'in düşündüğü gibi Sovyet Rusya yönetimi ile Standard Oil aralarında anlaşılabilir (22 Nisan 1927). Bu anlaşmaya göre Sovyet Rusya, Standard Oil of New York'a yıllık 100 bin ton petrol verecek ve bu petrolü de kendi vasıtalarıyla nakledecektir. Anlaşma hükümleri uygulanmaya başlayınca H. Deterding ortaya çıktı ve kontrolü altındaki gazeteler vasıtasıyla Standard Oil of New York aleyhine karşı durulamaz bir kampanya başlattı. Bütün gazeteler haberleriyle, Standard Oil of New York'un Sovyetlerden alarak sattığı petrolün Avrupalılardan gasp edilmiş olan Bakü petrol sahalarından elde edilen petrol olduğunu ileri sürerek Rusya'yı hırsız, Standard Oil of New York'u da hırsızlık malı alıp satan bir şirket konumuna düşürüyorlardı. Bakü'de hisseleri ve imtiyazları bulunan Avrupalı iş adamları da kampanyaya katılınca Avrupa ve Amerika pazarlarında Standard Oil ile ABD sermayesi milyonlarca dolar zarara uğramıştır.

2.5. Venezuela, Meksika, Panama Kanalı Etrafındaki Petrol Mücadeleleri

Yazar, dünyanın petrol bulunan diğer bölgelerindeki mücadeleleri de ele almıştır. Bu bölgelerden bir tanesi Venezuela idi. H. Deterding önce Venezuela'nın yakınındaki Hollanda sömürgesi olan Küracao (Curaçao) Adası'nı satın aldı ve orada rafineriler inşa etti. Sonrasında Venezuela petrolünü ele geçirmek için maddi ve silah desteği sağladığı Albay Gomez'e ihtilal yaptırmak suretiyle Venezuela'da kendisine tabi olacak bir yönetim oluşturdu. Deterding'in bu tasarrufuna karşı Standard Oil önce ABD yönetimi üzerindeki vesayetini kullanarak diplomatik tepki gösterdiyse de Albay Gomez oralı olmamıştır. Diplomatik yollar sonuçsuz kalınca tıpkı Royal Dutch Shell'in yaptığı gibi ABD dolarının gücünü kullanmak suretiyle Rafael Urbina adındaki bir şahsı Albay Gomez'e karşı silahlandırdı. Küracao Adası'nı ele geçiren Urbina, Venezuela'daki teşebbüsünde H. Deterding

desteğindeki Albay Gomez karşısında hüsrana uğradı ve canını zor kurtardı. Standard Oil bir kez daha Royal Dutch- Shell grubu karşısında mağlup oldu ve Venezuela petroleri Royal Dutch- Shell grubunun elinde kaldı.

Panama Kanalı'nın stratejik öneminin farkında olan H. Deterding hem bu kanalın kontrolü hem de petrol kaynakları itibariyle Kolombiya'ya, sahibi olduğu Anglo Persian şirketi vasıtasıyla el attı. Deterding, kendisine sadık, petrol hakkında ve ihtilal çıkarma konusunda oldukça deneyimli W. Pearson (Lord Cowdray) vasıtasıyla Kolombiya petroleri üzerinde istediği imtiyazı elde etmiştir. Standard Oil bu esnada bir taraftan İngiltere'nin denizlerdeki üstünlüğüne son verilebilmesi için ABD yönetimini güçlü bir donanmaya sahip olma konusunda ikna etmeye çalışıyor diğer taraftan da diplomatik yollarla İngiltere'nin Kolombiya'daki petrol imtiyazlarından feragat etmesini talep ediyordu. Ancak ne İngiltere ne de Deterding bu tepkilere kulak asmış, Kolombiya petroleri üzerindeki imtiyazlarını sürdürmüştür.

Meksika'da gerçekleştirilen mücadele Venezuela ve Kolombiya'dakinden farklı olmadı. Yine Deterding'in has adamı Pearson, maddi güç kullanmak suretiyle satın aldığı Meksikalı generallere ihtilal yaptıracak ve bu generaller ABD şirketlerinin ellerindeki petrol imtiyazlarını ellerinden alıp Deterding ve Marküs'ün kurdukları Meksican Eagle şirketine vereceklerdir. Standard Oil bu duruma ABD yönetimi üzerindeki etkisi aracılığıyla diplomatik bir muhalefet geliştirecekse de sonuç alamayacaktır. Zira Deterding kontrolü altındaki basın-yayın organları vasıtasıyla Meksika kamuoyunda çok ciddi bir ABD aleyhtarlığı oluşturmayı başaracaktır. Meksika'da farklı olan husus II. Dünya Savaşı'na gidilen süreçte Almanya'nın da Meksika petroleri üzerinde resmi ve gayr-ı resmi yollarla hak sahibi olmaya çalışmasıdır. Bu çabalarında, Deterding'in desteğini görecektir ve hatta Deterding, II. Dünya Savaşı esnasında Alman donanmasının ihtiyacı olan petrolü, Meksika'da çıkardığı petrolün büyük bir kısmını Almanlara satmak suretiyle karşılamıştır.

3. Genel Değerlendirme

Sanayi Devrimi sonrası gelişmelerin petrolü önemli bir hammadde haline getirmesi, petrol ve petrol bölgeleri üzerindeki hâkimiyeti yoğunlaştırmıştır. Bu öylesine bir mücadeledir ki, tarafların çıkarları için yapmadıkları/yapmayacakları hiçbir şey yoktur. Petrol bölgesi yönetimlerinin istikrarsızlaştırılması, milyonlarca insanın haksız yere öl/dürül/mesi, yerli halklara ait kaynakların rızaları dışında ellerinden alınması bu güçlerin hiç umurunda olmamıştır. Bu güçler, dönemlerinin emperyal hedefleri olan devletler (İngiltere, Rusya, Fransa, ABD, Almanya vd.) ile bunların

Recep Temel

bünyesinde yapılanmış uluslararası nitelikteki (Royal Dutch-Shell, Standard Oil vd.) şirketlerdir. Bu şirketler, petrol ve petrol bölgeleri üzerindeki hâkimiyet mücadelesinde yer yer kendi güçlerini kullanmışlar yer yer de ait oldukları ülkelerin siyasi, iktisadî, askerî, istihbarî mekanizmalarını devreye sokmak suretiyle amaçlarına ulaşmaya çalışmışlardır. Yazarın 1950'li yıllara kadar ele aldığı enerji bölgelerindeki mücadeleler ve bu mücadelelerin tarafları esas itibariyle bu yıllardan sonra ve hatta günümüzde de aynı şekilde devam etmektedir.

Recep TEMEL

Yozgat Bozok Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Maliye Bölümü

Kitap İncelemesi

DOĞU VE BATIYA DAİR BİR DERKENAR: ZEUS'UN İKİ YÜZÜ VE MAALOUF'UN "UYGARLIKLARIN BATIŞI" KİTABI

Çeviren: Ali Berktaç, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 200 sayfa, (1. Basım), 2019.1. **Yazar ve Eser Hakkında**

Doğu'nun tarihi, siyasi ve sosyolojik yönlerini Doğu'nun kendi projeksiyonuyla yansıtmaya çalışan Amin Maalouf, 25 Şubat 1949 tarihinde Lübnan'da doğmuştur. Eğitim sürecini iktisat ve sosyoloji alanında tamamladıktan sonra gazetecilik mesleğine başlayan Maalouf, 1976'dan beri Paris'te yaşamaktadır.

Lübnan doğumlu olan Maalouf, çocukluğunu ve erken gençlik dönemini Orta Doğu ve Mısır bölgelerinde yaşanan hadiselerle şahid olarak geçirmiştir. Maalouf, "Uygarlıkların Batışı" adlı eserinde kendi biyografik hikâyesi üzerinden Doğu toplumlarının hassaten Doğu'nun Akdeniz'e bakan bölgesinin fail/fiil ilişkisini tarihi/kültürel bir zeminde incelemeye çalışmıştır. Bu noktada doğu toplumlarının fail/fiil ilişkisini, "Uygarlıkların Batışı" adlı eserinde daha net bir şekilde ortaya koymuştur. Maalouf bu ilişkinin kurgusunu bireysel yaşamışlığıyla beraber ailesinden aktardığı dolaylı hafızayla kurmuştur. Bilvesile Maalouf, Arap/Müslüman toplumlarının hafızası üzerinden tahayyül ettiği medeniyeti tanımlarken; öteki olarak Batılı/Avrupa medeniyetini koymuştur. Yalnız, Maalouf'un "öteki" telakkisi ontolojik düşmanlıktan ziyade birbirini besleyen iki farklı medeniyet ayrımı üzerinden oluşmuştur. Bu bağlamda kitabın birinci bölümü, buna dikkat çekmektedir. Arap/Müslüman toplumları ile Batılı toplumları bütün yönleriyle değerlendirmeye tabi kılmıştır. Kitabın ikinci bölümünde ise, 1950'li yıllardan itibaren Orta Doğu'da ağırlığını hissettiren ideolojik hareketleri, Arap/Müslüman toplumların yapısal sorunlarına etkileriyle birlikte ele almıştır. Üçüncü bölümde Mısır merkezli Arap dünyasında değişimi ve Arap-İsrail savaşlarıyla Arap toplumlarının yaşadığı travmayı anlatmıştır. Dördüncü ve son bölümde ise, insanlığın akıbetinin nasıl bir istikamette seyrettiği üzerine tahlil yapılmıştır.

2. Zeus'un İki Yüzü: Doğu ve Batı

Maalouf, Uygarlıkların Batışı'nda hegemonik ve merkez medeniyetin, uydu ve çevre medeniyeti sömürerek yükselmesi anlayışından daha farklı bir çerçevede medeniyetlerin seyrini açıklamaktadır. Nitekim eserinde batı ve doğu medeniyetleri belirli dönemlerde birbirini besleyen ve bu vesileyle

birbirini yükselten bir mahiyet taşıırken; çöküşün de yine birbirini etkileyecek ve kapsayacak şekilde olacağını ifade etmiştir. Dolayısıyla Maalouf'a göre; Orta Doğu ve Doğu Akdeniz havzasındaki Arap/Müslüman toplulukların yapısal sorunlarını saptamakla birlikte gelişiminin önünde engel teşkil eden faktörlerden birinin de Batılı devletlerin bölgeye ilişkin yaklaşımları olduğunu belirtir. Diğer bir tabirle, bölgesel gelişmelerin tek taraflı bir problem olmadığı ve hassaten Arap/Müslüman dünyasında yaşanan krizlerin ve buhranların sorumluluğunun aynı zamanda bütün insanlığa ait olduğu serdedilmiştir:

Tarihte ilk kez insan türünü başındaki her türlü felaketten kurtarıp bir özgürlük, kusursuz ilerleme, gezegen dayanışması ve paylaşılan refah çağına dinginlik içinde götürmenin araçlarına sahibiz; ama son sürat zıt istikamete ilerliyoruz (s.13).

Maalouf, bu tespiti yaparken esasen dünya siyasetinde yaşanan buhranların konumu Orta Doğu olsa da sorumluluğunun bütün insanlığı özellikle batı âlemini de kapsadığını ifade etmiştir. Bu tespitini, İngiliz Başbakanı Churchill'in Arap/Müslüman dünyasına ilişkin politik yaklaşımlarıyla örneklendirmiştir. O'na göre; Süveyş Kanalı meselesinin krize dönüşmesinde ve Mısır'da otoriter bir yapının kurulmasında Churchill'in katkısı büyüktür. Diğer bir tabirle Churchill "Mısır'daki icraatıyla Arap milliyetçiliğinin otoriter ve yabancı düşmanı versiyonunun önünü açmış" ve İran'da modernist demokrat Doktor Musaddık'ın devrilmesindeki rolüyle Humeynici İslamcılığın taşlarını döşemiştir (s.34). Maalouf, Mısır'daki modernleşme sürecinin lokomotifini olan Nehhas Paşa'nın ılımlı vatanseverliğinin ve çoğulcu yönetiminin, otoriter ve aşırı milliyetçi bir zemine dönmesini şu şekilde anlatmıştır:

Churchill'in Arap-Müslüman dünyasındaki faaliyetlerine bakıldığında bambaşka bir çehreyle karşılaşılır. Hitler karşısındaki hayranlık verici efsanevi inadı, mert Nehhas Paşa – ılımlı bir vatansever, Batılılaşmış bir soylu, bir aydınlanmacı olan Taha Hüseyin'e Millî Eğitim Bakanlığı görevini verebilecek kadar gözü kara bir modernist – karşısında hiç de aynı izlenimi uyandırmamaktadır (s.33).

3. Medeniyet Tahayyülü: Doğu Akdeniz

Maalouf, Doğu Akdeniz havzasını Levant ismiyle biricikleştirmiştir. Bu bağlamda Levant sadece coğrafi bir tasvir olmaktan ziyade; kadim geçmişe ve tarihi/kültürel birikime sahip olduğu varsayılan muhayyel bir medeniyetin adı olarak ifade edilmiştir. Mısır'ı bu muhayyel Levan'ın kalpgahı olarak nitelendiren Maalouf, Avrupa aydınlanmasına ilham veren anti Yunan'ın tam karşısına Doğu Akdeniz'in medeni köklerini ve kodlarını oluşturan antik Doğu Akdeniz'i daha özelleşmiş biçimiyle antik Mısır'ı koymuştur diyebiliriz

(s.12). Nitekim Mısır'daki medeni gelişimi ontolojik bir zeminde değerlendirirken dolaylı hafızdan aktarımla dönemin resmini şu şekilde betimlemiştir:

Mısır hıdivinin siparişi üzerine bestelenen Verdi'nin Aidasının dünya prömiyerlerinin 1871'de Kahire Operası'nda yapıldığı hatırlanabilir; Mısır sinemasının dünya sahnesine çıkaracağı Lübnan asıllı iki Mısırlının, Youssef Chahine ve Omer Sharif'in adları sayılabilir; Kahire Tıp Okulu'nun bir süreliğine dünyadaki en iyi okullardan biri olduğunu doğrulayan çok sayıda uzman zikredilebilir. ... asıl annem ömrünün her günü bana Mısır'ı anlatıp durdu. Kokuları başka hiçbir yerde bulunmayan mango ve guavalarından; Kahire'nin Londra'nın Harrods, Paris'in Les Galeries Lafayette'i ayarındaki Cicurel mağazalarından; Milano ve Viyana pastanelerini aratmayan Groppi pastanesinden ve bu arada İskenderiye'nin uzun ve büyüleyici kumsallarından söz ederdi (s.25).

Maalouf, Arap dünyasındaki ilmi ve kültürel gelişimin siyasete de tesir ettiğini ifade etmiştir. Bu bağlamda, pek çok etnik kökenden, mezhepten ve inanıştan insanların bir arada, beraber yaşadığını ve bu iklimin, Arap dünyasında modernleşmenin ve gelişmenin zeminini hazırladığını serdetmiştir. Ailesinden aktarımla bu tespitine mesnet olarak merceğini Mısır'a çevirmiştir. O'na göre pek çok farklı görüş ve yapıların zenginlik kazandığı ve "Mısırlılık" payesiyle vücut bulduğu aidiyet formu, yeni bir Arap Rönesans'ına kapı aralamıştır. Bu hususu, babasından nakille şu şekilde ifade etmektedir:

En sevdiği, "emiru'ş-şuara/şairlerin emiri" lakaplı Ahmet Şevki'ydi. Şair, o sıralarda kaçınılmaz, eli kulağında olduğu ve kesinlikle Nil Vadisinden başlayacağı düşünülen Arap kültürel Rönesans'ının simge ismi olarak görülüyordu (s. 24).

Maalouf, çok etnikli ve inançlı Arap dünyasında azınlık sorununun da ılımlı vatanseverlik ve evrensel hak ve hürriyetlere riayetle aşılabileceğini savunmuştur. Mamefi, azınlıkların tehdit edici bir öteki olarak telakki edilmesinden ziyade kültürel ve ilmi gelişimin mütemmim cüzi olduğunu serdetmiştir. Bununla beraber azınlıkları -bir nevi eritme potasında- ortak bir vatandaşlık payesinde birleştirmenin yolunun da azınlıklara ilişkin bakış açısının da değiştirilmesinden geçtiğini belirtmiştir. Azınlıkların toplumdaki rolü ve işlevini şu şekilde ifade etmiştir:

Azınlıklar çoğunlukla tozlayıcıdır (polen taşıyıcı). Dolanıp dururlar, fırıl fırıl dönerler, çiçek özü toplarlar; bütün bunlar, haklarında menfaatçi, hatta asalak imajı uyanmasına neden olur. Ama ne kadar faydalı olduklarının farkına ancak yok olduklarında varılır (s.37).

4. Arap Toplularında İdeolojik Hareketlilik ve Yapısal Krizler

Maalouf, Arap dünyasındaki kriz ve buhranların merkezine çok etnikli ve inançlı yapıların her ülke tarafından tehdit olarak algılanmasını ve ülke yönetimlerinin bu tehdide ilişkin sert tedbirlerini koyar. Bu bağlamda, Mısır'da 1952 yılında gerçekleşen "Hür Subaylar" devriminden sonra, kozmopolit ve liberal Mısır'ın ölümü gerçekleşmiştir. Mamafih bu dönemi iki ideolojinin kıyasıya mücadelesi olarak tanımlamıştır. Bir tarafta devlet sosyalizmini, milliyetçilikle birleştiren Nasır, diğer tarafta "Müslüman Kardeşler" öncülüğünde gelişen İslamcılık. Nasır, Müslüman Kardeşlerle giriştiği mücadeleyi kazanıp iktidarını tahkim etse de 1967 yılında Arap-İsrail savaşı sonrasında olduğu gibi Müslüman Kardeşler, Mısır'da iktidarın önemli alternatifi olarak varlığını korumuştur.

Nasır dönemi, haciz, müsadere, kamulaştırma, millileştirme gibi devlet sosyalizmi ile pan-arabizm gibi Arap milliyetçiliğinin yükselişe geçtiği dönem olarak telakki edilmiştir. Bu dönem Süveyş Kanalı krizindeki başarısıyla popülaritesini arttıran Nasır'ın, karizmatik otoritesini tesis ettiği dönemdir. Maalouf'a göre Nasır, Arap toplumunun kaybolan özgüvenini yeniden müesses kılan ve Arap toplumuna bir hedef koyarak onları mobilize ve konsolide eden bir liderdir. Özellikle pan-Arabizm düşüncesi, Birleşik Arap Cumhuriyeti adı altında Mısır-Suriye birleşmesiyle tam ve coşkulu bir gayeye dönüşmüştür (s.45). Lakin 1967'de Arap-İsrail savaşı (6 gün savaşları) ve Arapların aldığı ağır yenilgi yeni bir özgüven krizinin zeminini doğurmuştur. Maalouf bu hususu şu şekilde ifade etmiştir:

Günümüzdeki intihara ve cinayete meyilli umutsuzluğun nasıl doğduğu anlatılmak isteniyorsa, en önemli tarih 1967 yılıdır. O zamana dek Araplar öfkeliydi, ancak hala umutları vardı. Özellikle de Nasır'a umut bağlamışlardı. Ama o tarihten sonra umut etmeyi kestiler. Hatta içimden açıkça şunu yazmak geçiyor: Arap umutsuzluğu 5 Haziran 1967'de doğdu (s. 76).

Maalouf bu tespiti yaparken Arap toplamlarına ilişkin bir pencere daha açmıştır. "İnsanlar etnik ve dinsel aidiyetlerine gönderme yapmaksızın yurttaşlık haklarını kullanamaz hale geldiklerinde, ulus bütünüyle barbarlık yoluna girmiştir (s. 68)" diyen Maalouf, Arap toplamlarındaki etnik ve mezhepsel asabiyetlerin yapısal bir buhran olduğunu savunmuştur (s.68). Bu noktada, sosyalist düşüncenin Arap dünyasında bu nevi mikro asabiyetlerin aşılmasında bir fırsat olduğunu serdetmiştir ve Mısır haricindeki diğer Arap ülkelerinde ortaya çıkan sosyalist hareketleri bu zeminde değerlendirmiştir. Kendi tabiriyle "yok edilmeyecek farklılıklar"ın varlığına inanmak, Arap toplulukların terakki ve tekâmülünde tehlike içermektedir. Dolayısıyla

sosyalizmin özellikle azınlıklara açtığı eşit hak kapısının dar aidiyet kalıplarından sıyrılmak adına Arap ülkeleri için bir fırsat olarak görmüştür (s.66). Lakin bu fırsatın bir temenniden ibaret olduğunu ortaya çıkmıştır. Sosyalist düşüncenin iktidar olduğu ülkelerde, dar etnik asabiyetler bertaraf edilmekten ziyade daha da tahkim edilmiştir. Maalouf bunu şu şekilde tespit etmiştir:

Eğer komünist partiler daha önemli bir rol oynayabilselerdi, Arap veya Müslüman ülkeler daha mı iyi bir gelişim gösterirlerdi? Sanmıyorum, hatta tam aksi kanaatteyim. Bu hareketlerin her iktidara geldiklerinde takındıkları tutuma bakıldığında, mucize beklemektense canavarca sapmalara tanıklık edileceğini varsaymak daha mantıklı olur: Etnik temizlikler, katliamlar ve bir sürü küçük Stalin (s. 67).

Arap-Müslüman toplumlarının ideolojik hareketlerle beraber derinleşen yapısal krizleri ise, liberal ve demokratik bir yönetim anlayışından gittikçe uzaklaşmaları olmuştur. Bu bağlamda Maalouf, Arap toplumlarının mucizeyi otoriter lider ve yönetimlerinden beklediklerini ifade etmiştir. İdeolojilerin de buna hizmet ettiğini savunmuştur. Lakin bu yapının oluşmasındaki diğer bir sebebini ise, Arap toplumlarının kendi kendilerini yönetme tecrübesinden yoksun olmasına ve sürekli işgalciler veya sömürgeciler tarafından kontrol altına alınmasına bağlamıştır (s.60).

5. Sonuç Yerine: “Dağılan Dünya”

Maalouf, kitabında yer yer bahsettiği geçmiş nostaljisi ve eskiye özlemi kitabının son cümlelerine de taşımıştır. Dünya'nın seyri hususunda menfi bir takım saptamalar yapan Maalouf, kaygı duyduğu hadiseleri üç başlıkta ele almıştır.

Birincisi, ideolojik hareketlenmelerin Arap-Müslüman toplumlar başta olmak üzere bütün insanlığı evrensel değerlerden uzaklaştırdığını ve içe kapanık “öteki” olgusunu tehdiye dönüştüren bir süreci ihtiva ettiğini belirtmiştir (s.150-152). İdeolojilere dair kör okumaların, insanlığın esas sorunlarının üstünü örttüğünü ya da görmezden geldiğini belirtmiştir. Bu husus, dünya ölçeğinde ikinci sorunu, eşitsizliği beraberinde getirmektedir. Maalouf, insanlar arasındaki eşitsizliğe dikkat çekmek adına, La Fontaine'nin “Ağustos Böceği ile Karınca” hikayesinden mülhem metaforik bir anlatım kullanmıştır. Hikâyede verilmek istenen çalışanın en nihayetinde muvaffak olduğu ve refah içerisinde yaşadığı kıssasının artık günümüz dünyasında geçerli bir model olmadığını belirtmiştir. Bu bağlamda, hayatının büyük bir bölümünü çalışarak geçiren alt ve orta sınıflar, arzu ettikleri refah seviyesine ulaşamamaktadır. Buna mukabil; dolandırıcılık, kaçakçılık vb. suçların “köşeyi dönme” adına öykündürücü bir mahiyet taşıdığını ifade etmiştir

Gökberk Yücel

(s.154). Maalouf dağılan dünyanın üçüncü müsebbibi olarak sertleşen ve sivrileşen kimlik telakkilerini görmüştür. Kendi tabiriyle “kimlik taşkınlıkları tüm yerküreyi ve özelde her toplumun atmosferini zehirlemiştir (s.158).” Bu durumun bencillğe mesnet şiddet ve acımasızlığı körüklediğini ifade etmiştir.

Son olarak, Maalouf’a göre; insanoğlunun yaşadığı muazzam teknolojik gelişmelere rağmen iklim felaketleri, etnik düşmanlıklar ve kaybolan özgürlük hayali gibi sorunlarla boğuşan insanlık, pusulasını yitirmiştir. Nitekim bu eseri, buzdağını gördüğü halde ilerlemeye devam eden insanlık gemisi için bir taziye nitelindedir.

Gökberk YÜCEL

Amasya Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Bu Sayıya Katkıda Bulunanlar

Nurgül Bekar

1972 yılında Samsun ili Bafra ilçesinde doğmuştur. İlkokulu Bafra Atatürk İlkokulu'nda, orta ve lise öğrenimini İstanbul Kadıköy Kız Lisesi'nde tamamlamıştır. Lisans eğitimini Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümünde tamamlamıştır. Aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Toplulukları-Uluslararası İlişkiler Bölümünde yüksek lisansını bitirmiştir. T.C. Dışişleri Bakanlığı, Stratejik Araştırmalar Merkezi'nde Araştırmacı-Uzman olarak beş yıl çalışmıştır. Doktora eğitimini Viyana Üniversitesi-Siyasal Bilimler Enstitüsünde “Die Europaeische Sicherheits- und Verteidigungspolitik (ESVP) nach dem Vertrag von Lissabon und die neue Situation der Türkei bezüglich der ESVP” (Lizbon Antlaşması Sonrası Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye'nin Yeni Durumu) isimli teziyle gerçekleştirmiştir. 2011 yılından bu yana çeşitli üniversitelerde lisans ve yüksek lisans dersleri veren yazar, Eylül 2016-Aralık 2019 yılları arasında Kastamonu Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmıştır. Aynı dönemde Ocak 2018'den Aralık 2019'a kadar Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı bünyesindeki Balkanlar ve Doğu Avrupa Dairesi Başkanlığında görevlendirme ile çalışmalarını yürüten yazar, Aralık 2019'dan bu yana Ufuk Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde öğretim üyesidir. Ayrıca Kasım 2018'den itibaren UNESCO Türkiye Milli Komisyonu bünyesindeki Kültürlerarası Diyalog İhtisas Komitesi üyesidir ve Anadolu Ajansı için analiz yazıları yazmaktadır.

İlgi Alanları: Avrupa Birliği, Avrupa Güvenliği ve Uluslararası Güvenlik, Milliyetçilik, Aşırı Sağ Akımlar, Almanya, Balkanlar, Enerji ve Çevre Politikaları.

E-posta: nurgulbekar@gmail.com

Brahima Bilali

1993 yılında Fildişi Sahili başkenti olan Abidjan'da doğmuştur. 2016 yılında Anadolu Üniversitesi Medya ve İletişim Bölümü ön lisans programını bitirdikten sonra aynı üniversitede 2018 yılında lisans tamamlama ile Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun olmuştur. 2018 yılından itibaren Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Yüksek Lisans yapmaktadır. Tez konusu Güney Sudan örneğinde Afrika'daki devlet kırılmasının yapısal faktörleri ile ilgilidir. Türkçe, Fransızca ve İngilizce bilmektedir.

İlgi Alanları: Bölgesel Güvenlik, Post-Kolonyal Devlet, Kırılgan Devlet.

E-posta: ibrahistanbul@gmail.com

Emre Ekinci

1987 yılında İstanbul'da doğmuştur. 2009 yılında Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümünden mezun olmuş, 2013 yılında aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalında Yüksek Lisansını tamamlamıştır. 2008-2012 yılları arasında özel sektör ve kamu sektöründe görev yapmıştır. 2012 yılında Bozok Üniversitesi Yerköy Adalet Meslek Yüksekokuluna Öğretim Görevlisi olarak atanmıştır. 2015 yılında Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Doktora programına başlamıştır. Kentleşme ve Çevre Sorunları bilim dalında doktora tezini tamamlama aşamasındadır. 2012 yılından itibaren Yozgat Bozok Üniversitesi Yerköy Adalet Meslek Yüksekokulunda Öğretim Görevlisi olarak görev yapmaktadır. Evli ve bir çocuk babasıdır.

İlgi Alanları: Yerel Yönetimler, Kent ve Çevre Politikaları, Kamu Hukuku.

E-posta: emre.ekinci@yobu.edu.tr

Murat Kaymaz

1987 yılında Van'da doğmuştur. 2010 yılında İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi bölümünden mezun olmuştur. Marmara Üniversitesi Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalındaki yüksek lisansını 2013 yılında tamamlamıştır. 2011 yılında Maliye Bakanlığında Uzman olarak iş hayatına başlamış olup 2016 yılında Sağlık Bilimleri Üniversitesi'nde idari görev almıştır. 2018 yılından itibaren Muş Alparslan Üniversitesi'nde Öğretim Görevlisi olarak çalışmaktadır.

İlgi Alanları: Kamu Yönetimi, Yerel Yönetimler, Dış Politika, Kültür Politikaları.

E-Posta: m.kaymaz@alparslan.edu.tr

Mustafa Özalp

25 Aralık 1983 tarihinde Yozgat'ın Akdağmadeni Uzakçay köyünde doğmuş, ilkokulu anılan köyde, ortaokul ve liseyi Ankara'da bitirdikten sonra,

2004 yılının sonunda eğitim için Avusturya'ya gitmiştir. 2005 ve 2011 yılları arasında Viyana Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi Enstitüsünde lisans ve yüksek lisans eğitimini tamamlamış, “Das Nabucco Projekt im Rahmen des Beitrittsprozesses der Türkei zur Europäischen Union” (Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri Çerçevesinde Nabucco Projesi) başlıklı yüksek lisans tezini yazmıştır. 2011-2015 yılları arasında Viyana Üniversitesi, Filolojik Kültür Çalışmaları Fakültesinin Uluslararası Kalkınma Bölümünde, “Die Türkische Energieversorgungssicherheit – Die Türkei als Energietransitland zwischen Europa und dem Kaspischen Becken bzw. Zentralasien” (Türkiye Enerji Tedariki Güvenliği – Avrupa ve Hazar Denizi-Orta Asya Arasında Enerji Köprüsü olarak Türkiye) başlıklı tez ile doktora eğitimini tamamlamıştır. Haziran 2016 yılından itibaren Yozgat Bozok Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümünde Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır. 2016-2019 yılları arasında Yozgat Bozok Üniversitesi Akdağmadeni Meslek Yüksekokulu Müdürlüğünü asaleten yürütmüştür.

İlgi Alanları: Doğu Akdeniz, Enerji Politikaları, Enerji Güvenliği, Türkiye-AB İlişkileri ve Göç.

E-posta: mustafa.ozalp@bozok.edu.tr

Merve Sevinç Sakar

1987 yılında Tekirdağ'da doğmuştur. 2007 yılında İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde eğitimine başlamış, 2010 yılında Almanya'da Tübingen- Eberhard Karl's Universität'de gördüğü eğitimin ardından, 2011 yılında aynı fakültenin Uluslararası İlişkiler ve 2012 yılında da Kamu Yönetimi Bölümlerinden mezun olmuştur. Bir süre UNDP projesinde görev aldıktan sonra yüksek lisans eğitimine başlamıştır. İstanbul Medeniyet Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkiler alanında yüksek lisans eğitimine devam ederken İstanbul Esenyurt Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktadır.

İlgi Alanları: Uluslararası İlişkiler, Dış Politika, Kültür Politikaları.

E-Posta: mervesakar@esenyurt.edu.tr

Muhammed Samancı

Lisans ve yüksek lisans eğitimini Musul Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye ve Banka Bölümünde, doktora eğitimini ise Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Bölümünde yapmıştır. Maliye tarihi, mali hukuk, çevre ve Ortadoğu vergi sistemleri üzerinde

çalışmaları bulunmaktadır. Lisans ve yüksek lisans düzeyinde dersler vermekte olup, halen Yozgat Bozok Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümünde Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır.

İlgi Alanları: Maliye Tarihi, Mali Hukuk, Çevre ve Ortadoğu Vergi Sistemleri

E-posta: muhammed.samancı@bozok.edu.tr

Mehmet Soytürk

Mehmet Soytürk 1970 yılında Trabzon'da doğmuştur. İlk ve ortaokulu ailesinin yanında Viyana'da bitirdikten sonra lise öğrenimi için İstanbul'a gelmiştir. İstanbul'da Kabataş Erkek Lisesi'nden mezun olmuş ve sonra üniversite hayatına devam etmek için tekrar Viyana'ya gitmiştir. Viyana Üniversitesinde Siyaset Bilimi lisans ve yüksek lisans eğitimini tamamladıktan sonra özel sektörde çeşitli görevlerde bulunmuştur. Viyana'da bulunduğu son yıllarında ise Avusturya Sendikalar Birliğinde göçmen sorumlusu ve Bölge sekreteri olarak çalışmıştır. Viyana Üniversitesi'nde doktorasını tamamladıktan sonra Türkiye'ye dönmüştür. Halen Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

İlgi Alanları: Avrupa Birliği, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, Türk Dış Politikası ve Siyaset Felsefesi.

E-posta: msoytuerk@gmail.com

Recep Temel

1991 yılında İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümünden mezun oldu. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalında “Yugoslavya/Bosna-Hersek” başlıklı teziyle yüksek lisansını 1997 yılında tamamladı. Meslek hayatına 1998 yılında Maliye Bakanlığı bünyesinde başladı. Meslek hayatına devam ettiği sırada Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Cumhuriyet Tarihi Ana Bilim Dalında doktora çalışmasını sürdürdü. 2009 yılında “1918-1938 Tarihleri Arasında Türk Maliye Teşkilatı” konulu teziyle doktora çalışmasını bitirdi. Doktora çalışması “Osmanlı'dan Cumhuriyete Türk Maliye Teşkilatı” ismiyle 2016 yılında, güncellenmiş yüksek lisans çalışması ise “Siyasi, İktisadi ve Sosyo/Kültürel Yönleriyle Bosna Hersek” ismiyle 2018 yılında Cedit Neşriyat tarafından kitap olarak basılmıştır. 2011 yılında Yozgat Bozok Üniversitesinde başladığı akademik hayatına, aynı

üniversitenin İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümünde devam etmektedir.

İlgi Alanları: Türk Maliye Tarihi, Türk Vergi Sistemi, Kamu Maliyesi, Vergi Hukuku, Ahlak ve Ekonomi İlişkileri

E-posta: recep.temel@bozok.edu.tr

Gökberk Yücel

1986 yılında Afyonkarahisar'da doğmuştur. Selçuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde lisans; Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümünde yüksek lisans; Gazi Üniversitesi Siyasal ve Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalında ise doktora eğitimlerini tamamlamıştır. Amasya Üniversitesi Merzifon İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

İlgi Alanları: Siyasal İdeolojiler, Milliyetçilik, Kimlik.

E-posta: gokberk.yucel@amasya.edu.tr

Contributors to the Current Issue

Nurgül Bekar

She was born in Bafra / Samsun in 1972. She completed primary school at Bafra Atatürk Primary School, secondary and high school education at Istanbul Kadıköy Girls High School. She graduated from Ankara University, Faculty of Political Sciences, Department of International Relations. She completed the master's degree at the Institute of Social Sciences of the same university, Department of European Communities-International Relations. She worked as a Researcher-Expert at the Strategic Research Center of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Turkey for 5 years. She completed her doctoral education at Vienna University-Institute of Political Sciences with the thesis titled “Die Europaeische Sicherheits- und Verteidigungspolitik (ESVP) nach dem Vertrag von Lissabon und die neue Situation der Türkei bezüglich der ESVP” (The European Security and Defense Policy (ESDP) after the Lisbon Treaty and the New Situation of Turkey regarding the ESDP). She has been giving undergraduate and graduate courses at various universities since 2011 and worked as a lecturer at Kastamonu University, Faculty of International Relations, between September 2016 and December 2019. In the same period, she carried out her studies in the Department of Balkans and Eastern Europe within the body of the Turkish Cooperation and Coordination Agency from January 2018 to December 2019. She has been a faculty member at Ufuk University, Department of Political Science and International Relations since December 2019. In addition, since November 2018, she has been a member of Intercultural Dialogue Specialization Committee within the body of the UNESCO National Commission of Turkey and she writes analysis articles for Anadolu Agency.

Research Interests: European Union, European Security and International Security, Nationalism, Far Right Movements, Germany, Balkans, Energy and Environmental Policies.

E-mail: nurgulbekar@gmail.com

Brahima Bilali

He was born in 1993 in Abidjan, the capital of Côte d'Ivoire. After finishing its Associate's degree in Media and Communication Department at Anadolu University in 2016, he graduated with a Bachelor's degree in International Relations in 2018 at the same university. He is a graduate student in the Department of International Relations at Sakarya University since 2018.

His master's researches focus on the structural factors of state fragility in Africa in the example of South Sudan. He speaks Turkish, French and English.

Research Interests: Regional Security, Post-Colonial State, State Fragility.

E-mail: ibrahistanbul@gmail.com

Emre Ekinci

He was born in 1987 in İstanbul. In 2009, he graduated from Cumhuriyet University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Public Administration. In 2013, he completed his master's degree at the same university's Institute of Social Sciences, Department of Public Administration. Between 2008 and 2012, he served in the private and public sectors. In 2012, he was appointed as a lecturer at Bozok University Yerköy Vocational School of Justice. He started his Ph.D. program in Political Science and Public Administration at Kırıkkale University Social Sciences Institute in 2015 and is at the stage of completing his thesis in the Department of Urbanization and Environmental Problems. He has been working as a lecturer at Yozgat Bozok University Yerköy Justice Vocational School since 2012. He is married and has one child.

Research Interests: Local Governments, Urban and Environmental Policies, Public Law.

E-mail: emre.ekinci@yobu.edu.tr

Murat Kaymaz

He was born in Van at 1987. He graduated from Istanbul University-Faculty of Political Sciences- Department of Public Administration in 2010. He studied at Marmara University, Graduate School of Social Sciences with a master degree in Public Administrations Program in 2013. Meanwhile he started to work at the Ministry of Finance as financial specialist auditor. He worked for a time period at Sağlık Bilimleri Üniversitesi (University of Health Sciences) in 2016. He has been working as a lecturer at Muş Alparslan University since 2018.

Research Interests: Public Administration, Local Administrations, Foreign Politics, Culture Politics.

E-mail: m.kaymaz@alparslan.edu.tr

Mustafa Özalp

He was born on December, 25 in 1983 in Uzakçay Village of Akdağmadeni/Yozgat. He completed his primary school in the village and high school in Ankara, and he went to Austria for education at the end of 2004. Between 2005 and 2011, he completed his undergraduate and graduate studies in Political Science Institute of the University of Vienna Faculty of Social Sciences, he wrote the thesis titled "Das Nabucco Projekt im Rahmen des Beitrittsprozesses der Türkei zur Europäische Union" (The Nabucco Project as part of Turkey's Accession Process to the European Union). Between 2011-2015, he has completed doctoral study at Department of International Development, Philological Cultural Studies Faculty of University of Vienna, with a thesis titled "Die Türkische Energieversorgungssicherheit- Die Türkei als Energietransitland zwischen Europa und dem Kaspischen Becken bzw. Zentralasien" (Turkish Security of Energy Supply - Turkey as an Energy Transit Country between Europe and the Caspian Basin or Central Asia). He has been working as lecturer at the Department of International Relations in the Faculty of Economics and Administrative Sciences of Yozgat Bozok University since June 2016. Between 2016-2019, he served as the director of Akdağmadeni Vocational School of Yozgat Bozok University.

Research Interests: Eastern Mediterranean, Energy Policy, Energy Security, and Migration, Turkey-EU Relations.

E-mail: mustafa.ozalp@bozok.edu.tr

Merve Sevinç Sakar

She was born in Tekirdağ in 1987. She started to study at İstanbul University, Faculty of Political Sciences. After a brief study period at Germany- Tübingen- Eberhard Karl's University, she graduated from International Relations in 2011 and from Public Administration programs of İstanbul University in 2012. She worked in an UNDP Project and afterwards decided to study further. She continues master education at İstanbul Medeniyet University, Department of International Relations and works as a Research Assistant at the Department of Political Sciences and International Relations of the same university.

Research Interests: International Relations, Foreign Politics, Culture Politics.

E-mail: mervesakar@esenyurt.edu.tr

Muhammed Samancı

He received his undergraduate and graduate degrees from the Faculty of Economics and Administrative Sciences of Mosul University, and his doctorate from the Department of Public Finance at the Social Sciences Institute of Dokuz Eylül University. His research interests are history of public finance, financial law, environment and Middle East tax systems. He teaches undergraduate and graduate level courses and is currently a faculty member in the Department of Public Finance in the Faculty of Economics and Administrative Sciences at Yozgat Bozok University.

Research Interests: History of Public Finance, Financial Law, Environment and Middle East Tax Systems.

E-mail: muhammed.samanci@bozok.edu.tr

Mehmet Soytürk

Mehmet Soytürk was born in Trabzon in 1970. Because his parents lived in Vienna, he went to his family in Vienna. After completing primary and secondary school in Vienna, he came to Istanbul for his high school education. After graduating from Istanbul Kabataş High School he went to Vienna again to study. After completing his university degree in political science at the University of Vienna, he held various positions in the private sector. During his last years in Vienna, he worked as an immigration officer and regional secretary at the Austrian Trade Union Association. After completing his doctorate at the University of Vienna, he returned to Turkey. He is currently working at Karadeniz Technical University, Faculty of Economics and Administrative Sciences.

Research Interests: European Union, European Union Turkey Relations, Turkish Foreign Policy and Political Philosophy.

E-mail: msoytuerk@gmail.com

Recep Temel

Recep Temel graduated from Istanbul University, Faculty of Political Sciences, Department of Public Administration in 1991. He completed his master's degree in 1997 at Istanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Political Science with his thesis "Yugoslavia/Bosnia and Herzegovina". He started his career in 1998 within the Ministry of Finance. During his professional life, he continued his doctoral studies in Ondokuz Mayıs University, Institute of Social Sciences, Department of History of the

Republic. He completed his doctoral studies in 2009 with his thesis on “Turkish Finance Organization Between 1918-1938”. He published a book in 2016 named “Turkish Finance Organization from Ottoman to the Republic” based on his doctoral study. His book named “Bosnia and Herzegovina with Political, Economic and Socio/Cultural Aspects” was published in 2018 by Cedit Neşriyat based on updated master’s thesis of him. He has been working as an Assistant Professor at the Department of Public Finance in the Faculty of Economics and Administrative Sciences of Yozgat Bozok University since 2011.

Research Interests: Turkish Finance History, Turkish Tax System, Public Finance, Tax Law, Moral and Economic Relations.

E-mail: recep.temel@bozok.edu.tr

Gökberk Yücel

He was born in 1986 in Afyonkarahisar. He received his Bachelor Degree in International Relations at Selçuk University. He got his master degree in Public Administration at Bilecik Seyh Edebali University. He completed his PhD degree in Political and Social Sciences at Gazi University. He works as faculty member in Department of Political Science and Public Administration at Amasya University, Merzifon Faculty of Economics and Administrative Sciences.

Research Interests: Political Ideologies, Nationalism, Identity.

E-mail: gokberk.yucel@amasya.edu.tr

Makale Çağrısı**Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi 2020/2*****Terörizm ve Ortadoğu'da Güvenlik Sorunları***

Sayı Editörü: Dr. Öğr. Üyesi İskender KARAKAYA

Yayın Kurulumuz dergimizin “*Terörizm ve Ortadoğu'da Güvenlik Sorunları*” ana temalı 2020/2 sayısı için temel alanın terörizm ve çeşitleri, küresel ve bölgesel terör örgütleri, Türk dış politikası ve terörizm, radikalizm, Ortadoğu'da güvenlik sorunları, Orta Doğu Siyasi Tarihi, Ortadoğu'da çatışma alanları, Ortadoğu'da enerji savaşları, Arap Baharı ve Ortadoğu'daki güncel gelişmeler, Ortadoğu'da devlet dışı silahlı aktörler, Türk dış politikası ve Ortadoğu, gibi alt konularına yoğunlaşan bilimsel literatüre katkı sağlayacak çalışmalarını beklemektedir. Değerlendirmeye alınacak yazıların Dergipark aracılığıyla en geç 1 Temmuz 2020 tarihine kadar teslim edilmesi gerekmektedir. Başvuru sahipleri yayın kararı ile ilgili en geç 2020 Ağustos ayı içinde bilgilendirileceklerdir. Dergimiz ana tema dışında da siyaset bilimi, kamu yönetimi ve uluslararası ilişkilerin temel alanlarındaki yayınları “*diğer konular*” başlığı altında değerlendirmeye almaktadır.

Makalelerinizi <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsbder> bağlantısından gönderebilirsiniz.

Call for Next Issue**Turkish Journal of Political Science 2020/2*****Terrorism and Security Issues in the Middle East***

Issue Editor: Dr. İskender KARAKAYA

Our editorial board invites your articles for our journals 2020/2 Issue on the main theme of “*Terrorism and Security Issues in the Middle East*”, focusing on subtitles in any field of the scientific field like terrorism and types of terrorism, global and regional terrorist organizations, Turkish foreign policy and terrorism, radicalism, security problems in the Middle East, political history of the Middle East, conflict areas in the Middle East, energy wars in the Middle East, Arab Spring and current developments in the Middle East, Non-state armed groups in the Middle East, Turkish foreign policy and Middle East. All materials for consideration should be submitted via Dergipark system by July 1, 2020. Applicants will be notified about final decisions by August 2020 at the latest. Our journal also welcomes articles in the basic fields of political science, public administration and international relations outside the main theme, in order to publish under the “beyond the topic section”.

E-mail your articles / papers at <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsbder>

ISSN: 2587-2346 E-ISSN:2667-775X
siyasetdergisi@yobu.edu.tr